

❖ (روسیا مسلمان لاری اتفاتی نك) ❖

❖ (نظامنامه سی) ❖

حیت کاسپنی جریده لرینک محرر و ضابط امتیازی
علی مردان بك طوبیخیشف جنابلری همتی معرفتیه ترتیب اولونوب،

پتربورغ ده ۱۹۰۶ سنه یوارده، عموم روسیا مسلمان لارینک

ایکنچی ندوه سندده بلاخلاف قبول ایدیلمشدو؛

۲۲ ماده بی حاوی در؛

❖ (ایکی قرارنامه ایله) ❖

اوصطلو ترجمه سندده نظام، قانون، رسم، دستور دیمک دن نظامنامه
دیمک مناسبت رک در. زیرا او دوزت کلمه بی دیگر معنایده استعمال

ایتمک شائع اولمشودور. بر کلمه بی خوب مع

افاده ده التباس و اشتباهی ایجاب اید

❦: (روسيا مسلمانلاری حرکتی نك ابتداسی) ❦:

اۆتمش عصر ك اخیرلرنده همه روسیا اهالیسی امور سیلیسیدن نا خوش حال ده ایدیلر: اسکی نظام روسیا دولتی غایت فنا بر حاله کنورمش ایدی. روسیا رعیهسی فقیرلشهر ك احتیاجنك ا ك اخیر درجه سنه یاقینلاشموده، حکومت مصاریفی کون دن کون گه آرتوب دولت افلاس حالینه کلمک ده ایدی. روسیا دولتی تدنی ده، رعیه هر جهتن ^{مستعده} طاریق ده ایدی.

روسیا خلقینك همه طبقه سنده بو حال لرنك چاره لرنی آراق قایغوسی اویغاندی. ۱۹۰۴ سنه اولنده باشلانمش روس — یاپون محاربهسی شو حقه غایت بیوک تأثیرلر کوستردی. اصلاح فکرلی حریت حرکتلی هر طرفه آچیق صورت ده کورونمیه باشلادیلار. شو زمان ده بزم مسلمانلار هم حرکتیه مستعد بر حال ده ایدیلر.

۱۹۰۴ سنه آوغوست ۸ ده عبدالرشید افندی ابراهیمف جنابلری ^{مستعده} استابورده روسیا دولتی طرفندن توقیف ایدیلوب، آوغوست ۱۲ ده ^{مستعده} اوده سایه کتورلمش ایدی. رشید افندی جنابلرینك حبس و توقیف ^{مستعده} قیلمق خبرلی روسیا مسلمانلاری آراسنده بیک تیز هر طرفه طارالوب، ^{مستعده} احبابلارینك مادی و معنوی اعانه ایتمک ده غیرت و اجتهادلری سایه سنده آوغوست ۲۱ ده رشید افندی حبس دن اطلاق اولونمش ایدی.

شو زمان روسیاده حریت حرکتلرینك اصلاح فکرلرینك اشتدادی ^{مستعده}

زمانی ایدی . ستابر ابتدالارنده رشید افندی پتربورغه کدیلر؛ حرکت قاندلری ذوات ایله ملاقات ایتدیلر؛ شو زمانده داخلیه ناظری سیوه یو پولق میوسکی جنابلرینک حریت و اصلاح فکرلرندن خبر آلدیلار؛ ۲۲ ستابرده موسقواده مشهور صطاخوویچ جنابلریله تصادف ایدوب، روسیانک سیاسی حاللرینه همده عموم مسلمان لار اوچون حرکتلرینک لزومینه دائر بیک اوزون مذاکره لر صوگنده، زه مستوا رجالینک مملکت امورینی اصلاح خصوصنده ترتیب ایتدوکلری دوقلاددن بر نسخهی الده ایتمش لر.

شو سفرلرندن شو مذاکره لردن استفاده ایدوب، مسلمان لارنک بالذات اوزلرینه عائد مسئله لرده استقبال ملت اوچون بر نوع حرکت لزومینی خاطرده ایدرک رشید افندی جنابلری داخلی ولایتله مسلمان لار آراسینه سفر ایتمک عزمینه دوشمش . اوکتابر ابتداسنده قزانه واروب یاش ایدیملر ایله مسلمان لارنک عمومی حرکتلری حقنده بیک کوب ملاحظه لار قیلمش لار؛ صوگره ویاتکا ولایتنه واروب بویده عبید الله عبید الله مخدوملر ایله شو خصوصده مذاکره لر قیلوب اورنبورغ ولایتنه طرویسکی شهرینه وارب اکبر ملت ایله بو مسئله ده فکر آلوب فکر ویرمش لر . هر یرده ملت اچنده حیات اثری حس اولونوب دین اسلامیه محبت سائقه سیله هر نوع حرکت حاضراک کورونمکده ایمش . صوگره اوفایه وارمش لارده اکتف جنابلریله بو خصوصده منظره ایدوب مینزله یارمارکاسنده بر اجتماع یاصامغی تصور ایتمش لر . بوندن صوگ شو فکرلری هر طرفه مکتوبلر ایله طارالتیه باشلاب،

۲۰ نوبارده ولی بای یاووشیف جنابلرینه همده بوی مخدوملرینه مفصل مکتوبلر یازمشلار؛ ۲۶ نوبارده شیخ الله شفیع‌لین جنابلرینه، ۲۸ دد شاکر خلیفین، مولانا عالم جان البارودی جنابلرینه، علی اصغر کمال الدینف جنابلرینه خطلار یازوب، سلیمان آیتف جنابلرینه زه‌مستوا رجالینک دوقلادندن قویه کوندورمشلار.

صوگره سیمیریا طرفلارینه کیدوب پتروپاولده قاچ دفعه مجلس‌لرده مذاکره‌لر نزاعلار صوگنده هیچ اولمازسه مینستزلر رئیس ویتسه جنابلرینه بر عریضه کوندورمیه مسلمان‌لاری قانع قیلمشلار. آخوند یاووشیف جنابلرینک اجتهادیله عریضه یازولوب ینوار ابتداسنده ویتسه جنابلرینه کوندورلدی.

ینوار اچنده رشید افندی یندن قزانه عودت ایدوب، شو کونده یوسف افندی آقچورین جنابلرینک هم‌تله بیک بیوک بر مشاوره مجلسی دعوت اولونوب پتربورغه وارمق اوچون مرخص‌لار تعیین قیلنمش؛ صوگره یوسف افندی آقچورین جنابلرینک حجره‌سنده، عموم روسیا مسلمان‌لارینک بویله بر زمان‌ده اتفاقاً حرکتینک اهمیتی در خاطر قیلنوب، قزاق مسلمان‌لارینکده بو خصوصده اشتراک‌لری لازم کوروادی. یوسف افندی آقچورین جنابلری اسماعیل میرزا غصبرنسکی جنابلرینه، رشید افندی علی مردان بک طوبجیباشف جنابلرینه مکتوبلر یازوب، فورال اچنده پتربورغه حاضر اولمقلارینی رجا ایتدیلر. لکن وقتلار غایت آز قالمش ایدی؛ آز مدت اچنده همه مسلمان‌لاری جمع ایتمک ممکن ایمس ایدی؛ لاجل ذلک قزان

مرخص لارینک پتربورغه کدکلری زمان قافقاز مرخص لاری کلامه دی؛ قافقاز لیلاز کلمش زمان ده قریم مرخص لاری کلامه دی. بری بری آرتدن هر طرفدن مسلمان وکیللری کلمه ده ایدی. هر طرف اوز باشینه پتربورغه کلدی کتدی، کلدی کتدی.

شو ائشاده، قافقاز مرخص لارینک پتربورغه بولندوقلاری زمان ده، مفتی سلطانف جنابلرینک دعوتیه آپریل اون ده اوفاده علما جمعیتی بولاچق خبری کلدی. اؤفا جمعیتیه پتربورغدن خصوصی مرخص لار کوندورمک فکرینی علی مردان بک جنابلری اورتایه قویمش ایدی. قریم دن مرخص لار یوق بهانه سیله پتربورغدن اؤفا جمعیتیه مرخص لار کوندورلمه دی.

آپریل سکیزده رشید افندی جنابلرینک خانه سنده قافقاز مسلمان لاری اجتماع ایدوب، عموم روسیا مسلمان لاری آراسنده اتحاد اتفاق لرومندن بحث ایدرک، شو خصوصده عمومی مسلمان لار سیزدی یاصامق لرومینه قرار ویردیله. کیفیت حالنی اسماعیل میرزا غصبرنسکی جنابلرینه اخبار ایتمک صدنده ایکن، شو کونلرده قریم مرخص لارینک پتربورغه کله چکلری اسماعیل میرزا غصبرنسکی جنابلرینک تلغرام لاردن معلوم اولدی. کلدیلر قراره اشتراک ایتدیله. برنجی اجتماع عمومینک نیثرنی نوو غورد یارمارکاسنده بولاچغینی مناسب کوردیلر.

مای اخیرنده، کمالف خانه سنده نکاح مجلسی بولمق مناسبتیه چیستاپولده مسلمان لار بیوک بر جمعیت یاصاب، نیثرنی نوو غورده عمومی جمعیت بولمق قرارینی تأکید هم اعلان ایتدیله. هر کس ده

برنجی جمعیتده حاضر اولمیه آرزو پیدا اولدی.

۲. مسلمانلار جمعیتده محلی حکومت طرفندن مساعده ویرلمه مک
احتمالی وار ایسده، آغوست اورتالارنده هر طرفدن، قریم قافقاز
قزاق اورال ترکستان سیبری طرفلارندن، مسلمانلار جمعیتده حاضر
بولسون اوچون نیثرنی نوو غورده کلدیله.

۳. ماقار یاده بر نیچه کونلر امتدادنده سیاسی دینی دنیوی حاجتله
خصوصنده مذاکره قیلول، صوگره روسیا مسلمانلارینک حرکتلارنده
عمللارنده دستاویر رهبر بولورلق بر قرار نامهی بالاتفاق قبول ایتدیله.
مقار یا جمعیتی روسیا مسلمانلاری تاریخنده اک برنجی اک اثرلی
بر جمعیت ایدی.

۴. روسیا مسلمانلارینک حرکت اتحادلری شو کیفیتده وجوده کلدی.
موسی یسگیف.

۵. «۱۹۰۵ سنه ۱۵ آغوست ندوه سینک»

۶. «قرار نامه سی»

۷. ۱۹۰۵ سنه ۱۵ آغوستده اوقا نهرنده «غوستاوسترووه» پاراخودنده
نیثرنی نوو غورده مملکتک هر طرفدن مسلمانلارنک همه طبقه سندن
طوبلانمش جمعیت، روسیا دولتینک بو کونگی حالندن، همده بو
حال لرگه قاراب مسلمانلارنک حاجتله رینه فائده لرینه عائد بولغان مسئلهلردن
بشج مذاکره صوگنده اتفاق ایله قرار ویردیله:

۸. روسیا مسلمانلارینک همه سنه سیاسی اشلرده، کولتورالاری

جهتلرنده، روسيانك بو كونگي حالندن پيدا بولغان مسئلهلر خصوصتندن بولشمك لازم و ضروردر.

(۲) بو مسئلهلرني تحصيل ايتمك فعليت گه كلتورمك اوچون، ترقى يولنده بولغان مسلمانلار آل صف روسلار ايله همفكر اولوب، بيم خلق اختياريله صايلانمش و تيللرنك دولت اشلريني ادارهده قهانون زاكون وضع ايتمكده اشتراكلري اساسينه قورولمش، نظام حقوقيني و اقامه ايتمك خصوصنده اش كورورلر.

(۳) شو مذكور مطلبلارغه ايرشمك مسلمانلارنك روسلار ايله هر حقوقده تمام تيگوزلگندن باشقه ممكن توكللگيني اعتباره آلوب، مسلمانلار زاكون غه موافق طريقلارنك همه سيله اوزلري حقتنده بولغان حقوق سزقلارني طارقلارني بتورمك خصوصنده، همده روسلار ايله سياسي ديني ملكي حقوقلارده تمام بر درجهده بولمق خصوصنده اجتهاد ايدرلر.

(۴) مسلمانلار اوز اشلريني روسيا دولتي احوالينك حاضر هم كله چك احتياجلرينه تفصيللرينه موافق صورتده اجرا ايدرلر؛ همده، روسيا دولتي احوالينك اقتضاسيله وقوعى ممكن يئكي اساس يئكي نظاملاره مسلمانلارنى حاضرلارك فكريله، مسلمانلارنك هر جهتلر تربيهلر حقتنده خصوصى اعتناللر ايدرلر؛ بونك اوچون

Политический — سياسي

Религиозный — ديني

Гражданский — ملكي

Начало — اساس

مسلمانلار هر ولايت ده بتون قدرتلييله اوزلرينك حاجتليرينه كوره هر نوع مكتبلر آچارغه، همده غزيتلر كتابلار ژورناللار عمومى درسبلر كتب خانهلر قرائت خانهلر واسطه سيله بو كونگي حاللرينك مبداء علمي لرينى خلق آراسنده نشر ايدرگه اجتهاد قيلورلار.

۵) شو دورت ماده ده كوسترلمش مطلبلاره آسانلق ايله وصول اوچون، هر بيرده، مسلمانلارنك دائى نوبتلى جمعيتلرى ايله اداره اولنه جق، محلى مجلسلر تشكيل اولونور.

✽ (پتربورغ ده عموم روسيا مسلمانلارنك ايكنجى ندوه سنده حاضرلمش) ✽

== (قرار نامه، رهالوسيه) ==

۱۲ دن ۲۲ ينواره قدر پتربورغ ده عموم روسيا مسلمانلارنك ايكنجى ندوه سنده هر ولايت هر طرفدن كلمش مسلمانلار قرار ويديلر: اوتمش سنه اوكتابر ۱۷ ده صادر اولمش خط همايوننك، ديكابر ۱۲ ده صادر اولمش اوكلزنك حكيمى موجبجه، روسيا دولتينك پاى تختنده،

مبداء علمى — Идейное начало

مطلب — Цѣль

آسانلق ايله وصول — Успѣшное достиженіе

دائى - نوبتلى — Периодическій

محلى مجلس — Мѣстной меджлисъ

تشكيل — Оброзовать

ندوه — Съѣздъ

خط همايون — Манифестъ

امپراطور حضرتلرینک حضورنده، بیوک حکومتک همه روس جماعتینک مطبوعاتنک کوزنده مسلمانلار اوزلرینک ضروری احتیاجلرینه عائد مسئلهلر حقنده، خصوصاً امور دینیهلری، ۱۷ اکتابر خط همایونینک مسلمانلاره تأثیر و فائدهلری، تیزدن بولاجق صایلاو مناسبتیه مسلمانلارنک دولت دوماسنه نظرلری حقنده مذاکره قیلمیه قرار ویرمشلر ایدی. حکومت طرفندن مساعده ایله هرتورلی جماعتلرنک اوز ندوهلرنده مذاکره قیلولارینی اعتباره آلب، مسلمانلار ندوهسنه حکومت طرفندن مساعده بولماو احتمالینی فکرندن اوزاق طوتوب، مساعده طلب ایتکده حقلاری وارلغینه اعتماد ایدوب، اجتماع ایتمش مسلمانلار ندوهلرینه مساعده آلق اوچون، حکومته مراجعت ایتدیلر؛ لکن طلبلری رد قیلنوب، ندوهلری قطعاً منع قیلندی.

حکومتنک شو معاملهسینی ناحق حساب ایدوب مسلمانلار، ندوه مجلسی همتیه ترتیب قیلنمش وکیللرنک ۱۹۰۶ سنه ۱۲ دن ۲۲ یواره قدر اجتماعلارنده تصدیق قیلنمش، نظامنامهنی قبول ایتیه قرار ویردیلر؛ بو نظامنامه روسیا دولتی مسلمانلارینی عمومی

بیوک حکومت — Высшее Правительство

مطبوعات — Печать, Пресса

قرار ویردیلر — Рѣшили, Постановили

مساعده — Разрѣшеніе

قطعاً منع قیلندی — Категарически откланено

حکومت معاملهسی — Отношеніе правительства

ناحق — Незаслуженный

مصلحت^۱ خصوصندہ بربلک گہ بر سیاسی پارتیا^۲ تشکیل قیلورغہ، ہم شو بربلک صفتیلہ روسیانک حاضر ہم کلہ جان حاللرنندہ اش کورورگہ دعوت ایدز . صوگورہ شو کونگی صایلاو قومپانیہ سنده، دولت دوماسینہ صایلاو مدتینک آرنغینہ، داخلی ولایت وکیل لرینک طلبینہ کورہ، مشروطیہ عوامیہ فرقہ سیلہ بربلک دہ اش کورمک ندوہ طرفدن اک موافق حساب قیلنمشدر . بولکلہ برابر مسلمان لارنک عددینہ کورہ دولت دوماسنده مسلمان ویلرلی بولندورمق خصوصندہ اجتہاد ایتیمہ قرار ویردیلر .

۱) عمومی مصلحتلر -- Общие интересы

شو صفت ایله -- Какъ таковая

۲) پارتیا کلہ سی حاضرده بیلک شائع اولدی . قزان ادیبیلری پارتیا کلہ سی محکندہ حزب کلہ سنی استعمال ایدرلر ایسه ده، عرف قزان غہ اقتدا اوچون حزب کلہ سنی استعمال دن اجتناب ایتدم . بربلک اتحاد مطلوب محلدہ فرقہ کلہ سینی ده اطلاق مناسب ایمس ایسه ده، ماده ناک دلاتینی اونوتوب، اصطلاح و عرفی اعتبار ایدوب پارتیا کلہ سی بدلتہ فرقہ کلہ سینی استعمال ایدر ایسه ک ضرر اولماز .

﴿﴾ (روسيا مسلمانلاری اتفاقی نك)

﴿﴾ (نظامنامه سی)

(۱)

روسيا دولتنده مسلمان وار ولایتلر اون آلطی رایون غه تقسیم قیلونور.
رایونلار همده رایون مرکزلری شونلاردیر:

- ۱) قافقاز رایوننده — باکو. ۲) قریم رایوننده — سیفروپول.
 - ۳) پتربورغ موسقوا رایوننده — پتربورغ. ۴) لیتورسکی رایوننده —
 - مینسک. ۵) توبن وولغا رایوننده — استرخان. ۶) یوقاری وولغا
 - رایوننده — قزان. ۷) اوشا رایوننده — اوشا. ۸) اورنبورغ رایوننده —
 - اورنبورغ. ۹) ترکستان رایوننده — تاشکند. ۱۰) سیبیریا رایوننده —
 - ایرقتسک. ۱۱) دالا رایوننده — اورالسک. ۱۲) اومسک رایوننده — اومسک.
 - ۱۳) سیمی پالاپ رایوننده — سیمی پالاپ. ۱۴) یدی صو رایوننده — آلماتا.
 - ۱۵) آقمولا رایوننده — پتروپاول. ۱۶) زاگسینسکی رایوننده — عاشق آباد.
- بو مرکزلرنک هر برنده رایون مجلسی تأسیس اولونور.

عرب ترک علمالاری رایون اورنده قطر کلمه سینی استعمال ایدرلر؛
قطر مصر، قطر شام دیرلر. قرآن ده الرحمن سورده سنده قطر
بو معناده ذکر اولونمش دور. رایون نی دائره یا قطعه دیمک دن
قطر دیمک هر جهت دن اولی در. رایون کلمه سینی استعمال ایدر
ایسه کده بآس یوق دور.

رایون مجلس لرینی عمومی ندوه لرده صایلانمش آدملر تالیس ایدر.

(۲)

عمومی ندوه لرده صایلانمش آدملر صلاحیتلی هم اعتنالی اعضالار جمع ایدوب، بلا تأخیر رایون مجلس لری تالیس ایدرلر.

(۳)

رایون مجلس لرینه اعضالار جمع ایتمک، دائمی قلم اداره سی تالیس ایتمک، مجلس خدمت لرینی ترتیب ایتمک کبی اشلر همه سی رایون مجلس لرینک اوز اختیار لرینه طابشرلش در.

(۴)

هر رایون مجلسی اوزینک رایوننده لازم اورون لارده محلی مجلس لر تالیس ایدر؛ محلی مجلس لر رایون مجلس لرینک تدبیرینه موافق اش کورورلر.

(۵)

عمومی ندوه نك تعیینی حبسیله، رایون مجلس لرینک بری نوبت ایله

سیرد، صوبرانیه، میتینخ، زاسیدانیه صخودکا کبی کلمهلر واردورکه بونلار آراسنده هر نه قدر دلالة یاخود عرفاً معناده باشقهلق وار ایسه ده بزم لسانمزده بونلارک هر رینه مخصوص بر تعبیر قوللانمق عرف اولمامش در. بن اوز طرفدن بویله تعبیر ایتمک فی مناسب کورهم: سیرد - ندوه؛ صوبرانیه میتینخ - جمعیت؛ زاسیدانیه - مجلس؛ صخودکا - جیون؛ صووهت - شوری؛ اوبشستوا - شرکت. ادیلرمزه بو خصوصلاره اعتنا ایتمک قطعاً واجب در.

باش مجلس وظیفه لرینی ادا ایدر.

(۶)

رایون اشلری خصم صنده رایون مجلس لری مختار مستقل لردر؛
محلی خصوصیاتتی اعتباره آلوب، هر اشده عمومی مصلحت لرنی محافظه
ایتمک شرطیله.

(۷)

رایون مجلسی عمومی نظام لارنک برندن عدول ایتوب عمل
ایتممک استر ایسه، باش مجلسنک علمی خبری ایله گنه ایده بیلور.

(۸)

اعضایار، حاجات حسبجه اجتماع ایدوب، مجلس یاصارلار؛
رئیس افندی مجلس اوچون پروگرام حاضر ایدر؛ اعضا لارنک لا اقل نصفی
حاضر اولور ایسه مجلس منعقد حساب قیلنور. همه مسئله لر
اکثریت آرا ایله حل اولونور؛ هر ایکی طرف مساوی اولسه
رئیس طرفی غلبه ایدر.

(۹)

رایون مجلس لرنک عمومی ندوه لرنک قرارلارینی ادا ایتمک اعضا لارنک
هر برینه لازم وظیفه در.

(۱۰)

محلی مجلس لرنک قرارلارندن اش لرنندن شکایت لر رایون مجلس لرنده
قارالور؛ رایون مجلس لرنندن شکایت لر عمومی ندوه لره ویرولور.

(۱۱)

ھر مجلس ده بر "مايه صندوقى" اولور؛ اعضالارنك ھر برى ايللى تين دن بش روبل غه قدر اعضالىق پاره سيني ويپرورلر.

(۱۲)

اعضالارنك اوزلىرى آراستدن صايلانمش مجلس خازنى اعضالىق پاره سيني ويپرورش ھر بر آدمه خط سند ويپرور.

(۱۳)

اعضالىق پاره لى اوستينه، مجلس اهل خيرانكدن خدا يولينه ويپروله چك خيراتلىرى قبول ايدر.

(۱۴)

پاره لى مجلسنك قارينه موافق صورتده صرف ايديلور.

(۱۵)

ھر بر رايون مجلسى اوز قاصده سندن ھر سنه عمومى ندوده حساب ويپرور؛ آرتوب قالمش سرمايه عمومى حاجتلىرى ادا قيلمق اوچون ذخيره صورتده عمومى قاصديه قويولور.

(۱۶)

ھر سنه ۱۵ آغوستده اول دن تعيين قيلنمش اورون ده مسلمان لارنك عمومى ندوده لى دعوت اولونور؛ باش مجلس ندوه اوچون پروگرام حاضر ايدوب ندوه نك ھر اشيني ترتيب و اداره ايدر.

(۱۷)

ندوه‌لرده رایون مجلس‌لری اوزلرینک خدمت‌لری همده قاصده‌لارینک سرمایه‌لری حق‌ده حساب ویرورلر؛ باش مجلس همه رایون‌لرده اشلر نك صورت حرکتی، خدمت‌لرنك عمومی پلانی، اك مهم مطلب‌لر، مسلمان‌لار حیاتنده اك ییوك واقعده‌لار حق‌ده بر خلاصه بیان ایدوب اوز طرفدن تدبیرلر کوسترور.

(۱۸)

ندوه‌لرده علمی تاریخی ادبی یا خود مسلمان‌لارنك حالینه عائد دوقلادلار اوقونماسینه رخصت وار؛ لکن مقدماً باش مجلس‌گه دوقلاد نك تمامینی کوسترمك، یا خود خلاصه‌سینی بیان ایتمك شرطیده.

(۱۹)

عمومی ندوه لکه‌چك ندوه‌نك محلینی اوزی تعیین ایدر.

(۲۰)

لازم اولان تقدیرلرده باش مجلسنك دعوتیده، یاخود لا اقل اوچ رایون مجلسینك قراریده، مجلس وکیل‌لری اجتماع ایدوب ندوه عقد ایدرلر. بونك کبی خصوصی ندوه‌لرنك زمانی مکلنی باش مجلس طرفدن تعیین قیلنور.

(۲۱)

هر سنه ۱۵ آغوست ندوه‌سنه همده خصوصی ندوه‌لرنك هر قایوسنه

رایون مجلس لری ایکیشیر، محلی مجلس لری برر وکیل وکوندورورلر.
ندوه لرده حاضر آدملرنک هر بری مشاوره آوازی مالک ایشهلرده،
وکیللردن باشقهلاری عقد آوازی مالک ایملر.

(۲۲)

باش مجلس لازم تقدیرلرنک هر برنده رایون مجلس لرینه قرارلار
اعلان لرمکتوبلر نشر ایدر، محلی مجلس لره معلوم قیلوب آنلاری اداره
ایتمک اوچون.

(۲۳)

هر بر آدم شو هیئت حاضریه دخولیه هیئتک تکلیفلرینه
قانونلرینه اطاعتی التزام ایتمش اولور؛ کذلک هیئتک قرار نامه لرنده
پروگرام لرنده کوسترلش هم کوسریله جک مطلبلرینی تحصیل خصوصنده
بتون قوت ایله اجتهادی اوز عهده سنه آلمش اولور.

مشاوره آوازی - Совѣщательный голосъ

عقد آوازی -- Рѣшающій голосъ

هیئت حاضره — Настоящая Организация

ادیلمرزه معلومدر: علمی فنی شیلری ساده ترکی لساننده تعبیر ایتمک ممکن
ایمس. هر شی ترقی اتساع ایدر بر زمانده بز اوز لسانمزی اسکی ساده لگنده
اسکی طارلغنده قالدورمیه اجتهادمز مناسب ایمس. شو ملاحظه ایله
ترجمه ده عبارلرنک ساده لگینی التزام ایتمه یوب جمله لرنک تعقید سزلگینی
التزام ایتمد.

موسی بیکیف.

﴿﴾ روسیا مسلمان لاری اتقاقی نك ﴿﴾

﴿﴾ پروغرامی ﴿﴾

علی مردان بك طوبیجیاشف جنابلری همتیله ترتیب اولونوب،
پتربورغ ده ۱۹۰۶ سنه ۱۲ دن ۲۲ یئواری قدر عموم روسیا مسلمان لاری
وکیل لرینك ندوه لرنده تعدیلات صوگنده موقفا قبول اولونمش در.

۷۴ ماده یی حاوی در؛

اقتدارده وار قدر حرفیا ترجمه ایتدم. جمله لر نك تعقید سز لگینه
مفهومیته تماا اعتنا ایتدم. بو کبی شیلری ساده ترکی عبارات ایله
افاده امکان خارجنده در. لاجل ذلک الفاظ عربیه استعمال ایدوب، ترجمه
لرینی روسچه روس حرفلریله خط افقی تحتند یازمیه مضطر اولدوم. یگی
اصطلاح یاصامادم. فنی اصطلاح لار ترجمه سینی روس چه یازدوم. بعضا
ماده لری ایضاح اوچون بر از شیلر یازدوم. کتابك ترجمه ایدوگی تالیف
دگلگینی ملاحظه ایدن اهل کرم قصورلاری بخشایش ایدر. تورکیانك
اساسی قانونیه تقلیداً بر پروغرام یازمش اولسه ایدم عبارات بسبتون دیگر
اولور ایدی. و العذر عند کرام الناس مقبول.

موسی ییگیف.

Напечатано 10 Апрель 1906 года.

Типографія К. С. АНТОКОЛЬСКАГО, Загородный пр. д. № 34.
С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

﴿﴾ (روسيا مسلمان لاری اتفاق نك) ﴿﴾

﴿﴾ (پروغرامی) ﴿﴾

﴿﴾ I. اتفاق نك سیاسی اصل مطلب لاری ﴿﴾

(۱)

اتفاق نك مطلبی: شو پروغرام غه موافق همده حال زمان غه مناسب صورتده، سیاسی اقتصادی اجتماعی دینی ره فورمالار اجرا ایتمك اوچون، سیاست جهتلرنده بر فكرده اولان همه روسيا مسلمان لارینی عملی اجتهاد وظیفه لرنده برلشدرمك در.

اتفاق — Мусульманская Партія

سیاسی — Политическій

مطلب — Цѣль

اقتصادی — Экономическій

اجتماعی — Соціальный

دینی — Религіозный

ره فورما — اصلاح

همرای — بر فكرده — Единомышленный

عملی اجتهاد — Практическая дѣятельность

(۲)

سیاسی مدنی حیاتیاتونک نظاملارینی حریت حقانیت انسانیت اساسلرینه بنا ایتیک اوچون، اتفاق لازم کورمش درکه: همه روسیا رعیهلرینه بونلار آراسنده مسلمانلارده رعیهلک انسانلق حقوقلاری ویرولوب روسیا دولتینک اداره فورمالاری قانون اساسی قاعدهسنه بنا ایدیلسون. یعنی دولت قوهلرینک وظیفهلری اولان قانون توزومکده، مملکت اشلرینی اداره ایتیکده، محکمهلرده، اهالی، اوزلرینک وکیللری واسطهسیله، اشتراک ایتسون.

سیاسی مدنی حیات نظامی — Строй полит. граж. жизни

حریت حقانیت انسانیت — Свобода, правда, человечность

اساس — Начало

اتفاق — Мусульманская Партия

قانون اساسی — Конституція

دولت قوهلرینک وظیفهلری — функции госуд. власти

رعیهلر — Граждане

ادیبلره: غارزدانین کلمهسی متعدد معنالرده استعمال قیلنور. غالباً غارزدانین چلهن غوصدارستوا معناسنده جاری اولور. بو تقدیرده غارزدانین دیمک حقوق سیاسییه و مدنییهسی تمام آدم دیمکدر. غارزدانین ترجمهسنده بزلره وطنی، مدنی، دولت اعضاسی، همدولت کبی کلمهلری قوللانلق ممکن ایسهده، شو اورونده بن آنلاری مناسب کورمهدم. بزم فقهلارمنز حقوق سیاسییهسی مدنییهسی تمام اولوب، دولت اعضاسی اولان آدملره «اهل» نامینی ویروزلر ایسهده بزه

﴿﴾ II. رعیہ اعلیٰ حقوقی ﴿﴾

(۳)

همه روسیه رعیہ سی، ارک خاتونلق دین قبیله قومیت فرقتدن باشقه،
قانون قاشنده برابر در.

(۴)

طبقات امتیازلاری، مسلمانلار یا خود دیگر خلق حقنده قویولمش
شخصی ملکی سیاسی اجتماعی حقوق لارنک تحدید استثنالاری، همه سی
فسخ قیلنور.

(۵)

هر بر آدم نك شخصی معصوم دور؛ قانون حدودنده ایسه، هر بر

بو اصطلاح شائع اولماش در. دولت اعضاسی اولور ایسه رعیه
اولدیغینه کوره غرانداین بدلنده رعیه کلمه سینی استعمال ایتدم.

Раса, національность — قبیله، قومیت

Сословныя привилегіи — طبقات امتیازلاری

Личныя права — شخصی حقوق

Имущественныя права — ملکی حقوق

Политическо-общественныя — سیاسی اجتماعی

Изъятіе ограниченіе — استثنا تحدید

Уничтожать — فسخ

Личность неприкосновенна — شخصی معصوم در

Въ предѣлахъ закона — قانون حدودنده

آدم حر در، هیچ بر آدم، حاکمک قانون غه موافق حکمندن باشقه،
محبوس اولوناماس، قراول قولینه ویروله مس، تقیش قیلوناماس، عیلنمش
هم جزالنمش اولاماس.

هر بر حبس قیلنمش آدمک، شهرلرده محکمه وار یرلرده یکرمی دورت
ساعت اچده اما باشقه یرلرده ایکی تاووک امتدادنده، آزاد قیلنمش
یاخود محکمه گه طابشرلمه سی لازمدر. نظام ده معین مدتدن زیاده یاخود
اصل سز بر سبب ایله حبس قیلنمش آدم حبس ایدوچیلرنی مسئول
ایتمک همده حبس سیبلی کلمش ضررک بدیلینی دولت دن طلب ایتمک
حقلارینی مالک اولور.

(۶)

هر بر آدمک مسکنی مأمون در. خصوصی مسکنلره کرمک، نرسه لرنی
تقیش ایدوب آقارمق، خصوصی مکتوبلرنی آچمق، قانون ده کوسترلمش
صورتلرده گنه حاکمک حکمی ایله جائز اولور.

(۷)

هر بر آدمک مال ملکی حرام در. بر آدمک یاخود جماعتک

معصوم، مأمون، حرام — Неприкосновенный

حدیث نبوی ده لسان شریعت ده عرف فقها ده دم حرام مال
حرام عرض حرام مسکن حرام استعمالی شائعدر. یعنی بونارک همه سینه
تعدی ایتمک تعرض قیلمق ممنوع دیمک در. Неприкосновенный
کلمه سی محکمه حرام کلمه سینی قولانلق بیک فنی بیک مقبول تعبیردر.
ادیلمرز ترکی لسانینه قبول ایدرلر ایسه ینخی اولور ایدی.

ملکینی لندن آلمق خیر عمومی ملاحظه ایدوب مقدماً قیمتینک تمامینی
ویرمک صورتده گنه جائز اولور.

(۸)

هر بر آدمه اوز اختیاريله محل اقامت انتخاب ایتک، مملکت
داخلنده کوچوب یورمک، اجنبی مملکتلره سفر ایتک حق لاری
ویريله چک در. پاسپورت نظامی کلیاً طاشلانور. هر بر آدمه روس
تبعه لگندن چیقاق حق ویريله چک.

(۹)

قانون حدودنده ایکن، هیچ بر عمل تجارت صنعت ایله اشتغال
ایتک ممنوع ایس.

(۱۰)

همه آدملره، قانون قاشنده صلاحیتلرینه کوره، بر درجه ده مدنی،
حربی، دولت یا خود جماعت خدمت لری استثناسز آچیق در.

Общественное благо — خیر عمومی

Предоставляется право
свободного выбора мѣсто-
жительства. } اوز اختیاريله محل اقامت انتخاب
ایتک حق ویريله چک.

Поскольку ими выпол-
нены законныя условия. — قانون قاشنده صلاحیتلرینه کوره

Гражданскій военный — مدنی، حربی

Государство, общество — دولت، جماعت

Безъ исключенія — استثناسز

(۱۱)

هر بر آدم دينده وجدانده جردر . عبادت و شريعت اشلرينى
طارلق سز ادا ايدر .

(۱۲)

دين وجدان حريتى قدر ، همه آدملرنك فكري سوزى — تلده
يازوده طبعده جردر ، عمومى هم خصوصى سنورالرنك همه فورماسى
تا ابد فسح قيلنور . سوزده يازوده طبعده قيلنمش جنايتلر اوچون
عيليلر محكمه حضورنده فقط جواب ويرورلر .

(۱۳)

هر تورلى مسئلهلرنى مذاكره اوچون آچيق كوك آستنده ياخود
خاندهلر اچنده عمومى جمعيتلر جيونلار دعوت ايتنك حقى همه
آدملره ويرولهجك در .

(۱۴)

رخصت انن طلب قيلماسدن ، هر بر آدم شركتلر اتفاقلار

دين — Вѣроисповѣданіе

وجدان — Совѣсть

تا ابد — Навсегда

Права устраивать публичныя собранія и сходки. { جمعيتلر جيونلار دعوت ايتنك حقى

عقد ایتمک حقلارینی مالک در.

(۱۵)

هر بر آدم، همده هر توری جماعت، شرکت، عریضه حقیقی
مالک در.

(۱۶)

اهالینک یوقاری ده مذکور حقوق لاری (۱۵-۲) روسیا دولتینک
اساسی قانونده درج اولونوب حاکم لر حمایه سیله تأمین اولونور.

III. دولت نظامی ﴿﴾

(۱۷)

روسیاده دولت نظامینک حال زمان غه اک مناسب فورماسی

شرکتلر اتفاق لار عقد ایتمک — Составлять общества и союзы

عریضه — Прошение, Петиция

حاجتلرنی طلب ایتمک، مأمورلرنک ظلم عدالت سولک خطالارندن
شکایت ایتمک، قانون لرنک ضررینی یاخود قصورینی بیان ایتمک،
فائده لی بولاچق قانون لرنی کوسترمک اوچون هر کم دن، ار خاتون
تبعه اجنبی بالغ غیر بالغ اهل غیر اهل دن، عریضه قبول اولونور.
عریضه ویرمک حقندن هیچ کم محروم ایمس.

اساسی قانون — Основной законъ

حاکم لر حمایه سیله تأمین اولونور — Обезпечены судебной защитой

دولت نظامی — Государственный строй

قانون اساسی همده پارلامنتلی سلطنت فورماسیدر؛ بو فورما سلطنتده اڭ ییوک قوت، حقوقی قانون اساسی ایله تحدید اولونمش، سلطانده همده، دولت دوماسی وضع ایتمش قانون اساسی ایله عمل ایدر، وکیللرده اولور.

(۱۸)

ملت وکالتی، پارلامنت یاخود دولت دوماسی اسمنده، بر مجلس فورماسنده تشکیل اولونور. بو مجلسه ملت وکیللری عمومی طوغری مساوی یاشارون صایلاو طریقيله صایلانورلار. اسلامدن وکیللر

Конституціонная парламентская — قانون اساسی لی پارلامنت

Монархія — سلطنت

Ограниченный въ своихъ правахъ — حقوقی تحدید اولونمش

Монархъ — سلطان، حکمدار

Государственная дума — دولت دوماسی

ادیبلره: نصیب حصه حظ معناسنده اولان (بده) کلمهسندن استبداد مستبد کلمهلری حرفیا مونارخیه مونارخ معناسنده ایسهلرده تعبیر ادبیده استبداد مستبد کلمهلرنده ظلم معناسی مفهوم اولدیغندن مونارخیه مونارخ ترجمهسنده استبداد مستبد کلمهلرینی آلمایوب سلطنت سلطان کلمهلرینی آلدوم.

Народная представительство — ملت وکالتی

ملت وکالتی ایکی درجهلی اولسه برینه مجلس مبعوثان، دیکرینه مجلس اعیان دینک بعض مملکتلرده شائع اولمشدور.

اهالینک عدد نفوسینه متناسب اولور.

تنبيه: مسلمة له صايلو ممكن بولسون اوچون، صايلو قانونينك مسلمان لار عادتینه شریعتینه موافقتی لازم در.

(۱۹)

ملت وکیل لری قوه قانونیه نی اعمال ده، دولتینک ایراد مصرف دفترلرینی ترتیب ده، بیوک کوچک مأمورلر خدمت لرینک قانون غه مصلحت لرگه موافقتینه نظارت ده، مداخله ایدرلر.

عدد نفوس — Количество населенія

متناسب — Пропорціонально

ادییلره: بر جمله صوگنده شرح افاده علاوه صورتده یازیلمش شیلری اهل ادب تنیه دیلر. لاجل ذلک مشاهده ملاحظه معناسنده اولان Примѣчаніе ترجمه سنده تنیه دیدم.

مترجم دن بر سوز: صايلو قانوننده اسلام شریعتینه مخالف بر شی وجودی معلوم ایس. شریعت کلمه سینی ذکر ایتمه مک اولی ایدی.

قوه قانونیه نی اعمال Осуществленіе власти законодательной

نظارت — Контроль

دولت قوه سی اوچ قوه دن عبارت در:

(۱) قوه قانونیه — Власть законодательная

(۲) قوه اجرائیه — Власть исполнительная

قوه قضائیه — Власть судебная

حریت عدالت وار مملکت لرده ایلی قوه بر آدم ده یاخود بر هیئت ده بولنمار؛ قوه قضائیه بر آدم ده یاخود بر هیئت ده دائمی قالماس. حاکم لر

ملت وکیل لری فلان خصوصیه شویله بر قانون حاجتدر دیدرک
قانون یاصالهمه سینی طلب تکلیف ایتیه حقلاری واردر . (۱)

محکمهلرده وقتدن وقتغه انتخاب قیلنقلاری لازمدر . روسیاده
بو قوهلرنک همه سی فقط بر پادشاهنک قولندهدر .

(۱) علم حقوق اربابی دیمش: بر قانونک وجوده کلمگی اوچون
بش شرط لازمدر: (۱) "فلان خصوصیه شویله بر قانون حاجتدر؛
وضع قیلنسون . " دیمک کبی طلب تکلیف واقع بولمق؛ (۲) بر هیئت
قانونیهده مذاکره لر صوگنده قانون قبول قیلنوب تحت قراره آلتنق .
بونک ایله بر لائحه قانونیه، مسوده رسمیه، قارالامه وجوده کلمش
اولور؛ لیک هنوز قانون اولماش اولور؛ (۳) حکمدار سلطان
طرفندن تصدیق اولنمق . بونک ایله قانونده قانونلق صفتی تمام
اولور؛ لیک هنوز اجراسی واجب اولماش اولور؛ (۴) قانوننی سنات
یا باب عالی کبی قوه اجرائیه قولینه تسلیم قیلمق . بونک ایله قانونک
اجراسی واجب اولور؛ لیک رعیهنک اطاعتده مجبوریتی، جنایت
تقدیرنده مسئولیتی لازم اولماش اولور؛ (۵) قانوننی همه رعیهلره
رسمی طریقله اعلان ایدوب فلان تاریخدن صوگ قانون عمل ایدر
دیدرک مقدما خبر ویرمک . بونک ایله قانون رعایه سی واجب قانون اولور .
مترجمدن: سوزده مطبوعاتده حریت وار ایسه هرکم فلان
خصوصیه شویله بر قانون حاجتدر دیمکده حر اولور . عریضه
ویرمک حق هرکمده بلا استثنا وار ایسه (۱۵ ماده) حاجت اولمش
قانونتی طلب ایتمک حق هرکمده وار اولور . لیک بو صورتلرده
هیئت قانونیهگه قانونتی مذاکره ایتمک لزومی مجبوری اولماس . هیئت

(۲۱)

قرار تصرف امر فرمان کبی اشلردن هیچ بری، کم‌دن صادر اولسه‌لارده هر فصل اسم ایله آطالسه‌لارده، ملت و نالتینک قبولندن قرارندن باشقه قانون قوتنده بولماس‌لار.

(۲۲)

ویرگولردن، گمرک لردن، دولت فائده‌سی اوچون آلتور نائبه‌لردن، همده دولت حاجتی اوچون استقراض لردن هیچ بری ملت وکیللرینک رضاسندن باشقه تعیین اولنه‌مارلار.

قانونیه‌ده مذاکره‌نی ایجاب الزام ایدر درجه‌ده طلب تکلیف ملت وکیللرینک حق اولدیغی ۲۰ نجی ماده‌ده ذکر قیلندی. روسیاده شو حق پادشاهه، سنااته، سینوده مخصوص‌در.

Постановление, распоряжение — قرار تصرف

Указъ, приказъ — امر فرمان

Народное представительство — ملت وکالتی

Налогъ — ویرگو خراج

Пошлина — گمرک

Сборъ — نائبه

Заемъ — استقراض

مترجم‌دن: نالوغ‌لارنک ویرگولرنک هر برینه فقهارلار خراج دیرلر؛ دولتینک جماعتینک فائده‌سی اوچون هم‌دن آلمش شیلره نائبه دیرلر.

(۲۳)

دولتک ایراد مصرف دفتری هم، بر سندهن زیاده ایس مدت‌گه،
ملت وکیللرینک رضاسیله تعیین قیلنه بارور. هر بر دخل خرج بلا
استثنا دولت دفترنده قید اولنور.

(۲۴)

پادشاه طرفدن تعیین اولنمش مینسترلر، اوزلرینک اشلری اوچون،
ملت وکیللرینک جمعیتی قاشنده مسئول ضامنلردر. ملت وکیللری
هر خصوصده مینستردن بیان استفسار طلب قیلیمه قادرلردر.

دولت — Государство

ایراد مصرف دفتری — Роспись доходовъ и расходовъ

دخل، خرج — Доходъ, расходъ

بلا استثنا — Безъ исключенія

مترجم‌دن: مادام که ویرگولری اهالی ویرور مادام که همه خراجاتلرنی
اهالی تحمل ایدر، ویرگولر خراجاتلر حقده وکیللرینک رضاسنی اعتبار
ایتمک البته واجب‌در.

مسئول ضامن — Отвѣтъственъ

بیان استفسار طلب قیلیم — Запросъ, Интерпелляція

ادیلره: بزم فقہالار مسئولیت بدلنده ضمان کلمه‌سینی غالباً استعمال ایدرلر.
قانون‌نی تعدی یا خود ترک، هم‌ده دولته ضرر ایراث ایتمک کبی
اشلرده مینسترلر ضامن اولورلار.

﴿ IV. دینی نظام لار ﴾

(۲۵)

همه دین لار همه مذهب لار حر، قانون قاشنده مساوی، حکومت نظارتندن آزاد اولور. هر دین، اهلی عندنده، مقدس در.

(۲۶)

مملکت ده وار دین لردن هیچ بری دولت دینی یا خود اوستون دین حساب قیلناس. دین اعتقاد ایچون هم ده دین مذهبنی تبدیل یا خود طاشلامق اوچون هیچ بر تورلی جزا ظلم بولماس. جنایت قانون لارینه مخالف بولماسه، عبادت لرنی ادا ایتک ده، دین مذهبنی نشر ایتک ده هر کم حر اولور.

دینی نظام — Религиозный строй

دین مذهب — Религія вѣроученіе

نظارت و صایت — Опека

حکم قرآن ایله (الانعام-۱۰۸) هر دین، اهلی عندنده، مقدس در.

اوستون دین — Господствующая религія

جنایت قانون لاری — Уголовные законы

مترجم دن: شو ماده ده مذکور مطلب لار باب الوده ده مذکور احکام فقهیدیه منافی ایمس. زیوا بزم مطلب لارمز دینمز حقنده زاکون ده وار طالق ننی حقوق سزلق ننی فسخ ایتک در. یوقسه اوزمز بر دولتک تحت طاعتنده ایکن، باشقه لاره دینمزنی الزام قیلیم قبول قیلیمان لاری قتل ایتک ممکن شیلردن ایمس. آنلاری طلب ایتیمه هیچ

(۲۷)

هر بر جمعیت دینیه نك، دینیه مناسب صورتده، داخلی نظاملاری
جمعیتك اوز اختیارنده اولور؛ حکومت مداخله ایتمس.

بر حقمنز یوق در. قرآن هیچ بر آدمی دین ده اکره ایتمس. ایمان
اعتقاد، انسان ده برهان قوتیله حاصل اولور. سیف قلبیله استیلا
ایده مز؛ وجدانی وجدان مغلوب ایدر. شریعت اسلامییه هیچ بر
وقت ایمان اعتقادی سیف قوتیله الزام ایتمه مش در؛ بلاغ دعوتده
خدای بزره دورت طریق کوسترمش در؛ (۱) حکمت یعنی برهان ایله
سمیل خدایه دعوت؛ — دلیل، برهانی کما ینبغی آگلاماق بلیه سیله
قلبنده اطمینان حاصل اولماسه، (۲) موعظه حسنه ایله یعنی فهمینه
قریب مناسب بیان حسن ایله دعوت؛ — برهان هم بیان حسن
سوگنده اوهام ایله قلبی اضطراب ایدر سه، (۳) جدال احسن ایله
یعنی شبهه لرینه اعتراض لارینه غایت حریتلی میدان براقوب نفرت نکول
ایتدرمس حیثیت چه مغالطه سز سفسطه سز جوابلر ایله هدایت ایتمک؛
(النحل ۱۲۵) — دلیل اقامت ایدیلوب شکوک زائل اولسه، البته طبعی،
یقین حاصل اولور؛ بوندن صوگ انکار ایدر ایسه، عدوان استکبار
عناد ایتمش اولور. حقنی حقلغی اوجون قبول ایتمه مش آدمه
دوا ویزمک ممکن ایسه فقط سیف ایله اولور؛ لاجل ذلك (۴) آخر
اسباب دعوت بزرده سیف اولمشدر. یوقسه، بزم شریعت اسلامییه
هیچ بر آدمی دینده اکره ایتمه یور؛ غیر اسلامی غیر حق دیر ایسه ده،
هر بر انسانی دینده حر مختار ایدیور.

Община религиозная — جمعیت دینیه

Вмѣшательство — مداخله

(۲۸)

روسیا مسلمان لاری اختیارنده اولاجق حقوق لاز: (ا) یالنگر آدم
یاخود بر جماعت طرفدن تأسیسات دینه انشا ایتک؛ (ب) همه
روحانیلرنی موقت بر مدت که جماعت اختیاریلده صایلامق؛ (ج) روحانی
لرنک، تأسیسات دینه لرنک اشلرینه نظارت جماعت قولنده بولمق؛
(د) مسجد لرنک، مکتب مدرسه لرنک، دارالخیرات لرنک، تربه لرنک اوقاف املاک
لاری مسلمان جماعتلرینه قایتارولوب، همه تصرف لاری اهل اسلام
اختیارنده قالمق.

V. محلی مختاریت

(۲۹)

روسیا دولتینک همه یرنده، دین جنس قومیت فرق قیلما ییجه عمومی
مساوی طوغری یاشارون صایلاو نظامیلده، اوقاف مختاریت لر تأسیس
قیلونور.

تأسیسات دینه — Религіозныя учрежденія

روحانیلر — Духовныя лица

تربه — Святыня

اوقاف املاک — Вакуфы имущества

تصرف — Распоряженія

محلی مختاریت — Мѣстное самоуправленіе

مختاریت: محلی اشلرنک اداره سی اوز قولنده اولان طرف.

عمومی مساوی یاشارون طوغری صایلاو
Всеобщее равное тайное
прямое голосованіе

(۳۰)

بر قباچ اوفاق مختاریت، اهلینک صانینه یرلرینک کیڭ لکینه کوره، اورطا مختاریت تشکیل ایدرلر. بونلارنک اعضالارندن ولایت جمعیتی تألیف اولمور. جمعیت شو ولایتنک بیوک مختاریتی حکمنده اولور. ولایت جمعیتلری اوز آرالارنده موقت یاخود دائمی اتفاق عقد ایده بیلورلر.

(۳۱)

محلی مختاریتنک همه اشلری، حتی امنیت اسایش ضبطیه سی ده، مختاریت اعضالارینک قولنده اولور؛ فقط دولتنک شو کونگی حالینک اقتضاسیلیم قوه مرکریه قولنده بولونمه سی لازم اشلر استئنا قیلنور. حاضرگی زمان ده دولتنک عمومی دفترینه جمع ایدیلمک ده اولان مال لاردن بر حصه محلی مختاریت اعضالارینک فائده سنه ویرولور.

(۳۲)

فقیرلره، تورلی صنف بالالاره، کوچسزلره، اوڭالماس خسته لاره، ضعیف قارتلاره اعانه یاردم ایتمک؛ همده خصوصی اهل الخیراتلارنک خیراتلرینه

تشکیل تألیف — Образовать составлять

ولایت جمعیتی — Областное собрание

اتفاق عقد ایتمک — Вступать въ союзъ

امنیت اسایش ضبطیه سی — Полиція безъопасности, благочинія

قوه مرکریه — Власть центральная

عمومی دفتر — Бюджетъ — بودجه

نظارت ایتمک محلی مختاریت ذمه‌سنده در .

(۲۲)

قوه مرکزیه طرفدن تعیین اولونمش محلی مأمورلرئک خدمتی محلی مختاریت خدمتلیرئک قانون غه موافقتینه نظارت ایتمک دن عبارت در . بو خصوصالرده ایکی آراده چیغه جق نزاع اشتباهلار عدلیه محکمه‌لرئده فصل اولنور .

(۲۳)

ولایت جمعیتینک اعضالاری شو ولایتک محلی مصلحت‌لرینه فقط عائد همه مسئله‌لر خصوصنده قانون یا صالامه‌سینی طلب تکلیف ایتیه حق‌لاری واردر .

(۲۵)

بر ولایتیه مخصوص مسئله‌لرئک همه‌سی ، مالیه مسئله‌لرئده استثنا

محلی مختاریت ذمه‌سنده — На обязанности мѣст. самоуп.

قوه مرکزیه — حکومت — Власть центральная

نزاع اشتباه — Споръ сомнѣніе

عدلیه محکمه‌سی — Судебное учреждение

فصل — Окончательное рѣшеніе

محلی مصلحتلر — Мѣстные интересы

فقط — Исключительно

قانون یا صالامه‌سینی طلب تکلیف — Законодательная инициатива

بر ولایتیه مخصوص مسئله‌لر — Касающіеся исключительно данной области вопросы

مالیه مسئله‌لری — Финансовые вопросы

اولمازدن، محلى مختاريت اعضالارينىڭ صلاحيت اقتدارلارينه كوره، ولايت جمعيتلارنده مذاكره هم حل اولونوب، دولتىڭ قوه اجرائيهسى النده استعمال اولونور.

(۲۶)

بر ولايتده غالب قومنىڭ لسانى دولت لسانى كېى شو ولايتنىڭ همه ادارهلارنده عمومى لسان اولور. روس لسانى، عمومى دولت لسانى صفيله، مركز ادارهلارنىڭ، برى بحرى عسكرلارنىڭ لسانى اولور.

(۲۷)

همه روسيا اهلىنىڭ مدنى سىياسى حقوقلارده تماماً برابرلىگينه علاوه، روسيا دولتىنىڭ اساسى قانونى اهالىنىڭ همه سينه، بونلار آراسنده مسلمانلارده، ادبى حقوقلارنى ضامن عفىل اولور. يعنى هر تورلو

صلاحيت، اقتدار — Компетенція

مذاكره، حل — Обсуждать разрешать

قوه اجرائيه — Власть исполнительная

استعمال — Вводить въ дѣйствіе

غالب قوم — Преобладающая народность

برى عسكر — Армія

بحرى عسكر — Флотъ

تماما برابرلىگينه علاوه — Помимо полной равноправности

روسيا دولتىنىڭ اساسى قانونى — Основ. законъ Росс. импер.

ادبى حقوق — Право свобод. Культур. самоопред.

لسان و لغاتی استعمال ده، مکتب مدرسہ لرنش تریہ ایتک ده، لسان و ادبیات لرنی صاقلاب توسیع ایتک اوچون هر نوع جمعیت لرن اتفاق لرن شرکت لرن اداره لرن تأسیس ایتک ده همه قوم لره کامل حریت ویره جک در.

IV. محکمہ

(۲۸)

هر تورلی فوق العاده یا خود طبقه لره مخصوص محکمہ لرن، مأمور لرن حاکم لرن، همه طبقات دن تشکیل ایدیل مکنده اولان محکمہ لرن همه سی فسخ قیلنور. مملکت نئک هر یرنده، ۱۸۶۴ سنه نویابر ۲۰ ده صادر اولمش قانون لره موافق، صلی هم عمومی عدلیه محکمہ لرنی انشا اولنور.

(۲۹)

همه محکمہ لرنده شو اساس لرنی رعایه ایتک لازم اولور: (۱) قوه قضائیه قوه اجرائیه معاً بر آدم ده بولنماز، یعنی مأمور لرن حاکم اولماز؛

فوق العاده محکمہ لرن — Чрезвычайные суда

طبقه لره مخصوص محکمہ لرن — Сословные суды

مأمور لرن حاکم لرن — Органы судебной-админис. власти
طبقات دن تشکیل اولنمش محکمہ — Судъ съ сослов. представи-
телями

صلی عدلیه محکمہ سی — Судъ мировой юстиции

عمومی عدلیه محکمہ سی — Судъ общей юстиции

(ب) قانون قاشنده همه رعيه برابر اولور؛ (ج) اهليت لی حاکمک قانون غه موافق حکمندن باشقه هيچ بر آدم جزالانماس؛ (د) حاکمک معزول اولمازلار، هيچ که تابع اولمازلار، محکمه لر هر تورلی مداخلاتدن آزاد اولور، عدليه نظارتی حاکمک لرنی نصبده نقلده محکمه اشلرنده هيچ مداخله ایتمز، خاطر رعایه ایتک مجبوریتدن حاکمک لرنی آزاد ایتک اوچون حاکمک لره هدیة آلق رتبه قبول ایتک ممنوع اولور، حاکمک کلید سینک انتخابندن باشقه هيچ بر آدم حاکمک وظیفه سینه تعیین اولماز؛ (ه) محکمه لرده هر حکم آشکارا اولور؛ (و) جزا تعیین ایتک اختیاری حاکمک لردن باشقه لرده اولماز: یعنی نقدی جزا لر الزام ایتک، آدمک حریتینه طوقور منع زجر تدبیرلری اجرا ایتک مأمورلر قدرتده اولماز؛ (ز) وظیفه صاحب لری همده سی، عمومی قانونه بناء مسئول ضامن اولورلار.

(۴۰)

روسیا مملکتینک هر ولایتده صایلانمش محکمه صلحیه لر، همده منتخب هیئت عدول نظاملاری اجرا قیلنور؛ محکمه ده حاکمک، هیئت عدول ده اعضا لک اوچون درجه مالیه اعتباری فسخ اولنور.

Судейская каллегія — حاکمک کلید سی
 Мировой судъ — صلح محکمه سی
 Присяжные засѣдатели — هیئت عدول
 Имущественный цензъ — درجه مالیه

(۴۱)

هیئت عدولنک قدرت و نفوذی توسیع قیلنمالی؛ جنایتنک جنسیله
ایس فقط جزاسینک مقدارینی اعتبار ایله اشلر هیئت عدول محکمه سینه
تسلیم اولنمالی؛ عموم دولته عائد یا خود مطبوعات ده واقع جنایتلر
همه سی هر حالده هیئت عدول محکمه سینه تابع اولنمالی.

(۴۲)

محکمه لر نک اوزلرینه مخصوص محکمه ضبطیه سی عدلیه ضبطیه سی اولور.

(۴۳)

لر وماً اجرا اولنه جق شیلر: ۱) ابتدائی تفتیش استنطاق ده حمایه
مداخله سی؛ ۲) هیئت اتهامیده مدافعه اساسی؛ ۳) شرائط داخلنده
حکم، یعنی حسن حاله تعلیقاً حکم؛ ۴) میعاددن قبل اطلاق؛

Компетенція присяж. засѣдателей هیئت عدولنک قدرت و نفوذی

Расширеніе — توسیع

Родъ преступленія — جنایتنک جنسی

Размѣръ наказанія — جزانک مقداری

Судебная полиція — محکمه ضبطیه سی

Предварительное слѣдствіе — ابتدائی تفتیش استنطاق

Обвинительная камера — هیئت اتهامیده

Состязательное начало — مدافعه اساسی

1) Участіе защиты въ предвар. слѣдствіи.

2) Состяз. начало въ обр. преданія суду.

3) Условное осужденіе.

4) Досрочное освобожденіе.

۵) جزالارینی اتمام ایتمش آدملره شرف و حریت یولنده یاشماق
 اوچون تدبیرلر اعانهلر؛ ۶) زندانلرینی، اصلاح حال تربیه اخلاق
 غرضلارینه خدمت ایدر صورتده، تجدید ترتیب؛ ۷) حریت مختاریت
 اساسنده محامیلر شورالارینی تأسیس؛ ۸) تمیز محکمه سینک برک اصولی.

(۲۲)

مدنی هم سیاسی حریت اساسلرینی وجوده کتورمک اوچون،

محامیلر شوراسی — Организация адвокатуры

تمیز محکمه سی — Кассационный судъ

5) Патронатъ.

7) Организ. адвок. на начал. истинного самоуп.

8) Возстан. принципа един. кассац. суда.

مترجم دن: محکمه لر اوچ درجه اولور:

۱) بدایت محکمه سی — Судъ первой инстанціи

۲) استیناف محکمه سی — Апелляціонный судъ, судъ второй инст.

۳) تمیز محکمه سی — Кассационный судъ, судъ III инстанціи

روسیاده بدایت محکمه لر: اقروزی صود، صلح محکمه سی،
 زه مسکی ناچالئیک.

استیناف محکمه لر: صوده بنایه پالاطه، میراووی لار جمعیتی،
 اویند جمعیتی.

تمیز محکمه لر: سناتو، ولایت محکمه لر، باش حربی محکمه،
 باش حربی بحری محکمه.

مدنی سیاسی حریت اساسلرینی | Провѣд. въ жизнь началъ
 وجوده کتورمک | гражд. политич. свободы

حقوق قانون لارینی هم جزا قانون لارینی، استراصل قضایه استر ادب
قضایه متعلق اولسون، بلا تأخیر تفتیش قیلوب یکیدن تنظیم ایتمک لازمدر.

(۴۵)

مسلمان لارنک مناکحات مسئله لری، یعنی نکاح طلاق میراث نفقه
کبی اشلرینک همه سی، اوزلرینک محکمه شرعیه لرنده احکام شرعیه لری
ایله حکم قیلنسون.

(۴۶)

اهالی یه اک قریب محکمه نک — یعنی صلح محکمه سینک — لسانی هر یرده،
او یرده غالب قومنک لسانی اولور. شوکا کوره بدایت محکمه لرنه حاکم لو
غالب قومنک لسانی ییلور آدم لردن صایلانور.

﴿ VII . معارف ﴾

(۴۷)

مطلقاً بلا تأخیر روسیا مملکتینک هر ولایتنده ابتدائی مکتب لرده

اصل قضایه متعلق قانون — Матеріальное право

ادب قضایه متعلق قانون — Процессуальное право

مترجم دن: کتب فقهیده کتای ادب القضا وارد که قضائک کیفیتندن،
جزائک صورت اجرا سندن بحث ایدر.

غالب قوم — Преобладающая часть населенія

بدایت محکمه سی — Первая инстанція суда

مطلقاً بلا تأخیر — Безусловно немедленно

اوقومق تربيه كورمك هر بر آدمه عمومى مجبورى مجاناً قيلنسون.

(۴۸)

ابتدائى تربيه نك همه اشلىرى شمدیدن محلى مختاريت اداره سینه تسليم قيلنور. هر يرده ابتدائى تربيه آنا لسانى محلى لسان ايله اولور.

(۴۹)

آشاغى درجه دن يوقارى درجه يه آشمق آسان اولسون اوچون، همه مكتب لر نك هر بر درجه لرى آراسنده بر سياق اوزره ارتباط ترتيب قيلنسون.

(۵۰)

هر بر آدمه، هر بر جماعته، هر تورلو مكتب مدرسه لر تأسيس ايتمك، همده تعليم ايله اشتغال ايتمك اختيار و حريت و يورلسون.

(۵۱)

صنائع مكتب لر ينى آرتدurmق حقه ده خصوصى اعتنالار قيلنوب، صنائعى مجاناً تعليم قيلنور. كذلك اورتا درجه مكتب لر عددى، حاجت

مجبورى مجاناً — Обязательно бесплатно

ابتدائى تربيه — Начальное образование

بر سياق اوزره ارتباط — Прямая связь

خصوصى اعتنا — Особое внимание

صنائع — Профессия

حسبنجہ، زیادہ قیلنوب اصغری اجرت ایلہ تعلیم قیلنور۔ محلی
جماعت ادارہ لرینہ تعلیم تربیہ اشلرنده تماماً مداخلہ ایتک حقی
ویرولور۔

(۵۲)

کلیہ لر، بیوک مکتب لر، داخلی نظاملارنده تدریس امورلرنده، تماماً
حر اولورلار۔ عددلری، حاجت حسبنجہ، زیادہ قیلنوب؛ درس
اجرتلری ممکن قدر کم قیلنور۔ اہالینک اکثرینہ استفادہ ایدر درجہ دہ
قیلمق اوچون، بیوک مکتبلرنک نشر علوم دائرہلری کیئک قیلنور؛ (۱)
ستودہ ننتلارنک ہر تورلو ہیئت لرینہ جمعیت لرینہ حریت ویرولور۔

(۵۳)

محلی مختاریت اعضالارینہ، بالغلار اوچون تربیہ ادارہلری، ابتدائی
مکتب لر، ایل قواءتخانہلری، ایل کتب خانہلری، ایل کلیہلری ہم دہ

Минимумъ, минимальный — اصغری

Плата — اجرت

Общественное учрежденіе — جماعت ادارہ سی

Учебно-воспитательное дѣло — تعلیم تربیہ اشی

Университетъ — کلیہ

(1) Широко, орган. просвѣт. работы высшей шк. для шир.
круг. населенія.

Взрослый — بالغ

Образовательное учрежденіе — تربیہ ادارہ سی

Народный университетъ — ایل کلیہ سی

دیگر علمی اداره لر تأسیس ایتیمه، حریت مطلقه ویرولسون.

(۵۴)

مسلمان لاره بالغلار اوچون علوم، صنائع، دین مکتب‌لرینک هر درجه‌سینی، یوقاری بندده صانالمش علمی اداره‌لرنک هر برینی تأسیس ایتمک؛ استر آنا لساننده استر شرق لسان‌لارنده تعلیم تدریس ایتمک؛ روسیا تبعه‌سی اولمیان‌لارنیده معلم‌لک مدرس‌لک وظیفه‌سینه دعوت ایتمک اختیار و حریتی ویرولسون. دین مکتب‌لری اهل اسلام روحانیتی نظارتنده اولور. مسلمان‌لاره حروف عربیه ایله، استر آنا لساننده، استر دیگر بر لساننده، جریده‌لر، مجله‌لر، ترجمه یاخود تألیف کتاب‌لار نشر ایتمک‌ده؛ هم‌ده بونلار ایله تجارت ایتمک‌ده تماماً اختیار و حریت ویرولسون.

﴿﴾ VIII. امور مالیه ﴿﴾

(۵۵)

دولتنک اقتصادی هم مالی سیاستی اسلسندن تغییر قیلنور. فائده‌سز هم‌ده حاجت‌سز اسراف‌لارنی ازاله قیلوب، ایل حاجتینه، خصوصاً علوم معارف یولینه، دولت خزینه‌سینی حصر ایتمک غرضیله، دولتنک

حریت مطلقه — Свобода неограниченная

بند — Параграфъ

اقتصادی سیاست — Экономическая политика

مالی سیاست — Финансовая политика

واردات مصارف بودجه سینی اساسندن تدقیق تبدیل قیلنور .

(۵۶)

عمومی مال لارده تصرف ولایتی ، بر مرکزہ مخصوص قیلنمایوب ، محلی مختاریت اداره لری بینده توزیع قیلنسون .

(۵۷)

بالواسطه ویرگولری عمومأ ایندرمک ، همه اهلینک ضروریاتی اولان شیلردن بالواسطه تکالیفنی تدریجاً رفع ایتمک ، تجارت لره مراقبه نظاملارینی فسخ ایتمک لازمدر .

(۵۸)

بلا واسطه تکالیف نظامی اصلاح اولنسون ، نمالره میراث لره تکالیف متفاضله تعیین ایتمک طریقله .

Бюджетъ — بودجه

Финансовая власть — مال لارده تصرف ولایتی

Распредѣлитель — توزیع

Косвенное обложеніе — بالواسطه ویرگو

Предмѣты потребленія народа — همه اهلینک ضروریاتی

Косвенный налогъ — بالواسطه تکالیف

Покровительственная система въ — تجارت لره مراقبه نظامی
торговль

Прямые налоги — بلا واسطه رسومات

Наслѣдство — میراث ؛ Доходъ — نما

Прогрессивные налоги — تکالیف متفاضله — تکالیف متناسبه

❖ IX. دهقان لار مسئلهسى ❖

(۵۹)

يېزىز همده آز يرلى ايگونچيلره فائده لىك اوچون، كسىلمه يرلردن ميرى يرلردن سراى يرلردن حاجت قدرى يرلر ويرولمهسى، صكره دولت خزينه سندن عدالتلى قيمتلىر بدلنده خصوصى املاك يرلردن حاجت مقدارنجه يرلر آلمهسى لازمدر.

(۶۰)

دهقان لارنى ير جهتندن تأمين قيلق اوچون، هر بر ولايت نك يرلرنى شو ولايت نك محتاج دائى سكنه لرى آراسنده بولمك اساسى قبول قيلسون. دهقان لارنى ولايت داخلنده كرگى كىي اورونلاشدورمق همده دهقانچىلىق اشلىرىنى نظام ترتيب كه قويمق خصوصالارنده محلى مختاريت اداره لرى هر جهتندن ياردم ايدرلر. شو ذكر قيلنمش اساسنك عىنى اوچون، كوچرمك اشى ترك قيلنوب غصب اولنمش يرلر صاحبلىرىنه اعاده قيلنسون.

دهقان لار — Крестьяне

كسىلمه يرلر عرب چه اقطاع ياخود قطيعه — Удѣльные земли

ميرى يرلر — Государственные земли

سراى يرلرى — Кабинетные земли

عدالتلى قيمت — Справедливая оцѣнка

ير جهتندن تأمين — Обеспеченіе землею

دائى سكنه لرى — Постоянные жители

كوچرمك اشى — Переселенческое дѣло

(۶۱)

دولت هم محلی مختاریت اداره لری طرفه دن ممکن اسبابلارنک
همه سیله دهقانچیلیق اشلرینک رواجینه اعانه لر قیلنور : زراعت مکتب لری
آچمق، زراعت بانکه لاری تأسیس قیلوب زراعت حاجت لرینه امانت
ویرمک، زراعت اشلری خصوصنده هر تورلو شوکتلر اتفاق لار آرتیل لر
عقد ایتیمه مساعده ایدر تدبیرلر نظام لار وضع ایتیمک، زراعت امورینه
نظارت ایدر اداره لر تأسیس ایتیمک کبی طریق لار ایله .

(۶۲)

دهقان لار، مال لاری یولری جهندن، تیمار صاحب لرینه طوقون لوقدن
آزاد قیلنورلار . یر عمله سینی کرایه آلمق خصوصنده دستور العمل نظاملار
تغییر قیلنوب، عمله قانون لاری، زراعت اشلرینک احوال صناعیه سنه
مطابق صورته، یر عمله لرینه ده تعیم قیلنور .

ممكن اسبابلارنک همه سیله — Всемѣрное содѣйствіе

دهقانچیلیق — Сельское хозяйство

امانت تأمینات — Кредитъ

آرتیل — Артель — اصلده آرت ایل یعنی آرت خلق ؛ ترکیدر .

تیمار صاحب لری یاخود زعیم لر — Помѣщики

تیمار دیمک، عثمانلیلر اصطلاحجه، میری یرلردن بر آدمه تملیک ویرولمش
یر دیمک در .

دستور العمل نظام — Дѣйствующее правило

زراعت اشلرینک احوال صناعیه سی — Технические особенности земледѣлія

(۶۳)

لازم در كه: ۱) حدود اشلى تمامًا اصلاح قيلنوب، بولنه يرلرنك
همه سينه حدود تعين قيلنسون؛ ۲) كوچمز مال لار ايله تا مين قيلنمش
بورچ لار نظامى اجرا قيلنسون؛ ۳) اجاره قيمتلى تعديل قيلنوب،
دهقان لار دن آله حق اجاره مبلغ لر ينك مقدارى تقدير قيلنوب، يرلر
اجاره سى ترتيب كه قويلسون؛ ۴) بورچ اوچون خدمت ده طوقون
ايتك كى معامله لر كليًا ابطال اولسون.

(۶۴)

صو قانون لارى، تدقيقات صوكنده، تعديل قيلنورلار.

*** X. عمله مسئله سى ***

(۶۵)

عمله لر ينك اتفاق لارينه، جمعيت لر ينه، اعتصاب لارينه حرريت.

Межевое дѣло اشلى حدود

Введеніе ипотеки ۲

Арендная цѣна, Арендная сумма — اجاره قيمتى، اجاره مبلغى

Не признаніе сдѣлокъ имѣющихъ кабальн. характеръ, ۴

Водное законодательство — صو قانون لارى

Переработка послѣ пересмотра — تدقيقات صوكنده تعديل

Рабочій вопросъ — عمله مسئله سى

Союзъ, Собраніе, Стачка — اتفاق، جمعيت، اعتصاب،

(۶۶)

عادی اش کونلرنده خدمت ساعتلرینه اعظمی تعیین ایتمک .

(۶۷)

مدت دن زیاده خدمتلرنی ، ضرورت بولماغان صورتده تونلرده
عملنی منع ایتمک .

(۶۸)

خاتونلار بالالار کوچینک حمایه سینی آرتدورمق ، ضروری احتمال
اشلرده ارلرنک کوچینی حمایه ایدر اسبابلارنک تدبیرلرنک همه سینی
حاضر ایتمک .

(۶۹)

دولت واسطه سیله جبراً ، عمله دن هر برینک (معلوم مدت داخلنده)
خسته لگی ، بلالاری ، اشتغال سیبیله کلمش مرضلاری ، خدمت
صاحبینک حساینه ، تأمین قیلنور .

(۷۰)

اوز کوچیله کون کورور هر بر آدمنک قارتلق کوچ سزک حالی

عادی اش کونی Нормальный рабочий день

اعظمی — Максимумъ

کوج — Трудъ ؛ حمایه — Охрана

تأمین ، سغیورطه — Страхование

دولت طرفندن تأمین اولنمق.

(۷۱)

کوچنی حمایه ایدر قانون لارنی تعدی اوچون جنایت جزاسی
تعیین ایتمک.

(۷۲)

عمله قانون لاریله ضبط اولنماش معامله لارنی عدالت حالینه قویق
اوچون، همده سرماییه صاحب لری ایله عمله آراسنده وقوعی احتمال
نزاع لارنی خصومت لارنی فصل ایتمک اوچون، نصفی عمله دن
نصفی سرماییه صاحب لرندن تألیف اولنمش بر صلح قامروسی تأسیس
ایتمک.

(۷۳)

عمله قانون لارینی، همده عمله کوچینک حمایه سی اوچون مستقل
نظارت نظامینی، اجرتلی خدمت لر نک هر بر نوعنده جاری ایتمک؛

کوچنی حمایه ایدر قانون — Законъ объ охранѣ труда

جنایت جزاسی — Уголовная отвѣтственность

صلح قامروسی — Примирительная камера

عمله کوچینک حمایه نظارتی — Инспекція труда

اجرتلی خدمت — Наемный трудъ

هر بر نوعنده جاری ایتمک — Распространеніе

عمله مصلحت لرنی حمایه ایدر نظارتده صاییلانمش عمله وکیللری
مداخله ایتمک.

(۷۴)

مسلمان لاره بیراملق استراحتینی، قانون حکمیله، جمعه کون تعیین
ایتمک.

عمله مصلحتلری — Интересы трудящихся

اصلده شو پروغرامده یتمش طوقز ماده وار ایدی. ۴۲ نجی
ماده وکیل لر قومیسئوننده اسقاط اولندی. اوילה ایسهده نه دن در، صوگخی
ماده لرنک ارقامی علی حالها ترک اولنمش ایدی. لکن بن ترجمهده
ترتیبی رعایه ایدوب، ۴۱ دن صوگ ماده لرنک همه سنده ارقاملاری تغییر
ایتیه باشلادم؛ اصلده ۴۳ ترجمهده ۴۲ اولدی؛ اصلده ۴۴
ترجمهده ۴۳ اولدی؛ وهکذا...

بن بیلدرک ترجمهده هیچ بر تغییر ایتهمدم؛ عمداً قصداً هیچ
بر شی زیاده ایتهمدم؛ بن ترجمهده تکاسلک دن اعتناسلرل دن مساهلهده
ایتهمدم. هیچ بر مادهده فقط اوز معلوماته اعتماد ایتمز ایدم.
بن ذل سؤالی هر حالده فضل کمال اعتبار ایدوب هر مادهده علی
حده اهلینه مراجعت ایدهرک، هر بر ماده نک مفهومینی فائده سینی
تأثیرینی اهمیتینی استفسار ایدر ایدم. هر بر ماده نک حقیقتینه وقوف
اطلاع اوچون، پتربورغ پروفیسورلارینک ابوابنده بن چوق اختلاف ایتدم.

اولاً ماده‌نك مفهومینی كندوم آڭلامیه اجتهاد ایدر ایدم . تماماً قناعت حاصل اولغاچ، بن ابتدا آنا لسانمدن عبارات آرار ایدم . قریم، قافقاز، تركستان، قزان شیوه‌لرنده مستعمل كلمه‌ی بولور ایدم، بن ابداً عربی فارسی كلمه‌لرینی آلماز ایدم . آنا لسانده مناسب مستعمل كلمه‌ی بولماز ایدم، فقهای كرام تعبیراتینه، عثمانیلرك علم حقوق ادبیاتینه التجا ایدر ایدم .

فقهای كرام اصطلاحاتینه بن، شكر خدایه آشنایم . اويله ایدده بن بر اصطلاحك عثمانیلر لغتده مستعمل اولوب اولمادیغینی یلمك اوچون، لغت وادیات عثمانیه‌ده عرف و اصطلاح اولمش كلمه‌نك نه ایدوگینی آڭلامق اوچون، پتربورغده تورکیا سفارت علیه‌سینك مستشار اولی ادیب كریم عطوفقلو فخرالدین بك جنابلرینك حضور افاده‌لرینه واروب استفاده ایدر ایدم .

شو حالده اهل ادب، ترجمه‌ده قصورم وار ایدم، عفو ایدرلر . زیرا بن مقصودی وفا ایتمه‌مش اولسمده مجهودی ایفا ایتشم .

ادبیاتمه خدمت قصدیه، كرام اهل ادب قصورلارمه تنبیه ایدرلر ایدم، یا خود اوفق واسب تعبیراتی ارئه ایدرلر ایدم، لغت واسطه‌سیله بن اوز اغلاطی تدارك ایتیمه، تفضلاً تنبیه ایتمش اهل ادبه شكر ایتیمه حاضرم . اهل ادب، خدا خواهد، شو خصوصده مساهله ایتزلر . زیرا ملی ادبی لسان کبی اڭ ضرور اڭ اهمیتلی بر شیده اغفال و سكوت ایتمگی وجدان اهل ادب قبول ایتمز .

اوز لسانمده سهولتی افاده‌لی بر كلمه بولور ایدمك، اصطلاح ایدوب استعمال واجب‌در؛ مناسب مفید كلمه بولماز ایدمك دیگر لغتلردن اوز شیوه‌مه موافق كلمه استعاره ایتمك لازم‌در . بو ایدم بر آدم طرفندن اولماز؛ زیرا بر لسانك كافه لغاتینی بر آدم احاطه ایدمه؛ احاطه ایدر ایدمه بر آدمك استعمالیه كلمه اصطلاح اولماز .

لسان مسئله‌سی شمدی بزم اوچون اڭ مهم اڭ مشکل مسئله‌در.
 هر حالده بزلره مقصودمزی بتمامه علی وجه السهوله افاده ایدر بر
 مفید لسان قوللانتق لازم‌در. ادبی لسان اولسون عادی لسان اولسون
 همه‌سی برابر؛ لسان‌ده ادبیلک عادیلک مطلوب ایس؛ لسان‌ده فقط
 افاده مطلوب‌در. ساده ترکی الفاظ ایله افاده میسر اولسه
 غایت خوش‌در.

لیک اهم اولان جهت لسانده مفردات جهتی ایس. زیرا بر کلامک
 مفرداتی معلوم ایس ایسه لغت قاموسینه مراجعت ایدوب حل
 ایتک ممکن‌در. اڭ لازم اڭ مشکل جهت لسانده ترکیب تألیف جهتیدر.
 کلامک ترکیبده تعقید هیچ بر قاموس هیچ بر شرح ایله زائل اولماز.
 کلامک ادبیلگی بلاغتی الفاظ اجنبیهنی استعمالده ایس؛ کلامک
 ساده لگی عادیلگی الفاظ عربیه و فارسیدهن صافمقدده فقط ایس.
 هر حالده کلامده اعتباری لازم شی مفهومیت افاده تعقیدسزلکدر.
 مفهوم ایس کلام ساده اینده شی ایس.

تکرار ایدرم: بن ترجمه‌ده قصداً هیچ بر شی زیاده ایتهدم؛
 فقط، ۵، ۶، ۷ ماده‌لرده آدمک اوزی معصوم، مسکنی مأمون،
 مالی ملکی حرام اصل‌لری مذکور اولدیغنه بناء، ۲۵ ماده‌ده “هر دین،
 اهلی عننده، مقدس‌در” عباره‌سینی یازدوم. زیرا مسکن‌ده مأمونیتی
 طلب ایتک لازم اولدیغی کبی دین‌ده مقدسلگی طلب ایتک لازم‌در.

پتربورغ. ربيع الاول ۱۳۲۴ سنه.

موسی بیگیف.

نیشن نائغورو دده و جمع اولان روسیه مسلمانلری سبب نفوذه سی نک

مقرراتی ۱۶ بجای ۱۸ آو غوست ۱۹۰۶

فهرست

نیژنی نوغوردده واقع اولان

روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه سینک

مقراتی

۱۶ : ۲۱ آوغوست ۱۹۰۶

قزاندہ مطبعہ کریمیه ۱۹۰۶ سنہ

Типо-Литографія Т-го Д-ма „Братья Каримовы“ въ Казани.

(۱) روسیە مسلمانلارینک « نیرژنی نوغورد » دە اولان

اوچنچی ندوه (سیه زد) سینک مقرراتی (۱)

روسیە مسلمانلارینک اوچنچی ندوه سی ، ۱۹۰۶ نجی یلنک
۱۶ نجی آوغوستندن ۲۱ سینه قدر دوام ایدن مجلسلرنک ، آتیه کی
مقرراتی وضع ایتدی .

I

نیرژنی نوغوردده طوبلانمه سنه رخصت ویرلش روسیە مسلمانلاری
ندوه سی ، پروگرامنک برنجی نقطه سنی مذاکره ایلرک کوردی که
بالفعل تطبیق ایدلمک اولان قوانین ، اوامرو اعتیادات
اداریه ، مسلمانلرنک حقوق عمومیه مدنییه و دینییه لرینه تضییقات
وتحدیدات قویمش اولدیغیندن خریستیان مسیونیرلری ، مسلمانلر
آراسینک دائما قارشیقلاق ، خوشنودسزلق و حدنی موجب اولیورلر ،
مسیونیرلرنک هر صورتله حکومت طرفندن مظهر معاونت اولمق

(۱) اوشبو مقررات روسیە ننگ هر طرفنده ساکن مسلمانلر طرفندن
او قوله جفی حیثیتیه جمله سی ایچون آکلاشلما سی یکل عمومی تورک دیلیله قلمه
آلمش فقط قومیسونلرنک معروضاتی (داقلادلری) یازلقلری صورتله عیناً
درج اولمشدرد .

ایندوکلرینه مسلمانلار اینانمش بولندقلری نظر دقته آلنیرسه
 بوحالنک آکلاشلمه سی سهلدر . حیات معقوله نك وجودیچون
 هم والزم اولان حریت وجدان وحریت مطبوعات کبی تأمینات ،
 شمدیه قدر موجود اولمادیغندن ، مسلمانلر کندی علیهلرندگی
 مسیونیرلرنک افعالی حقنده نه عمومی ونه ده روحانی مطبوعاتده
 بحث ایلمز دیلر . بوحریتلر ۱۷ نچی اوکتابر مانیفستیلر اعلان
 اولنمشلرسه ده ، هنوز بالفعل حیاته کیچمه مشلردر .

آز زمان ایچنده ، دولته شبهه سز بیوک خدمت ایفا ایندن
 دولت دوماسینک داغیدلماشیلر مربوطینی اولان احوال مذکوره ،
 ذاتا قوه حاکمه طرفندن محکوم اولمش اسکی اصول اداره نك
 تضییقاتی ایله اداره کیفیه ومحدودیت حقوقیه دن پک زیاده زیان
 کورن مسلمانلر آراسینه یگئین امنیتسزلیک القا ایتدی .

احوال مذکوره یه بناء ، صالح وسکون ایله عمر ایدچی اهل
 وطنک حیاتی ایزندن چقاران شمدیگی غایت امنیتسز و آغر
 وضعیتندن قورتولمق ایچون ندوه نك بولدیغی یگانه چاره ،
 دومانک چابوق چاغرلماسی ۱۷ نچی اوکتابر مانیفستینک
 اساسلرنک بالفعل حیاته چقارلمه سیدر .

اشبو قرار نامه ، ۲۰ نچی آوغوست مجلسنده او قولدقندن
 صوگره ، ندوه قبول ایدوب بر قوییه سنک ، تیلیگرام ایله

ناظرلر رئیسینه تقدیمی هیأت ریاسته (۱) تودیع ایتدی .

II

پروگرامانك ایلکینچی نقطه سنك مذاکره سنه - مسلمان مکتب و مدرسه لرینك تماما اصلاحی و نظارتنك روحانیلر الندن آلنوب جماعته ویرله سی - ندوه ، کندى طرفندن انتخاب اولنان قومیسسیونك (۲) معروضاتنى دیکلدى که شودر :

« ۱۹۰۶ نجی سنه ۱۶ نجی آوغوستده روسیه مسلمانلرینك نیژنی شهرنده واقع بولغان ۳ نجی مجلسینك مکتب و مدرسه اشلری حقنده مجلسکه برلائحه ترتیب قیلماق ایچون صایلانمش کامیسیه نك لائحه سی : (۳)

(۱) ندوه نك منتخب هیأت ریاستی : ندوه و هیأت ریاستنك رئیسى : علی مردان افندی طوچیباشف ، رئیس رفیق لری : اسماعیل افندی غاسپرینسکی ، رشید افندی ابراهیمف ، عالم جان حضرت بارودی ، شاه حیدر افندی صرلاقف ، عبدالله حضرت آبانای ، سید گرای افندی آلکین ، شاه مردان افندی قوشچیقوف ، امین جان افندی الهام جانف ، علی اسکندر افندی عاشورف ، ندوه مستشاری : یوسف افندی آقورا اوغلی ، مستشار رفیق لری : سلیم گرای افندی جانتورین ، موسی افندی ییگیف ، مصطفی افندی اسماعیلف شیروانسکی ، عبدالله افندی عصمتی .

(۲) اوشبو مکاتب و مدارس قومیسسیوننك اعضاسی شونلردر : عبد الله حضرت آبانای (رئیس) ، هادی افندی مقصودی (معروضاتیجی) ، الله یار افندی آخوندف ، محمد علی افندی صالحوف ، مصطفی افندی داویدوویچ ، نصرالدین افندی جعفر ، فاتح افندی صادقف ، عزیز الله افندی آل بکف ، عبدالرحمن افندی سعیدف ، عبدالله افندی بوی ، احمد جان افندی مصطفین ، کریم افندی حنفییف طارف افندی خیرالین ، اسحاق افندی کزاقوف ، نیاز محمد افندی سلیمانف . (۳) اولچوده عرض ایدلیدی که وجهله معروضاتلرک لسان واملاسی تغییر ایدلمیره رک عیناً قید اولندی .

« مکتبلر کامیسییه سی بتون روسیه مسلمانلری جمعیتی نك
نیزنیده واقع ۳ نجی مجلسینك امری بوینچه اوز خلقمزنك دینی،
اقتصادی، اجتماعی طرفلرینی قاراب عمومى اوقوهر كمئنك
وهر ملتنك اوز تلمده بولووینی مناسب طابدیغى كبی وبوندن
باشقه بولغانده تعمیم معارف ایچون هیچ بر اسبابنك اثر ایتیمیه
چکینیده ظاهر طابدی .

« روس لسانینی تعلیم فقط معیشتمز تله گان وقتده غنه وخلق
اوز اختیارى ایله ایستنه گانده گنه فائلی بوله چقدر . کوچلاو
ایله هیچ بر فائلی چقما یا چقدر .

« اشبوا یکی اساسی کوزده طوته رق، مکتب و مدرسه لر کامیسییه سی
عمومى معارف خصوصنك توبانده یاز یلمش ماده لر نی بتون روسیه
جمعیتی مجلسی نك حضورینه عرض و تقدیم قیله در .

« مکتبلر حقنده :

- ۱ اهل اسلام ایچون هر قریه ده ابندائی مکتبلر کشاد قیلنسون .
- ۲ هر بر لازم و مناسب کورلگان دائره لرده رشدی مکتبلر
آچلسون .
- ۳ هر مکتبه ده تعلیم شول مکتبه ده اوقوچی بالالرنك آنا
نیلرلرنده عربی حروفات ایله اجرا قیلنسون .
- ۴ ابندائی مکتبلرده روس تلی اوقتمق مجبوری بولمسون .
- ۵ اما رشدی مکتبلرده روس لسانی اوقوتلغانده بر فن کبی ایتوب
تعلیم ایدلسون .

۴ ابتدائی مکتبہ لگہ سیکڑنچی یا شنیدن کیم بولغان بالالار قبول اینلمه سون .

۵ ابتدائی لدرده ده رشدیلدرده ده تعلیم دورتار سنه دوام ایدوب ، تحصیل آوللدرده برنچی اوکتا بردن باشلانوب (۱۵) نچی آپریلگه قدر و شهرلدرده برنچی سننا بردن (۱۵) نچی مایغه قدر دوام ایتسون .

۶ رشدی مکتبہ لگہ ابتدائی معلوماتدن خبردار بولمغان بالالار قبول ایدلمسون .

۷ روسیه مسلمانلرینک مکتبہ لرینک هر برنده ممکن قدر بر پروگرام ایله تعلیم ایدلمسون .

۸ مکتبہ لگہ عمومی پروگرام ترتیب قیلمق ایچون قزان ، پینر پاول ، تاشکند ، تیغلیس و باغچه سرا ی کبی شهرلدرده کیله چک (۱۹۰۷) نچی سنه ده مای آینده معلملر سییزدی ترتیب قیلنسون .

۹ هر سییزددن بر نیچه وکیللر صایلانوب (۱۹۰۷) نچی سنه آوغوست ابتدائیک قزانک عمومی (مجلس معلمین) یا صاسونلر . بو مجلسده تورلی سییزدلدرده قبول ایدلگان پروگراملر فی بر برینه تطبیق و توفیق ایدلمسون .

روسیه ده کی مسلمان معلملر بو سییزدلر واسطه سیله بر « اتفاق » (صایوز) وجوده کیترسونلر .

۱۰ مکتبہ لرینک بنا و ترتیب لری حفظ صحت قواعدینه موافق قیلنما قلیغینه بیک دقت و اعتبار ایدلمسون .

۱۱ روسیه ده ابتدائی تعلیم نظاما مجبور بولغانچیده بولغاچده مکتبہ لرینک خرجات و تربیه سینه دولت ، زیمستوا و شهر صومالرندن صرف قیلنسون .

۱۲ ابتدائی مکتبیلر ده اوقو هر مسلماننك بالاسی ایچون لازم و مجبوری اولسون .

۱۳ مکتبیلرنك اداره و نظارتی مسلمانلرنك اوز قولنده بولوب مفتش و ناظرلری مسلمانلردن بولسون .

۱۴ مکتبیلرنك یاقن نظارتی هر مکتبینك اوز دائره سنه طور وچی مسلمانلر طرفندن صایلانمش بر نیچه کشیدن مرکب بر هیئتکه یعنی پو پوچیتلستواغه طابشرلسون .

۱۵ معلملر مکتب پو پوچیتلستواسی دائره سنده گی خلقلر طرفندن یا شرون روشده صایلانوب تصدیق ایدلسون .

۱۶ اهل اسلام مکتبیلرینه معلملر حاضر له مك ایچون مسلمان لرغه مخصوص دار المعلمین لر تأسیس قیلنسون . مکتبیلرگه معلملر حاضر له مك اوچون لازم قدر دار المعلمین لر تأسیس قیلنغانچی اصول تعلیم و غیر لازم فنلر آرتدیر یلوب بعض رشدی مکتبیلر دار المعلمین حالینه کیتیر یلوب مدت تحصیلیه لری ۶ سنه لیک ایدلسون .

۱۷ قز بالالارنی تعلیم قیلورغه معلملر حاضر له مك اوچون قزان ، باکو ، باغچه سرای و غیر مناسب شهرلرده مسلمانلرغه مخصوص برر دار المعلمیات تأسیس ایدلسون .

۱۸ اهل اسلام مکتبیلرینك معلم و متعلملری عسکریت خصوصنداده باشقه خصوصلرده روس متعلم و معلملری ایله هر حقوقده مساوی قیلنسون .

۱۹ گیمنازیه کبی اورتا مکتبیلرده اوقو یا چق وادقی طورغان بالالار طور و یا کیلوب اوقولری اوچون مناسب کورایگان شهرلرده پانسیونلی مکتبیلر آچلسون . بو پانسیونلرده معلومات دینییه ایله

برابر قواعد ترکیه‌ده تعلیم ایدلسون. تا که اورتا مکتبلر ده تکمیل تحصیل قیلوب چقغان شاگردلر آسانلیق ایله ترکیچه تقریر و تحریر قیلورغه مقتدر اولسونلر.

۲۰ مکتبلر گه کتابلر توصیه قیلماق وایک بخش تالیف قیلنغان کتابلرنک مؤلفلرینه پریمیه و مکافات تعیین قیلماق اوچون قزانک ۱۹۰۷ نجی سنه ده آوغوستنه بولاچق معلملر وکیللرینک عمومی سییزدلرنده کیله چک سییزدگه قدر موقت برکامیسیه صایلانسون. تنبیه - بوکامیسیه ایکی اوج سنه ده واقع بولوروی فرض قیلنغان مجلس معلمینک براداره سی حکمنده اولسون.

۲۱ مسلمان بالالرینه روسچه معلملر حاضرله مک اوچون آچلمش دارالمعلمین لرده علوم دینییه و قواعد ترکیه درس لری آرتدیرلسون. تا که آنده تکمیل تحصیل قیلوب چقغان معلملر مسلمانچه معلم بولورغه ده یارارلیق اولسونلر.

۲۲ معارف نظارتی مجلسنده و آنک شعبه لرنده مسلمانلردن اعضا لر تعیین قیلنسون.

» مدرسه لر حقننده :

۲۳ مدرسه لرده معیشت و تدریس جهتلری اصلاح قیلنوب هر برنده علوم دینییه دن باشقه علما اوچون زمانچه لازم بولغان فنلرده آرتدیرلسون.

۲۴ مدرسه لر فقط دینی اعتبار ایدیلوب نظارتی اصلاح ایدلگان دوخاونوی صابرانیه غه طابشرلسون.

۲۵ دوخاونوی صوبرانیه اداره سنده بولاچق شورای علما

مجلسنده مدرسه لار اوچون زمانغه موافق قانونلر و پروگراملر
ترتیب ایدلسون .

۲۶ مدرسه شاگردلری اورتا مکتبلرده اوچوچی شاگردلر ایل
حیات اشلرنده برحقوقده اولسونلر .

۲۷ امامت و خطابت لوازمی برله مدرسلک لوازمی آیروم
حساب ایدیلوب امالمیقغه اوکاز آلو ایلگنه مدرسلککه رخصت
بیرلمسون .

۲۸ مدرسه لار فقط محله اماملرینک قولنده غنه بولمینیچه مخصوص
ناظرلرله برابر اماملر تصرفنده قیلنسون .

۲۹ مدرس اولمق اوچون مخصوص صایلان و امتحان قیلنو
هم اصلاح ایدلمش دوخوژنوی صوبرانیه طرفندن تصدیق قیلنو
لازم اولسون .

۳۰ مدرسه لرنک مصارف و غراجاتی و قفلردن و خصوصی اعانه لردن
و شاگردلرنک اوزلرندن جیبیلغان آچمه لردن صرف ایدلسون .

۳۱ خواجه لار ، عمله لرنک اولادی اوچون مکتبلر تأسیس
ایله سونلر .

۳۲ ممکن اولورسه ابتدائی مکتبلردن باشلاب ، ممکن اولمادغی
تقدیرده رشدی مکتبلرده مطلقا ، بنون روسیه مسلمانلری آراسیندا
آکلاشیلان تورک لسان عمومی ادبیسنک تدریسنه اعتنا اولنسون .

۳۳ مکتب و مدرسه لرده ممکن قدر کتب خانه لار تأسیس
کیلنووینه اجتهاد ایدلسون .

مواد مذکوره دن غیرى ، مکتب و مدرسه لار قومیسسیون
آتیده کی قرارینی ده ندویه عرض ایله مفتخر در :

«دو خانى صوبرانىي شەيدىن جەمىيە اماملارە سېر كۈلەرلەر ايله
مراجعت ايدەرك ھەر بىر امامنىڭ بوسنە تەدرىسيە ايتىداسندىن
باشلايەرق مەلەسندە اولان ۸ ياشىدىن ۱۵ ياشىغە قەدەرلى اولاد
مەسلىمىنى اوقۇيۇپ يازمىيە تەلىم ايتمەسېنى ومای آيندە تەفتىش
ايتىدريەلەڭگىنى، اگرە صوبرانىيەنىڭ اشبوامر يەلە عمل ايتمەين
اماملر بولنورسە مؤاغدە قىلنەچقىلرىنى، امام خواە اوزلرى،
خواە معلم آلار ق اوقۇتمقەدە مختار اولدقلىرىنى بىلدەرسەن».
ندو، ۱۸ نچى ۱۹ نچى آۋغۇست مەجلىسلىرىدە اشبو
مەروضاتى تەفصىلا تەدقيق وتەحقىق ايدەرك، قومىسيوننىڭ
تەكلىف ايتدىكى تەدبىرى روسىيە مەسلمانلىرىنىڭ تەلىم
وتەربىيەلىرىدەگى احتىياجات ھازىر دىيىنە موافق كۈر
دىكىندىن مەروضات مەزكۈرە قىل اولندى .

بۇندىن باشقە مەكتەپ ومدرسەلەر قومىسيونى، مەعارىف عەمۇمىيە
ناظر سابىقى غراف ابۇان تولستوى طرفىدىن تەدقيق ايلە نەشر
اولىنىش «روسىيەنىڭ شەرق وشەرق جەنۇبىدە ساكن اينار ودسلىرىنىڭ
ايتىدائى مەكتەپلىرىنە مەتەلق نەظام، دىنە بىخ ايتىدى : بونەظامنىڭ
۴، ۶، ۸، ۹، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۲۶، ۳۲، ۳۵، ۳۶ نچى ودىگر
بەئز مادەلەرنەدە ايتىدائى تەخسىلنىڭ آنا تىلىدە اولماسى اساسەن
مخالف قواعد وضع ايدىلمىش . قومىسيون روس تىلىنىڭ
اوقۇتولماسىنى لازىم وفائىلى اعتبار ايتسەدە، مەعارىف عەمۇمىيە
ناظرى طرفىدىن مەصدق اشبو نەظام مەتوىاتنە وبەالخاصە توجە

ایتدی یکی هدفه نظرا شایان قبول اولمایوب، آنک اینارودسلر آراسنک تطبیقی خوشنودسلرغی مقتضی اولاغی کبی، علی العموم مکتبلره عدم محبت وامنیته ده ایجاب اینکچکدر^(۱). بو جهنله قومیسسیون حذ کور ۱۳ مارت ۱۹۰۶ نظامنک دیکشدیرلمه سی لزومینی ندوه یه عرض ایدوب، قبول اولندی.

III.

مسلمانلرنک روحانی اداره لری نک تجریدا تنظیمی مسئله سندن عبارت پروغرامنک اوچنچی نقطه سنی تدقیق ایتنک ایچون، ندوه علمادن عالم جان حضرت البارودینک تحت ریاستنده ۱۵ اعضادن مرکب بر قومیسسیون انتخاب ایلمشیدی^(۲). اشبو قومیسسیون

(۱) روسیه مسلمانلری ندوه سیته سیمره چینسکی اوبلاست مسلمانلری پریدستاورنلردن کلان تفرامده ۳۱ مارت ۱۹۰۶ نظامنه ندوتک پروتستو ایدمچکی امیدی بلدرلمشیدی. کذا اولجه اورنبورغده پک چوق کشیلی مجلسلرنک قرارینه بناء اورنبورغ جمعیت اسلامیه سینک ندوه یه تقدیم ایتدیکی لایحه سنده دخی عین فکر بیان قیلنمشیدی. • بوندن باشقه بعض محللرده (پترواولسکی وغیر لرلرده) معارف مامورلرنک مسلمان مدرسلرینه روسجه معلمی کرتمک ایچون پولیس واسطه سیله، منالاردن بودیسه استخبار اولندی، بونک اوزرینه مسلمان مدرسلری احوالی دوت دوامتنده تاما باقیلوب بیتایجه یه قدر معارف مامورلرنک بوکبی حرکتلری توقیف ایدلسون ایچون ندوه نک هیأت ریاستی طرفندن معارف ناظرینه لزومی وجهیله تیلیگرام کودرلدی. (۲) اشبو قومیسسیوننک اعضاسی شونلردر: عالم جان حضرت البارودی (رئیس)، کشاف الدین حضرت ترجمانی (معروضاتیجی) قرانی، علی اصغر حضرت حاجی قفقازی، ابراهیم حضرت زکیف قریبی، خیرالله حضرت عثمانی قارغالی، حبیب الله حضرت مسعودی الابوی، احمد شا کر حضرت سوندوقوف اگرچی، احمد شرف حضرت صالحوف بوزاولی، محمد عطا حضرت منصورف اوصاء عبدالرحمن حضرت رسولف ترویسکی، سهان حضرت اسحاقوف بیرسکی، شیخ الله حضرت شفیع البین ایرکوت، جانعلی حضرت آلاوفناروف سیمی قزاقی، یارالله حضرت آقزورین تامبوه صالح جان حضرت اورمانوف بوناغواوچینسکی، عبد الرحمن حضرت محمدیف یارکندی.

۱۳ مادەدىن عبارت معروضاتنى ئىدوۋە يە غرض قىلوب، ۱۹ نچى آۋغۇست
مجلسىنىڭ بۇ معروضات تفصیلا مشاورە وەذاکرە ایدىلدى.
معروضات شودر:

دروسیه مسلمانلارینىڭ اوشبو ۱۹۰۶ نچى سنە ۱۶ نچى آۋغۇست
نیزئیدە قورولمىش اوچنچى اجتماعى (یغولشی) پروگرامماسینىڭ
اوچنچى مادەسىنە بناء روحانیون اصلاھى چارەسىنى كورمك
ایچون انتخاب ایدلمش كامیسیه نىڭ قرارى:

(۱) روحانیون اصلاھى مطلقا آنلارنىڭ قلىبى حکمنە اولغان
دوخاونوى صابرانیه نى اصلاح ایلە باشلانمەلى؛ دوخاونوى
صابرانیه اصلاھى برلە گنە روحانیون احوالى ومطلقا مسلمانلارنىڭ
امور دینیہ لرى اصلاح ایدیلە آلور.

(۲) دوخاونوى صابرانیه اصلاھى اشبو روشدە تیوشلى
كورلە كە روسیه تابعلیگنە اولان بارچە مفتیلر (قریم، قفقاز،
اورنبورغ، تركستان — قرغز مفتیلرى) مسلمانلارنىڭ اوز
اختیارلرى برلن صایلانغان علوم دینیہ دە ماھر ومتدین واحوال
زماندین اگاه وبصیرتلى كەسنە بولوب شیخ الاسلام عنوانلى
بولسونلار ومحكمەلرى (دوخاونوى صابرانیه) محكمە اسلامیه
اسمنە وشول قۇتەك بولسون. وهرقا یوسى بش یل مدتكە صایلانسونلار،

(۳) مسلمانلارنىڭ دینی اشلىرى (حاجت بولغانكە مسجد ومى-
رسە بنالرىنە اذن ویرۆ، وبونلارنىڭ بقالرى وتوزك بولولارى
ایچون كیرا گنچە اعانەلر ووقفلر تحصیلنە طرشو، واول ووقفلرى
صاقلار وآرتدرو وكیرا گنچە اماملر ومدرسلىر ومعلملر ومؤذنلر
نصب قیلۆ، لیاقتسز بولۇقلارندە عزل ایتۆ، مسجد ومدرسە لرنىڭ

معنوی جهتده آبادانلقلارنىڭ اجتہاد ايتو ، نكاح ، طلاق ، ميراث ، اثبات نسب وسائر امور دينيہده قطع خصوصيات قبلو) اوشبو محكمه اسلاميہده بولسون، ولايت محكمه لرینگ بو اشلرده مداخله سى بولماسون. (۱)

(۴) هر قايمو محكمه اسلاميہده نظام جهتلرينى بقار ايچون بر دانه مسلمان يوريسست و حاجتنه كوره اوچدن آلطيغه قدر بصيرتلى علمادن قاضيلار نصب ايدلسون. و اوشبو ايكي نوع مامورلر مسلمانلارنگ اوز انتخابلرى برله بولسون.

(۵) محكمه اسلاميہ مسجد (۲) و مدرسه ايچون خلقنگ تلاوى وصايلادى بويىچە كيراك قدرلى خدام (امام، (۳) مؤذن، مدرس، معلم) نصب ايدرو. و هر قايموسينگ علماً و اخلاقاً لياقتلرينه نظر ايدرو و خدمتلرنى قصور ايدرلرسه مساهله ايتماي تيوشنچە تنبيه، تكدير، موقتاً عزل، آخرده بتون خدمتدن چقارو جزالرينى بالاستقلال يوروتور.

(۶) مسلمانلارنگ دينى مكتب و مدرسه لرى اوشبو محكمه اسلاميہ

(۱) قزاقىده هر آولنايدە بر مسجد جامع و بر مكتب بنا ايدلسون. آنلارده و باشقە خلقده اولغان اماملار محله بالالارنى اوقوتوغە تەكليف ايدلسونلر و اقتدارلرى بولماقدە معلم و خلفه قويونى لازم كورسونلر.

(۲) كوچك قريه و قازيقا كىيىلرده امام و مؤذن يىغىشى كىچىنوردای و مسجد يىغىشى تربيه قىلنوردای بولغانده عدد نفوسكه باقاي مسجد تورغوزولسون و لكن ياشى محله آيورولوب ايكنچى مسجد تەميرندە ضرورتى و امام مسجدلرنگ يىغىشى تربيه ايدولورنى اعتبار ايدلسون. بيش وقت نماز ايچون مسجد حاجت بولغانده چن ضرورت بولماغانده جمعه وعيدنى تورلى مسجدده اوتامى فقط بر جامعده اوتارگە اجتہاد ايدلسون.

(۳) شرعى ياكە نظامى ضرورت بولساغانده بر مسجدكە ايكي امام قويولماسون.

نظارتندە بولوب آنلارنىڭ معنوى صلاح و ترتيبلىرى ايچون دىن و فن اقتضاسىنە كۆرە فائىلى بولغان پروگراملار تەيىن ايدىر. وەر سەنە آخىرنىڭ امتحانلار اجرا قىلدروب بارچە مەكتەپ و مەدرىسەلەرنىڭ احوال درسىيەلەردىن خەبەر دار بولوب تورور.

(۷) مەككە اسلامىيە اوزىنە تېدوشلى نظارت خەمەتلىرىنى (امام-لارنىڭ و مەدرىسەلەرنىڭ خاللىرىنى و امور درسىيەلەرنى كوزاتو و خەلق آرا بولغان دعوى و سائىر حوائىچنى تېكشورو و باشقەلەر) اجرا قىلدودە كىرا گىچە اوز تەخت نظارتىنىڭ و نفوذىنىڭ غوبىرنىسكى واد-يازىنى مەجلسلەر تەشكىل ايدىر. اول مەجلسلەر لىداقتلى آخوندلار و مەدرىسەلەر و اماملاردىن مەركەب بولور.

(۸) ھەر قايسى روحانى (شىيخ الاسلام، قاضى، نەئىب، امام، مەدرىس، مەلىم، مؤذن) نىڭ مەشىئەتلىرى تائىن ايدىلور؛ و مەسلمان-لەرنىڭ اوزلەرى مەنسەب كۆرگان روشچە و مەقدارچە حاجات ھىويە-لەرى (دنيا كىراكلەرى) يەتۈشەدۇرلور. و خەرىستىيان روحانىلار يەنە و خەدام ەلىملىرىنە دولت طەرىفەندىنى قەدر ھوقوق و ىرلىسە مەسلمانلەر روحانىلار يەنە و خەدام ەلىملىرىنە دە شول قەدر ھوقوق و ىرلىسون.

(۹) ھەر سەنەدە بىر مەرتەبە شىيخ الاسلام خەزىرىنە خەلقنىڭ كۆر-ساتىووى بويىچە ەلىم و سائىر دىن ھەملى و بىسىرتلى كەمسەنەلەردىن اون بېشىدىن ايللىگە قەدر ذوات چاغىرلوب بىر مەجلس شورى تەشكىل ايدىلسون و مەلىئەتنىڭ حوائىچىنىڭ مشورتلەر ايدىلسون.

(۱۰) ىدى صو و تەركىستان ولايتلىرى ايچون مەنسەب كۆرلەنگان شە-ردە آيرىم بىر شىيخ الاسلام نەسەب ايدىلوب مەككە اسلامىيە آچىلسون؛ قەرىم، قافقازدىن باشقە روسىيە تابەلىگەندە بولغان

بارچه مسلمانلار (تاتار، باشقرد، قزاق، صارت وغيرهم) اوشبو اورينبورغ و تركستان (ايكى) محكمه اسلاميه نظارتلرينه صيغدرلسون.

(۱۱) بارچه شيخ الاسلاملارنىڭ اوستنده، پادشاه حضرتينه، توغرى داكلات و يىررداى عالى درجهلى، مسلمانلارنىڭ و شيخ الاسلاملارنىڭ اشلىرىنى كوزاتور، و دىنى و مىلى بولغان بارچه حقوق اسلاميه نى محافظه قىلوردى، بىتون روسيه تابعلىكى بولغان مسلمانلارنىڭ صايلاوى بىرلە، علوم دىنيەدن خبردار و دىندار نظامى اشلىرىدە آگاه بىر كەسنى تەيىن ايدلسون. (رئيس العلماء ياكە باشقە مناسب عنوانە بولور.)

(۱۲) اوشبو بيوك مرتبه بولغان ذات، سنده ايك كىمنى بىر مرتبه بارچه شيخ الاسلاملرى يىغوب مسلمانلارنىڭ مەم اشلىرى خصوصندە مشورتلر و مشكل مسئلەلردە فتوالار اورناشدر و بىشونىڭ بويىچە مسلمان اشلىرىنى اداره ايدىرگە طر شورلار. و هم اوشبو كەسنى اداره سى محكمه اسلاميه لىر ايچون مرجع و روسيه نىڭ تورلى اطرافە اولان اهل اسلامى ايچون بىر رابطه اولوب، نائب شيخ الاسلام و قاضىلرى تصديق كىبى اشلىرى بقار.

(۱۳) اوشبو سنده محكمه اسلاميه ده هر طرفدن جىولغان امتحان پروگراملارندن دىن و زما نچە ايك موافق بولغان بىر پروگرامى ترتيب ايدوب مذکور محكمه اسلاميه (دو خا و نى صوبرانيه) كىچىك درماى بارچه مدرسلىرگە موندن صوگنده صوبرانيه امتحانى اوشبو روشەن بولاچق دىو اعلان ايتسسون ايدى

و در سیه مسلمانلری اتفافی «هیئات اداره سی بو خصوصاً کیچکدرمای
محکمه مذکوره دن اوشبو مطلوبی استه سین ایدی».

ندوه بو مسئله لری نقطه بنقطه قراراشدیر دقدن صوگره،
ندوه رئیس علی مردان افندی طو پچیباشف ناک عمومی
اوله رق وضع ایتدیکی :

«مذاهب مختلفه آراسنده غی فرقلر حائز اهمیت دگلدر
و بو فرقلر روسیه مسلمانلریناک روحانی اشاریچون عمومی
بر مؤسسه ناک وجودینه، دینی نقطه نظر دن، بر مانع
تشکیل ایده مز».

اساسنی قبول ایله، قومیسو ناک معروضاتی تماماً
تصدیق ایتدی.

VI

شمی روسیه ده جریان ایدن وقایعک طبیعت سیاسییه یی
حائز اولمه سنه، و ۱۷ نجی اوکتابر ۱۹۰۵ مانیفستی اساسلرینه
مستنداً اصلاحاته باشلانلمش بولنمه سنه بناء ندوه پروگرامناک
برنجی نقطه سنی تدقیق ایدرکن بر مسلمان سیاسی حزبناک
تشکیلی مسئله سندن بحث ایتدی. ندوه ۱۷ نجی آؤغست مجلسند
بر مسلمان حزبیناک تشکیلی، بو حزبناک ۱۵ کشیدن مرکب
بر اداره مرکزیه سی بولنماسنی و ۱۵ کشی کندی آرالردن

مقدار معین معاش ایله تأمین ایدیلهرک دائما پیتربورغدا اقامت ایتمک اوزره اوچ کشیلک بر هیأت دائمه (بورو) انتخاب ایلمه سنی الزم عد ایتدی. عینی مجلسده اشبو مسلمان حزبینک مکمل پروگراماسی اولماسینه قرار ویریلوب، ۱۵ کشیدن مرکب بر قومیسیدون انتخاب ایدیلهرک (۱) بوسنه نك غنوار آینه، پیتربورغدا اولان روسیه مسلمانلرینک ایکنجی ندوه سندده باقیلوب معقول کوریلان «روسیه مسلمانلری اتفافی» حزبنک

(Мусульманская конституционно-народная партія) پروگراماسینک تدقیق و تحقیقی اشبو قومیسیدونغه تودیع قیلندی. مصطفی افندی داویدوویچ تحت ریاستنده گی بو قومیسیدون، ۲۰ نجی آؤغوست مجلسنده، اشبو معروضاتده بولندی:

«روسیه مسلمانلری ندوه سی» احوال جاریه یه نظرا بر مسلمان سیاسی حزبی وجوده کیتروب بو حزب ایچون معین بر پروگراما قبول ایتمه نك مسلمانلر ایچون الزمیتی حقنک هیئات ریاستنک عرض قیلدیغی افکاری ۱۷ نجی آؤغوست مجلسنده قبول قیلمشدی.

«بو حزبنک تنظیمی ایچون ۱۵ کشیدن مرکب و پیتربورغدا بولنه چق بر اداره مرکزیه نك شمیدین تشکیلنی و بو ۱۵ کشیدن اوچسینک هیئات دائمه نامیله، سعیلرینه مقابل معین بر معاش

(۱) پروگرامای تدقیق قومیسیدون اعضاسی: مصطفی افندی داویدوویچ (رئیس)، عبدالله حضرت آبانای (معروضاتچی)، علی مردان افندی طوبیباشف، عالمجان حضرت بارودی، هادی افندی مقصودی، صدری افندی مقصودی، شاهمردان افندی قوشچیغولف، جهانگیر افندی بایورین، موسی افندی یککیف، ولبارس افندی یکبوف، علی اسکندر افندی عاشورف، شاه حیدر افندی صر تلاف، طف الله افندی اسحاقوف، جمال الدین افندی قورامشین، عبدالله افندی بوی.

آلماق اوزره دائما پيتر بورغ بولما لرينى ده ندوه لزوملى كورمىدى .

«ندوه، ينه مذكور مجلسند ۱۵ كشىدن عبارت بر قوميسيون انتخاب ايدىرك، روسيه مسلمانلرينك بوسنه غنوارده، پيتر-بورغك تجمع ايتمش ايكنچى ندوه لرنك معقول كوريلان سياسى مسلمان حزبى پروغراماسينك تدقيقنى مذكور قوميسيونه حواله اينمىدى .

«اشبو قوميسيون پروغرامانى تماما تدقيق ايله يوب، مسلمان حزبى ايچون موافق كوردى. بو پروغراما ايتمش دورت ماده دن عبارت اولوب، بوماده لرك اكريسى مملكتنك دينى، سياسى تعليمى و اقتصادى حياتينه متعلق غايت اهميتلى مسئله لردن باحث بولنديغيچون، او پروگرامانك چوق اعضالى بر ندوه ده مذاكره و محكمهسى، مذكور ندوه نك دورت بش كوندها امتدادينى ايجاب ايدىچكندن دولابى ممكن كورلمه مكله، قوميسيون بو پروگرامانك اداره مركزيه ايله هيأت دائمه يه شميلك خط حركت كوستره چك قواعد اولماق اوزره قبولنى عرض ايدىر. اداره مركزيه، حيات و تجربه دن مستخرج معلوماته كوره، حزبك منافعيچون لابد كوريلان بالجملة تبدلاتى، كله چك ندوه نك اجتماعنه قدر، اشارت ايدوب حاضرلار. ذاتا هر تورلى حزبلرك تشكلىده بواصول جاريدير، زيرا نصل تنظيم ايديلمش اولورسه اولسون، هر پروگرامما، حزبك منافعى ضمنند تجربه و حياتك ارئه ايندىكى تبدلاته دائما معروضدر.

«اداره مركزيه شميلدىن اعضا قيدينه باشليهرق، ايجابلىده

مزبك قانونلاشدريلماسنه سعي ايدىچك و انتخابات اولندهكى تحريكات زماننده، مسلمانلار فائده سيچون مقتضى هر تورلى تدابيره مراجعت ايليه چكدر.

اشبو معروضات مذاكره اولنوب، قوميسيو نك تكليفى قول ايدىلدى. بونك اوزرينه ۱۵ كشىدن عبارت اداره مركزيه انتخاب قيلندى معاشلى هيات دائمه يي كندى آراسندن سچمك در حال اعضا قيد ايتمه يه باشلاق، حزبى قانون- نيلشديرمه يه چاليشمق و نهايت كله چك انتخاباتده صورت حركتى تعيين ايتمك وظيفه لرى اداره مركزيه يه يوكلتدى. عيى مجلسك (۲۰-۲۱ آوغست) رآى خفى اصوليله، اداره مركزيه اعضاسى انتخاب اولنديكه اك چوق رآى قزانمق صره سيله شونلردر:

(۱) رشيد افندى ابراهيموف «الفت» و «تلمين» غزيتهلرى
ناشر و محررى.

(۲) يوسف افندى آفجورا اوغلى، «قزان مخبرى» غزيتهلرى
محررانندن، م.ع. حزبى اداره مركزيه سى اعضاسندن.

(۳) سيد گراى افندى آل-كين، «قزان مخبرى» غزيتهلرى
ناشر و محررى، دعوى و كيللرندن، و سابق دوما اعضاسندن.

(۴) اسماعيل افندى غصبرينسكى، «ترجمان» غزيتهلرى
ناشر و محررى.

(۵) علی مردان افندی طوپچیباشی، «قاسپی» غزیتدهسی محرری، «حیات» جریدهسی، ناشری، دعوی وکیللرنندن و سابق دوما اعضاسندن .

(۶) عبد الله حضرت آپانای، علمادن .

(۷) عالم حضرت البارودی، مشاهیر مدرسیندن .

(۸) صدرالدین افندی مقصودی، پارس دارالفنونی حقوق شعبهسی مآذونلرنندن .

(۹) شاه حیدر افندی صرتلانی، زمستوا آدملرنندن و سابق دوما اعضاسندن .

(۱۰) موسی افندی بیکیی، «الفت» و «تلمین» غزیتهلری محررلرنندن، پتربورغ دارالفنونی سربست طلبهسندن .

(۱۱) عبد الله افندی بوبی، معلمیندن .

(۱۲) هادی افندی مقصودی، «ییلدز» مجموعهسی محرر و ناشری .

(۱۳) مصطفی افندی داویدوویچ، باغچهسرای شهری غلاواسی .

(۱۴) شاهمردان افندی قوشچیغولانی، سابق دوما قزاقیه اعضاسندن .

(۱۵) سلیم گرای افندی جانتورین، زمستوا آدملرنندن و سابق دوما اعضاسندن .

اداره مرکزیه ننگ بو ۱۵ اعضاسندن فضلہ، انتخابات نمایندهسی تصادفی ایتمهین قطعاتدن اولمق اوزره ده (۵) اعضانگ قیولی تقرر ایتدی : بونلردن اوچی باد کوبه، کنجه واریوان ولایتلرینک (بهر ولایتدن برر ذات) بری تورکستان و بریه اورنبورغ دندر .

V

ناظرلر مجلس رئیسینک امور روحانیه اسلامیه به متعلق قانون
 لایحه لرنی مجلس نظاره قویسه چغی خبری «پراویتلستووینی
 ویستنییک» (حکومتینک جریده رسمییه سی) ده یازلمش اولمه سنه بناء،
 مسلمانلرک امور روحانیه لری نه متعلق قانون لایحه لری
 حقنده، دولت دوماسی اجتماع ایدنجه یه دکین هیچ بر
 قرار ویریلمه مه سنک طلب و تمنیسیله ناظرلر مجلسی رئیسینه،
 هیئات ریاست امضاسیله باتیلیغرافنامه مراجعت قیلنمه سی
 ندوه طرفندن قرارلشدیرلدی.

VI

ندوه پروگرام سینک امور تدریسیه و روحانیه اصلاحنه مقتضی
 وارداته تعلق ایدن دردنجی نقطه سی حقنده شوق-رار ویرلدی:
 علی الاطلاق واردات و بالخاصه منافع مسلمین ایچون اجرا
 ایدیله چک اصلاحاته لزوملی وارداتک منابغی بولمق
 مسئله لری نیک تفصیل ایله مذاکره سی منتخب اداره مرکزیه یه
 راقلمشدر.

VII

روسیه مسلمانلرینک کله چک - دردنجی - ندوه سی
 ۱۹۰۷ نچل ییل نیک ۱۰ نچی آوغوستنده، ینه نیژنی نوغوردده
 بایمق تقرر ایتدی.

۲) روسیە مسلمانلری اوچنچی ندوه سینئک

قرار نامه لری .

I

زاقافقاز یاده مسلمان وارمنیلر آراسنده حالا دوام ایدن
مصادمات مؤسغه حقنده روسیه مسلمانلری اوچنچی ندوه سی
آتیده کی قرار نامه بی قبول ایتدی :

« روسیه مسلمانلری ندوه سی ، زاقافقاز یاده مسلمان وارمنیلر
آراسنده دوام ایتمکده اولان مصادمات حقنده کی معروضاتی
عمومی بر تأسف ایله دیگلدی . بوسنه نئک ینوار آینه ک جمع
ایتمش اولان روسیه مسلمانلرینک ایکنچی ندوه سی دخی ، هر
ایکی طرف ایچون عینی درجه ده مه لک اولان بوم مصادمه لرک
بدریلمه سی ارزوی صمیمسنی بیلدیرمش ایدی . بیوک تأسف
ایله کوریلیمورکه صوگ زمانلرده زاقافقازیانک بعض نقاطده ومثلا
شوشا شهر و اویزدیله زانکه زور اویزدنده ارمنی و مسلمان
آراسنده کی مصادمات کسب اشداد ایلدی . سن و جنسه اهمیت
ویریلیمه رک ، مسلمانلره وحشیانه معامله اولنوب ، بیر ، یورط
و حیوانلرینک تخریب و افنا ایدیلیمسی مسجد لرینک تحقیر
اولنمه سی خبرلرینی غزیته لردن حیرت و دهشتله اوقودق .
شوشا شهرینک مسلمانلره مسکون قسمی و شوشا اویزدیله

دیگر بعض اویزدلارڭ قریه لری طوب کله لریله بسبوتون
 فراب ایدیلدیکنی اضطراب قلب ایله ایشتنک. اولجه گنرال
 غولشچاپوفنڭ شوشا شهری و اویزدی مسلمانلری علیهنه گگی حرکتی
 کی ظالمانه و طرفگیرانه حرکتلر حقنده سویلنان و یازیلان
 شیلرڭ جمله سنه اینانمق ایسته مدك سده، محل مذکور اهالیسیله
 شمالی قاقازیا و طاغستان سکنه سنڭ، مرقوم گنرالک عزلی
 مخصوصنده، قاقاز جانشیننه اولان ابراملی اشتکا و طلبلرندن
 فی الحقیقه شوشا و اویزدنده گگی مسلمان قورنداشلریمز گنرال
 غولشچاپوفنڭ عدالتسز و طرفگیرانه اوامر و افعالنه قربان
 اولدقلری اعتقادی بزدہ یرلشدی. ندوه گنرالک بو حرکتنه پروتستنو
 ایلرو امید واردرکه ایمپراطور حضرتلرینڭ قاقاز جانشینی
 عراف و رانصوف - داشقوف، شوشا شهر و اویزدی مسلمانلرینڭ
 حق اشتکالرینی نظر اهمیتنه آلوب، یالکز گنرال غولشچاپوفی
 دکل، بلکه، طرفگیرانه حرکتلری ایله، عصرلردن بییری صالح
 اوزره کیچنمش ایکی ملت آراسینه تخم نزاع اگوب مونڭ
 نئونماسینه خدمت ایدن بالجمله مأمورلری عزل ایدر.

«بونڭله برابر هر ایکی ملتڭ و علی الخصوص متهدبلرینڭ
 کرتی، و ساططنڭ زیاده لگی جهتیله ارمنیلرڭ روحانی و جسمانی
 داینده لرینه مراجعت ایدهرک، انسانیت نامنه، بوتون روسیه
 اهالیسنڭ استحصال حریت امرنده اشتراک ایتمش منفعتلری
 ناه، مومی الیهمڭ، زاقاقازیا مسلمان و ارمنیلری اصلاح
 مابنی اشنی اللرینه آلوب بو نزاعی بترمیه، و بویله جه

برله شمش قوت ايله روسيه ده هر ييت سياسيه و ملتیه يه مستند
حيات معقوله يي وجوده كيترمه يه چالشمه لريني توصيه ايتمه يي
فدوه وظائفندن عدايلر.

II

دولت ايرانيه نك اداره مشروطه يولنه كيترمه سي - كه ايران
اهالي سي ايچون فوق العاده مهم بر واقعه در، - خبريني مسلمان
ندوه سي شو صورتله قارشيلادي :

«ايمپراطورلغك هر طرفندن كلوب، نيژني نوغوردده روسيه
مسلمانلري ندوه سنده طوپلانمش، روسيه ده ساكن يكرمي
ميليونلق مسلمان جماعتنك نماينده لري، ايران شاهي شاه
مظفرالدين حضرتلرينك، مملكتي اداره ايچون برشوراي
منتخب عالي تاسيسنه متعلق فرماني خبريني عظيم بر مسرت
وشادمانی ايله ديكلدي.

«بوحركتيله شاه حضرتلري دولت ايرانيه ده اداره مشروطه
اساسني قورارق، كندی ملتنيك فوائدين جدا دوشنمكدن
عبارت اولان اكابي حكمدارلق صفتنه مالكييتني ميدانه چيقاردی،
چونكه بالجمله ملنلرك تجارب وتواريجي كوستريوركه من كل
الوجه سعادت و نيكي بخت، ملنك وكلاسي واسطه سيله وضع قانون
واداره يه بالفعل اشتراك ايتديگي دولتلره آنجق نصيبدر.

«بز، روسيه مسلمانلري، اميد وازركه شاه حضرتلري
طرفندن ملتنيك نفعيچون آتيلان بو جسارتلي خطوه، ايرانه
كثير الفوائد نتايج ويرر ودها چوقدن دگل، دها پرور حكام

و شعرايتشد پيران مستعد اهالی ايله مسكون بوگوزل مملکت يگيدن
مستغرق شان و شرف اولديغي حالده تماما مشروطی برطرزه
کچوب تکرار بختيار و مالدار اولور.

«بو اوان بختیاری بی دینداشمز اولان اشو مملکت ایچون
ازجان و دل تمنی و ملتنگ حد کماله ایرشمش آرزوسنی ایفا
ایله یین شاه حضرتلریله مشاورلرینک عقل و فراستلرینی مدح
ایده رک: ملت ایرانیه بی حریت مدنییه و سیاسیه اساسنه مستند
و مستقل حیات عمومیه و سیاسیه شهراه مستقیم و پیرشاننه کرمه
سندن اوتری تبریک ایلرز».

III

دولت دوماسینک سابق اعضای م. ی. هرشنشتیننک
خائنانه قتلی واقعه سی - که بالجمله ناموسلی و اخلاقلی روسیه لی لری
مدت واضطرایه دوشورمشیدی - مسلمان ندوه سینک ده بر وجه
آنی تأثیرینی موجب اولدی :

«نیژنی نوغوردده اجتماع ایمن بوتون روسیه مسلمانلری
ندوه سی ، دولت دوماسینک سابق اعضای ، مسائل زراعیه
و اقتصادی ده استادیکنه ، حریت و حقانیت یولنده نفسنی فدا
ایدارک سعی ایله یین ، میخائیل یاقوبویچ هرشنشتیننک غدارانه
قتلندن متحصل نفرت عمیقینی بلدروب ، تأثرات صمیمه سنی
منوفانک رفیق ه سنه اشعار ایتمه بی وظائف معنویه سندن عدایلر» .
بو قرار نامه نک برر صورتی تیله گرام ایله پیتر بورغده فی

Рѣчь, Око, Товарищъ, Страна Н. Путь
Русское Сл. Русскія Вѣдом. موسفواده گی

غزیته لرینه کوندرلدی .

(۳) روسیہ مسلمانلری اوچنچی ندوہ سینک تبریكات
وتیلغرافنامہ جوابیہلری.

ندوہی تبریك ایلہ آنك مقاصدینہ احتیاسلرینی بلمدرك
اوزره كوندربیلان بالجمله تیلغرافنامهلر حقندہ، ندوہ ممنونیتینی
اظہار ایلدیكى كبی آئیدہكى آدرسله بالخاصہ تیلغرافنامہ
جوابیہلر دخی كوندردی.

(۱) تفلیسك زاقفقاز یامفنیسی حسین افندی غائبوف جنابلرینہ:
«مسلمانلر ندوہی اظہار ایتدككز احتیاساته تشكر ایدر.

(۲) طرویسیقیدہ زین الله حضرت رسولف جنابلرینہ:
«ہوتون روسیہ مسلمانلری ندوہی تیریكاتكزی ممنونیت ایل
دكلادی. ذات عالیكزه تشكراتنی عرض ایدر.»

(۳) با كودہ، عموم قفقاز مسلمان معلملری ندوہی رئیس
حسن بك ملیقوف جنابلرینہ :

«ہتون روسیہ مسلمانلری ندوہی، عموم قفقاز یا مسلمان
معلملری مؤتمرینك تیریكاتنی ہیجانلی شادمانلق ایلہ ایشندی
امید واردركہ ہر ایكى ندوہك مکتبلر مسئلہ سندہكى سعیلری
بالجمله روسیہ مسلمانلریچون پروگراماسی بر تورلو اولاچاق
وتدریساتی آنا دیلنك بولناچق بر نمونہ مکتبی وجودہ کیتریر.

۴) بادكوبەدە «نجات» جمعیتی رئيسى دوكتور سلىمبېكوف
جىنايەتچىسى :

«بىزىم روسىيە مىسلىمانلىرى ئىدوۋەسى «نجات» جمعيتىنىڭ تەبرىكلىگەنلىكى،
مىسلىمانلىرىنىڭ تەرققىي وىقارغىنى خىدمەت ئايدىن ئايدىكى مىسلىمانلىرىنىڭ تەكلىم
تەلىمىنى دىئالىسى رەقە ئايلە كورلىتىلى ئالغىلىق ئاراسىنى دىگەندىكى.

روسىيە مىسلىمانلىرى اوچىنچى ئىدوۋەسىنىڭ مىسلىمانلىرىغا قارىتا
بارە بولمىق ئاچىق، ئىدوۋە ئاچىلغاندىن ئاۋل ئىزنى ئوغۇر ئىدوۋە كەلىش
مىسلىمانلىرى تەرىقىدىن بىر قىسىمى ئىختىيار ئالغىلىق. بىر قىسىمى ئىختىيار
ئاغانە جەمئىيەت ئىختىيارلىرىدىن مەركىزىي، خەزىنە دارى، قىزان
سودا كورلىرىدىن مىسلىمانلىرىنىڭ كىرىمىنى ئايدى. ئىدوۋە ئاچىق
ھاسىل ئالغان ھەرقايسى ئىختىيار (خەسسىيە ئاغانەلىرى، ئىدوۋەلىرى
ئىختىيارىي وىقارغىنى) مومى ئايلە مىسلىمانلىرىنىڭ ئىختىيارى. ئىدوۋە
دوام ئايدىكى مىسلىمانلىرىغا ئاچىق ئايدى مىسلىمانلىرىنىڭ كىرىمىنى
ئايلە ئاغانە جەمئىيەت ئىختىيارلىرىنىڭ ئىختىيارى قالىق ھىيئەت رىياسەت
(بىرەزىيەت) ئىدوۋەنىڭ ئامور مالىيەسىنى ئايلە قارىشىمىدى. ئىدوۋە
نىڭ خەتەمىدى، خەزىنە دار مىسلىمانلىرىنىڭ كىرىمىنى، ئىختىيار
مىسلىمانلىرىنىڭ مەقسەت بىر ھىسابنامەسىنى تەنظىم ئايلە ئادارە مەركىزىيە
(سىنىپلىرىنىڭ كەمىيەت) • تەنظىم ئايدە چەك ئالدى.

۱۹۰۶ سنه ۱۶-۲۱ آغوست ده اجتماع ايتمش

روسيا مسلمانلار ينيڭ ندودىسى .

تكرار طبع اينمك حقى محفوظ در .

مطبعة كريميه قزانك ۱۹۰۶ سنه

КАЗАНЬ.

Типо-Литография Торгового Дома „Братья Каримовы“

1906 г.

عموم روسيا مسلمانلارنىڭ رەسمىي اوچىنچى مجلسلىرى

«الفت» مەھررى عبد الرشيد افندى ابراهيمفك سەي واجتەھادىلە
نيزنى نوۋغوردە ماقارىيا بازارى خارچىدە روسيا مسلمانلارنىڭ
عمومى اجتماعلىرىدە داخلىيە نظارتى طرفىدىن رەسمىي مەسلىك ۱۹۰۶
۱۱ آغوست دەۋرىدە ماقارىيا مەسلىك ۱۱. مەسلىك خەبىرى ھەر طرفە تلگراملار
بىلەن اعلان اولدى، قاقازيا، قىرىم، تۈركىستان، سىبىر، داخلى
ولايتلاردىن جەمئىيەت اولورامىدىلە غايەت چوقۇق كىيىملەر مەسلىك ۱۱.
ئەندە مجلسلىرى بىش كۈن دوام ايتىدى.

I

۱۶ آغوست مجلسى

۱۹۰۶ يىلى چەشەنبە كۈنى ۱۶ آغوست دەۋرىدە عمومى اصنافى قلوبىنىڭ
بىۋىك زالىدە ۱۲ سەئەت رادەلەرنە عمومى روسيا مسلمانلارنى ئەندەسىنىڭ
بىرىنچى مجلسى مەقرۇر اولدى. بىر سەئەت ۳۰ دىققەتتە قەدەر سەكز يۈزە
قىرىپ اهل اسلام بىر آرايە توپلاندى.

رشيد افندى — ئەندەيە خەتەبە: قرآن تىلاۋەت اولنەچق، بىرىنچى
مەسلىك آچىلەچق! جەمئىيەت رەھبەرلىرى، گۈرلەنلىرى، ايتىمەكەر. دىھەرەك
مەككە شەھرىگە امامسى آخوند خەلىل افندى سەلىمانف دىن تىلاۋەت
قرآنى تەلەپ ايتىدى.

امام افندى بىش شەرىف خەتەبەسىدىن يەنى قرآن تىلاۋەت
ايدوب، مودەت مەھبەت تەلىفى قلوبە دائىر بىر مەشۋرەتتە جەھراۋ قودى.
بىر سەئەت ۴۰ دىققەتتە رشيد افندى افتىتاح خەتەبەسىنى اوقۇمىيە
بەشلايدى. خەتەبە شول مەلەدە ايتىدى.

ئەۋەتتە

مەشۋرەت

قارار

الحمد لله على دين الاسلام. اى مسلمانلار! بزرگ جوله من الحمد لله
ثم الحمد لله قوندشلمون: بنى دين اسلام بىرمى آخره قوندش ايتمىشدر.
قوندش لار! دقت ايدىگن: سياست اسلاميه نك اڭ برنجى خطوه سى
اتحاد قوندشلك ايدى. حضرت نبى اكرم صلى الله عليه وسلم
اولا دين اسلامه مکه مكرمه ده دعوت ايتدى؛ شفاها هر بيرده تعليمات
ايله مشغول ايدى. حضرت پيغمبر اڭ مکه مكرمه ده سياسى بر خط
هركتى كورنمىدى، زيرا اول زمانده مسلمان بىك آز ايدى.
ايجاب احوال ك سوقيله، خداى حضرتلرينك امريله حضرت نبى
اكرم صلى الله عليه وسلم مکه دن مدينه هجرت ايتدى. اڭ
اول اساس سياستى او ايدىكه مدينه منوره ده اولان انصار ايله
مکه مكرمه دن كلىش مهاجرلر آراسى قوندشلك معاهد سى عقد ايتدى.
انصار يعنى مدينه نك يولى خلق لارى مال لرىنى يرلرىنى تقسيم
ايدوب مکه دن كلىش مهاجرلر فقراسنه ويرور ايدىلر؛ ايكى خاتونى
اولان انصارى برينى طلاق ايدوب خاتونسز مهاجره ويرور ايدى.
انصاف ايدرايسهك، جزئى بر ملاحظه ايدوب، نبى اكرم
اصحاب كرامك شول احوالينى نظراعتباره آلورايسهك، كورور كه
اتحاد بزم دينمزنك اڭ اصل سياستيدر؛ قوندشلك اڭ متين
اساسيدر.

قوندشلك حقنده قرآن كريم ده متعدد آيات وارد؛ «اعتصام
بجمل الله» امر قرآن ايله همه اهل اسلامه فرض در. قرآنى اوقويان
بونلاردن غافل اولماز. هيچ بر مسلم اتحادى انكار ايدمهز؛ البته
انكار هم ايتمهز.

حضرت نبى اكرم صلى الله عليه وسلم اتفاق اتحاد حقنده
متعدد احاديث بيان ايتمىشدر؛ «يد الله مع الجماعة» معناسى
غايث چوق حديث لار سويله مشدر.

بونلاریده نظر اعتباره آلور ایسهك، شبهه یوق، تعلیمات اسلامیهده اتفاق قوندشلك بیوك برسیاست ایدگیینی ضروره تصدیق ایدرز.

اهل اسلامده قوندشلك برلك یالکز سوزده یا خود یالکز کاغده دگل. قلیلرنده قانلرنده قوندشلك واردر. ۲۰ ملیون روسیا مسلمانلرنده برلك قوندشلك اولدیغی کبی، کره ارضده بتون روی زمینده اوچیوز ملیوندن زیاده اهل اسلام قلیلرنده معنوی برقوندشلك واردر. اسلامده قوندشلك، پارتیالرده برلك کبی دگل. قیاس قبول ایتمس درجهده زیادهدر.

بونی هیچ برمسلم انکارایتمز؛ بنده هیچ بروقت بویله اتحادی انکارایتمه؛ انکارایتمیهچکم هرآدمه معلومدر؛ هر کس بنم شو سوزیمه شهادت ایدر.

اهل اسلامده اتحاد اول درجهدهدرکه برمسلمانك غمی کدری جمله مسلمانلره غم کدر اولور؛ برمسلمانك شادلقی سروری همهیه شادلق سرور اولور.

بویله اولمق یالکز روسیا مسلمانلرنده اولمایوب، روی زمینك همه اهل اسلامی آراسنده بویله بر اتحاد اولمق لازمدر. همه اهل اسلام تماما برخط حرکتده اولمقلری تیوشدر.

اویله ایکن بن نصل اتحاد اسلام خلافتنه حرکت ایدهیم؛ شبهه یوق بن اتحاد اسلام خادمی یم. گمان ایدرم که بنم اتحاد اسلام خادمی ایدگیمی، جمله اهل اسلام عموما تصدیق ایدر.

شمی کلهلم بزم شول مجلسه مساعده استحصالن ایچون ویردیگمز عریضهیه.

شبهه یوق، عریضه بنم فکره مخالفدر؛ بن هم مخالفتی تصدیق

ایدرم؛ انکار ایتیمم. فقط کچمش سنه اتفاقمز اساسی اولان اجتماعمز غیر رسمی صورتده اولدیغندن پک چوق آدملر قورقدیلار. خوف ایتدیلر. مجلسمزه اشتراك ایتمه دیلر. طلب ایتمش ایسه كده حكومت رخصت ویرمدی. پیتر بورغده بردها اجتماع ایتدك؛ هر نه قدر سعی ایتمش ایسه كده هنوز رخصت ویرمه دیلر، حكومتك بویله ظالمانه حرکتی جمله مسلمانلره تأثیر ایتدی. مسلمانلر آراسنده تماما امید سزلك كورنیه باشلادی. بعض آدملر اورتالقه مسلمانلر اتفاقی یوقلغینی دعوی ایتدیلر. بتون بتونه انکار ایتیمیه قدر واردیلر. اتفاقی یولنده سعی ایدنلری غزیتهلرده سب ایتیمیه جسارت ایتدیلر. مسلمانلر اتفاقی یوقدر دیدیلر.

شو حاللرنك اجباریله بن اوز طرفدن مسلمانلر جمعیته رسمی مساعده آلمغی لازم کوردیم. روسیانك شو کونگی احوالی همه گزه معلومدر. اویله ایسه ده بن مساعده استحصالنه اجتهد ایتدیم. ممکن اولان وسیله دن اجتناب ایتمه دم. جمیع نامناسب تذللانی تحمل هم اختیار ایدرك اولسه ده بر مساعده رسمیه استحصالنه جسارت ایتدیم. رسمی مساعده استحصال ایتدیم. مقصد همه اسلامی بر آرایه جمع ایتمك ایدی. شو مقصد خیر ایله قباحتملی بر وسیله التزام ایتدیم. وسیله قباحتمی مقصد یولنده باغشلانور گمان ایتدیم. بن بیلرك شو جریمه یی ارتکاب ایتدیم. ملت خاطری ایچون انواع تذللانی تحمل ایتدیم. شو خصوص ده اولان همه قصوری اعتراف ایدرم ملت یولنده کندومی قزبان ایدرم. قصور یالکیز بنم قصورمدر؛ قباحتم یالکیز بنم قباحتمدر، رفیق لرم شو قصورلردن بری درلر.

دها تکرار ایدرم: مقصد یالکیز مسلمانلری جمع ایتمك ایدی. نائل اولدم؛ شکر ایدرم. شمدی بو خصوصده شو قدر بیان ایله

اكتفا ايدوب تفصيلاتنى بردها مجلس ختامنده عرض ايدرم.
 فقط شونى بيلمى = ۱۰۰ مجلس ده پروگرام حسبىچە مذاكره اولنور؛
 عريضه حسبىچە دگل . بزه حكومت پروگرامه موافق مذاكره
 ايتىميه مساعدە ويردى . اصل مطلب پروگرامدر . پروگرام
 مسلمانلرنىڭ اڭ مهم اولان احتياجلارنى شاملدر . پروگرام ده وار
 مسئله اري حل ايدرايسەڭ كفايه ايدر . شو اوچ دورت كون
 ظرفده بوقدر شيلرى حل ايدە بيلسەڭ غايت بيوك خدمتى
 ادا ايتىمىش اولورز .

انصاف ايدرايسەڭ همه لازم شيلرى شو پروگرامه درج ايدە
 بيلورز . قلمزە صيغار هر برشى كاغدمزە صيغار . قلمزە اورنلاشدرە
 بيلسەڭ كاغدمزە درج ايدە بلورز . فقط انصاف لازمدر .

پتربورغده ايكنچى اجتماعمزدە ترتيب اولنىمىش پروگرامى
 عريضه يە ادخال ايتىميه وقتلر مساعد دگل ايدى . روسيانىڭ داخلى
 احوالى همه كزە معلومدر . دومادن صوڭ اجتماعلر صوبرانيه لر
 كليا منع اولنىدى . روسيا گويا اسكى حالينە عودت ايتىدى .
 بربھانەز رخصت آلمق امكان خارجنده قالدى . شوڭا كورە مجلسمىز
 پروگرامىنى غايت مختصر ايتىميه مجبور اولدق .

ان شاء الله يقيندە دها بر جمعيتىمىز اولور . آڭا قدر
 حاضرلنورز . پروگرامى سىياسى مسئله لرمىز تفصيلا اورادە
 مذاكره ايدرز .

شمى كەلم پروگرامىڭ دورت ماده سەنە :
 شو صوڭ عصرده مسپونيرلرنىڭ مسلمانلر عليھندە حركتلرى ،
 اسلاميتە تعدى لرى ، مسلمانلر حقندە سوء معاملە لرى هر ولايت دە
 غايت شەئلى اولدى . مەكتەب ، مەدرسە ، مسچى مەلە حقندە

مسیونیرلر غایت ظالمانه حرکت ایندیلر . حکومت اور طرفندن
مسیونیرلره اعانه ایدر ایدی شو حاللر مسلمانلره غایت فنا تأثیر
ایندی . مسلمانلر دین جهتنن صوڭ درجه طارلق ده قالدیلر .
شوخصوصده مذاکره ایتمک همه مزه لازمدر . بونک چاره سنی آرامق
بزلره تیوشدر . بونک تدبیری نه در ؟ بیله یك ، برلك ایله بوڭا
مقابله ایدیک دینمزی کتمومزی مسیونیرلر تعدیاتندن محافظه
ایده یك .

شو ملاحظات ایله برنجی ماده بی پروغرامه ادخال ایتدم .

ایکینچی ماده مکتب مدرسه لرمزه عائددر :

اسکی زماندن بیرو مکتب مدرسه لرمز اماملار مدرسلر تصرفده
ایدی . تعلیم تدریس امورلری آنلار الن اولدیغی کبی ، نفقه
مؤنه امورلریده آنلار ذمه سنده ایدی . مکتب مدرسه لرمز اماملر
مدرسلر ذمه سنده غایت آغر یوک ایدی . شوڭا کوره مکتب
مدرسلر احوالی غایت فنا ایدی . اصلاح چاره لرندن اماملر
مدرسلر عاجز ایدیلر . بونلارنک چاره لرنی آرامق بزلره لازمدر .
اماملاره مدرسلره اعانه ایتمک همه مزه تیوشدر . مکتب مدرسلر
بناسی هم نفقه سنی اهالی ذمه سنده بولنمق ضرورددر . مکتب مدرسلر
اماملار مدرسلر النین آلسون دیمکن مرادمز بودر .

بزم اڭ بیوک حاجتمز علوم معارفدر . بونک ایچون مکتب
مدرسه لرمزی اصلاح ایتمک اڭ برنجی وظیفه مزدر .

اوچینچی ماده اماملار علمالر حالینه عائددر :

هر بر آدمه معلومدرکه بزم اماملارڭ مدرسلرڭ احوالی اخیر
درجه ده آغرددر . بونلار هرجه تن اعانه یه احتیاجلاری واردر . اصلاح
ایتمک ایچون روحانیت من نظاملرینی اساسندن تجرید ایتمک لازمدر .

بونك چاره سنى آرامق، تدبیرلرینی کورمك البته تیوشر.

شوگا کوره ۳ نچی ماده یی پروغرامه داخل ایتدك.

۴ نچی ماده اڭ مهم اڭ اصل ماده در:

هر حال می اصلاح ایچون پاره لازمدر. مکتب مدرسه لری اصلا
ایتمك، اما ملارمز مدرس لرمز دنیا لرینی آباد ایتمك پاره یه توت
ایدر. پاره یوق ایکن اصلاح چاره لری غایت مشكل اولور.

شو ملاحظه ایله ۴ نچی ماده یی پروغرامه درج ایتدك.

گمان ایدرم که بزم شو ماده لرمز همه حاجت لرمزی شاملدر.

جماعت شمدی همه گزیدن رجا ایدرم که زنهار شونم ای بیو
جمعیت ده آداب لازمه یی رعایه ایدیکز. سویله یین اولور ایسه کما
سکوتله دیکله گز. سویلر ایسه گز ادب دائره سنده سویله گز.

مسئله لر ترتیبیله مذاکره اولنور، هر کس استه دیگینی سویلر
لکن سویله یینه ده دیکله یینه ده ادب لازمدر.

امید ایدرم که مجلس مز ادب دائره سنده دوام ایدوب، غی
ساعات ده تمام اولور.

رشید افندی نك خطبه سی ندوده حاضر اولان لاره تاثیر ایتدی
ال چابوب خطبه یی آلفیشلادیلار.

خطبه تمامندن صوڭ حاضرلك قومسیوننك مستشاری فؤاد افندی
طوقنارفی ندوه نك رسمیتنی انکاره دائر سوزلر سویله دكدن صوڭ
قومسیون طرفندن انتخاب اولنمیش پره زید یوم یعنی هیئت ریاس
اعضالربنی ندویه بیان ایتدی. (*) اعضالر قبول اولندیلار.

هیئت ریاست اون ایکی اعضادن عبارت ایدی:

علی مردان افندی طو پچیباشیف، رشید افندی ابراهیمف، اسماعیل
افندی غصپرینسکی، سید گرای افندی آلکین، عالم جان حاضر

(*) فؤاد افندی دن مروضاتك مضموننی یازوب ویرمه سی هیئت ریاست طرف
طلب اولنمیش ایسه ده اسعاف ایتدیکی جهتله درج اولنمادی.

بارودی، عبدالله حضرت آپانای، شاهی حیدر افندی صرتلانسی، یوسف افندی آچورا اوغلی، سلیم گرای افندی جانتورین، مصطفی لطفی افندی اسماعیلی، معلم عبدالله افندی عصمتی، موسی بیگیبیفی. شو اون ایکی دن اوّلگی پدیسی ریاسته؛ و صوڭ بشی مستشار لقه انتخاب اولنمش لار ایدی.

برنجی مجلس ده ریاست ایچون علی مردان افندی طوپچیباشف تعیین اولندی. هیئت ریاست اعضا لری کرسی ریاست ده قرار ایتدیلر. عموم ندوه ال چابوب هیئت ریاسته سلام احترام عرض ایتدیلر. هیئت ریاست آیاغه قالقوب سلام شکر ایفا ایتدی. مجلس ابتدا اولندی. عالم جان حضرت بارودی سوز طلب ایتدی. فرصت بارودی حضرتلرینه ویریلدی. بارودی حضرتلری غایت مؤثر بر خطبه القا ایتدی: اتفاق اتحادک لزومندن منافعندن، اتحادک اڭ مهم اڭ مقدس بر فرض ایدیگندن بحث ایتدی. شو کونک شو دقیقه ده هر طرفدن کلمش علما طلبه اغنیا فقرادن بیوک بر جمعیت میسرونصیب اولدیغنه شکرلربیا ایتدی. دینمزی حمایه ایتمک محافظه قیلماق اتفاقمز سایه سنده اوزالمزده اولدیغندن، آرادن کدوراتلری ازاله ایدر ایسه ک، نفسانیتلری اونوتور ایسه ک دینمزی حمایه ایدرز دیدی. دین رسول خدادن صوڭ بزلره امانت در. دین حمایه سی بزلره فرض در. دین حمایه سی ایچون دنیا لازمدر. سیاست علم مال همه سی دینی حمایه ایتمک ایچون ضروردر. بونلارنڭ همه سینى مذاکره ایتمک لازمدر. بونلار همه سی دین در. حقوقمزی محافظه ایتمک، حاجتلرمز ایچون مال کسب ایتمک همه مزه فرض در. بونلارڭ هر برنک اتفاق ایتمک لازمدر. اتفاق ایله یك. سیاسی امورلرده، اقتصادی اشلرده سعی

ایده یك. سعی ایندله شکر ایده یك. ترقیاتمز خصوصند اتفاق ایده
 عمل ایده یك. مآلنده مؤثر جمله لر ایراد ایده وب، مقاصد لر مزی
 خدای ویرسون اتفاق دائره سنده همه مزی جمع اینسون: باطل در
 تبعید، حقه تقریب اینسون. مفهومند اولان برقرین قبول دعا ایده
 خطبه مؤثره لرینی ختم ابتدی ندوه همه سی اخلاص ایله آمین دیدیلر
 صوکره رئیس افندی قالقوب: هیئت ریاست انتخاب اولندی
 مشکل خدمتخی التزام ایتدی. مجلس پروگرامینی مذاکره ایده وب
 مسئله لری ترتیب اینمک ایچون هیئت ریاسته خصوصی اوطه
 جلسه عقد اینمک لازم اولور. بناء علیه ندوه مجلسینه فاصله اعلان اولنور
 هیئت ریاست خصوصی اوطه یه چگلدی. جلسه ایکی ساع
 قدر دوام ایتدی. آشایید یازیله حق شیلر قبول اولندی.
 اولا: مستشارلر هیئت ریاسته مذاکره ائناسنده رئیس لر ک
 رأی صاحبی اولوب اولماق لاری مذاکره ایدیلوب، اتفاق
 رأی صاحبی اولاققلارینه قرار ویریلدی.
 ثانیا: رئیس لرك مستشارلارک عنوان ووظیفه لری مسئله سی ذ
 قیلنوب، توپنده یازیلماش قرار قبول اولندی: علی مردان افندی
 طوپچیباشق هیئت ریاستک هم ندوه نك رئیس اولوب، دیگر رئیس
 رئیس رفیقی اعتبار اولنه چق، علی مردان افندی ریاستی لزوم
 کوره، رئیس رفیقلرینه تودیع ایده بیله جک، یوسف افندی آف
 اوغلی مستشار اولوب، دیگرلری مستشار رفیقلری اعتبار ایدیله چ
 ثالثا: ممبرلرك ندوه یه دخوللری مسئله سی باقیلوب، یالکوزال
 برجریده ممبرلگینی مثبت وثیقه سی اولانلرك دخولنه مساعده ایدیل
 تقرر ایندی.

رابعا: روسیا مسلمانلری اتفاقی ندوه سینک محل اجتماعی اول

قلوب یمکخانه سنده مسکرات اولماسون قراری قبول اولندی.

خامسا: تورکستان اهاالیسندن امین جان افندی الهام جانف قرگیز طائفه سندن شاهمردان افندی قوشچیغولف، ندوه قبول ایدرسه، رؤسامیاننه ادخال اولنه چق لار.

سادسا: رشید افندیڭ خطبه افتتاحیه سی اعترافی اعتذار حقندن کفایه ایدوب ایتیمیه جگی مسئله سی اسماعیل افندی غصبرنسکی طرفندن میدانه چیقاریلدی. بو مسئله ده مذاکره بویله دوام ایتدی. رئیس افندی — رشید افندیڭ سوزلاری نه معناده اولدیغی جمله کزه معلوم اولدی. بعض آدملر رشید افندیڭ اعترافی ایضاحاتی اولماسه ندویه داخل اولماقی فکرنده ایدیلر. شمدی بو ایضاحاتی هیئت ریاست کافی کورورمی دیه صورانلاروار. شو خصوص ده بر قرار لازم.

اسماعیل افندی غصبرنسکی — بن بو نطق دن راضی یم؛ رشید افندیڭ اعترافی کفایه ایدر؛ لکن بو اعترافک پروتوقول ده (مضبطه ده) بولنمه سینی استرم.

مستشار افندی — هر بر جمعیت مجلسلرنده ابتداسندن نهایتنه قدر سویلنمش سوزلر، طبیعی، غائب اولماز؛ ضبط جریلسنه داخل اولور.

رئیس افندی — دیمک بوهم خطبه افتتاحیه، ندوه نڭ وثائقی آراسنده بولنه چق در.

بر آز مذاکره صوکنده: رشید افندیڭ اعترافی اعتداری پروتوقول ده قید اولنور ایسه، خطبه افتتاحیه سنی هیئت ریاست کافی عد ایدر قراری قبول اولندی.

سابعا: ندوه مجلسینڭ پروگرامنه کوره مسئله لری ترتیب

ایتمک امری مذاکره اولنمیه باشلاندی . پروگرامک
 دوردنچی مادهلری هیئت ریاسنک ایکنچی اجتماعنه تأخیر اول
 ایکنچی و اوچنچی مادهلری مذاکره ایتیمیه باشلادیلار .
 مدرسهلره روحانیتنه تعلق ایدن شو ایکی مسئله یی ،
 مذاکره دن اقدام ، خصوصی قومسیونلرده تحقیق
 مناسب کوریلدی . بناءً علیه مکتب مدرسهلر مسئله سنی روه
 مسئله سنی باقمق ایچون اون بشر اعضادن مرکب ایکی قوم
 انتخابی معقول کوریلدی . مکتب مدرسه قومسیون ریاستنه
 حضرت آپانای ؛ روحانیت قومسیون ریاستنه عالم جان
 بارودی توصیه ایدیله چک اولدی .

روحانیت قومسیوننک موضوع بحثی دائیره سنه موذن امام
 داخل اولدیغی کبی روحانی ادارهلر اصلاحاتی ده داخل
 قراری هیئت ریاست نظرنده قبول اولندی .

ثامنا : ندوده مذاکره اولنه جق مسئله لرک کونلره
 باقیلوب ، شو قراری قبول ایندی لر : ۱۶ آوغوست ده
 ایکی قومسیون انتخابی ؛ ۱۷ آوغوست ده پروگرامک برنچی
 باقیلوب ، لازم اولورسه ، بر قومسیونه تسلیم ایتمک ؛ ۱۸
 مکتب مدرسه روحانیت قومسیونلرینک معروضاتی ، و آنلاره
 مذاکرات ؛ ۱۹ آوغوست ده پروگرامک برنچی دوردنچی
 و آنلاره متعلق مذاکرات .

تاسعا : هرکون ندوه مجلسی اخشام ساعت بشده باشلا
 کوندوزلر هیئت ریاست و قومسیونلار مذاکره سنه ترک
 عاشر : ندوه انتظامی ایچون توبنلگی توصیه لر قبول
 (۱) کلمش معروضات هیئت استشاره یه ویریلور ؛ هیئت

من قومیسیونلاره توزیع ایدر ۲۰) بر آدم عین زمان ده ایکی
سبونه اعضا اولماز. ۳) روحانیت قومیسیون کچمش سنه اوفاده
مجلسنده تنظیم اولنمش لائحه یی کوزده طوتار.

ش ساعت راده لرنده هیئت ریاست جلسه سی نهایته ایردی:
تمام اولدی. ندوه مجلسی فتح اولندی.

رئیس افندی - ساماراسلمانلرندن کلمش تبریک تلگرامنی
وردی؛ مستشار افندی یوقاریده یازیلمش قرارلری ندوه یه
ایتدی. هیئت ریاست اعضالغنه تعیین اولنمش امین جان
قوی الهام جانف ایله شاهمرادن افندی قوشچیدغولفی. رئیس
دینک عرضی صوگنده، ندوه طرفندن قبول اولندیلار. نظارت
سیوننک رئیسی علی اسکندر افندی آشورف هیئت ریاست
ایله اعضالغنه قبول اولندی.

رئیس افندی - سوزی وار سویله سون دیه رک سویله یینه میدان آچدی.
امین جان افندی سید اشیف - جماعت؛ هیئت ریاست معروضاتند
شده محل یوق. لکن اهل اسلام اشترینی پتربورغده مخصوص
نومینت الینه ویرمک خبری وار ایدی. قومینت قرار
مقده زاکون اولا قالسه بزه ضررلی اولور. مسلمانلر جمعیتی
مخصوصده داخلیه ناظرینه بر تلگرام ویرسون، یاخود دیگر
بارة باقسون.

نؤاد افندی طوقتاری - جمعیت مجلسلری ایچون اوچ کون
ایتمهز؛ لااقل بش کون تقدیر اولنسون. مکتب مدرسه لار
نایت اشلری حقنده برر قومیسیون انتخاب اولندیغی کبی
ومفید کتابلار نشری خصوصنده بر قومیسیون انتخاب اولنسون.
نیمور شاه افندی صلاویوف - تأکید ایتدی؛ اوچ کون کفایه ایتمز؛
کون لازم اولور دیدی.

چنگیز افندی - تأکید ایندی : بش کون لازم اولور؛ کتاب نشری خصوصنده بر قومسیون لازم اولور. بزم اشلمز ناظرلر ایله ویریلیمش ایسه، آنلارک زاکوننده بزه فائده اولماز، بو حقه جمعیت اوز فکرینی قرار نامهده درج ایدر.

رئیس افندی - هیئت ریاست مذاکره مدتینی اوج کون کوسترمش ایسهده، زیاده ایتمک ممکندر. مجلس مسئلهلر معروضاتلر حسبجه دوام ایدر.

سید گرای افندی آلکین - احمد جان افندی ایله فؤاد افندی بزم هیئت ریاست قرارینی آڭلامامشلار. آنلارک دیدکلری صوڭره باقیلهچق. دوما قرارندن باشقه هیچ برشی زاکون حکمنده اولمیهچغندن، ناظرلره مراجعت ایتمیه حاجت یوق.

احمد جان افندی سیداشیف - هر یرده ناچالنیڭلر اوز رایلرینی زاکون کبی اجرا ایدرلر. مسلمانلر حقنجه استمدکلری ایله عمل ایدرلر. شو شیلربزم حقهده زاکون اولماسون ایچون ناظرلره شمدیدن مراجعت لازمدر دیمش ایدم.

عاقل افندی ایشماسیفی - جماعت؛ مکتب مدرسهلر روحانی اشلر حقنجه قومسیونلار صایلانیهچق. اوراده بزم اڭ مهم اڭ مشکل مسئلهلرمز باقیلهچق. قومسیون اعضالری بزم احوالمره واقف دردمزدن خبردار عالم مقتدر نافذ القول آدملر اولسون، روسیا مسلمانلرینک همهسنده خصوصاً قریهلرده هرجهتدن کم لک طارلق واردر: قریهلرده فقیرلک آچلاق عمومیت هالنه کلیمشدر، شو حاللر همهسی جهلدن ناشیدر. جهلمز دواسی دردمز چارهسی اولان مکتب مدرسهلر حقنجه صوڭ درجه اعتنا ایتمک لازمدر. حسن افندی مامین - جماعت سوزم از؛ سیداشیف سوزینه

جواب : حکومت چوق عریضه ویردک : هیچ بر فائده کورمه دک .
 شمدی عریضه لر زمانى کچدی . بزلره اوز مطلبلارمزی جریسه لر
 واسطه سیله عالمه اعلان ایتمک کفایه ایدر ؛ عریضه لر حاجت
 مالماز . مکتب مدرسه لر حقنده غراف ایوان تولستوی برویکنی
 قبول قیلنماسون ، جمعیت مکتب مدرسه حقنده برقراره کلسون .
 قرارینی همه یه اعلان ایتمسون . (ال چاپدیلا) .

رئیس افندی - بومطلبی هیئت ریاست نظر ایدر . شمدی
 بومطلب باره سنده دیگر سوز سویلنمه سون . مکتب قومسیوننه
 ۱۵ اعضا لازم ؛ عبدالله حضرت آپانای رئیس اولاق کملری
 انتخاب ایدرسز ؟ بر آدم ایکی قومسیونده اعضا اولماز .
 رشید افندی - رئیس افندیڭ سوزینی تفصیل ایدرم .
 در قومسیونده اون بش اعضا اولور . مکتب مدرسه
 قومسیوننده عبدالله حضرت آپانای ریاست ایدر . اعضا لر
 اهلینلی مقندر ، مسئله دن خبردار اولمقلاری تیوش در . روحانیت
 قومسیوننده عالم جان حضرت ریاست ایدر . اعضا لری اهلینلی
 مقندر اولور . هر ولایت دن بر صایلانور .

یارالله افندی آقچورین - صوڭ درجه مهم مسئله لر قومسیوننه
 اعضا لری تیز زمان ده صایلامق ممکن دگل در . لازم در که قومسیون
 اعضا لری یارین صایلانسون .

مستشار افندی - مندا کره قیلنه چق مسئله لر غایت چوق ؛
 المزده وار مدت اوقدر اوزون دگل . فرصتدن استفاده ایتمک
 اچون شو کون صایلامق لازمدر . عریضه لری وار آدم لر عریضه
 لری هیئت استشاریه تسلیم ایتمسونلر .

چنکیز افندی - بر عرضم وار دو قلادلرڭ همه سینی هیئت استشاریه

ویرمک لازم اولماسون. استهین ویرسون؛ استه مزایسه لر ویرمه سون لر. بن اوز دوقلادمی ویرمیه جگم.

عطا افندی حستف—جماعت بر سوزم وار؛ هر قومسیونه اهلیتلی آدمار صایلانسون. روحانیت قومسیونه عمومی منفعتلره خدمت ایدن، غرض سز شخصیات سز آدم صایلانسون؛ مکتب مدرسه قومسیونه هم او یله اولسون.

رئیس افندی—(چنگیز افندی یه جواب) هر بر اختیار ندوه. ده در؛ هیئت ریاست ندوه قرارینی اجرا ایدر. استهین اوزی اوقور؛ شمدی قومسیونلره اعضا انتخاب ایتمک لازمدر. اعضا لر انتخاب اولنسون.

ندوه ایکی درجه لی انتخاب ایله اعضا انتخاب ایتمیه باشلادی. روحانیت قومسیونه ایلیلی یه قریب، مکتب مدرسه قومسیونه آلتشمش دن زیاده ذوات اسمی قید اولندی. قید اولنمش لار ندوه یه عرض اولندیلار. اسملری جهرا اوقوندی.

یوسف افندی منهاج—جماعت؛ مکتب مدرسه اشلری روحانیت نظاملری پک مهم اشاردر؛ اعتنا اولنسون؛ بر دقیقه ده ۱۵ اعضا تعیین ایتمک مناسب ایمس. هر ولایت دن بر اعضا صایلانسون. اسماعیل افندی غصپرینسکی—اسملری قید اولنمش ذاتلری بیلدیگز. دقت لازم بر شی وار؛ شو اش غایت ممتد زمان استر؛ شو قدر غلبه لک ده اعضا صایلامق مشکل اولور؛ هیئت ریاست اسملری قید اولنمش ذوات آراسندن قومسیون اعضا لرینی انتخاب ایدر ایسه اش بر قدر آسان اولور. هیئت ریاست انتخابینی ندوه قبول ایدرمی؟

چنگیز افندی—مکتب مدرسه لر قومسیونه یازیلمش اسملر

بخشی اولمش؛ روحانیت قومسیوننده اوقدر موافق اولمامش.
 یگی دن یازلسه یارار ایدی.

هادی افندی آطلاسی — هرشینی اهلی بیلور؛ معلملر تربیه
 امرنده اهلیتلی اولسونلار؛ روحانیلر دین و دنیا جهتلرنده مقتدر
 اولسونلار. روحانیت نظاملرینی اساسندن اصلاح ایتیمیه مقتدر
 آدمملر صایلانسون. حاضرگی صوبرانییه نی اساسندن قلع ایدوب،
 شو کونگی قاضیلردن شو کونگی مفتیدن ملتی خلاص ایدر درجه ده
 غیرتلی آدمملر اولسون. (قوتلی ال چابولار).

کشافی افندی ترجمانی — صایلاو طوغروسند دیه چک سوزم وار؛
 قومسیون صایلانور ایسه اش ابتدا ایدر ایدی. اسماعیل افندی
 غصپرینسکی دیدیگی کبی هیئت ریاست انتخاب ایدر ایسه معقول
 اولور ایدی. بوقدر غلبه لك ده صایلامق ممکن دگل؛ جماعت دن
 رجا ایدر زکاهلیتلی اعضالر کوسترسونلر. اصلاح مدارس قومسیوننه
 صایلانجهق اعضالر علوم دینییه واقفی آدمملر اولسون. مکاتب
 ابتدائییه خصوص لرینه آشنا اولسونلار. ندوه هم هیئت ریاست
 اعتنا ایتسون.

مصطفی افندی شیروانسکی — اسماعیل افندی غصپرینسکی
 دیدیگی غایت گوزل. قومسیونه هر طرفدن فکرلی اعضا صایلانسون.
 مکتب مدرسه مسئله سی پک مهم مسئله در. دقت اعتنا ایتمک
 لازم در. روحانی قومسیوننه اوپله آدمملر صایلانسونکه صوبرانییه
 اسرارینه واقف اولسونلار؛ تماما اصلاح ایتمک چاره لرینه غیرت
 ایدر آدم اولسونلار. بنم فکرمجه شو یازیلامش ذاتلر کندی
 آرالارندن ۱۵ آدم انتخاب ایند کلرندن صوگره بونلاری مجلس
 تصدیق ایتسون؛ یارامازلاری وارایسه اخراج اولنسون.

احمد جان افندی سیداشفی — بن دن مقدم سوز سویله مش
خطیبلردن بعضلرینک سوزلری غایت آغیرایدی. بویله سوزلری
قوللانور ایسه ک اشمز ک سیلور، عدود دائره سنده سوز سویله مک لازم.
بن بیلمه یورم قومسیون ده نصل قوت وار؟ قومسیون قرار ی لازمی
اولاجق؟ بزم جمعیتنم قرار ی ایله صوبرانیه اصلاح اولنورمی؟
عبد الله افندی بوی — مکتب مدرسه لر مسئله سی، روحانیت
نظاملری ک مهم ک مشکل مسئله لردر. شو مسئله لری حل ایدر
ایسه ک همه احوالمر اصلاح اولنور، هر قومسیونه غایت اهلیتلی
اعضالر صایلا نسون. معلم لردن طلبه لردن اولدیغی کبی اغنیا
طائفه سنن هم آدم لر داخل اولسون. مکتب احوالنی بیلمه ینلر
معارفدن علوم دینیهدن خبری اولمیان لار مکتب مدرسه قومسیونن
کیرمه سون لر،

جار الله افندی آفجورین — قومسیونه یازیلش همه اعضالر
آلتمش اولسه ده یتمش اولسه ده، قالسه نه اولور؟

سه مان افندی اسحاقی — سنه لردن بیرو منتظر اولدیغمز جمعیت
اسلامیه، شکرلر اولسون، بوکون بزه نصیب اولدی. لازم اولان
اشغالی انتظام حالنک اجرا یتمک ایچون قومسیونلار تعیین اولندی.
لکن قومسیونلار اعضالری فقط ۱۵ اولماسون، هر بر قومسیونلار
لا اقل ۲۵ اعضا اولسون. مسئله عمومی اسلامی مسئله در. بلاد
اعتبار قیلنماسون فقط اهلیت اعتبار قیلنسون.

مصطفی افندی شیروانسکی — بنم سویلیه جکم یوق؛ فقط
سیداشفی اعتراض اهندی. جواب ویرمک لازم در. کورنیورک
سیداشفی بزم ۲۰ ملیون اهل اسلامک جمعیتنه اهمیت ویرمیور.
جمعیت قرارندن بر فائده امید اینمیور. ملیونلر ایله اهل اسلام

اجتهادندن ئومە چىقماز ظن ايدىيور. صوبرانيه يى اساسندن اصلاح پك بىدوك برشى بىلور. حقيقت ده كوچده اولسون، لىكن اتفاق اسلام سايه سنده، دگل چورمش صوبرانيه نك اصلاح، بلىكه دها بىدوك اشلىرى كوره بىلورزكه صوبرانيه صاللانوب قالا. (شدتله ال چابدىلار) جناب سىداشفي بزم جمعيتىمىزى حكومت خلافتىدر گمان ايدىر. خير! اوبىله گمان اينمىسون. بزم دردمزجهالتىدر؛ دواسى معارف در. وارقومىز ايله معارف بولنده چالشمق كرك، زمانه مناسب طرزده مكتب مدرسه لرمىزنى اصلاح اينمك كرك، صوبرانيه نك هم اصلاح پك لازم. جماعت! حكومت دن قورقوب دىنمىز دنيامىزه لازم معارف وعلومى كسب اينمىه چالشمىز ايسه ك عالم اسلامىمىز تماميله مو اولور.

رئيس افندى - بزم اهل اسلامك دردلىرى چوق، يوركلرى درد ايله دولور، دردلىرمىزى نظام قاعده ايله سويله پك. جوابى نه وقت اولسه ده اولور. اعتراض لر بىنسون. لازم اشى سويله سونلر. قومسيون لاره اعضا انتخابى تمام اولماش شوباره ده سوز سويله سونلر. فؤاد افندى طوقتارى - اسملىرى يازىلمش آهملر اوز آرالارندن اعضا صايلاسونلار. پره زىد يوم تصديق اينسون. بوقسه صايلاو آغردىر. بوقدر غلبه لك ده تمام اولماز.

چنگىز افندى - تاكىد ايندى.

مستشار افندى - بوفكرى تاكىد ايندى. اولاهر قومسيون ده ۱۵ ياخود زياده اعضا صايلانه چق مسئله سى حل ايدىلمك لازم. سوكره شمدى كوسترىلن آدملىر، ندوه قبول ايدىر ايسه، اوز آرالارندن صايلارلار.

قومسيون اعضالىرى ۱۵ ياخود زياده اولاق مسئله سنى رئيس

افندی ندوه به عرض افندی. اکثریت آرا ایله ۱۵ اولاجی قبول اولندی. بعده هرابکی قومسیون ایچون اسملری یازیلان آدمکدن اوز آرالارندن ۱۵ کشی انتخاب ایتمه لری مسئله سی ندوه به عرض اولندی. اوده مقبول اولدی.

یدی ساعت راده لرنده قومسیونلاره اعضا انتخاب ایتمه ک ایچون اسملری یازیلماش ذوات خصوصی اوطه لاره کندیلر. ندوه مجلسینه فاصله ویریلدی.

۸ ساعت ۴۰ دقیقه ده مکتب مدرسه قومسیونینه اعضا انتخاب تمام اولدی. مستشار افندی صایلانمش اعضا لرنک اسملرین اوقودی که شونلردر:

- (۱) محمد علی افندی صالحی قافقازیا
- (۲) الله یار افندی آخوندی.
- (۳) مصطفی افندی داویدو بیچ. باغچه سرای غلاواسی.
- (۴) ملا نصر الدین افندی جعفری. ترکستان.
- (۵) فاتح افندی صادق.
- (۶) عزیزالله افندی ال بتکی. قاسم
- (۷) عبدالرحمن افندی سعیدی. بووا.
- (۸) هادی افندی مقصودی. قزان
- (۹) عبدالله افندی بوی. ویاتکه
- (۱۰) احمد جان افندی مصطفین. قزان
- (۱۱) کریم افندی حنفییف. قزان
- (۱۲) عارف افندی خیرالین. آق یکت
- (۱۳) اسحاق افندی قازاقوف. قزان
- (۱۴) نیاز محمد افندی سلیمانف. پتروپاولسک

(۱۵) قومسیون رئیس عبد الله حضرت آپانای. قزان
طوقز ساعت ۲۰ دقیقه ده روحانیت قومسیونینه انتخاب تمام
اولدی. رئیس افندی مجلس افتتاحنی اعلان ایتدی.
عالم جان حضرت بارودی روحانیت قومسیونینه انتخاب اولنمش
اعضالری بیان ایتدی. قومسیون رئیسندن ماعد ۱۵ اعضا انتخاب
اولندی که بونلاردر.

- (۱) علی اصغر حضرت حاجی بیفی. قافقازلی
 - (۲) ابراهیم حضرت زکی. قریملی
 - (۳) خیر الله حضرت عثمانفی. قرغالی
 - (۴) کشانی حضرت ترجمانفی. قزان
 - (۵) حبیب الرحمن حضرت مسعودفی. آلابوغاوی
 - (۶) احمد شا کر حضرت سند و کوفی. اگرچی
 - (۷) احمد شرفی حضرت صالحفی. بوزاولی
 - (۷) محمد عطا حضرت منصورفی. اوصا
 - (۹) عبد الرحمن حضرت رسولفی. تروویسکی
 - (۱۰) سهران حضرت اسحاقفی. بیدرسکی
 - (۱۱) شیخ الله افندی شفیع للین. ایرکوت
 - (۱۲) حاجی جانعلی افندی الله اوگاراوغلی. سیمی
 - (۱۳) جار الله حضرت آخچورین. تامبوف
 - (۱۴) عبد الرحمن حضرت محمد بیفی. یارکندی
 - (۱۵) صالح جان حضرت اورمانفی. بولغاو بچنسکی
- شو ایکی قومسیونه تخصیص اولنمش اشغال امانت اولنوب،
اشغال ایچون ایکی کون تعیین اولندی.
بارین ۱۷ آوغوست ده کوندوز ساعت بش ده مجلس باشلانمچفی

اعلان اولنوب ، ۱۰ ساعەت رادەلرندە شوکونگی مجلس تمام اولدی .
۸ ساعەت ۳۰ دقیقه قدر مندا اولدی .

II.

هیئت ریاستک ایکنچی مجلسی

۱۹۰۶ سنه ۱۷ آؤغست ساعەت ۱۱ $\frac{1}{4}$

هیئت ریاستک برنجی مجلس پروگرامک ۱ نچی ۴ نچی مادهلرینی
تدقیق تحقیق ایتمگی ایکنچی مجلسینە تعلیف اینمیش ایدی .

بو مسئلهیه باقمقدن اؤل ندوهیه کلن دوفلادلاردن اورنبورغ
جمعیت اسلامیه سینک دوفلادی کوزدن کیچریلوب، مکتب مدرسه
اشلرینە ، حزب تنظیمی مسئله سینە تعلق ایتدیگیچون اؤلا هیئت
ریاستک حزب مسئله سنی باقدیغی زمان نظر دقتە آلمانسنە ، بعل
مکتب مدرسه لر قومسیونینە تودیع قیلنمه سینە قرار ویریلدی .
بعلا ندوهیه کلن پره دستاویتلاردن دخولیه ورقه سی ویرلدیگی
زمان آلنان ایللی کاپیکک تنقیصنی طالب ۱۵ امضا ایله ویریلان
عریضه باقیلوب فیئاتک عدم تعدیلنه قرار ویریلدی .

بو ایکی اشدن صوٹ پروگرامک ۱ نچی ۴ نچی مادهلرینک
تدقیقی مذاکره سینە کیرشیلدیکه تفصیلاتی شودر :

رئیس افندی — پروگرامنی ترتیب ایدن رشید افندییه خطابا
برنجی ماده دن مراد نه در؟ دیدی .

رشید افندی — ۱ نچی ماده دن مراد عمومیتله تعالیم اسلامیه یه
مخالفی اولان افکاراره سک چکمک در؛ خصوصاً حکومتک همایه سینە
کوز طوتوب مسلمانلره هجوم ایدن ، مسیونیرلره محافظه صالح ایله
مقابله مدافعه ایتمکدر .

شاه حیدر افندی صرتلانی — صحیح، حکومت مسیونیرلر امانه ایدر؛ مسیونیرلر مسلمانلارنی او صورتله قورقتورلار؛ اوکا مقابل مسلمانلرله تحدیدات مختلفه واردر؛ حکومت بیطرف دگل.

مستشار یوسف افندی — رشید افندیڭ «تعالیم اسلامیه» مخالف اولان افکاره سد چکمک، سوزینه ۱۷ اوکتابرمانیفیستنه قدر، وحتی فعلا اوندن سوگرده مسلمانلار حقنده موجود اولان تحدیداته قارشو طومرق ایچون. وبو تحدیداتی موجب اولان طرز ادارهڭ صاحبا تعدیلنه سعی قیلماق ایچون، واولر طرز ادارهڭ یکنیدن احاده سنه سعی ایدن پارتیالره صاحبا مقابله ایتماق ایچون برمسلمان حزبی تشکیل ایتماق مسئله سیده داخلیمیدر؟

رشید افندی — طبیعی، پروگرامڭ برنجی نقطه سنی باشقه تورلی آکلامق جائز دگل.

شاه حیدر افندی — یالکز بر پارتیا تنظیمی کافیمی؟ ندوهڭ بوقکرینی کویستره بیلور برقرارنامه چیقار یلسه دهاقوتلی اولور.

سید گرای افندی آلکین — هم پارتیه تنظیمی، هم ده. حیدر افندیڭ دیدیگی کبی، برقرارنامه یازیلمه سی پروگرامڭ برنجی ماده سنه داخل در؛ بونک ایچون علم حقوق دن برسند کویسترمک ممکندر.

رئیس افندی — دیمک ۱۷ اوکتابرمانیفیستیه اعلان اولنان اساسلری چابوق فعله چیقارماق، وبو صورتله مسلمانلر غریستیان وطنلرلی ایله برابر حریت تامه یه مساوات کامله یه مالک اولماق، مسیونیرلرله حکومتڭ اعانه سنی بتورماق طلبیه برقرارنامهڭ ندوه یه عرضی؛ وعمومیتله روسیامسلمانلرینڭ منافع یحمایه ایدیلماق ایچون هم ده شمدی ذکر ایدیلن مطلبلر حصولی ایچون بر منظم پارتیا تشکیل ایتماق تکلیفی اولنور.

رشید افندى — بو قرار نامە ندوھەنك صوڭ كۈنىدە او قولوب،
قبول ايدىلمەيدىر.

شو مشاورە نتيجه سىندە اكثرىتەلە اوشبو قرار ويىرىلدى :
(۱) صوڭ زمانلارە قدر، روسيادەگى اديان واقوام مختلفە قانونا
حر و مساوى دگلار ايدى ، بونىڭ نئائىجىدىن بىرى اولارق
حكومت دين محمدى عليھىندەگى مسيونيەرلەر معاون وھامى كىبى
كورونور ايدى ، ھېچ بىر مسلم سوز و قلم ايلە آنلارە مدافعه
ايدە بيلمك حقىنى ھائز دگل ايدى . ۱۷ نچى اوكتابر مانيفستى
حرىت اساسلىرى ايلە بوھالى قانونا دىگشدىردى ، لىكن فعلا
او اساسلار ھالا مىدانە چىقوب يتمدى . بوجھنلەر روسيادەگى مسلمانلار،
دىگر ھەمشەرىلەر كىبى حرىتە مالك اولاي بيلمك لرى ايچون ،
۱۷ اوكتابر اساسلىرىنىڭ تاماما فعلىتە چىقمەسىنى بونىڭ ايچون دە
دومانىڭ چابوق جمع اولشمەسىنى لازم كورورلار .

(۲) شمدى موجود رە آقسىيون فرقه لرى اسكى اصول ادارەنىڭ
اعادەسىنى ۱۷ اوكتابر مانيفستىدە اولان حرىت عدالت اساسلىرىنىڭ
ھاياتە چىقماھەسىنى استەيورلار . بونلارڭ مقصدى ، نشرىياتى تشكىلاتى
دىن محمدى يە مضردر . دىن محمدى يە ضررلى اولان بو نشرىياتە
قالا قلمقا مقابلە ايتىمك لازىمدر . بو مطلبلارڭ ھصولىچون ، يعنى
۱۷ اوكتابر مانيفستىدە موعود اولان اساسلىرى وجودە كىتورمك،
ودومانى چابوق دعوت ايتىمك ، و دىن محمدى يە ضررلى اولان
فرقه لەرە مقابلە ايدى بيلمك ايچون ، اولاي روسيا مسلمانلىرى اتفاقي
نامىلە رسمى بىر مسلمان پارتىياسى تشكىل ايتىمك ، ثانيا ندوھەنك
مطلبلىرىنى بىلدورر بىر قرار نامە اعلانىلە او قرارڭ صورتىنى
بىلدورمك لازىمدر .

برو قرارى منعاقب ، مسلمان پارتىياسى پروگرامى مسئلہ سى اورتايہ چقىدى . روسيا مسلمانلارنىڭ ايكنچى نىدوہ سىنە باقىلوب . قطعيا قبولى اوچىچى نىدوہ يە تعلق اولنان پروگرام لائىحە سى تكليف اولندى .

شو پروگرامك بعض نقائىسى اولوب اولمادىغى حقنىڭ مەزكۇرە جريان ايتىدى .

شاهمردان افندى قوشچىغولافى — بزم قازاق خلقى كوچىبە دراعيدىرلر ؛ ساكن اھالى يە نسبتاً آنلارە يىزىيادە لازىمدر ؛ پروگرامە فرگىز قازاق يىرلارنىڭ مصونىتى اساسى درج اولنسۇن ؛ ئانىا بزم المزدە خدمت عسكەرىيە ھەم مىلى اداره حقنىڭ يىكاتىرىنە II و آلېكساندر I طرفىدىن ويىرلىمش براتلر (غراموتالار) ؛ آنلارە بر اقيلان امتىياز لارڭ مافظە سى لزومى دە پروگرامە ادخال اولنسۇن ؛ ئالتا بىزلىردە ابل مەككە لىرى واردىر ؛ آنلارە عادتلە دگل ، شريعنلە ھكم ايتىمك طلب اولنسۇن .

شاه حيدر افندى — بىرىنچى مسئلە قازاق لارە لازم اولدىغى كىي باشقۇردلار ايچۇندە لازم اولدىغىدىن پروگرامە درج اولنمىشدر . رئيس افندى — اوت ؛ پروگرامە دار ؛ مىلى اداره لىر حقنىڭ دىنى پروگرام غايت كنىش اساسلار كوستىرىور . مە مافىيە ، دىد كىگىز براتلر باقىلوب . اقتضا ايدىن مەكن تعديلات اجراسنە چاليشىلور . بو اشلىرڭ اهمىيتىنە مېنى شەدى عجلە باقىلمە سى مەكن دگلىر . عبدالله حضرت آپاناي — بو پروگرام ابلە روسىيە دە گى ھەمە اھل اسلامى بر آرايە طوپلاق مەكن اولماز . تفصيللى اولدىغىچۇن ، اقتصادى اجتماعى خصوص لارە ھەمە اھل اسلامك مصالحى بر

اولمادیغیچون، مسلمانلار بونک التئده برلشه مزلر. بعض عمومی اساسلر ایله اکتفا اولنمالی.

معتشار یوسف افندی — بوبیک طوغری؛ حتی ایکنجی نده ده بنم مفاعه ایتدیکم اساس ده بوایدی. لکن شمدی عملی نقطه نظر دن هر تورلی مسئله لرده معین نظری اولان بر مسلمان حزبی تنظیم ایدیلمز ایسه. یوقاری ده ذکر اولنمش مقصود لره ایرشیله جک بر قوت حاصل ایدیله مز گمان ایدرم. بنهء علیه بن اولانجه نك بعض تعدیلات ایله قبولندن باشقه عملی مخرج کوره میورم.

تعدیلات ایچون عرض ایتدیکم شونلردر :

(۱) ۳نجی ماده ده کی. пола. کلمه سینک حنفی ؛

(۲) ۱۷نجی ماده ده کی. Устан госуд. думой. جمله سینک حنفی ؛

(۳) ۲۶نجی ماده نك باشندن или госуд. کلمه سنه قدر اولان

قسمینی حنفی ایدوب، ۲۵ و ۲۶ ماده لرک برلشدیریلمه سی :

(۴) ۲۹نجی ماده دن ۳۷نجی ماده یه قدر اولان محلی اداره لر بختنده کی مختاریت اساسینک تهوینی .

(۵) معارف عمومیه مسئله سنه متعلق ۴۸ ۴۹ ۵۰نجی ماده لرده

تعديل و علاوه صورتيله، آنا لساننده او قودیلان ملی ویا حکومت

ابتدائی مکتبنک تحصیلی تحصیل مجبوری حقنده کافی کوریلمه سی ؛

و محلی لسانلرده حکومت مصرفینه وسطی درجه ده مکتبلر انشاسینک

طلبی ؛ بونلارک اسباب موجب و تفاصیلینی قزان مخبرینک صولک نسخه لرند

یازمش ایدم .

شاه حیدر افندی — یالکڑ وسطی دگل، بر عالی مکتبده حکومت

مصرفینه مسلمانلر ایچون لازم در .

شو صورتده مذاکره لر دوامی صوکنده قرارلره انتقال ایتدیلمز :

(۷) اتفاقك، نظامنامه‌نگ، پروگرامك رسميتلرينى حكومت‌دن تصديق ايتدرمك وظيفه‌سى ده اشبه‌هيئت اداره‌يه تفويض اولنمىش در.

III

۱۷ آوغوست ده ندوه مجلسى

۶ ساعت ده مجلس باشلاندی .

رئيس افندى - قريم دن مفتى ميرزا عادل گراى افندى قاراشايسكى جنابلردن زاقاقازيادن حسين افندى غائب جنابلردن تلگرام كلمش: تبريك ايدرلر. (شدتلى ال چاپد يلار) اولبگى ماده مذاكره اولنور؛ هيئت رياستك قرارينى مستشار افندى بيان ايدر.

مستشار افندى - برنجى ماده دين اسلامه مخالف تعليم و افكار انتشارينه نصائح هم قطبوعات واسطه سيله مقابله ايتمك سد چكمك دن عبارت در. بو ماده خيلى واسعدر. هيئت رياستك قرارينه كوره، شوماده‌يه سياسى مسئله لرگ همه‌سى داخل در. بونك بياني شويله در: صوگ زمانلره قدر روسياده دينلر قانونا مساوى دگل ايديلر. حكومتك دينلره نظري بردگل ايدى. حكومت مسيونيئرله اعانه ايد رايدي. حكومتك اعانه‌سنه كوز طوتوب، مسيونيئرلر دين اسلامه تعدى ايدر ايديلر. هيچ بر مسلم سوز ياقلم ايله مفاعله ايتمك حقينى هائز دگل ايدى. ۱۷ اوكتابر مانيفستيله حریت اساسلرى قانونسا قويولمىش ايسه‌ده، ليكن فعلا بواساسلر ميدانه كلمه ديلر. بوهر. ثانياشور زمان ده هر نوع فرقه‌لر واردر. ره آقسىون فرقه‌سى ترقيات اصلاحات خلافتنه حركت ايدرلر. عدم مساواتى استرلر؛ اسكى اصول اداره‌نگ اعاده‌سنه سعى ايدرلر. بونلارك مقصدى، نشرىياتى دين اسلامه مخالف در. بونلاره سوز ايله قلم ايله مقابله ايتمك لازم در. بوايكنچى. شوايكي دن معلوم اوليوركه مساواتى تحصيل ايدوب، دين اسلامه مضر هم مخالف فرقه‌لره

مدافعه حقوقینی مالک اولمق ایچون ، بزلره بر تنظیمات صاحبی سیاسی فرقه تشکیل ایتمک لازم در . هر ملت ده اولدیغی کبی بزم عموم روسیا مسلمانلرینه ده سیاسی براتفاق لازم در . هر برسیاسی پارتیا اوچ شیدن مرکب اولور : ۱) پروغرام ؛ ۲) نظامنامه ؛ ۳) پروغرام ده کوسترلش مطلبلری ، نظامنامه ده تعیین اولنمش اساسلری فعلیتنه چیقارمق یولنده سعی ایدن منتظم بر جمعیت . دیمک برنجی ماده یه سیاسی مسئله لرک همه سی داخل در . شوکون ندوه پروغرامی مذاکره ایدیه جک هیئت ریاست مذاکره ایتدی . شو قرارلری ویردی

مستشار افندی هیئت ریاستک یوقاری ده یازیلمش قرارلرینی بربراقوب بیان ایتدی . (۲۵ دقیقه)

چنگیز افندی - بوگون سویلنه جک مسئله لر بیک مهم مسئله لردر . پروغرام هم پارتیا حقنیه سوز سویلنه جک . مسئله نك اهمیتنه کوره ، بنده اوز فکرم نی سویلرم . مسئله نی بیک بخش آکلامق لازم . آکلاماس دن قبول ایتمک ده ، هر نه دیسه لرده قول کوتارمک ده ، فائده اولماز . اول آکلاگز . صوگ قول کوتاروب قبول ایدرسز . بیلورگه کرک پارتیا لارایکی تورلی بولا : بری ملی دینی سیاسی حقوqlار نی صاقلامق ایچون ؛ ایکنجی سی آدم لر آراسنه علوم معارف طارالنبوب ، بخش یولغه دلالت ایتمک ، ناچار یول دن ضرر لی نرسه لر دن آدم لر نی صاقلامق ایچون بولا . بو ایکی نی آیورمق تیوش در . بونلارک بری سیاسی پارتیا دیب آطالادر ؛ ایکنجی سی غیر سیاسی در . بزم مسلمان لار آراسنه هر تورلی صنف لار وار : بایلار فقیرلر ، اشچیلر آلپاوت لار . بونلارک اقتصادی خصوص لاری بری برینه تماما باشقه در . بونلارک همه سنی بر اقتصادی پروغرام ده جمع ایتمک هیچ ممکن دگل . اقتصادی

مسئله لرده عمومی بر پروغرام اولوق احتمالی یوق؛ پروغرامنی فقیرلر
اشچیلر فائده سنه موافق یا صار ایسهك آلپاوتلار بایلار پروغرامنی
قبول ایتمزلر. بایلار آلپاوتلار فائده سنه مناسب یا صار ایسهك
فقیرلر اشچیلر پروغرامنی قبول ایتمزلر. سیاسی مسئله لرایله اقتصادی
مسئله لر آیورماسلق درجه ده بری برینه باغلانمش لاردر. برینی آخردن
آیورمق ممکن دگل. همه مسلمان لارنی براتفاق ده جمع ایتمك قصدند
ایسهك. سیاسی اقتصادی مسئله لارنی پروغرام دن چیقارمق لازم در.
بزم اتفاق مز علوم معارف نشر ایدوب دین صاقلی طورغان بر جمعیت
اولسون. سیاسی پارتیا اولماسون. سیاسی مسئله لرده مسلمان لار هر
قایوسی اوزینه مناسب بولغان پارتهاغه قوشولورلار. اتفاق مز سیاسی
اتفاق اولسه آراده بیک کوب اختلاف پیدا اولور. بیک کوب آدم
پروغرامنی قبول ایتمز. یاشلر بو اتفاق دن چیقارلار. سیاسی اشلر
آرتندن یوروجیلر بزنك یاشلر وزدر. آرادن یاشلر چیتسه لار بیک
کوب ضرر اولور. بزنك خلقنك سیاست دن خیرلری یوق؛
سیاسی اشلر خصوصنده غیرت لری یوق. سیاسی اسلرده طارطشو
کرك. طارطشوده غنه تابار سن اوز حقك فی.

اسماعیل افندی غصیرنسکی - جماعت ! بن دن ایشیده جك
سوزلر احتمال فکرگزه کلمه مش سوزلر اولور. سویلنه جك سوز
آڭلاشلسون؛ هیئت ریاستنك بیاننه گوره جمعیت پروغرامنی حقند
مذاکره ایده جك بولامز. لکن بنم سویلییه جك سوزم ده باشقه در.
تمام باشقه بر شی عرض ایدرم. بویله بیوک اشلر بر کون ده بش
کون ده تمام اولور دگل. بکاؤل معلوم ایدی، پرهزید یوم ده اولان
آرقاداش لارم ایله بن بر فکرده کیمیه جگم. بناء علییه بن بر
خدمت ده بولنمغی استه مدم. اما سز قبول ایتمدیگز. بن شمدی اوز

فكرم في عرض ايدرم. كچمش لري فكرگزه آلگن؛ بوسيزد بزم اوچنجي سيزدمزد. برنجي سيزدمز كچمش سنه بوراده ایدی. ايكنجی سيزدمز پتر بورغده اولدی. شوسيزد اولگي لره كوره رسميت جهندن متفاوت ايسهده، تفاوت او قدر مهم تفاوت دگل. تفاوت اهميت سزد. زیرا هر شيك اهميتی مایه سنه در. فورمالنوست ده اهميت يوق در. اولگي مجلسلر غير رسمي اولمش ايسه لرده، شورسي مجلس دن قوتجه آشاغی دگل ايدیلر. نظارت تخمنده دگل ايدك؛ قرارلاری يوزمزی قزاردر درجهده دگل ایدی. رسميت ده تفاوت اولسهده ظاهری در. تعجب ايدرم: كچمش سنه منستردن رخصت طلب ايتك؛ ويرمدي. عريضهده ضررلی برشی يوق ايسهده رد ايتدی. بوگا تعجب ايدرايدم. اما شمدی ويريلمش رخصته ده. آرتق تعجب ايدرم. شو سيزد لارمز آراسنده ديگر بر تفاوت وار: اولگي لره هر نقد غير رسمي ايسه لرده هر شيني سويلر ايدك. مقومز واسع ایدی. اما شمدی اسغه ديگمز شيلرنی سويلميه مساعه يوق پروغرام غارچنك سوز سويله مك مناسب ايمس. اولك سويلر ايدك؛ اما شمدی سويله مك اولماز. ويريلمش سوزه وفا ايتمك بورجمزد. شو مجلسمزد پروغراميني هرمتلو سهكره تارمز كمال مهارتله سزله بيان ايتمش ايسهده بن اوتا ويلاته باناشه بيلمبورم هر نه قدر ره زين كبی شو پروغرام اوتيه بيرويه چيكلمهده بن جدی قبول ايدوب امضا ايد بيلمبورم. مالبوكه روسيه بيلنلره معلوم، شو ماده يی توسيع ايتمك ممكن ايمس. بو ماده يه سياسي مسئله لری درج ايتمك قابل ايمس. دين دينلشم در؛ سياست بوگا داخل اولماز. تاويله تسليم يوق؛ سزه معلوم در همه مز آرزو ايدمه مز جمعيت اولسون؛ كنلر استفاده ايتسون. فائده سز مجله دن خيرلی صوگ اولی در.

هجله ایدوب عاقبت شر اولسه درست ایمس. هیئت تکلیفنه تسلیم
ایدوب مذاکره ممکنیدر؛ بر آز فکر ایدیکز: بزلر مسلمانلارمز؛
بزلر ترکلرمز. ایکی بیگ سنه لک تاریخلره باقارسه گز بابالارمز
هر شینی قهرمانانه آلمش لار. هر حقوئلارینی غیرت ایله حمایه
ایتمش لر. تأویلاته حاجت بر اقامش لار، بزلرده قهرمانانه حرکت
ایدوب حقوقمزی تأویل ایله دگل غیرت ایله آلیق. روسیا
مسلمانلارینه تأویلات مناسب ایمس؛ غیرت لازم در، بز شمدی
اشلیه جک اشمرده عجله ایتمیهلم. مادام پروغرام خارجنده در؛
مذاکره ایتمیهلم. شمدی بوقدر ایله اکتفا اولنسون؛ ونچی سیزده
مطلبلری تعیین اولنسون: ایکی اوچ آی دن صوگ بر سیزده
اولسون؛ اوراده هر شینی مذاکره ایدرز.

هادی آطلاسی- جماعت! شو اسلام جمعیتی ایکی سنه دن بیرو
دوام ایندی. بزلر اولده خبرسز غافل ملت ایدک. زمانلار اوزگاردی.
هر نوع اشلر میدان چیقمدی. بزم مسلمانلارده جانلندی.
حرکتلر باشلاندی برنچی ایکنجی سیزدلار بولدی. اماش
اوچنجی سیزده ترتیب اولنان پروغرام بزه یارایه جق دگل. هیچ بر
ملت کورنمیورکه دیگر ملت دن استفاده ایتمسون، هر ملت کندی
حققلارینی کندی لری آلمش لار. شمدی یکرمنجی عصرده بزم
وجدانمز قبول ایتمزکه دیگر ملتک پروغرامینی قبول ایدوب
استفاده ایده یک. معلوماتسز خبرسز ملت آراسنه اولا علوم نشر
ایده یک؛ سیاست رساله لرینی طارالته یق؛ بالالارنی زمانه موافق
تربیه ایدیک. صوگره سیاسی مسئله لردن بحث ایدرمز. تکرار ایدر
شوسیزدمز فقط معارف نشرینه خدمت ایدر مجلس لردن اولسون
شاه حیدرافندی سرطلانف - بن کوب سویله مم. آراتورلارنک

بعض سوزلرینی آڭلامادم . آڭلاغانم خطا بولماسه ، بو افندیلر پروغرامنی عیبیلیر . بیز پروغرامنی باشدن آییاق قارادق . ضررلی نرسه **کورمه‌دک** . پروغرامنی یاراتماسه‌لار عیبیلرینی کؤسترسونلر . سوزلری مقبول اولسه قبول ایدرمز . اصلامی لازم برلرنی اصلاح ایدرمز . یوقسه تامامیله پروغرام بزه یاراماز دیمک معقول توگل . هیچ بر سبب سز پروغرامنی رد ایتمک صواب توگل . قوری سوزده فائده یوق ؛ پروغرام ده نقصان وار ایسه کؤسترمک کرک . روسده بر مقال وار : « برلک ده قوت ، قوت کرک ایسه برلک کرک ؛ اتفاق کرک . اتفاق ایچون ده بر پروغرام کرک . یاشلر ایته‌لر : بالالارمزی تربیه قیلایق ؛ خلق آراسنه علوم معارف نشر ایتدیک . درست ؛ بالالارنی تربیه ایتمک کرک ؛ خلق آراسنه علوم معارف نشر ایتمک کرک . بونک ایچون ده پروغرام کرک . یاشلر ایته‌لر : سیاسی پروغرام کرکی ؛ دین صاقلی طورغان ، علوم معارف طارالته طورغان پروغرام کرک . آلائی توگل ؛ هرتورلی پروغرام کرک . دین ایچون ده پروغرام کرک : علوم معارف ایچون ده پروغرام کرک . سیاسی مسئله‌لر ایچون ده پروغرام کرک . بزم پروغرام ده همه‌سی وار . هر ملت ده پارتیا بار ؛ پروغرام بار . بزه‌ده اولمق تیوش ، بزه‌ده سیاسی پروغرام اولسون . قبول ایتگان ایدر . هر کس ده اختیار وار . هراش جمعیت-لرده اکثریت ایله . همه مسلمانلار بو پروغرامنی قبول ایتمزسه‌لرده پروغرام سز ممکن ایمس . اکثریت قبول ایدرسه بس . بوندای بیوک اجتماعلر هر وقت طوغری کلمی . پروغرام لازم . عیبی وار ایسه سویله‌سونلر . پروغرام سز اش کورمک ممکن توکل .

عبدالله حضرت آپانایف - آراتورلار اوزون سویله‌سلر زمان

کفایه ایتمز ۱۰۰ دقیقه دن زیاده سوز سویلمه سون لار .
 آرادن - آغزنی قیاتماسون لار . سوزی وار سویلمه سون .
 رشید افندی - اون دقیقه تعیین ایتمک آغز قپامق دگل . وقت
 قزانمق ایچون مدت تعیین ایتمک هر مجلس ده عمومی قاعده در .
 هر خطیبه ۱۰ دقیقه فرصت قبول اولندی .

شاهکرایق افندی - سیاسی مسئله لرده خط حرکتی بیلدرمک
 ایچون مطلقا بر پروغرام لازم در . پروغرام اولماسه مسلمان لار
 سیاسی مسئله لرده حیرت ده قالورلار . همه مزه عمومی بر پروغرام
 اولماسه بزم آراده اختلاف پیدا اولور . سیاسی مسئله لرده مسلمان لار
 ایچون بول حاضر ایتمک کرک . بونک ایچون بر سیاسی پروغرام
 لازم . کتاب خداده . سنت رسول ده سیاسی اشلر حقیقه معلومات
 وار . پروغرام ده سیاسی مسئله لر اولسه هیچ ضرر ریوق . مسلمان لار
 اتفاقن سیاسی مسئله لر اولماسه هر کس بزی عیب ایدر . مسلمان لار
 بر یول دن یورسون لر ایچون البته بر پروغرام لازم .

منهاج افندی یوسف - رئیس علما و اعضا لر حضراتی ! شریعت
 غرای محمدیه ننگ میدانده کلمه سنه ۱۳۲۴ سنه اولدی . شوقدر سنه لر
 امتدادنده درخت اسلام یعنی شجره اسلام غایت دهشتلی سیل لر
 آستنده قالدی . هر طرف دن شعله زن سهام لار اصابت ایدر ایدی .
 بابا لارمز هر توری زحمتلرنی تحمل ایدوب صوگ درجه بر ثبات
 ایله درخت اسلامی حمایه ایتدی لر . صدور لرینی سپر ایدوب ، شجر
 اسلامی حمایه یولنده جانلرینی قربان ایتدی لر . درخت اسلامک
 هیچ بوبرگی دوشمه دی . بابا لارمز شوقدر عصر لر امتدادنده کمال
 غیرتله درخت اسلامی حمایه ایتدی لر . صوگره شو عصارده سزه طابشردق ،
 سزه حمایه ایدیکز دیه ، درخت اسلامی بزه امانت ایدوب کتدی لر .

شده کوره لم عصرمز آنلار عصرینه موافق میدر ؟ او عصرلرده هجوم
ایدن بلالار آفت لر بو عصرده هم هجوم ایدرمی ؟ خیر ! بو عصرده
درخت اسلامه هجوم ایدن بلالار آفت لر اولگیدن دها زیاده در :
ولگی لر کوزه کورینور ایدی ، صافلانمق مقابله ایتمک ممکن ایدی .
شده کوزه کورنمز غایت خوفلی بلالار آفتلر زمانیدر : درخت اسلامی
بیکروب لار خراب ایتمک ده ، طمرلارینی بیوب اسلامیتی محو ایتمک ده ؛
لاجل ذلک دها زیاده قوت ایله مقابله ایتمک لازم اولدی . جماعت !
اوقوت نه در ؟ قوت برلک اتفاق قوتیدر ! کچمش سنه بوراده اتفاقمز
نعمی زرع اولنمش ایدی . پتربورغ ده یوز کوستردی . حاضرده
دها زیاده قوت آلدی . نباتی تربیه ایدر کبی شو اتفاقمز تربیه
ایتمک واجب اولدی . دینمز فقط اتحاد اتفاق ایله حمایه اولنور .
اتفاقمز ایچون هر نه لازم ایسه میدانه کتورمک لازم در . دینمز
حمایه ایدر اسبابلر همه سی اوز المرده در : اتحادی تربیه ایتمک ،
علم ده خدمت ایتمک . همه یه معلوم در : اتحاد ایله علم ایله هر شی
حاصل اولور . علوم ده سعی ایتمک ایچون ده اتحاد لازم در . اتحاد
برده اولور ؟

(آواز لار ایله خطیبک خطبه سیننی قطع ایتدی لر . سوز تمام اولمادی .)
احمد جان افندی سید اشیف - جماعت ! اسلام جمعیتی حاصل
اولدی ؛ نصل ایسه ده رغصت ویریلدی . صوابه ارجاع ایتدی لر ؛
حاضرده اول خصوصده نزاع ایتمک زمانی دگل . اش لازم ؛ اتفاق
ایله عمل ایتمک کرک . یاشلر قارتلار بر اولایق ؛ همه مز اتفاق ایله
ش کوره یک . یاشلر مزدن رجا ایدرم که قارتلاری بر قدر رعایه
بنسون لر . هر کم سویله سون ؛ بخشی اولسه مقبول اولور . البته بزم
سلمان لار ایچون ده پروغرام لازم در . پروغرام سز اش کورمک ممکن

ایمس . قرآن کریم ، سنت رسول بزم ایچون بور پروغرام در پروغرامک زمانه موافقتی لازم اولدیغی کیی همهز بر اتفاق ده اولغی لازم در . یاشلر قارتلر برکه اولساق ترقی ایدرز .

رشید افندی - مجلسک قرارینه کوره ۲نجی ۳نجی ماده لر قومسیونلر تسلیم اولندی . بوگون ۱نجی ماده مذاکره اولنه جق . هیئت ریاستک قرارینه کوره ۱نجی ماده یه سیاسی مسئله لر داخل در . شو مسئله لر آراسنده اڭ مهم مسئله اتفاق هم پروغرام مسئله سیدر . بز یاشلر ایل هر وقت بر فکرده اولا بیلورز . سوسیالیزم دینمز اساسیدر باقکیز صحابه لرده هرشیده اشتراک ایتمش لر . دینمز اسلام در . همه ک معلوم : هر جهندن اسلام شرفنه تعدی ایدر لر . پیغمبرمز شانده تورلی ادب سز مخالف شیلری نشر ایدر لر . شک شبهه یوق بونلا مقابله ایتمک ، اوز طرفمزدن مدافعه ایتمک لازم در . بوننکچون ده اتفاق لازم در . اتفاق بزم ایچون اڭ مهم شیدر . جماعت بوکا عائد شیلر مذاکره ایده یک .

اسماعیل افندی - آطلاسی افندی نڭ سوزی بئمگی نه باشقده بئم مرادم اولگی پروغرام دگل . شو کونگی مجلس پروغرامی در اولگی پروغرام ده سیاسی مسئله لر اولماسون دیمه یورم . فقط شو پروغرام ده سیاسی مسئله لر رخصت یوق . تاویل محل یوق . ویریلر سوزه وفا ایتمک لازم . حدوددن چیقماق مناسب . مرادم بود آڭلاشیلسون .

حسن افندی مامین - جماعت ! مالای لار چیغلا لارده سویلیلر چیغلا لارده سویلیلر ؛ باشمزی آغرتد رالار دیمه کز . جمعیتمز اسلام جمعیتیدر . اسلام جمعیتنده هرکم سوز سویلر . بئن هم اوز فکر سویله مک ده حقلی ییم : چنگیز افندی نڭ سوزلرینی تأکید ایدر

جمعیّت همه بی جمع ایتمک در. اتفاق همه بی بر فکرده طویلایمق در.
 اویلایه ایسه اتفاقم فقط دینی اتفاق اولسون. اساسم اسلام اولسون.
 بونقطده همه مز بر اولوروز. اتفاقم سیاسی اولماسون بزلرده هر
 نورلی اصناف واردر؛ بونلارک مصالحلری مختلف در. اوت ایلایه صوکی
 بر مرکزه اجتماعلری ممکن دگل: سیاسی یه عائد شیلرنی پروغرام دن
 اسقاط ایله یکه سیاسی مسئله لرده هرکم اختیاری قالسون. نبره یسه
 لاحق اولورسه اولسون. سیاست دن مجلس ده بحث اولنماسون.
 اینته جک سوزم شول، جماعت !

جمال الدین حضرت قورامشین - جماعت ! بیک ازگنه اینته جک
 سوزم وار. بعض آراتورلار پروغرام لازم توگل دیدیلر. بنم فکرمجه
 سیاسی پروغرام البته لازم در. دوماده بومسئله بکا بیک بخش معلوم
 اولدی. بزم سیاسی دینی اقتصادی مطلبلرمزی مشتمل مکمل بر
 پروغرامز بولماسه دوماده اعضالارمزنه قیلایق ! سیاسی پروغرام
 اولدیغی تقدیرده یاشلرمز چیغاق ایسه لر سیاسی اولمادیغی
 تقدیرده احتمال قارتلرمز چیغارلار. البته تمام مکمل بر سیاسی
 پروغرام لازم جماعت !

خیرالله افندی عبید اللین - بنم سوزم اون دقیقه ده تمام
 اولماسه ده ۲۰ دقیقه اولسه ده زنه سوزم فی بولمه کز. سویلییه جک
 سوزلرم بیک کرکلی سوزلر: الحمدلله بزلره شوندای مجلسنی کورمک
 نسبت اولدی. بوندن صوگ بزلری خدای طوغری بولغه کوندورسون.
 زیامت ده همه مز رسولمزش شفاعتینی نصیب ایلسون (خطیبک اخروی
 دعاسی بیک اوزادی : یتار! توش ! آوازلاری هر طرف دن
 ایشیدیلدی) هرشی ایچون برتمل لازم در. بزم ایچون ده بر
 پروغرام ترتیب ایتمک کرک. بزلره اگ اول صوبرانییه فی اصلاح

ایتمک کرک . صوبرانیه اصلاح اولنسه هراشمز اصلاح اولنور.
صوبرانیه بووقته قدر عطاالت ده قالدی. بوندن صوڭ مفتی علمادن
اولسون؛ رشید افندی، عالم جان حضرت حبیب الرحمن حضرت
مسعودی بیک مستحق آدم لر. (یتار! بس! توش آوارلاری)
عاقل افندی اشماسیفی - جماعت! ایته جگ سوزم: آراتورلار
اتفاق طوغروسنده سویله دیلر: بعض لاری سیاسی اولسون
بعض لاری معارف نشرینه خدمت ایندن اولسون دیدیلر. بنم
فکر مچه هر ایکسی اولسون. بزم پروغرام سیاسی هم دینی
اولسه نه ضرر وار؛ معاش ایچون سیاست هم معارف لازم در.
سیاسی اولماسون دیمک لازم شیلر لازم توگل دیمک در. سیاسی
دیمک معاشی دیمک در. چنگیز افندی نڭ بونی بیلر - زلگی عجب
احمد جان افندی مصطفی - جماعت! بنم سویلییه جگ سوزم
خطیب لارڭ هیچ بری سویله مدیلر. افاده ده بیان ده ضعیف ایسم
مرادم نی شاید آڭلاته بیلورم. دقت ایله استماع ایدیڭز. اتفاق
دیمک هر کس بر فکرده اولمق دیمک در. فکر اعتقاد بر اولما
اتفاق وجودی ممکن اولماز. همه روسیا مسلمانلرینی بر اتفاق
جمع ایتمک قصدنده ایسهک، اتفاقمزی همه روسیا مسلمانلر
طرفندن مقبول اولان اساسلره بنا ایتمک لازم اولور. شو ملاحظه
ایله اتفاقمزی شواوچ اساسه بنا ایتمک مناسب اولور گماننده بزم
(۱) اسلامیت (۲) اسلامنی حمایه لزومی (۳) طریق حمایه. فی الحقیقه
بزلر همهز اسلامیت ده بر؛ اسلامنی حمایه لزومنده بر؛ همهز
اساسلری اعتقاد ایدرز؛ همهز بونی وجدانا حس ایدرز. بنا علی
اتفاقمزی شواساسلره تأسیس ایده یک. اتفاق وجوده کلور ایسه
بر اشمزی آلا بیلورز اتفاقمزی حکومت دن تصدیق ایتدیره یک

شوا اتفاق ایچون بر مرکز لازم؛ مناسب عمللرده شعبه لر لازم اگرده اتفاقك
مرکزی وشعبه لری اولسه، هر بر حاجتموزی ادا ایده بیلوروز. زیرا
بر حاجت واقع اولسه مرکز واسطه سیله طلب ایدرز. حکومت حاجتموزی
ویرمز ایسه، مرکز عموم مسلمینه خیر ایدر. همه مسلمانلر بر آغزدن
طلب ایدرلر. عمومك سوزی نافذ اولور. شو کیفیت ده هر مطلب حاصل
اولور. هر حاجتموزی اتفاق واسطه سیله طلب ایدیک، بعض مسلمان لاره
فائده اولوب ده بعض لارینه ضرر اولاجق شیلرده اتفاقنی استعمال
ایتمه یك. اتفاقمز پروغرامی مختصر اولسون؛ اختلافه سبب اولور
ماده لر ذکر اولنماسون هر کم اعتقاد ایدر اساسلره بنا اولنسون؛
آڭلاشیلمیان ماده لر هیچ اولماسون.

چنگیز افندی - بعض آراتورلار بنم مرادمی آڭلامادیلار. بر
آز تفصیل لازم اولدی : پروغرام یامان توگل؛ لکن عموم
طرفدن مقبول اولورلق ده توگل. بزلر شو جمعیتنی عموم مسلمانلر
جمعیتی حساب قیلامز؛ هر بر مسلماننك حقوقلارینی حمایه ایتمك
واجب دیب بیله مز، پتر بورغده ۲ نجی سیزده ترتیب قیلنغان
پروغرام همه مسلمانلرنی جمع قیلا آلمای. بلکه افتراقه سبب
بولور. اختلاف افتراق استه مگانه کوره پروغرامنی قبول قیلورغه
بارامی دیب ایتمه من. بوقدر مسلمان لار ایچنده هر تورلی کشیلر بار:
فدمتجی بای فقیر آلپاوت. بولارنك حاللری بر توسلی توگل. اتفاق
اولسون دیر ایسه ك، هم روسیا مسلمانانی بریرده اولسون دیر ایسه ك
پروغرام معارف علوم پروغرامی اولسون. سیاسی اقتصادی اولماسون.
سید گرای افندی آلکین - جماعت چنگیز و باشقه افندیلره
جواب ویره جگم: بزلره سیاسی پروغرام حاجت توگل؛ دین صاقلی
طورغان علوم معارف طارالته طورغان پروغرام بولسه یتار

دیدیلر. اما اولری خلقنى سیاست بابینه دعوت قیلار. آلارنىک
 اوز سوزلرینه کورهده بزلره سیاسى مسئلهلردن بحث ایتمک لازم
 بولوب کیله در: پارتیالارغه قوشولمق لازم ایسه او صورتده بر
 پروغرام لازم. بزرگه دوماده بیک آچیق معلوم بولدی: سیاسى
 پروغرام کرک. پروغرام سز برلک اولماز. پروغرام سز نظام اولماز.
 معارف ایچونده مکتب مدرسه لر ایچونده دین ایچونده سیاسى
 پروغرام کرک. اسلام دیارنده اولسه ایدک، احتمال اسلامیت اساسنه
 بنا اولنغان پروغرام کفایه ایدرایدی.

فؤاد افندی طوقنارف - بن اگر پروغرامک عیبلرینی ضررلی
 یلرلرینی برر برر کوستره باشلاسم بکاخود ویرمیه چک سز. یاش لار
 بوراده آز، قارتلار کوپ؛ بزم طرفدارلار کوبرک اولسه ایدی، بزه
 هر سوزنی ایرکنلک ایله سویلیه بیلورایدک. بزلر سیاست لازم
 توگل دیمایمز؛ فقط سیاست ایچون قوت لازم؛ کادهت لارده قوت یوق
 ایدی؛ خراب اولدییلار. بزم مسلمان لارده قوت یوق؛ غیرت یوق؛
 سیاست اشلرینه استعداد یوق. سیاسى لرمز جاهل لر؛ سیاست دن
 خبرلری یوق. آرامزده سیاسى اشلرنی بیلاگان اون اون بش آدم
 طابولسه قولمنی کیسرگه راضی بولام. سیاسى پروغراممز اولسه ده
 سیاسى مطلبلرمز کاغده قالور میدانله کلمز غیرتمز قوتمز یوق،
 سیاسى مسئلهلردن خبرمز یوق؛ پروغرام اولسه ده فائده سی یوق.
 سیاست مسئلهلرینه خلقنى آشنا ایده یک سیاسى رساله لار طارالنه یق.
 یوق غه آلدانماگز جماعت؛ سیاسى مسئلهلرنک وقتى کلمه گان دینی
 مسئلهلرنی یولغه قویمق کرک. دین ده قصورمز اختلافمز بیک کوپ.
 دینی مسئلهلرنی حل ایده یک. دینی مسئلهلر ایچون قومسیون ترتیب
 ایتدک. کوره یک نه قیلغان لار. یخشى اولسه قبول ایدیک. قرارلارینی

اجرا ايدىك. اصول جديدك قديمده اختلافى وار. شومسئلهده اتفاق ايدىك. دينى مسئلەلرنى اصلاح ايدى بيلسەك كفايه. بىك مهم اشلىر. كىتاب، حرف، لسان مسئلەلرى وار. شومسئلهلرى حل ايدىر ايسەك هايت مفيد اولور. اهم اولان شىدن اعراض ايتمەيك. سياسى اشلىر ايله اشتغال ايدوب لازم اولان شىنى ال دن وىرمەيسەك. سياسى اقتصادى مسئلەلرمدى اكرەسنى رشيد افندىنىڭ آلدىغى رخصت مساعىد ايتمەيور. مساعده آلوايچون رحمت اوقوماز ايسەك دە يارى. معارف دين مسئلەلرىنى حل ايدى بيلسەك كفايه.

يوسف افندى - سوز طلب ايتەم فقط فؤاد افندىنىڭ سوزىندە وار خطالارنى كوستروايچون : حرىت هر كىتلىرىندە مسلمانلار اتفاقى ھېچ براش قىلمادى ديدىلەر. قزان مخبرىلە بىرلىك دە بو افندىلەر سياسى رسالەلر نىشر ايتەدىلەرمى؟ اوتەش سنە سياسى مجلس لىردە سياسى افكارى نىشر ايدىن قزان شعبەسى دگل ايدى مى؟ اورنىبورغ دە اوفا دە قزان دە حرىت پرور آدملىرىڭ دوماغە صايلانماسى اتفاقنىڭ تائىدىرلە دگل ايدى مى؟ آنلارى اونوتەش ايسەك، شو كوزگى ھەندە اولان سىزدەز مسلمانلار اتفاقنىڭ بىوك بىر خىدمتى دگل مى؟ (شىتلى ال چابولار) .

فؤاد افندى - كىتابلار طارالمادى ؛ رسالەلر نىشر ايدىن مخبر دگل ايدى .

جلال افندى معينوف - جماعت ! بىز بو مجلسە جمع ايدىن نە ايدى ؟ حكومت بىزە خىانت نظرىلە باقار ايدى . جماعتىمىز بونى آڭلادىلار ؛ چارە آرامق ايتچون بورايە جمع اولدىلار . حكومتە قارشو كىدوب حرىت طلب ايدىرز ؛ فقط طلب ايله دگل غىرت ايتەك دە لازم اولور . لىكن غىرت ايدىن مسلم يوق ؛ حرىت يولندە قربان

اولان بر مسلم يوق . روس لار حریت يولنده قربان اولورلار .
 غيرتلى سايه سنك نائل اولورلار . بزلرده حریت دن استفاده ايد يورز ؛
 لکن استفاده ايتميه حقمز يوق . پروغرام لازم . شبهه يوق ؛ دينى
 پروغرام هم سياسى پروغرام ده لازم در . لکن اولاً قومسيون ترتيب
 اولنسون ؛ سياسى رساله لر ترجمه لر نشر ايتسون . اهاليشى آگاه
 ايتسون . سياسى مسئله لره بر قدر آشنا ايتسون . صوگزه اهالى اوز
 اختياريله کندوسنه موافق اولان مسلکى قبول ايدر . برجامع بناسنى
 قصد ايدر ايسهم منع ايدر لر ؛ کيت پاپاسه رخصت آل ديرلر . بر
 مکتب انشاسنه عزم ايدر ايسهم يول ويرمز لر . بعض ولايتلرده زمين
 ملک آلميه خواهش ايدر ايسهم ممکن دگل در ديرلر . جماعت شو
 کيفيت ده حقوق سز قالور ايسه ک المزده نه دينمز قالور ، نه دنيا مز ؛
 حقوق ايچون حریت لازم ؛ حریت ايچون ده غيرت حرکت لازم .
 بونک ايچونک کتاب لازم ؛ جماعت ؛ کتاب ، کتاب !

ابراهيم افندى بايبيکيف - جماعت اون دقيقه حقم وار ؛ هيچ کم
 اعتراض ايتمه سون . (اوزون وعظ) همه مزه کتاب خدا ، سنت رسول
 لازم . علوم معارف ايچون اتفاق لازم ؛ سياست ايچون ده اتفاق لازم .
 زمان اوزى سياستى کوسترور . بزلر ايچون صوبرانيه فى اصلاح
 ايتمک لازم . مفتى عالم لردن اولسون . هر يرده مکتب لومز اولسون .
 لازم اورو نلارده بيوک مدرسه لومز اولسون . ديه جک سوزم شوايدى ،
 جماعت !

سهمان افندى اسحاقف - شو مجلسى تشکيل ايدن آرسلان
 افنديلر مزه تشکر ايتمک جمله مزه لازم در . بوگونه قدر بوييله
 جمعيت لر بولماش ايدى . شمدى شو جمعيتک ساعتلرينى
 دقيقه لر ينى قيمتلى بيلوب ، فائده سز شيلره صرف ايتمه مک مناسب

ایندی . خطیبلرمز آراسنده معانده چیقدی؛ اعتراض لر جدال لر باشلانندی. رئیس افندی دن خطیب افندی لر دن رجا ایدرم که نزاع لار جدال لر بتسون؛ لازم شیلر قارالسون

رئیس افندی - ۱۲ یازیلش خطیب وار؛ بوندن صوڭ یازیلیمیه جق . رجا ایدرم: مجلس ماده لرینه دائر سوز سویله سون لر .
۹ ساعت راده لر نده مجلسه ۱۵ دقیقه لك فاصله اعلان اولندی .
۹ ساعت ۲۰ دقیقه ده مجلس باشلانندی .

رئیس افندی - تنوش مسلمانلار ندن تلغرام کلمش. تبریک ایدر لر . - شوکون مجلس مزده مذاکره اولنور مسئله نڭ ایکی طرفی وار؛ آراتور لار دقت ایتمسون لر؛ کناره کتیه سون لر. روحانی طرفی . سیاسی طرفی . اسلامک موانعی نه در؟ ترقیات نه سنده در؟ شمدی مذاکره ده شود اثره دن چیقمه مق لازم کلور. روسیاده اسلامه مانع در؟ مسیونیر لار مانع در دیر لر. بن بوجوابه راضی دگل . مسیونیر ده قوت یوق. مسیونیر لاره اعانه ای دن، آنلاری پتر بورغ دن بزلره یوللایان بزم دشمنمزد ر. آنلاره مقابله ایتمک لازم. ۱۷ آپریل ۱۷ اوکتابر مانیفستلریله امپراطور طرفندن حریت ادیان ویریلدی. هنوز وجوده کلمدی. امر سلطانی وار ایسه ده حریت یوق ایندی . منستر لر منع ایتمدی لر. بزم ایچون اڭ لازم شی حریت دین در. صدامزی ایشتسون لر. هر وقت حریت دین مطلوبمزد ر بیلسون لر. دین سز حیاتمز یوق آڭلاسون لار. بزم ایچون هر شی لازم در. هیچ بر شیمز یوق. مکتب یوق: کتاب یوق؛ مدرسه یوق؛ روحانیتمز یوق .
حالمز پک مشکل؛ اڭ ذلیل اڭ فقیر ملت اولدق؛ جوانلرمز دیر لر بزه کتاب لازم؛ بن ده قبول ایدرم. البته لازم. هر شی لازم. هر شی دن

اول اتفاق لازم سویلیه جگ آراتورلار، رجا ایدرم، شوجهتلیرى اهتبار ایتسون لر .

عصمت افندی مامیشیف - جماعت ایدییه جگ سوزم شول: بزی بورایه لاله الا الله کلمه سی جمع ایندی . بزلر همه مز اوز آرامزدن نفسانیت سزمه نمد انابنلی آدملردن پره زیدیوم صایلادق . آنلاره اشلرمزی حواله ایندک . سیاسی پارتیا تشکیلینی تکلیف ایتدی لر . یاشلر قبول ایتمه یورلر . فقیرلر نی بایلار نی اشچیلار نی آلپاوتلار نی بز پارتیاده جمع ایتمک ممکن دگل دیرلر . بونلارک اینتره سلیرى بری برینه تماما ضدلاردر؛ بر یرده اویوشمازلار دیرلر . اما بن بو سوزلرینه ایمان ایتمه یورم . بنم فکرم باشقه در . همه اهل اسلام بای اولسون، فقیر اولسون، بز پارتیا اولمق لازم . بز تورلی پارتیالاره بولنسه ک، یوق بارشیلر ایچون بر یرده اویوشماسه ق خراب اولورز؛ هیچ بر اشمز آلغه بارماس . هر پارتیا اوزینه طرفدار جمع ایدر . اهل اسلام آراسنده هر وقت نزاع اختلاف دشمنلق دوام ایدر . بزم همه مزه دین کرک؛ کلمه توحید بزی جمع ایدر . وحدت اسلامی آرقامزه قویوب، اینتره س لر ایچون اختلاف ایتمک مسلمانلاره هیچ مناسب دگل . هالده هر ملت سیاسته حاجت طوتار . بزمده بر سیاسی پارتیامز اولسون . همه مزى جمع ایتسون . افتراق پیدا اولسه خراب اولورز . جماعت پره زیدیوم هر ضیعی قبول ایده یلک !

مصطفی افندی شیروانسکی - جماعت ! شو کون ساعت ۶ ده مجلسمز باشلاندى . شو مدتده هر کس اوز فکرینی سویله دی . اتفاق دن بحث ایتدی لر . سیاسی مسئله لره دخول لازم یا دگل بیان ایتدی لر . هر کس فکرینی سویله مکده حرر مختاردر، بیلورم . لکن تأسفی ایدرم که شو جمعیتلرمز فائده لرینی انکار ایدن لر بولندی .

جمعیت فوائدینی بیلمه یورایدك. شمدی ایسه بیلدك كوردك؛ جمعیت
فائدینی نمره سنی انكار ایتمك انصاف ایمنس. سیاست ده استفاده من
جمعیت لر سببندن ایدی. هموم اقرار ایدن بر حقیقتی بزلر انكار ایدر
ایسه ك انصاف سزاو لورز. جمعیتك فائدلری هر طرف ده كوردی. اوكلق ده
اك اقصى اولان حاجی طرخان ده بزلر جمعیتك پك ظاهر فائدلرینی
كوردك. سیاست لازم می؟ جوانلرمز سیاست لازم دكل معارف لازم
دیرلر. واقعاً معارف لازم در. لکن سیاست اولماز ایسه معارف دن
استفاده اولنماز. بوگما مثال اولمق اوزره دولت علیه عثمانیه یه
جزئی عطفی نظر ایتمك کفایه ایدر: تورکیا علوم معارف باینه
بزم روسیا مسلمان لارندن بدرجات فائق در. تورکیاده استبداد
حاکم ایدی؛ حریت یوق ایدی. تورکیا مسلمان لاری اوقدر
علوم معارف دن ده استفاده ایدمیلر. بوایسه استبداد دن حریت
یوقلغندن ناشی ایدی. بزلر معارف درجه سنده ترکرکی دگلز.
بن کندوم معارف لازم دیرم؛ سیاست ده لازم دیرم. اتفاقمزی
معارف سایه سنده سیاست ده بزلر اساسنه بنا ایدلم. معارف یولنده
سیاست امورنك اتفاق ایله حرکت ایدلم.

احمد افندی سوبایف - جماعت؛ هرکس اوز فکرینی بیان
ایتدی. بعض لار سیاسی اتفاق تشکیل ایدمیک سیاسی
پروگرام قبول ایدمیک دیدیلر. بعض لار پارتیامز سیاسی اولماسون،
پروگرام ده سیاست اولماسون، همه روسیا مسلمان لارینی بر
سیاسی پروگرام ده جمع ایتمك ممکن توکل دیدیلر. بنم گمانمجه
بو افندیلر خطا ایتدیلر. سیاست ایله اقتصاد سیاسی نی فرق
ایتدیلر. سیاست باشقه، اقتصاد سیاسی باشقه. بایلار فقیرلر
اشچیلر آلپاوت لار آراسنده اقتصاد مسئله لرنك اختلافی هر نه قدر

كوب ايسهده سياست مسئله لرnde بونلار آراسنده باشقهلق يوق . بزم بوراده اجتماعزدن مقصد همه روسيا مسلمانلارينك اتفافي ايدى . واقعا اتفاق بزم ايچون اك مهم شيدى . شمدى بزه اتفاقك اك اصل اساسينى طابق لازم در . بنم گمانمجه اتفاقك اصل اساسى لسان برلگى در . لسان معارف مفتاحيدر . لسانده اختلاف تفرقى ايجاب ايدر . لسان برلگيله اتفاق حاصل اولور . همه روسيا مسلمانلارينه هر يرده عمومى برلسان اولسون . بزلره سياست ، اقتصاد سياسى ، معارف همهسى لازم در . ليكن هر حالده اك لازم لسان برلگى در . (آرادن ناراضيلق آوازلارى خطيبك سوزينى كيسدى) لسان حقنده فكرم خطا ايسه جمعيت شو حقده سوز ايتسون . بن بومسئله بي مليت نقطه نظرندن دگل ، سياست نقطه نظرندن سويلدم . شو جهتدن بنم سوزمك اصل مسئلهيه تعلق وار . سياسى پروغرام كركلگينى انكار ايدن ياشلر خطا ايدرلر . سياست باشقه ؛ اقتصاد سياسى باشقه . اقتصاد مسئله لرnde اختلاف وار ايسهده سياسى مسئله لرده اختلاف اولق لازم دگل .

عبدالله حضرت آبانايى - جماعت ! عفو ايدىكز ؛ بنم ايچم پوشقان برشى وار : هر خطيبك سوزينه ال چاباسز ؛ مقبول اولسهده اولماسهده ؛ آگلاسه كزده آگلاماسه كزده . بر آز دقت ايتسه كز بخشى اولور ايدى . شمدى بن اسماعيل بكك فكرينه اشتراك ايدرم . رشيد افندى آلديغى مساعد سنه كوره ، سياسى مسئله لرني بوراده مذاكره ايتمك مناسب دگل . هر نه قدر رشيد افندى پروغرامدن مرادم بودر ديسهده بزه معلوم دگل . پره زيد يوم تأويل ايله ادخال ايدر ايسهده فائده يوق سويلميه بك مزديه وهد ايتدك ، وفا ايتمك كرك . جماعت ! ينه بر رجام وار : صورا ديمه سهر ايدى ، زاكون يا صاسه لارايدى .

صورت و زمانی اوتدی؛ حاضر ایندی زاکون یاصی تورغان زمان .
 جارا الله حضرت آقچورین - جماعت؛ هر آدم اوز فکرینی بیان
 ایتدی. نزاع هنوز بریرده: سیاسی مسئله لر مجلس ده مذاکره اولنسون می
 اولنماسون می؟ یوق، مذاکره اولنماسون دیسه ک هیچ بر پارتیایه داخل
 اولماق لازم بولا. اما بو زمان ده هر کس هر ملت بر پارتیایه کیرمش؛
 بر پارتیا تشکیل ایتمش. رشید افندی ناک مساعده سنه کوره سیاسی
 مسئله لر دن سوز آچمق خیانت در دیر لر. خیر! خیانت دگل حیل در.
 بو زمان ده هر آدم هر ملت حیل ایل اش کور در. حیل سزاش کور مک
 ممکن ده دگل. پارتیا لار ناک هر برنده حیل وار. پتر بورغ ده ایکنچی
 مجلس ده هر طرف دن هر قسم دن بیوک آدم لر وار ایدی. علما یوریست،
 محرر لر بایلار فقیر لر. یوز دن زیاده آدم اون کون اجتماع ایدوب،
 پروغرام ترتیب ایتدی لر. اجماع ده خطایوق. اهل اسلام ده اتفاق
 قدیم در. شو مجلس مزده اتفاق می یکنین تاکید ایتمک لازم ۷۴ ماده دن
 هبارت پروغرام ده بایلار فقیر لر اشچیلره ضرر اید هک شی یوق.
 اگر ده بو پروغرامنی قبول ایتمز ایسه ک بزده هیچ بروقت اتفاق اولماز.
 روسیاده اتفاق برلک سایه سنده اهل اسلامک اهمیتنی اعتباری آرتدی.
 جماعت! تعاهد ایل اتفاق اید هک، اسلام عزتی ایچون اتفاق اید هک!
 رئیس افندی - او آدم لر که مجلس پروغرامیننی ترتیب ایتمش لر
 حیل ایتمه مش لر. ۱۰ نجی ماده ایکی طرفی در. روحانی طرفی وار؛
 سیاسی طرفی وار. سیاسی مسئله لری مذاکره ایتمک خیانت اولماز.
 خیر الله افندی فاضل - جماعت! شو جمعیت هر طرف دن کلدک،
 جمعیت قرار لرینی مملکت مزه آلوب قایتمق فکر بله. آرمزده وکیل اولوب
 کلمش لر وار، اهل اسلام مجلسنک حاضر اولایم آرزو سیله کلمش لر ده وار بنا
 علیه بویره کلمش ذوات نا امید اولماسون ایچون برقراره کلمک البته

لازم در. دون مجلس من نظام ملی ایدی. شوگون بر درجه نزاع جدال کورنیه
باشلادی. ۲ نجی ۳ نجی ماده لره قومسیون تشکیل اولندی. بونی حل ایتمک
لازم. برنجی دور دنجی ماده لریک مهم ماده لر اولدیغندن شوق ده بر قدر
تفکر لازم ایدی. شواش لری اجر ایتمک ایچون بزر لره بر اتفاق لازم در.
سیاسی مسئله لره اختلافی غایت کوب اولور. حاضر بزه اگ لازم شی ۳ نجی
ماده بی مذاکره ایتمک در. هر شی دن اول دو خرونی صوبرانیانک اصلاحی
لازم در. مکتب مدرسه اش لری ایچون ده بر مرکز لازم. اوده صوبرانیادر.
بونک ایچون ده جمعیت اسلامییه بی اتفاق مسلمینی وجوده کتورمک
لازم در. مختصرجه سوزم: اگ لازم شی صوبرانیایی اصلاح ایتمک در
هادی افندی آطلاسی - جماعت! صوگ سوزم: بز حقوق انسانیه دن
محروم ایدک، حکومت مستبده طرفندن تمام مظلوم ایدک مال جان فدا
ایدن بعض اهل غیرت سایه سنده بزر لره، حقیقت سز اولدیغمن حال ده،
حریت نه ناؤل اولدق. حکومت حریت هم حقوق ویرمیه مجبور اولدی.
حریت آلمش ایسه ک حکومتک شفقه سی مرحمتیله دگل؛ فدائی اهل
غیرت اجتهادی سایه سنده ایدی. علوم معارف ایچون ده، مکتب
مدرسه اصلاحی ایچون ده، روحانیت اصلاحی ایچون ده حکومت
مستبده نی بتورمک لازم در. استبداد بنمس ایسه هیچ فائده اولماز؛
اول جنابت دن اغتسال لازم، صوگره وضو؛ حدث اکبری ازاله ایدیک
صوگره حدث اصغری ازاله ایدرز...

شاه حیدر افندی صرتلانی - جواب ویرمک ایچون گنه نوبت
آلدم. بنم سوزم فی یا گلش آکلادیلار. بن پروغرام یامان توگل
دیدم؛ پروغرام بیک بخش دیب ماقنا مادم «پروغرام فی قبول
ایتسه ک اختلاف چیقار» دیدیلر. بو سوزده تناقض وار: اتفاق
صورتنده اختلاف چیقار دیمک در. «پروغرام بایلار آلپاوت لار

فائده‌سنه‌گنه ياصالغان . فقيرلار اشچيلر فائده‌سنه هيچ بر نرسه يوق ،
 ديديلر . خطا ايتدیلر . پروغرام ده عدالت وار ؛ فقيرلار اشچيلر
 ايچون ده مخصوص بر فصل وار . دين كرکري دنيا كرکري همه‌سی
 وار . اوقوب قاراگز . پروغرام ياراماز ديديلر . دليل سز سويله ديلر .
 نيل ده سويك يوق ؛ هر شيني سويله مك ممکن . عيب ايتمك آسان ؛
 دليل كرك . فواد افندي ديدى : مسلمان لار نادان ، نادان خلق
 اسمندن سياسي پارتيا سياسي پروغرام ياصامق آلداد بولا . خير ؛
 بن بوسوزنى قبول ايتمهم . چونكه روس لار مسلمان لاردن نادان رق .
 قره‌ستيان لار اكثري هر كون اوقوغان اوز دعا لاريني آكلاماز لار .
 معبودلرى نه در بيلمزلر . بزم مسلمان اشچيلرى ايگونچيلرى روس
 قره‌ستيان لاردن اوقوده يازوده سوز آكلوده بيك كوب مرتبه
 آلك . الحمد لله بزم مسلمان لار روس لارغه قاراغان ده عالم رك .
 قره‌ستيان لار اوزلرى پروغرام ياصاماديلار . قره‌ستيان لارغه
 پروغرامنى معلوماتلى روس لار ياصادى . بزم مسلمان لار ايچون ده
 پروغرام ياصالغان بولسه نه ضرر وار ؛ هرشى ايچون پروغرام كرك .
 علوم معارف ايچون ده پروغرام كرك . بولماسه اتفاق ممكن توگل . بو
 پروغرامنى قبول ايدوب اتفاقمى محكم ايتمك تيوش . مانغول لار
 زمانده بزم بابا لارمز قوتلى شوكنلى ايديلر . اوز زمانلارنده اك
 قوتلى دولت ايديلر . بوده اتفاقلارى سايه‌سنده ايدى . شمدى بزم
 هر ملت دن كيروده قالدق . بونك برگنه سببى بار : اتفاق سزاق .
 بزم هرشى دن اول اتفاق لازم . اتفاق كرك . عبدالله حضرت گه جواب :
 سياسي مسئله لوده پروغرام غه كيره ، بونى بيك آچيق بيان ايتدیلر :
 زيرا برنجى ماده دينمزه مخالف اولان مذهب لره ، ضررينه هر كت ايدن
 مسيونيئر لاره ناسچالنيك لره مقابله ايتمك دن عبارت در . حكومت

مسیونیرلره اعانه ایدر ایدی. چرتی برگناه ایچون بیوک جزالرویرن
ناچالنیك لراسلامی سوكمك تحقیر اینمك ایچون هیچ بر جزا ویرمز لر
ایدی دینمز مقدسلیگی ایچون ده بر پروغرام کرک. عبد الله حضرت
ایتهدر «سیاسی مسئله لر مذاکره سنه رغصت یوق؛ رغصت سز مذاکره
ایتسهك خیانت بولا». سوکره عبد الله حضرت ایتهدر: «جماعت رجا
قیلام: صور او دیمه سه لر ایدی؛ صور او زمانی اوتدی؛ زاکون یا صاسه لار
ایدی» بوا یکی سوز آراسنده بیك آچیق تناقض بار. (شد تلی ال
چابولار)

ستوده نت هاشم بك امیر جانف - ایکی سنه اول بویله جمعیت لر مجلس
لر مکن دگل ایدی. یاشلر جوانلر غیرت ایندی لر: مال جان فدا ایدوب
سز لر هریت آلدیلار جمعیتلره مساعد بولینی آچدی لار. شمدی نه فائده
وار. جوانلر ك فكر لری سزه خوش کلمه یور؛ سوز لرینی دیگله میور سز. نه
دیهه لرده قبول ایتمه یور سز. اتحاد لازم در. نه یه؛ بزه لازم هر آدم بزدن
اولسون! معارف مكاتب بزه اولسون. بونك ایچون در اتحاد. اما سیاسی تمام
باشقه. ایکی قار بوزی برال ده طومق مکن دگل؛ بزه سیاسی لازم دگل.
رشید افندی — دون مجلس ده مجلس پروغرامی قبول اولندی.
مادام قبول اولنمش قرار ویریلمش دیمك در. شمدی بوگون او حق ده
اوزون سوزلره محل قالماش در. بز پروغرام ده ایکی شی یازدق: (۱)
اسلامی ضرردن صاقلامق؛ برنجی ماده بوندن عبارت در. (۲) اسلامه
فائده ویرور شیلری بولمق؛ ۲نجی ۳نجی ماده لر بوندن عبارت در. دیمك
شوسنه جمعیت دن ایکی مقصد مز وار در: ضرری دفع اینمك فائده بی جلب
ایتمك. شو تعبیر مز هر نه قدر مختصر ایه ده لازم درجه واسع اید یگی اهل
بصیرت عنندنه مقبول اولدی. شو مطلبلر ك بالفعل وجوده کلمه سی ایچون
شك یوق آرغانیزاسیه یعنی منتظم بر اتفاق لازم در. پروغرام سز

اتفاق اولماز. بوگنا كوره البته بزلره سياسي پروغرام ده لازمدر. ماده لر ديني مساده لردر؛ سياسي لري شامل اولماز، ديديلر. شريعت محمديه هم ديني هم سياسي در. سياست دينمك جزئيدر. دينمده سياست يوق ديمش ايسه لر خطا ايقتيلر. حقوق سياسيه دينيه دينمزه داخل در. ديني مسئله لره رخصت مساعده آلنمش ايسه سياسي مسئله لره ده مساعده آلندي ديمك در. ۷۴ ماده دن عبارت پروغرام پتر بورغ ده بر هفته ظرفنده مذاكره قيلنوب، موقتا قبول اولنمش ايدى. بوندن صوگك دها تعديل اولنمق شرطيله، شمدى قبول ايتمك لازم در. پروغرام اولماز ايسه اتفاق وجوده كلمز. بزلره منظم براتفاق، دائمي صورتده مركز، مناسب اورون لارده شعبه لر تشكيل ايدوب، مركزو سترديگي يول بويىجه حركت ايتمك لازم در. مرشى ايچون پروغرام لازم در: حيات ده مبارزه ايچون ده، (يعنى طارطمق ايچون ده) سياسي ديني اشلرده طوغرى يول دن كتمك ايچون ده پروغرام لازمدر.

سيد گراي افندي آل كين - بعض افندي لر هر بر پارتيا حيله ايدر نيانت ايدر ديديلر. بوسوز درست توگل؛ بن بوسوزگه پروتست ايدرم. رخصت آلف ايچون يازيلمش پروغرام ده حيله يوق. سياسي مسئله لرنى مذاكره ايتمك خيانت اولماز. سياست مسئله لر ينى مذاكره ايتمك، سياسي اشلره مداخله ايتمك بزم ايچون لازم در. دين ايچون ده سياست لازم. ۱۷۰ اوكتابر هر يتلرى كاغده قالدى. آلف ايچون اتفاق لازم. سياست سز بزم اتفاق مزجان سز بدن كبي اولور. فواد افندي نك سوزى درست: واقعا بزم خلق نادان، سياسي مسئله لردن خبرلرى يوق. اوگرنمك كرك. پروغرام ايله اوگره نورلر. اوگرنمك ايچون ده پروغرام لازم. شوگنا كوره بن پروغرام كرك ديب ايتهم.

مستشار یوسف افندی — بنده مقدم سوز سوبله مش خطیبیلر آراسنده اعتراض ایدنلری ده بولندی. دوقلاد او قومق شرفی بنده ایدی. جواب ویرمک، طبیعی، بنم حقم اولاجقدیر. لکن وقت ده مساعده یوقلغندن هر بر جواب بالضروره غایت موجز اولور. «پروغرام معلوم توگل، هیچ کمک پروغرام دن خبری یوق، دیمش افندیلره فورمالنوست طرفدن کلی اولارق جواب : شوبزم کوستردیکمز پروغرام ۳نچی سیزده تفصیلا باقیلدی موقتاقبول اولندی. ۳نچی ۴نچی سیزدلرده باقیلوب تعدیل اولنه چق دینلدی. اهالی اوقوسون کورسون ایچون روسجه ترکیجه نشر اولندی. پروغرام ماده لرندن جریک لرمزده مقاله لر کورندی. او بیه ایکن پروغرامی نصل معلوم دگل دیدیلر. (شدتلی ال چاپولار) صکره کله لم جواب تفاصیلنه : اعتراض بزلره ایکی طرف دن توجیه اولندی. صوللاردن اوکلاردن. اول صوللاره جواب ویره جگم. لکن جواب دن اول شونی دیمه لی یم که بزلره همه روسیا مسلمانلرینی عموما براتفاق ده جمع ایتمک ادعاسنده دگل ایدک، یالکزا کثریتی جمع ایتمک امیدنده ایدک. پروغرامک برقی ماده سنده : « سیاستجه بر فکرده اولان همه روسیا مسلمانلرینی عملی اجتهادده برلشدرمک، قیدی صریحدر. مقصد مز روسیا مسلمان لرینک اکثرینی جمع ایدوب بر سیاسی فرقه تشکیل ایتمک، روس پارتیالری کوزنک، حکومت نظرنده قوت مز تأثیر مز اعتبار مز زیاده ایتمک، بلغاریا مسلمانلری کبی افتراق ایدوب حقوق ملیه و سیاسیه مزدن محروم قالماق ایدی. بلغاریا مسلمانلری اوز آرالارنده اختلاف ایندی لر. اوزلرینه بر پارتیا تشکیل ایتمک لازم ایکن، صطوبلی پتکفی کبیلرک پارتیالرینه قوشولدی لار. افتراقلری سببلی قوتسز حکومت عننده تأثیرسز قالوب حقوق ملیه و سیاسیه لرندن محروم

اولدیلار. بلغاریا مسلمانلارینک حالی بزلره غایت بیوک بر
 درس عبرت اولا بیلور. آنلار کبی اولماق ایچون، آوستریا
 لهلری چهلری کبی ملی سیاسی پارتیا تشکیل ایتمک ایچون،
 بزلره ده ملیت اساسنه مبنی بر سیاسی اتفاق تشکیل ایتمک
 لازم درگماندهیم. (شدتلی ال چاپولار) خارجدن مثال آرامیه
 حاجت یوق؛ روسیا پولاکلرینه نظرایتمک کفایه ایدر: روسیا
 پولاکلری آراسنده هر نه قدر صنفی اختلافلر اولسه ده، پولاکلر
 دو ماده «پولسکی قول» اسمنده اکثریتنی جامع بر پارتیا تشکیل
 ایتدیلر؛ صنفی اختلافلر اساسده اتحاددن منع ایدر دیمه دیلر.
 پولاکلر کبی بزده صول مرکز پروغرامنه قریب بر پروغرامی
 کندومزه موافق حساب ایدوب، ملیت اسلامیت اساسنه مبنی بر
 سیاسی اتفاق تشکیل ایتمگی مناسب کوردک. (شدتلی ال چاپولار)
 صوللار ایتهلر: «مسلمانلار آراسنده هر تورلی اصناف وار،
 همه سنی بر پروغرامده بر پارتیاده جمع ایتمک ممکن توگل». بو
 افندیلرک فکرینه کوره اتفاق یالکڑ منافع صنفیه اساسنه بنا
 اولنور؛ پارتیالار یالکڑ صنفی اختلافلردن حاصل اولور.

دین، ملیت، جنسیت اساسلرینه بنا اولنمش اتفاقلرنی
 کورمه دیلرمی؟ «فکر - قوت» نظریه سنی ایشتمه دیلرمی؟ شو
 نظریه **کوره**، ملیت قوتدر؛ دین قوتدر. دین ملیت
 لواسی تحننده اجتماع ایتمک، مادی اختلافلر وار ایسه ده، دین ملیت
 اساسلری اوزرنده ائق قوتلی بر اتفاق تأسیس ایتمک هر وقت ممکندر.
 ذاتا تاریخلرده کورلمش حاضرده موجود ملیت اساسی بو نظریه نئک
 فعلیتندن عبارت دگل می؟ بناء علیه بزلره اسلامیت اساسنه بنا
 اولنمش، «روسیا مسلمانلری اتفاقی» نامنده بر سیاسی فرقه

تشکیل ایتمک اجتهادند. ایدک . (شدتلی ال چابولار)
 صوللار ایتیلر: کادەت لار پروغرامی ۲۰ نچی عصره موافق
 توکل . ۲۰ نچی عصره موافق پارتیادن مرادلری نه در . بیلهمز . حتی
 اوپارتیا ۱۹ نچی عصرده اوزینی کو حترمییه باغلا دی . لکن اعتراف
 ایدن افندیلر اونو تماسون لار خاطر لرندن چیقارما سون لار:
 شرقلیلر ۲۰ نچی عصره دگل؛ بزلر ترقیات مزه نظرا ۱۴ نچی عصرده
 (شدتلی ال چابولار)

بزم پروغرامی موافق دگل دیدیلر . اوز پروغرام لری
 کو حترمه دیلر . ملت مز بر جمعیت ادبییه یاخود مطبعه شرکتی اولسون
 دیدیلر . (شدتلی ال چابولار) بن هم قبول ایدرم؛ علوم معارف
 طارالته طورغان بر جمعیت ادبییه اولسه، یاخود سیاسی رساله لر
 مفید کتاب لار نشر قهلا طورغان بر مطبعه شرکتی اولسه، مع
 الممنونیه اعضا اولورم . لکن جمعیت یاخود شرکت اعضاسی
 اولمق صفتیله دوما اعضالغنه صایلانمق ممکن اولورمی ؟ جمعیت
 ادبییه اعضاسی مطبعه شرکتی اعضاسی بزم حقوق ملییه و سیاسیه
 مزی دوماده حمایه ایده بیلورمی ؟ (شدتلی ال چابولار)

خیر! «طارطشوده غنه طابارسن اوز حقکنی» دیوچیلره مسلمان دن
 اعضا صایلانمق ده اوقدر اهمیت ده یوق . طاک او قوچیلره بوم معلوم
 بونقطه ایله بزلر غایت اهمیتلی بر مسئلهیه کیره مز؛ (سوسیالیزم
 ایله ناسیانا لیزم آراسندا جدال درظن ایدرم) لکن مجلس ابتدا سنه
 بزم اسلام ضررینه حرکت ایدن لر اوکلار دینک یگنه کوره، بونازک
 مسئلهیه شروع ایتهم، یالکزد بیرم که صول ملت دش لرم بیلسون لر:
 مسئلهیه شروع ایدیلمه نتیجه آنلار فائده سنه چیقماس .

«اول اخیس سال لازم، صکره وضو» دیدیلر . لکن کیم بو کتا اقدام

ایده جاك سویله مدیله. بوزمانه قدر افندیلرگ اوزلری اغتسال بولنده حرکت ایتدیلمی؟ شمدی یه قدر وضو ایتمه مش افندیلر نه وقت اغتسال ایدرلر؟ بزم شو پروغراممزی قبول ایتمس درجه ده اولان ملت عجباً آنلارنك تملکلی پروغراملرینی قبول ایدرلرمی؟ (شدنلی ال چابولار)

«پروغرام سیاسی اولسه، اتفاق سیاسی اولسه آراده اختلاف پیدا اولور، یاشلر آرادن چیقار، خدمت ایدر آدملر قالماس، دیدیلر. رحمت یاشلر مزه؛ بزی ده براز قایغورتالار ایگان. فقط سویله بیلورم که پروغراممزا کردلر آراسنده مقبول اولدی. اوتمش سنه ده، خاطرم ده قالدی، شا کردلر بزم طرفه ایدی. شوکونگی جمعیت مزده بزم طرفی تأیید ایدر یاشلر شا کردلر پک چوق کورندی. بونکله یاشلر اخصارا جوابم تمام اولدی، اوک طرفدن اولان اغراض لره جواب:

« پروغرام مختصر اولسون، اختلافی ایجاب ایدر ماده لر پروغرام ده ذکر قیلنماسون، دیدیلر. مقدم بن ده اوفکرده ایدم. پتر بورغ ده ایکنچی سیزده شوفکری مدافعه ایتدم. لکن شمدی بر عملی مسئله چیقدی: دو ماده قویولمش مختلف مسئله لر فی حل ایتمک انچون مفصل بر پروغرام لزومی بیک آچیف معلوم بولدی. دوما اعضا لری شو حقیقتی سزله بیان ایتدیله.

اوک طرفدن رینسرلاردیله: « سیاسی مسئله لر مذاکره سنه مساعد یوق، بناء علیه مذاکره ایتمه حقمز یوق، سیاسی مسئله لرک مساعد یه دخولینی یوریستلرمز قبول ایتدیله، علم فوق سندلرینه استنادا سیاسی مسئله لر مذاکره سنه حقمز واردر دیدیلر، هیئت ریاست قرارینی اوقور ایکن بن بونی بیان ایتمش ایدم.

آرقادشلم بنی عفو ایتسونلر، سؤال ایدرم : اتفاقمه
اعتراض دن مطلبلری نه ایدی ؟ برنجی ماده یه سیاسی مسئله لرک
دخولنده نه ضرر وار ایدی ؟ نیچون بو قدر تعب ایدوب ، مساعده
فلان یوق دعواسنده قالدیلار ؟ مادی برمانع می کوردیلر ؟ مساعده
واریایوق مسئله سنی برطرفه قویالم . دومایه نصل حاضرلنورز فکر
ایتمک لازم دگلمی ؟ اهالی یه نصل جواب ویرورز ملاحظه ایتمک
ضرور دگلمی ؟ اوپله ایکن سیاسی مسئله لر لازم دگل یاخود مساعده
یوق دیمک ، بنم فکرمجه ، تماما اورون سزد . (شدتلی ال چابولار)
مستشار افندی ننگ خطبه سی اون دقیقه ده تمام اولمادی . آرادن
بوگا اعتراض ایدنلر وار ایدی .

رئیس افندی - مستشار افندی دو قلا دچیك در . جواب تمامه
قدر سوز سویله مك دو قلا دچیك حقیدر .

بوندن صوڭ فواد افندی منبره چیقدی . اهالی سویلمه سون
دالوی ! آواز لریله فواد افندی یه سوز سویلمیه جمال ویرمیدیلر .
رئیس افندی - برنجی ماده مذاکره اولندی . مسئله تمام اولدی .
برنجی ماده ، همه گزه معلوم در ، اسلامیت خلافتک حرکت ایدنلر
مقابله ایتمک در . روسیاده بزم اسلامیت ضررینه حرکت ایدنلر
مسیونیرلردر . حکومت اعانه سنه کوز طوتوب ، هر وقت مسیونیرلر
اسلامیته تعدی ایدرلر . مسلمان لاره مدافعه ایتمک مساعده سی
ویریلمه مش در . هر نه قدر ۱۷ اوکتابر فرمان عالیسیله حرب
اساسلری اعلان اولنمش ایسده ، هنوز وجوده کلمه مش در . لازم درک
مسیونیرلرک اسلامیه تعدیاتی بتسون ؛ حریت اساس لری عمر
روسیاده اجرا اولنسون . پره زی یوم تکلیف ایدبورکه شو قرار مز اعلان
اولنوب ، حکومته تلغرام چیگلسون . سیزد بوتکلیفی قبول ایدرم

رئیس افندیڭ تګلیفی عموم ندوه طرفندن قبول اولندی .
ناظرلر رئیسنه ارسال اولنهجق تلگرامك متنى ، حاضر اولدقدن
صكره ، ندوه يه عرض اولنهجفی وعد اولندی .

رئیس افندی - شوكون مجلس ده مذاكره اولنان مسئلهلرك اڭ
مهمی سیاسی فرقه تشكيل ایتمك مسئلهسیدر . حكومت نظرند
اعتبارمز ایچون ، وطندشمزاولان ملت لر آراسنك اهمیتمزایچون
اتفاق لازمدر . شوملاحظهیه بناء پرهزیدیوم مخصوص بر پروغرام ایله
سیاسی فرقه تشكيل ایتمگی تګلیف ایدر . سیزد بو تګلیفی قبول
ایدرمی ؟

رئیس افندیڭ تګلیفی ندوه طرفندن قبول اولندی .

رئیس افندی - سیاسی فرقه تشكيلی قبول اولندی . شمدی شو
سیاسی فرقهڭ وظیفهلرینی انتظام صورتند اجرا ایتمك ایچون
براداره مركزیه بولنمق ایجاب ایدر . پرهزیدیومك ملاحظهسنه كوره
اداره مركزیه اون بش اعضادن مركب اولور . بونلار اوز آرالارندن
اوچ كشیلك بر هیئت دائمه انتخاب ایدرلر . هیئت دائمه هلی الدوام
پتربورغه اقامت ایدر . پرهزیدیومك تګلیفی قبول اولنورمی ؟
ندوه اکثریت آرا ایله بو تګلیفی قبول ایتدی .

رئیس افندی - پتربورغه ایکنجی سیزده روسیامسلمانلری
اتفاقڭ پروغرامی تفصیلا باقیلوب ، موقتاً قبول اولندی .
قطعی صورتند قبول ایتمك ، لازم ایسه تعدیل ایتمك مسئلهسی
سینجی جمعیتنه تأخیر اولنمش ایدی . شمدی شو پروغرام سیاسی
فرقه مز پروغرامی صفتیله قبول اولنسونمی ؟ یاخود لازم اولان عمللری
تعدیل ایتمك ایچون بر قومسیونه تسلیم اولنسونمی ؟
چنگیز افندی - پروغرام بر سوز ایله تمام اولماز . نه قدر سوز

سویله مش ایسه کده، پروغرام ماده لری حقنه هیچ بر سوز سویلمه دک.
قبول ایدر ایسه کده فائده سز اولور. آراتورلاره حریت کلام
ویریلسون، پروغرام ماده بماده مذاکره اولنسون. هر کیم
اسقه دیگینی سویله سون.

رئیس افندی-پروغرام ماده لرینی تفصیلا باقوب، قرارلرینی
ندهیه عرض ایتمک ایچون بر قومسیون تکلیف اولنور. قبول اولنور می؟
پروغرام قومسیون قبول اولندی. صوللاردن قومسیون ده اوج
اعضا اولوب اولماق حقنه مجلس ده بر هیجان دوام ایندی.
اکثریت آرا ایله صوللاردن بر اولمق قبول ایدیلدی. صوللار
براعضایه قناعت ایتمه یوب قومسیون ده اشتراکی قبول ایتمه دیلر.
۱۵ اعضا انتخابی باشلانندی. انتخاب زماننده گورلتی هیجان
دوام ایندی.

انتخاب اولنمش اعضالر:

۱ مصطفی افندی داویدوویچ . رئیس

۲ عبدالله حضرت آبانایف .

۳ علی مردان افندی طوپچیباشیف .

۴ عالم جان حضرت بارودی .

۵ هادی افندی مقصودی .

۶ صدری افندی مقصودی .

۷ شاهمردان افندی قوشچیغولف .

۸ جهانگیر افندی بایبورین . دوکتور.

۹ یولهارس افندی بیکبوف .

۱۰ علی اسکندر افندی عاشوروف .

۱۱ شاه حیدر افندی صرتلانف .

- ۱۲ لطف الله افندی اسحاقی .
 ۱۳ جمال الدین حضرت قورامشین .
 ۱۴ عبدالله افندی بوبی .
 ۱۵ موسی بیگیف .
 رئیس افندی - قومسیون دوقلادی ۱۹ یاخود ۲۰ آوغوست ده
 حاضر ایدر . شوکون مجلس تمام اولدی .
 ۱۲ ساعت راده لرند مجلس تمام اولدی . ۶ ساعت دوام ایندی .

IV

۱۹۰۶ سنه ۱۸ آوغوست ده

ندوه نك ۳ نجی مجلسی .

۶ ساعت ۱۶ دقیقه ده علی مردان افندی طوبچیباشیف
 ریاستنده مجلس باشلاندى .
 رئیس افندی - شوکون مکتب مدرسه قومسیون حاضر اینمش
 دوقلادی عبدالله حضرت آپانایف عرض ایده جک .
 عبدالله حضرت آپانایف یازیلش دوقلادی او قومیه باشلادی .
 دوقلاد (برقدر تعدیل صوکنده) شوایدی :
 ۱۹۰۶ سنه آوغوست ده عموم روسیا مسلمانلری ندوه سنگ فرماننه
 امتغالا ، مکتب مدرسه قومسیون ایکی کون مذاکره ده دوام ایندی .
 قومسیون روسیا مسلمانلرینک دینی اقتصادی اجتماعی احوال لرینی
 اساس مذاکره ایدوب ، تعمیم معارف تسهیل تعلیم نقطه نظرندن ،
 ابتدائی همومی تعلیمک آنا لساننده اولماسنی لازم کوردی .
 روس لسانی ، حاجت اقتضاسنه کوره ، اختیارى اولسون ، مسلمانلرک
 شوکونگی احوال لرینه کوره ، جبری اولق اصلا فائده اینمس .
 شوایکی اساسی کوزده طوتوب ، قومسیون مکتب مدرسه لر ایچون

توبنده يازيلمىش ۳۲ ماده يى تنظيم ايندى : مکتبلىر حقننده :

- (۱) هر قريه ده ابتدائى مکتبلىر .
- (۲) ممکن اورون لارده رشدى مکتبلىر .
- (۳) آنا لساننده عربى حروفات ايله تعليم .
- ابتدائى مکتبلىرده روس لسانى جبرى اولماس ، رشدى مکتبلىرده روس لسانى درس دولنده بولنور .
- (۴) ياشى سكره وارماش بالا ابتدائى مکتبلىره قبول اولنماس .
- (۵) ابتدائىلر رشدىلر دورت سنه لك اولور . قريه لرده اوكتابر بردن آپريل بره قدر ، شهرلرده سئنابر ۱۵ دن ماي بره قدر درس لر دوام ايدر .
- (۶) ابتدائى معلومات دن خبرى اولميان بالالار رشدى مکتبلىره قبول اولنماس .
- (۷) مسلمان مکتبلىرينىڭ هر برى نده ، ممکن ايسه ، عمومى بر پروغرام .
- (۸) عمومى پروغرام ترتيب ايتىمك ايچون ، قزان ، پتروپاولووسقى ، تاشكند ، باغجه سراى كېى بهوك شهرلرده كله چك ۱۹۰۷ سنه ماي آيندا معلملر جمعيتى تعيين اولنور .
- (۹) هر جمعيت وكيللر انتخاب ايدوب ، ۱۹۰۷ آوگوست ابتدا سنه قزان ده اولاجق عمومى مجلس معلمينه ارسال ايدر لر . شو مجلس ده پروغرام لار برى برينه مقابله قيلنوب ، عمومى بر پروغرام قبول اولنور .
- شو جمعيت لر روسياده اهل اسلام معلملرينىڭ اتقاقنه بر مقدمه كېى اولور .
- (۱۰) مکتبلىرك بناسى درس ترتيبى حفظ صحت قواعد ينه موافق اولور .

- (۱۱) مکتب‌لر نفقه‌سی دولت، زه‌مستوا، شهرخزینه سندن اولور.
- (۱۲) ابتدائی تربیه هر بر بالایه جبری اولور.
- (۱۳) مکتب‌لر اداره‌سی نظارتی اهل اسلام اختیارنده اولور.
- (۱۴) مکتب نظارتی مسلمانلر طرفندن صایلانمش بر هیئت‌النده اولور.
- (۱۵) معلم‌لر اهالی طرفندن یا شرون صایلاو اصولیله صایلانوب تصدیق اولنور.
- (۱۶) مکتب معلم‌لری حاضر اینمک ایچون اهل اسلامه مخصوص دارالمعلمین لر اولور.
- (۱۷) معلم‌لر حاضر اینمک ایچون، قزان، باکو، باغچه‌سرای کبی بیوک شهرلرده دارالمعلمات لر اولور.
- (۱۸) اهل اسلام طلبه‌سی معلم‌لری همه حقوق ده روس طلبه‌لرینه معلم‌لرینه برابر اولور.
- (۱۹) گمنازیا کبی اورتا مکتبلرده تحصیل ایدن بالالار ایچون، ممکن ادرولارده، معلومات دینه لسان کفایت قرائت تعلیم ایدر لیلی مکتبلر اولور.
- (۲۰) ۱۹۰۷ سنه آوغوست ده بولاجق مجلس معلمین، مکتب کتابلری انتخاب اینمک ایچون، مکتب درس‌نه اڭ موافق تالیف اولنمش کتابلره مکافات ویرمک ایچون، بر قومسیون انتخاب ایدر.
- (۲۱) مسلمان بالالارینه روسجه معلم‌لر حاضر اینمک ایچون، تاسیس اولنمش معلمین شقولا سنه علوم دینییه لغت ترکیه درس‌لری زیاده اولنسون
- مدرسه‌لر حق‌نده :
- (۲۲) مدرسه‌لرده معیشت و تدریس جهتلری اصلاح قیلنوب، هر

برنده لازم اولان علوم دینیہ و معارف عمومیہ درس‌لری اولسون
(۲۳) معارف نظارت‌نده، هم ده نظارت شعبه‌لر‌نده اهل اسلام دن
اعضالار اولسون.

(۲۴) مدرسه‌لر فقط دینی اعتبار اولنوب، اهل اسلام روحانیتی
النده اولسون.

(۲۵) روحانی اداره‌لر حضور‌نده بر هیئت علمی تشکیل اولنوب
مدرسه ایچون زمانه موافق قانونلر، دینی علمی منظم پروگراملر
ترتیب اولنور.

(۲۶) مدرسه طلبه‌سی اورتا درجه روس مکتبلری طلبه‌لرینه
حیوی حقوق‌ده برابر اولور.

(۲۷) امامت امتیازی تدریس امتیازینه کافی اولماز.

(۲۸) مدرسه‌لر مخصوص هیئت نظارت‌نده اولور.

(۲۹) مدرس‌لر انتخاب هم امتحان اولنوب، روحانیت اداره‌سی
طرفندن تصدیق اولنور.

(۳۰) مدرسه نفقه‌سی وقف‌لردن، خصوصی خیرات‌لردن، طلبه‌دن
آلنه‌جق پاره‌لردن صرف اولنور.

(۳۱) عمله اولادی ایچون خواجه‌لر مکتب تأسیس ایدرلر.

(۳۲) طلبه استفاده‌سی ایچون، مکتب مدرسه‌لرده مکتب
خانه‌لر اولور.

۷ ساعت ۲۰ دقیقه ده تمام اولدی.

رئیس افندی - دوقلادی ایشندیگن؛ مطلب غایت مهم اولدیغندن
اهمیت ویرمک لازم. شومهم مسئله‌ده ایکی جهت وار: مکتب مدرسه اهمیت،
مکتب مدرسه‌لری اصلاح ترتیب اینمک خصوصی. شو جهت‌لری ملاحظه
ایدوب، سوز سویلیه‌جک آراتورلار وار ایسه سویله‌سونلر.

احمرف — دوقلاد معلوم اولدی. ابتدائی دورت سنه‌لک
 رشدی دورت سنه‌لک اعتبار اولنمش در. ابتدائی ده تعلیم آنا
 لسانده اولاجق. رشدی ده روس لسانی اوقولاجق. روس لسانی اولور
 ایسه رشدی ده دورت سنه کفایه ایتمز، ۶ سنه اولسون.

سیدگرای افندی آلکین — ماده‌لر کوپ، ماده باده
 اوقولسون، هر ماده علی حده مذاکره اولنسون، اول آگلاسون لار.
 صکره سویله سونلر.

شاه هیدرافندی صرتلانیف — پروغرام ده عربی کلمه‌لر وار، تمامیه
 آگلانمی، بربردقنله اوقولسه گوزل اولورایدی.

عبدالله حضرت آپانایف — ماده‌لر بربر اوقولاجق، بناء علیه رجا
 ایدرم: خطیبیلر عموم ماده‌لره عائد سوزلری سویله سون لر. خصوصی
 ماده‌لردن شمدی بحث ایتمه سون لر.

کبیرف — ایکی سوزم وار: هر یرده ابتدائی مکتبلر دورت
 سنه‌لک اولسون، دینی شیلر ایله فنون تعلیم ایدر رشدیله ۶ سنه‌لک
 اولسون، رشدیله ده اوقوب چیقشمش طلبه‌لر معلم اولورلق درجه‌ده
 اولسون.

هاقل افندی اشماسیف — جماعت، خطیبیلر مکتب حقنک سویله
 دیلر. مکتبلر ابتدائی رشدی مکتبلر اولور. هر یرده رشدی
 مکتبلر ۲ یا ۳ یا ۴ سنه‌لک در. بزده ده دورت سنه‌لک اولسون.
 روس رشدی لرنک اوقومش طلبه پوچته خانه‌لرده، بانقه‌لرده کانطورالرده
 اداره‌لرده کاتب یا مترجم یا خودمدیر اولور. بزم لسانمزه رسمی اولسه
 ایدی، عریضه‌لرده اداره‌لرده مقبول اولسه، ایدی بزم رشدیله ده اوقومش
 طلبه‌ده او یله اولور ایدی. شوکا کوره ابتدائی ده روس لسانی لازم
 اولماسه ده رشدیله مزده لازم اولسون.

شاهمردان افندی قوشچیغولفی - بن اوزم آقمولاقازاغی، دورت بیك چاقرم مسافه دن بورایه کلدیم. بنی بورایه سوق ایدن ماده ترقی اسلام ماده سیدر. قازاق تاتارنوغازی بر اولوب ترقی ایده بیك. اول دینی ترقی، صکره دنیوی ترقی. دینی ترقی اول؛ دنیوی ثانی. دینی اول؛ دنیوی صول. هر ایکی طرف لازم. اماملره مدرسلره طلبه لره آفت کلدی. محررلر اماملره؛ طلبه لره مدرسلره آفت اولدیلار. طلبه لره آفت زمان دن کلدی. اماملار مدرسلر معلم لر دیانت ایله متقیلر اولسه لار ایدی. معلم شریر اولسه بالایه بیك کوب ضرر ایراث ایدر. معلملر سوزلری ایله اشلری ایله بالالاره دینی ادب اوگره تور اولسونلار. عالملر کتاب سننه تابع اولسونلار. بزلر اوکاتابع اولوروز. عالملر حرامدن صاقلانسونلار؛ فرض لارنی ادا ایتسونلر. عبادت ایدوب ده حرامدن اجتناب ایتمز ایسه فائده یوق. دیانت سزلر عزل اولنسون

هادی افندی آطلاسی - قومسیون دوقلادی اوقولدی. مکتب مدرسه دینمزدنیماز بقاسنه صلاحنه اڭ برنجی سبب در. ملنک ترقیاتنه سعادتنه خدمت ایدن مکتب در. دوقلاد تعدیل سز تنقیل سز قبول ایدرلک درجه ده در. لکن بزمسلمانلر غیرت سز یومشاق برملتمز؛ دینمز بزه هر وقت صبر ایله امر ایدر گماننده مز. غایت اعتمادلی متوکل بر مخلوق اولدیغمز دن پروغرام ده وار شیلر گویا بولوب یئدی؛ ایندی کرکلر بولوب یئدی دیمک عادتیمز در. بزلرده عمل اجتهاد یوق. اجتهاد سز پروغرام ده فائده یوق. حکومت مستبدلر برشی ویرور ظن اولنماسون. عطاالت ده قالور ایسه ک برشی اولماز. اوزیگزه اجتهاد لازم در. حکومت مستبدلر سزلره هیچ بر وقت یول ویرمیه چک. ظالم هر وقت ظالم اولور. پروغرام دن فائده اولور دیمه گز؛ حکومت

مستبده دن اصلا فائده اميد ايتمه گز. عطالت ايله هيچ شي اولماز؛
 اجتماعد سز هيچ برشي وجوده گلمز؛ جماعت !
 چنگيز افندي-جماعت ! قومسيون دو قلا ديني كوردك؛ بيك يهنش؛
 قبول اولنورلق؛ فعلينه چيقتسه بيك بيوك فائده لر اولور. بودوقلا د
 ايله مكتب مدرسه لرمز يولي آچيلدي. مكتب مدرسه بزلر اياچون اك
 اهم شيلردر. بوكونه قدر بزلرده علوم يوق ايدى؛ او قور يازار آدم لر
 يوق حكمنده ايدى. كتاب يوق؛ جرينده يوق؛ مساعده رخصت يوق
 ايدى. ادبياتمز مسيونيرلر نظارتنده ايدى. فائده سز كتابلره رخصت
 ايدوب، فائده لي ايسه مطلقا منع ايدر لر ايدى. مكتب آچمق كتاب
 يازمق جرينده باصمق ممكن ايمس ايدى. ۱۷۰ اوكتابر مانيفستيله
 حريت لر اعلان اولندي. بزم مسلمانلرده برآز حريقتن استفاده
 ايتديلر. غزينه لر فلان لر كورنميه باشلادی. لکن حريت لرني بزلره
 بوش بوشنه ويرمديلر: روسيا قانلر ايله طولدى. بابالار بالاسز،
 بالالار آتاسز، خاتونلر ايرسز قالب بتون روسياده يتيم لر طوللار
 كوزلرندن ياش اورننه قانلار توكديلر. حريت اساسلري حكومت
 عدالنيله دگل؛ ملتك قاني بدلييله وجوده گلدى. كول كبي قانلر
 ياغمور كبي ياش لر اولماسه ايدى حريت لر، بزم بوجمه عيتلرمز اولماز
 ايدى. دينمز دنيا مز ايچون جانلريني فدا ايدن قهرمانلري اونوتمايق؛
 آنلاري هر وقت احترام اذكر ايدوب، شكر ايديلهك. بونلار در حريت
 اساسلريني بخش ايدن، مانيفست دگل؛ حريت قهرمانلري هنوز
 اجتماعده دوام ايدهلر: هر كون حريت يولنده جان فدا ايدنلري
 غزينه لرده كوره مز. هر كون بزم ايچون جان فدا ايدهلر. بزلر
 بونلاري دشمن حساب قيلامز. بو آدم لر عموم روسيا حريتي بولنده
 اجتماع ايتديلر؛ جان فدا ايتديلر؛ خلق جاهل اولديغندن ترقى

ایتمدی. دشمن کیم در بیلمدی . شوڭا کوره جان فدا ایدنلر قزل
 فلاکترینه یازالار: اوقوڭز! اوقوڭز! بالالارڭزی اوقودیڭز اوقودیڭز!
 اوقوماش ملت قالماسون! هر ملت اوقوسون! بو عزیزلر ایتهلر:
 خلق ترقی قیلوا ایچون سوزده، مطبوعات ده جمعیت لرده حریت کړک.
 دین ده اعتقادده حریت کړک. هر ملتک دینی مقدس اولسون.
 مسیونیرلر دینلره تعدی ایتمه سون. بو آدملرنی سزکافر دیسه ڭزده
 دین یولنده جانلرینی فدا ایتدیلر. دین اشلرنده ایرکنلک حریت
 آلوب ویردیلر. بز یاشلر هم آنلار یولنده حرکت ایدرز؛ دینره
 حریت استرز؛ حریت اساسلری میدانسه کلسون دیرز. لکن
 حریت لر پروغرام ده یازمق ایله اولماس؛ غیرت اجتهاد طارطشق
 ایله اولور. طارطشوده غنه طابارسن اوزحققنی!!

عصمت افندی مامیشیفی - بزلربوگونه قدر حیات ایله مون
 آراسنده طور دق. مکتب لرمز وار ایدی؛ یاخود یوق ایدی. حقیقت
 نظریله باقیلسه یوق ایدی. مکتب ده درس لر نظام سز ایدی. بزم
 بوگونه قدر مکتب مدرسه لرمزدن اوقوب چیقمش افندیلر ملالار
 مؤذن لر ملتزه فائده ایتدیلرمی؟ شوڭا کوره ملتزم جاهل
 قالدی. ملت بقاسی ایچون علم لازم. علم ایچون مکتب لازم. مکتبزه
 اعاقه یوق؛ مکتبمڭ بناسی یوق؛ معلمی یوق. حکومت مستبد ده دن رخصت
 مساعده یوق. بزده مکتب لر یوقلغی حکومت مستبد ده دن کلمش در.
 مکتبلری اصلاح ایچون استبدادی بقورمک لازم در. (رئیس افندی
 خطیبک سوزینی قطع ایتدی.)

عبدالله حضرت آپانایف - مکتب مدرسه خارجه ده سوز سویلنمه سا
 ایدی. هر خطیب اون دقیقه بی رعایه قیلسه ایدی. یازیلانلار
 نوبتلرینی ترک ایتسه لر ایدی.

رئیس افندی - اون دقیقه تکلیف اولنور. قبول اولنورمی ؟
(قبول اولندی)

خیر الله افندی عبیدالین - مکتب مدرسه پروغرامی یخشی؛ ترتیب
ایندلره رحمت؛ لکن پروغرام اولدی؛ اش بتدی دگل. اجرا ایتمک
لازم . امانه یولده اجرا ایده یك ؟ اول صوبرانیامزی اصلاح ایتمک
لازم در. صوبرانیا جانسز؛ عطالت ده تماما اش س-ز. صوبرانیا
اصلاحندن باشقه مکتبلر اصلاح اولنماس .

مصطفی افندی شیروانسکی - مکتب مدرسه پروغرامی حقند
سویلییه جك سوزم یوق . قومسیون ابتدائی هم رشدی دورتر سنه
اولور دیدی. بعض افندیلر روسجه او قولسه ؛ کفایه ایتمز ؛ ۶ سنه لازم
اولور دیدیلر. بن دورت سنه اولسه ده کفایه ایدر دیرم . فقط بنم
شدی بر دیه جك سوزم وار؛ جوانلرمز فدائیت دعوی ایدرلر. عجب
نسه وقت بزم جوانلرده فدائیت اولدی ؟ قافقازده مسلمان لر آتشه
طوتولدی . بزم جوانلرمز پروتستو ایتدیلمی ؟ مسلمان لره هر
تورلی بلالریاغدی؛ عجب بزم یاشلرمز بیر آز اولسه ده مرحمت کوزی
آتدیلامی ؟ دیگر ملتلرده فدائیلر وار ؛ انکار ایتمهم . لکن بزم
یاشلرمزه فدائیت ایله تمجح پک مناسب ایمس .

سید گرای افندی آلکین - مکتب مدرسه لرمز اسکی زمان دن بیرو
هر نه قدر ترتیب سز ایسه لرده بزم دینمیزی بو زمانه قدر حمایه
ایندوب کلدیلر. بوجهندن مدرسه لرمزك غایت بیوک خدمت لری انکار
اولنور درجه ده دگلر. اولده رك بزم خلق نادان ایدی . روسیا
احوالنه هیچ برالتفات ایتمدیلر. روسیا دولتنك سیاستندن احوال
داخلیه سندن بی خبر قالدیلار. شوکا کوره حکومت اجنبی مملکتلرده
تربیه کورمش معلم لری ، دیگر مملکتلرده طبع اولنمش کتابلری

مکتبیدن منع ایدر ایدی. حکومتک بواشی روسیا سیاستندن احوالندن
غافل خلق آراسنه ضررلی فکرلر طارالماسون خیالنه مبنی ایدی.
بزلر روسیا سیاستندن احوالندن خبردار اولسه ایدک، احتمال
بزه اوجهندن طارق اولماز ایدی.

اسکی زمانده عبادت روحی امله تربیه لنوب، قلمق طبیعتنه
آلشمش خلق حاجتنه مدرسه لرمز کفایه ایدر کبی کورونور ایدی.
حاضرده روح زمان اوزگردی، خلق طبیعتی تماما باشقه لندی.
مدرسه لرمز حاضرگی زمان حاجتنه وفا ایتمس درجه ده قالدی. بزلره
شو زمانه دینی مدرسه لرمزنی اصلاح ایتمک ضرور اولدی. دین
علومندن ماعددا، سیاسی اقتصادی فلسفی علوم حیویه لردن خبردار
اولمق، رسمی اولان روس لسانینی مکمل صورتده بیلمک اماملرمز
عالملرمز لازم اولدی. زیسرا بوندن صوگ دولت دوماستنه دینی
سیاسی اقتصادی قانونلر اهالی طرفندن رسمی اولان روس لسانندن
یاصالاجق. اهل اسلام طرفندن مکمل روس لسانینی بیلمن، سیاستندن
حقوق دن علوم دینییه دن کامل درجه ده خبردار علمالرد دولت دوماستنه
اعضا صفتیه بولنمق لازم اولاجق در. شوجهندن علمالره روس لسانی
بیلمک لازم اولاجق کبی، حکومت کوزنده اعتبارلری ایچون،
روسجه بیلمزلك دن ناشی ذلت لردن خلاص بولولاری ایچون
علمالرمز اماملرمز روس لسانینی مکمل بیلمک لازم در.

حاضرده بزه مکتب مدرسه مسئله سی صوگ درجه اهمیتلی
مسئله در. مکتب مدرسه مزی اسکی حالده ترک ایتمک اصلا جائز
دکلد. روس مکتبلرندن پروغرامده درجه ده دون اولماق شرطیلر
بزلره هر نوع معارف عمومیه مکتبلری لازمه در. المزده وار مدرسه لری
دینی اعتبار ایدوب اصلاح ایتمک تیوش در. بومدرسه لرمز روحانی

مدرسه اولسونلار، معارف همومیه مکتبلریله خلط اولنماسونلار. حاضرده قومسیون مکتب مدرسه لری ایچون پروغرام ترتیب ایتدی، البته بو پروغرام اوقولوق ایچون گنه یازیلماش، بلکه اش کورمک، علبته چیقارمق ایچون یازیلماش در. بزم مسلمانلار انشاءالله بوندن صوگ اجتهد ایدرلر، بو پروغرام بوینجه حرکت ایدوب، مکتب مدرسه لری ترتیب ایدرلر.

بعض آراتورلار طارطشو کرک دیلر. درست، طارطشو کرک. لکن قوت ایله گنه طارطشو مکن ایمس. هر قوتک بر نهایی سی وار. قوت ایله طارطشوده بیک زور خطر وار. معصوم جانلر حساب سز ماللار خراب بولا. نظاملی عسکر قاشنده قورالسز خلق قربان بولا. اگ فائده لی طارطشو علم عقل تربیه ایله طارطشودر. خلق حریت روحی ایله تربیه لنسونلر، اسکی نظام ضرر لرینی آگلاسونلار، حیات اش لرینک اثرنده اصلاح لزومینی بیلسونلر. همه یا خود اکثریت بو درجه یه ابرشسه قوت ایله طارطشو غده حاجت قالماس. بزم مسلمانلر طبیعتنه بو یول موافق رق.

هادی افندی آطلاسی - اسلامیتیم جهندن برسوز: اهل اسلام مکتبلرنده روس حرفی تکلیف اولنسه حق خبری بزم طرف ده اولان مسلمان لری راحت سز ایتدی. وقت غزیه سنده هم بو خبر یازیلماش ایدی. بنی بورایه وکیل ایدوب کوندورن مسلمانلار بکاشوسوزی امانت ایدیلر. بو خبری سن مسلمانلار جمعیتنده سویله دیدیلر. مکتبلرده روس حرفی تکلیف اولنه قالسه مسلمانلار جمعیتی بونک چاره سینی کورسون دیدیلر. بن بوسوزی سزه سویله دم. امانت ایدی، ایصال ایتدم. روس حرفیله تعلیم ایلمنسکی اصلیدر. بزم اسلامیتیزی قوایتیمک فکرینه مبنی در. بزم حرفلر ترک اولنسه بالاخره حالمز بیک

فنا اولور. بو اصول اسلاميته مليته حریت دينيه يسه تماما خلافت.
 بزلره لازم در که دينم زده مکتب مدرسه ارده حریت طلب ایده يک. روس لار
 بومسئله ده هیچ قاتشما سون. حقوق مدنیه ده روس لار ايله برابر اولایق.
 دينمز مليتمز امور نه تماما حر اولایق. آل سکین افندی طارطشو ایکی
 نرسه ايله بولا دیدی: قوت ايله علم عقل ايله. بزعلم ايله طارطشه یق
 دیدی. آلاي غنه توکل: بزلره قوت ايله هم علم ايله طارطشو کرک.
 قرآن ده جهاد وار، نبی جهاد ایتدی. غزواتلره کندی.

جلال افندی معینوف - بن دن اول افندیلر پروغرام گوزلدر
 دیدیلر. درست، گوزلدر؛ اما فعلیته کتورمک ممکن دگلدر. بن
 آق مسجده رشدی مکتبه معلم ایدم. برکون دیره کتوردن بگا امر
 کلدی: تاریخ فلان لر فنون لر همه سی روسچه او قولسون دیدیلر؛
 قطعاً تکلیف ایتدیلر. بزم پروغرام ده تعلیم آنا لساننک اولسون
 دینلمش. لکن روس لساننک اوقوق لازم در دیسه لر نه دیرز؛
 پروگرامک فائده سی اولماز، سوز اولور؛ کاغده قالور. آنا لسانم
 لازم ایسه، دينمز قومیتیمز حمایه سی لازم ایسه حریتی میداننه کتورمک
 لازم در، هرشی ایچون حریت لازم در، فدائیلر ايله برابر کیده یک،
 مال ايله قان ايله اولسه ده حریت آلاي. صکره پروغرام لر؛ صکره مکتبلر؛
 احمد جان افندی مصطفی - جماعت؛ سوزماز، اجتهاد ایدر
 ایسه ک هرشی اولور. نزاع بتسون؛ اختلاف آرادن کتسون. اصول
 جدید عماریه سی تمام اولدی. خوف قورقو قالمادی. دینه ضرری
 اولور خیالیله خوف ایتوده حقیقی ایدیلر؛ اصول جدید ضرر سزلی
 معلوم اولدی. ممکن قدر چالیشایق؛ مکتبلر میز اصلاح ایدیک.
 اجتهاد ایدر ایسه ک ترقی ایدرز؛ ۲۵ سنه ده یاپون کبی اولورز.
 اختلافی ایدر ایسه ک اشلر مز قالور. روس لر اوز بالالری نی بزم

بارەلر ايله تربيه قىلالار . بىنەئ ھلبە نزاغ ايله وقت كچرىمىوب مەكتەپ
مدرسەلەرنى اصلاح ايدەك .

عبدالله افندى بوبى - اولگى خەتتەلەرنى سوزلەرى طوغرى :
پروگرام اوزىگنە كافى دگل ؛ ترتيب اولنمىش پروگرامى اجتەھاد
ايدوب ، ميدانە چىقارغى لازمدر . كچمىش سەنەدە جمەيت ابتدا
اولنمىش ايدى . اتفامز اساسى بورادە قورولمىش ايدى . اوزماندە
جمەيت دن فائىدە ايدە ايتەمەينلەر ، اهل اسلامك اتفائىنى انكار استبعاد
ايدنلەردە وار ايدى . شوسنە تەكرار اجتەھامز اولگى جمەيتلەر
نەرسەيدەر . بۈگۈن بورادە اجتەھامز اتحادمىزك اڭ بىدۈك دىلىيدەر .
كۈزمە ايله كوردك ؛ خلاف سويلەينلەر نەل ايمان ايدەك . بزم
پروگرام ھم شولاي اولاجق ؛ شۈكۈن ترتيب اولنمىش پروگرام ،
انشاءالله ، عنقرىب ميدانە چىقاجق .

خداى قرآن دە ھربىر علمى مدح ايدوب ، انسانلەرى علومە
تەربىيە ايلەمىش . علم كەمەسى غايەت واسەدەر ؛ ھربىر شىئىنى شاملەر .
تجارت زراعت علم اولدىغى كېى حرىت ھەركەتلەندە غىرت ايدە
بىلىمك دە بىر علمدەر . ھەربىر فەنك عالمى جاھلەندەن خىردەر ؛ ياشلەردە
حرىت ھەركەتلەندە غىرت ايتەمك بابىدە بىزدەن اولىدەر . بزم اول باب دە
ياشلار ايله نزاغەمىز يوق . بزم پروگرامى ترتيب ايتەك ؛ ابتدائى دورت
سەنەك ؛ رشدى كەنەك دورت سەنەك اولمىق مەنسەب اولوردىك .
ابتدائى دە روس لسانى اولماسون ؛ رشدى دە درس جەولەندە اولسە
كافى كوردك ، روس لسانى اولاجق ايسە ھەكۈمەت رشدى مەكتەپلەرمە خەزىنەدن
نەقە وىرور ؛ يوقسە ھەربىر دە ابتدائىلەر ، لازم اورونلار دە رشدىلەر
ھەمەسى اوزاچەمەز ايله اولسە بزمە پەك مەشكەل پەك آغىر اولور .
پروگرام ترتيب اولندى ؛ فائىدەسى اولماز ؛ كاغەدە قالور ؛

میدانه کلمزگمان قیلنه‌ماسون. زمان دیگشدی؛ خلق‌ده دیگشدی.
بزم خاقمزنی اجتهادسز هیرتسز دیسه‌لرده بر آخطا قیللار. اهل
اسلام بقون امیدسزدگل.

اهالیدن اولماسه، اداره مرکزیه‌دن اولور. پروغرام شو سنه
صایلان‌ه‌جق اداره مرکزیه الینه ویریلور. اداره مرکزیه شعبه‌لر
واسطه‌سیله پروغرامی اجرا ایدر. بوندن صوڤ انشاءالله همه‌مز
بر اولوب خدمت ایدرز: بعض لارمز مال ايله، بعض لارمز علم ايله
بعض لارمز قان جان ايله. اولده اسلام قان ايله جان ايله مال ايله
علم ايله ترقی ایتمش. بزه‌ده هریری اولسون. یاشلرمز حریت
یولنده غیرت ایتسون لر. آنلار سایه‌سنده بزه حریت‌دن
استفاده ایدرز.

شام نمازینی ادا ایتمک ایچون منہاج افندی یوسف ۱۰ دقیقه
فاصله رجا ایتدی. ۲۰ دقیقه فاصله سکر ساعت ده اعلان اولندی.
فاصله ائناسند، آرسلان بک نصر بیکی شیشده ضرر دید
اهل اسلامک ارمنیلر طرفندن کوردکلری احوال جگرسوزی،
قافقازیالی قوندشلمزده مخصوص اولان بر بلاغت ايله، ندوه‌یسه
بیان ایتدی.

آرسلان بک نصر بیکی - بنم عرضم بودر: یلیساوه‌ت پول
غوبیورنیسه‌سند زانکه زور اویزدند اهل اسلام قریه‌لری هر طرفدن
ارمنیلر ايله احاطه اولنمش در. اوتمش سنه دهواسندن تاشو کونه قدر
اهل اسلام ارمنیلرک وحشیانه هجوملرندن نجات یولی بولامادیلار.
۱۲ آوغوست ده شیشده دعواسی، کورنلری حیران ایدر، ایشیدن کوکلینی
قان ایدر درجه‌ده، دهشتلی ایدی: مسجدلری خراب ایدوب کوپکلره
یاقاق ایتدی لر؛ یوزلردن زیاده مسلمان خانه‌لری دشمن اودینه ظالم

فالا شچاپوف طوپلارینه هدف اولدی لار. خانه صاحبلى خانه سز، خاتونلار ارسز، بالالار آتا آنا سز يتيم قالديلار. دون آتا آنا سنه نازايدن معصوم بالالار بوگون يتيم قالوب كوزلرينى اونك بونك الهنه ديگوب دليل اولديلار. هرملرينك عرضنه ناموسنه وجودلرينى سپرايدوب، دشمن گولله لريله جراحتلنمش مسلمانلار بيمار خانه ده اه وناله ايله يان يانه دوشنمش لر. اولادلرى هالندن خبرلرى يوق، هرملرينك جاني ناموس نه اولمش بيلمز لر. شيشه بروادى ايچنك دركه طوپلاره هر طرف دن هدف اولور. هيچ بر طرف دن جان قورتارميه امكان يوق؛ اوطرفه يابو طرفه قاچوب كنميه يول يوق. نه آنلار ده يمك اسبابى وار، نه بورادن آنلاره يمك آپارميه امكان وار. همه شيلرى يانمش، بيچاره لر مل سز آتش سز صوسز قالمش لار.

آتا آنا سز قالمش يتيم لر، ارسز قالمش آنالار، چاره سز قالمش مسلمان قورند شلر طرفندن بن شوسوزلرى قان ايله دولوقلم دن سزله سويله دم. شوضرر ديده اهل اسلامك فرهادلرى ناله لرى كوكله چيقار ايكن، جائز ميدركه يكرمى مليون مسلمانك بوندن خبرى اولميه ! اميد ايدرم كه شفقت كوزلرگز ايله شو ضرر ديك قورند شلرگز هالنه باقوب، چاره سز لر چاره سنه همت ايدرسز ! (شوحق ده ندوه طرفندن ويريلمش قرار مضبوطه ختامنده يازيلاجق.)

۹ ساعت ده فاصله تمام اولوب، مجلس افتتاح اولدى.

حسن افندى مامين - جماعت سوزم از؛ بو مالاي اوچنچى قات چيغوب سويلي؛ يتار ايندى؛ ديمه گز. سوزم شول: هيك اعلى، حریت آلندى ديه يك؛ ملت مز ترقيسينى آرزو قىلامز؛ ترقى يولنده اجتهاد قىلامز؛ پروغرام ده ايندى يازيلدى. ديه يك. لىكن پروغرام ميدانه كلور يايوق؛ اولدى ديمك ايله اش بتمز؛ اش اشله مك لازم. حكومت

دن قورقوب طورمق يارامی . پولشادن عبرت آلورغه كرك : پولشاده
 حریت اعلانندن صوڭ اوز ملنلرينڭ ترقيسنه چالشدیلار؛ رخصت
 صورا ب طورمادیلار . بزده رجوعمزدن صوڭ همه مزاش باشلايق؛ حكومتدن
 رخصت صورا ب وقت اوتكرمه يك . رخصت كركمس ؛ اش كرك .
 فواد افندی - مکتب پروغرامی حقننه بيك كوب سوز سويله دیلر .
 مکتب مسئله سنی بر طرفه قوبوب سیاست مسئله سندن ده بحث ایتدیلر .
 اجتهاد ایدرز؛ پروغرامی قان ایله اولسه ده مال ایله اولسه ده اجرا
 ایدرز دیدیلر . پروغرام كادهت لر پروغرامی ؛ كادهت پروغرامنده
 طارطشو مهار به يوق . پره زید يوم خبر سزلگنه ، اوز پروغرام لرینی
 آڭلاما ولا رینه تعجب قیلام . بزه عموم اتفاق ایچون پروغرام كرك ؛
 كادهت لار پروغرامی كركمی . (سوز قطع اولندی)

عبدالله حضرت آپانایف - فواد یالان سويله دی . پره زید يوم هیچ
 بروقت بويله حرکت ده بولنمادی؛ طارطشو كرك ؛ مهار به كرك دیمه دی .
 فواد افندیڭ هیئت ریاسته شوسوزی اسنادی حقننه شدید نزاع
 اوزون برگورلنی چیقادی . رئیس افندی هر نه قدر تسکین ایتیمه
 اجتهاد ایتمش ایسه ده گورلنی دوام ایتدی؛ رئیس افندی چاره سز
 اولوب ، مجلسه بش دقیقه فاصله اعلان ایتدی . فاصله اون دقیقه ممند
 اولدندن صوڭ تکرار مجلس باشلاندی

رئیس افندی - ندوه هر خطیبه اون دقیقه تعیین ایتمش ایدی .
 زیاده اینمك اختیارم ده دگل ؛ فواد افندیڭ دهاه دقیقه فرصتی وار .
 فواد افندی - جماعت ؛ بنندن قورقماڭز؛ بنده سزڭ کبی تاتار
 بالاسی . پروغرام حقننه كوب سوز لر سويله دیلر؛ پروغرام ده طارطشو
 بولماسه ده طارطشونی وعد ایتدیلر . پروغرام كادهت لار پروغرامی .
 كادهت پروغرامی بزه كركمی . بزه فن اوقومق ، معارف تحصیل ایتمك ،
 دین صاقلامق ایچون پروغرام كرك . مکتب قومسپونی حاضر ایتمش

دوقلاده بیک کوب قصور وار، صنائع هنر هیچ بری باز یلماش .
 اسماعیل افندی غصیرنسکی - جماعت ! جمله خطیب قوندش لرمزدن
 بردقیقه ایلرو وارمایوب، بن ده اون دقیقه سوز سویلیه جگم. فقط
 مکتب مدرسه مسئله سی تعلیم تربیه مسئله سی پک اهمیتلی اولق دن
 فضله، پک مشکل هم آغیر بر مسئله درکه اوزون اوزادی تجربه یه
 م. ارسه یه توقی ایدر. خطیب لار اکثری یاش لر ایدی؛ طبیعی
 تجربه سزلردر. بن، سزه معلوم، شو مسئله ده چوق زحمت چیکدم؛
 تجربه حاصل ایتدم. شمدی شو مسئله ده تفصیلا سویلرایسم، سوز
 اوزار؛ قطع ایدر ایسه کز حقکز وار. هیئت ریاستدن رجا ایدرم
 سوزم تمام اولانجه یه قدر بگا مساعده ویرسونلر. (مجلس رضا اولدی؛
 ۱۰ دقیقه دن زیاده سوز سویلیه مساعده ویریلدی.) تربیه اهلی
 دیمش: یوز سنه عمرایت؛ یوز سنه اوگون؛ دنیادن جاهل کیدرسن،
 طوغری سوز! تعلیم تربیه امرنده ۲۵ سنه تجربه حاصل ایتدم.
 باوجود جاهلم، بوندن صوگده دنیادن احمق جاهل اولدیغم حالده کیدرم.
 تربیه غایت مهم برفتدر. تربیه عالی اولور؛ عادی اولور.
 عادی تربیه مکتبلرده اولور. شمدی میدان مذاکره یه قویلان مسئله
 مکتب ابتدائی مکتب رشدی مسئله سی غایت اهمیتلی اولدیغندن
 هر کس بیلمیوب قالماز. ابتدائی هم رشدی مسئله سنه مذاکره دن قبل
 عالی تربیه دن سوز باشلانیدی. بعض خطیب لربزلر قورقاق غیرت سز
 دیدیلر. بن ده قسماً بوسوزی تصدیق ایدرم. زیرا بزم روحانیلرمز
 علمامز بزلری غیرت، شجاعت روحی ایله تربیه ایتدی لیر. بزلره
 عبادات حقنده فضائل خصوصنده هر وقت وعظ ایله کلمش لرایسه ده،
 هیچ بروقت بزی میدان حیات ده مسابقه یه (یعنی طارطشوق اصولنه)
 تحریض ایتدی لیر. * عالی تربیه بن ده چور وگه، کله لم هادی یه،
 هر کس «مکتب مدرسه لرمزده تعلیم وار، نتیجه یوق؛ خدمت وار،

ثمره یوق، دیر. همه مکتب مدرسه حالتهن شکایت ایدرز، هر وقت
بتون قباحتی هلمایه اسناد ایدرز، واقعا روحانیت حالی فنا، نظامی
برباددر. روحانیت اداره سنه مکتبلر انتظامی وجوده کلمز، بزلر هر
نه قدر علما هطالتندن شکایت ایدر ایسه کده، خدمتله رینی انکار
ایدن لردن دگلمز. فقط، روحانیت نظامی بخشی اولسه مکتب لرده
نظام بخشی اولور دیرز. اسلامده مکتب او یله برشی درکه دیگر مکتبلر
مکتبینه قیاس اولنماز. اسلام مکتبلری جبر زمان ایله یا صالمش لارد،
اسلامیت ایله برابر پیدا اولمش لارد. روس مکتبلری دینی اولور،
غیر دینی اولور. روس لارده مکتب لری تأسیس ایدن لرده روحانیلر
دگل در.* بزم اسلام مکتبلرنده همه سنه دین لازم در. مکتبلری تأسیس
ایدن لرده روحانیلر در. روس شقولا لارینه قیاس اولمه ماز لار. روس
شقولا لارینه قیاس ایدوب، ابتدائی مکتب لرنی روحانیلر الدن
آلفق بنمجه مناسب دگلدر.

تورکستانده اورتا آسیاده مکتبلر و قفیه لرایله تأسیس اولنمش
ایسه لرده، قزان اورنبورغ ارفاکی ولایت لرده مکتب مدرسه نفقه سی
هیچ برشی ایله تأمین اولنماش در. مکتب مدرسه مسئله سنه شو
جهتی ده ملاحظه ایتمک ضروردر. هر فصل ایسه ده بزلره مکتبلری
اصلاح ایتمک، اسکی حالنده ترک ایتمه مک لازم در.

بعض خطیبلر پروگرامده صنائع هنر حقنده هیچ برشی یوق
دیدیلر. هیب ایمس، زیرا پروگرام آنلار ایچون دگل. مکتب دن
مطلب نه؛ بالالار اوقوسون یازسون، ابتدائی معلومات دن خبر
آلسون. صنائع هنر مکتبلری دگل.

مکتب مسئله سنه دیگر الگهم بر نقطه وار، اصل مطلبده اودر:
بزلر، هموما ترکله، اصلمز بردر، نسلمز بردر. زمان لار مکانلر اختلافیله

(*) شوسوزل آراسنده بعض جهله لری ضبط ایده مدک

شیوه مزده عادات مزده اخلاقی پیدا اولدی، کند کجه تفاوت آرتدی .
 بر مز دیگر مزك لسانینی آكلاماق درجه سنه كلك . بوندن صوك
 مكتب لرمزی لسان مزه ادبیات مزه خادم ایتمك كرك. آرامزده آكلاشمیه
 واسطه ایتمك كرك. لسان بر اولسه ارباب قلمی خدای ویرور،
 ادبیات مزترقی ایدر. مكتب مدرسه قومسیونی حاضر ایتمش دوقلاده
 ابتدائی مكتب درس لرینه دورت سنه تعیین اولنمش در. اوج سنه سی
 ساده عملی لسان ایله اولسه، دوردنچی سنه ده همومی بر لسانله یازیلش
 کتاب تدریس اولنسه، تدریجا لسان بر لشور ایدی .

یوسف افندی - مسئله یه تعلقی یوق ایسه ده مقدا سویله مك
 لازم در: بنم شو ساعت ده سویلیه جك سوزم هیئت ریاست
 طرفندن سویلیه جك سوز دگل، بنم خصوصی فکر مدر.

مكتب مدرسه قومسیونی از زمان ده كوب اش کوردی . بوراده
 بزلره گوزل بر درس اولدی. قومسیون حاضر ایتمش دوقلادی بن
 عجله او قودم . تفصیلی خاطر مده یوق . ماده بماده سوز سویله مك
 لازم ایسه ده، بن شمدی عموم دوقلاده عائد فکرلرمی سویله مكله
 اکتفا ایدرم .

بزم اهالی، عمومًا تربیه سیاسیه نقصانندن ناشی ،
 جمعیتلرمك معنوی فائده لرینه اهمیت ویرمیرلر. مادی فائده لرینی
 همورمز لر ایسه، جمعیت تماما اهمیت سز ثمره سز اولدی حساب
 ایدرلر. عودتمز صوگند اهالی، طبیعی، بزه نه آلوب قایتدیگز؟
 جمعیت ده نه قیلدیگز؟ دیه جکلر.

بزلرده او وقت شو پروغرامی المزه آلوب دیه جكمز: هر طرف دن
 كلمش اماملر، معلم لر، طلبه لر، بیوك عالمر اجتماع ایدوب، مكتب
 مدرسه لر اصلاحی ایچون شو پروغرامی تعیین ایدیلر، مكتب

مدرسه‌لر ایچون فائده‌لی کوروب شو پروغرامی قبول ایتدیلر.
 حاضر ایندی سز لر شو پروغرام ده وار ماده‌لری اجرا ایتیکز؛
 مکتب مدرسه‌لرگزی شو پروغرامه موافق اصلاح ایتیکز.
 دیمک شو پروغرام کف‌لک ندوه‌نک دیگر قرارلری اهالی کوزنک
 مادی فائده‌لردن حساب اولنه‌جق در. پروغرام لر قرارلر نشراولنور؛
 هرکس اوقور، ملاحظه ایدر؛ اجرا ایتیمه سعی ایدر. اصلاحات
 وجوده کلور.

پروغرامی اوقودم. عموماً ماده‌لری ایکی قسم بولدم : (۱) اوز
 طرفمزدن اجرا اولنه‌جق ماده‌لر؛ (۲) حکومتدن آلنه‌جق ماده‌لر؛
 بوايسه بزم سیاسی پروغراممه داخل در .

اولگی ماده‌لری اهالی، طبیعی، اوز رغبت لریله اوز اجتهاد لریله
 اجرا ایدر لر. بونک ایچون معلملر جمعیتی ایجاد ایدر لر. معلملر
 جمعیتنک شو پروغرام اصلاح اولنور؛ اصلاح سوئنده اجرا اولنور.
 عبدالله افندی بوی دیدیگی کبی اداره مرکزیه بیریمه حاجت
 قالماز. دیگر طرفدن بن بو فکری قبول ده ایتمه یورم. زیرا اداره
 مرکزیه سیاسی اشلر ایله مشغول اولور. تعلیم تربیه امورینه مداخله
 ایل بیلمز. بونک ایچون معلملر جمعیتی ایجاد ایتمک اگ مناسبدر.
 ایکنجی قسم ماده‌لری حکومتدن آلف ایچون، یاشلرمز تعبیری
 بوینجه بزلره طارطشو لازم اولاجق. بن ده طارطشو طرفداری یم .
 لکن قزل طارطشو یا خود آل طارطشو دگل؛ بن یشیل طارطشو طرفداری،
 یعنی سیاسی پروغرام اساسنده سیاسی اتفاق قوتیله طارطشو.
 دیمک مکتب مدرسه‌لرمنک تماما اصلاحی ده سیاسی پروغرامدن
 سیاسی اتفاقدن باشقه اولمیه‌جق .

بورایه قدر پروغرامک اهمیتنی بیان ایتدم؛ بوندن صوگ بر

قدر مواخذہ جہنمہ عائد فکرمی بیان ایتمیہدہ جسارت ایدرم: (۱)
 پروگرامک بعض مادہ لرنندہ حاجتندن فضلہ تفصیل واردر. بویله
 بیوک ندوہ پروگرامنک اگ مهم مادہ لرایله فقط اصول کوستریامک
 لازمدر. زیرا لازم اولان تفصیلک ہمہ سنی ازمدت دہ استیعاب
 ایتمک امکان خارچندہ اولدیغی کبی، بعض جزئی اولان
 تفصیلی درج ایتمک دہ فائدہ دن خالیدر. (۲) مکتب ایکی نوع
 اولور: بری اهل اسلام اداره سنک اولان خصوصی مکتبلر؛ دیگری
 دولت طرفندن تأسیس اولنہ حق مکتبلر. بونلاری فرق ایتمک
 لازم ایدی. قومسیون بونلاری فرق ایتمش می؟ خصوصی مکتبلر
 پروگرامی هم نظامی معلملر جمعیتی اداره سنک اولوب، شو
 جمعیتلر قرارینہ کورہ مکتبلر اصلاح اولنور. بنم گمانم جه خصوصی
 مکتبلرک نفقہ سی امرندہ زہ مستوالرہ حکومت خزینہ سنک اعتماد
 ایتمہ مک دہا اولی اولور ایدی؛ نصل ایسہدہ خصوصی مکتبلرک
 نفقہ سی اهل اسلامک اوز ہمقیلہ تأمین اولنک بیک رک دہ مناسب
 اولور ایدی. دولت طرفندن تأسیس اولنہ حق مکتبلر بزم سیاسی
 پروگرامزہ داخلدر. اونوع مکتبلرک اصلاحی دوما واسطہ سیلہ اجرا
 اولنور. (۳) مکتب مدرسلرک روحانیت الندن آلمق مسئلہ سی:
 واقعا روحانیت نظامی ترتیب سزدر، بیلورم. بونکچون مکتب
 مدرسلری روحانیت الندن غصب ایتمک لازم اولمایور؛ بلسکہ
 روحانیتی اصلاح ایتمک لازم اولیور. ملاحظہ ایدہ یک؛ مکتب
 مدرسلری روحانیت الندن آلور ایسہک کیمک اداره سنک قالور؛
 روحانیت الندن آلف مسئلہ سنی شمدی فکر ایتمیہلم، اسلام
 دولترلندہ اولان اجنبی ملتلردن عبرت آلام: اسلام دولتلندہ اولان
 ارمیلر هم باشقہ ملتلر اوزلرینک ملیت لرینی دینلرینی همایہ

ایتمک ایچون ، دائما کنیسه لرینه روحانیلرینه ارتباط لرینی محافظه ایدرلر . بزلره ده ملیتمیزی دینمیزی محافظه ایتمک ایچون روحانیتمزه ارتباطمیزی قطع ایتمه مک لازم در گمان ایدرم . شکر خدایه شو ندوه مزده آراتورلار آراسنده روحانیلرمزدن ترقی پرست هالی فکرلی ذواتی مشاهده ایدوب ممنون اولدم .

سوزم ختامنده ایکی مهم نقطه یسه نظر دقنگیزی جلب ایدرم :
 بری اسماعیل افندی غصپر نسکی جنابلرینک لسان برلشدرمک مسئله سنک سزلره بیان ایتمش توصیه سیدر . فی الحقیقه شو توصیه عموم روسیامسلمانلری حقنک غایت اهمیتلی بر توصیه در . متوفی ایلمنسکی مسلمانلرینی روسلاشدرمق ، آنا لسانلرینی اونوتدرمق خیالی بولنک لسان برلشدرمک مسئله سنی وسیله اتخاذ ایتمش ایدی . اسماعیل افندی جنابلری ده عموم روسیامسلمانلرینک جنسیتملرینی محافظه ایتمک ، عمومی برترکی لسانی تأبید ایتمک فکرینه خدمت ایدر برتدبیری سزه توصیه ایدر . شک یوق ، صوفا درجه ده مهم بر توصیه در .
 دیگری : شوسنه مارت ۳۱ ده معارف نظارتی طرفندن تصدیق ایدیلمش ۳۷ ماده دن عبارت مکتب نظاملری در . بونلار همه سی بزم اهل اسلامی روسلاشدرمق غرستیانلاشدرمق خیالنه مبتدیر . البته اهل اسلام اصلا بونظاملری قبول ایتمیه چک ، بو خیالک اجراسی ده ممکن اولمیه چق . حکومت اجرا ایتمک هواسنه دوشرایسه غایت دهشتلی واقعه لر پیدا اولاجق . بونظاملر وقت جریده سنک نشر اولنمش ایدی ، بونلاری فسخ ایتمه نک چاره لرینی حکورمک ایچون ، دوقفور جهانگیر افندی بایبوریمن واسطه سهله اورنبورغ مسلمانلری طرفندن برلاشمه ندوه مزه ایصال اولندی . عموم روسیامسلمانلری اسمندن بونظاملره قطعیا پروتستو اعلان ایتمک ، هم ده

حکومت دن بو نظاملرنی فسخ ایتدیرمک ایچون ، ندوه طرفندن بر
رهالوسیه ترتیب ایتمک لازمدیر .

رئیس افندی - بوراده ایشیدیلن سوزلرک معناسی : ائک لازم
مکتب ، مکتب . مکتب . لازم صوکی هوا کی . مکتب ملتک حیاتیدر .
بوصدا هر برده وار . باقکیز نه گوزل حوادث ! تلغراملار :
(۱) باککودن عموم قافقازیا معلملری جمعیتی طرفندن - عموم
روسیا مسلمانلاری جمعیتینی تبریک ایدرلر . شو جمعیت
اجتهادی سایه سنک عموم روسیا مسلمانلاری بر عائله کی قزندش
اولورلار امیدینی قطعی صورتده بیان ایدرلر . رئیس حسن بک ملیکوف .
(۲) طوقماق دن بدی صو ولایتی مسلمانلاردن - جمعیتیزی تبریک
ایدرلر . مسلمانلرک تعاون مدنیت ترقی روجلری برکاتنده جمعیت
قرارلری هر حالده خیر آور اولاجغنه ایمانلرینی بیان ایدرلر .
۱۹۰۶ سنه ۳۱ مارتده ابتدائی مکتبلر ایچون معارف نظارتی طرفندن
تصدیق اولنمش نظاملره پروتستو ایدرز دیرلر . وکیل وهابف .
باقکیز همه اهل اسلامک فکری مکتب نقطه سنک اجتماع ایتمش . آنلار
اوراده . سز بوراده مکتب مسئله سنده مذاکره ایدیر سز . امید
ایدرم که همه اهل اسلام مکتبلری ایچون عمومی بر پروگرام ترتیب
اولنوب ، همه اهل اسلام بالالری بر بالا کی فنی دینی اوگره نور .
(بر دقیقه قدر ال سس لری)

ماده لری برر برر او قومیه باشلادیلار . ۳ نجی ماده ده لسان
مسئله سی اورتایه چیقدی .

علی افندی صالحف - مکتبلرده آنا لسانی اولدیغی کی ، عمومی
بر مشترک لسانده اولسون .

عبدالله حضرت - علی افندی مشترک لسان اولسون دیر ؛ هر کس

اشتراک ایدر؛ انگار ایدن اولماز؛ دورت سنه لك ابتدائی مکتبه داخل اولماز دیدیلر. داخل اولورسه نه اولور؟

یوسف افندی - بعض پیداغوفلرک فکرنجه ۳ نچی سنه ده چوچق لره روس لسانی قبول اولنمش در. او یله ایسه بزه ده لسان عمومینی ۳ نچی سنه ده قبول ایتمک ممکن اولور. لسان ایسه ابتدادن انتهایه قدر آهسته آهسته تدریس اولنور برشیدر.

احمد جان افندی مصطفی - اسماعیل افندی دیدیگی کبی مشترک لسان ده، خریستوماتیه طرزنگ بر کتاب اولسون؛ بالالار مکتبه ده او کتابی اوقوسون لار؛ شو طریق ده تدریجا لسان برلشور.

هادی افندی - عمومی لسان ایچون رشدی وار؛ اوراده هر کتاب ادبی لسان ده اولور. ادبی لسان عمومی لسان در.

آرادن - هر بر بالا رشدی به و اراماز.

چنگیز - عمومی لسان بیلدرمک خیالیه، یاش بالالار باشینی واتمق مناسب ایس. غم ییمه کز عمومی لسان خود بخود حاصل اولور؛ جریه لر واسطه سیله تعمیم اولنور.

عطا افندی حسنف - رشدی مکتبلرده روس لسانینگ لزومی یوق؛ بالالار دین دن محروم قالماسون؛ رشدی مکتبلرده دین علمی اوقولسون. روس لسانی جبری اولماسون.

عبدالله افندی بوبی - عالم دگل ایسه م، قرآنی روسجه ترجمه دن اوقور ایسه م نه ضرر وار؛ لسان اوقومق گناه دیب گمان قیلغان آدم لر خطا قیلالار. لسان اوقومق ده گناه اولمق امکانی یوق؛ بزلر هر حال ده روسیاده؛ بزلر ایچون روس لسانی ضرور در. ضرر نندن قورقمق جهل در و همدر.

ابراهیم بای بیکیف - ابتدائی ده البته روسجه اولماسون؛ رشدی ده

اولماسده ضرر یوق؛ استهگان آدم روس آراسنه کیدوب اوگرنور.
 معلم عبد الله افندی عصمتی - قزانده معلملر جمعیتی طرفندن
 وکیل اولارق، شومسئلهده جمعیتک فکرینی بیان ایده جگم: ابتدائی
 مکتبهیدی یا شلک بالا قبول اولنوب، سنهده سکر آی کوننه دورت
 ساعت تعلیم ایله ابتدائی مکتب دورت سنهده تمام اولور. ابتدائی
 مکتبده بالانک عقلینی فکرینی تربیهیه خدمت ایدرماده لر لازم
 اولدیغندن، عقلی هم فکری ضعیف اولان بالالری ادبی لسان یا خود
 روسی لسان ایله زحمت ایتمک مناسب دگل. ابتدائی مکتب دورت
 سنه اولاجق؛ زیرا همهیه بلافارق لازم اولان معلوماتی اوج سنهده
 اوگرنمک بالالار ایچون پک مشکل اولور. بناءً علیه ابتدائی مکتب
 دورت سنه اولسون؛ ادبی لسان همده روس لسانی رشدی ده باشلانسون.
 حسن افندی مامین - سوزم بیك آرز؛ روس جه رشدی ده اولماسون
 دیدیلر. تجارت ایله اشتغال ایدجک بالالار نه ایدرلر؛ دوماده بزم
 بیك بخشی اعضا لار مزوار ایدی. لکن تیل سزایدیلر. روسجه لازم!
 امیر خانق - همه روسیا مسلمانلری پروشینیه ویروب، روس
 لسانی مجبوری اولماسون دیدیلر. اوپله ایسه بزلر نصل رشدی ده
 روس لسانی مجبوری اولسون دیرز.

آلکین افندی - ایکی گنه سوزم وار: بعض آراتورلار روس
 لسانی کرک، بعض لری کرک توگل دیلر. بنم فکرجه کرک؛ اوقو
 لازم. دین علملرینی اوقوغان کشیلرگه کرک توگل دیلر. دین
 علملرینی اوقوغان کشیلرده روس لسانی بیلورلک قوت یوق دیب
 کبان قیلالار. خطا قیلالار.

یوسف افندی - روس لسانی ملی مکتبده می؟ دولت مکتبنه می؟
 عصمت افندی مامیشق - ابتدائی آنا لسانک اولسون. اسماعیل

افندی غصپرنسکی فکرینه بنده اشتراک ایدرم. ۴ نچی سنهده عمومی
لسان اولسون. آرامزده افتراق پیدا اولدی. لسان برلگی اتحاد
سبب اولور ایدی.

هبدالله افندی بوی — روسیاده عمومی تربیه جبری اولسه، البته
روس لسانی لازم اولور. یارامی دیسه لرده اهمیت سز. شریعتچهده
لازم. رسول الله افندیمن حضرتلری بر دفعه لزومی صوکنده
تعلم ایله امرایتدی. بز روسیاده روس لرایله دواما اختلاطده هر
وقت معامله قیلامز. البته بزلره روس لسانی ضروردر.

منهاج افندی یوسف — روس لسانی حقنده بر آز فکر ایتمک
لازم. رشدی ده بر فن کبی تعلیم اولنور دیدیلر. هر بر مکتبده
کیم تعلیم ایدر؟ همه اهل اسلام مکتبلرنده بونی اجرا ایتمک ممکن
بوراسنک هیچ بر آدم سوز سویلهدی. لازم دیدیلر؛ قبول ایدرم
لازمدر، لیکن نصل اجرا ایدرلر؛ ملاحظه ایتمک تیوش. روس
لسانی اختیاری اولسه ده اولی اولور ایدی.

شو کیفیتده مذاکره لر صوکنده،

(۱) ابتدائی مکتبده ساده آنا لساننک تعلیم بلاخلاف قبول اولندی.

(۲) رشدی ده روس لسانی جبری اولور قبول اولندی.

(۳) اسماعیل افندی غصپرنسکی توصیه سی قبول اولنوب، ده بر

ماده زیاده اولندی :

(۴) ابتدائی ده یاخود رشدی ده همه روسیا مسلمانلری آراسنک

آکلاشیلان عمومی تورک لسانی تدریس اولنور.

۵ نچی ماده اوقولدی.

احمد جان افندی مصطفی — ابتدائی ده رشدی ده تحصیل مدتی تقدیر

اولنماسه بیگرنکده مناسب اولور ایدی. زیرا مکتبک پروغرامی

تعیین اولنور ایسه، بالطبع مدت تعیین اولنور؛ دورت سنه اولسون؛
 باخود ۶ اولسون دیمیه حاجت قالماز. بئم گمانم چه هر یرده بنا اولنه چق
 ابتدائی مکتب لر ایچون دورت سنه مدت لازم دگل. زیرا معارف
 عمومیه فی تماما تعلیم ایتمک ایچون اڤ آرنده یدی سکر سنه لازم
 اولاغی کبی معلومات ابتدائیه فی یعنی اوقو یازو دین ایمان کبی
 درس لر فی تعلیم ایتمک ایچون ایکی اوج سنه کفایه ایدچک در.
 معارف عمومیه مکتبلری ایچون، غایت واسع بنا، کلینلی مصاریف
 لازم اولاغندن هر قریه ده هر محله ده دگل، حتی هر شهرده بناسی
 مکن اولمیه چق در. هر قریه ده هر محله ده مکتب لازم ایسه،
 معلومات ابتدائیه مکتبی لازم در؛ معلومات ابتدائیه درس لر ایچون
 بئم گمانم چه ایکی اوج سنه کفایه ایدچک در. اول مکتبک پروغرامینی
 ترتیب ایتمک لازم؛ صکره پر و غرامنه کوره سنه تعیین اولنور. پروغرامی
 معلوم دگل مکتب ایچون سنه تعیین ایتمک مجهول شینی تقدیر دیمکدر.
 ۵ نچی ماده بر قدر تغییر ایله قبول اولندی.

۷ نچی ماده اوقولوب، بلا خلاف قبول اولندی.

عبدالله حضرت آپانایف تعبیری بویجه، همه روسیا مسلمانلری
 اصول جدیدیسی اتقاق قبول ایتدی لر. بونک ایچون مجلس ده حاضر لرک
 اکثری اللر چابدی لر.

۸ نچی ماده اوقولدی.

یوسف افندی - معلم لر جمعیتی مکتبلره پروغرام ترتیب ایتمک
 ایچون گنه اولماسون؛ بلکه روسیاده اهل اسلام معلم لرینک اتقاقینی
 بدانه کتورمک مسئله سیک معلم لر جمعیتنده حل قیلنسون.

نواد افندی - بر مناسب پروغرام ترتیب اولنوب، روسیاده اهل
 اسلام معلم لرینک اتقاقنی وجوده کتورمک بیک معقولدر.

شو سوزلر قبول اولنوب ، ۹ نجی ماده اخیرنده « شوجمهیت لر روسیاده اهل اسلام معلملرینک اتفافنه بر مقدمه کی اولور ، قیدی زیاده قیلندی .

۱۱ نجی ماده اوقولدی .
چنگیز افندی - بالالار تربیه سی مکتب مسئله سی بیک آغیر اش لردر . بالاتربیه سی ایچون مکتب ایچون بیک کوب آتجه کرک بولا . آتجه بولماسه آلغه بارو مکتب تربیه قیلو هیچ ممکن توگل . حاضرکه قدر اوز آتجه لارمزایله مسیونیرلرنی چیرکاولرنی تربیه قیلا ایدک . بوندن صوگ آلا ایتمس گه تیوش . مکتب لرمزنی تربیه ایچون قایدن ممکن شوندن آلورغه کرک . آتجه لارمزنی مسلمانچه بیره ایدک ، ایندی مسلمانچه آلورغه ده کرک .

۱۳ نجی ۱۴ نجی ماده لر اوقولدی . مکتب لرک امام لار النندن آلنوب آلنماق مسئله سنک بر قدر مذاکره دوام ایدوب ؛ ماده لر قبول اولندیلار .

۱۲ ساعت ۱۲ دقیقه ده مجلس تمام اولدی .

V

(آوغوست ۱۹ ده ۴ نجی مجلس)

شنبه کون ۶ ساعت ۲۵ دقیقه ده مجلس باشلانیدی .

رئیس افندی - ۴ نجی مجلس فتح اولدی . دون ۱۴ ماده باقیلمش ایدی . شوکون دیگر ماده لر باقیله جق . ۳ کون دوام ایتمش مجلس لر مضبوطه سنی ترتیب ایتمک ایچون بن مجلس ترک ایدرم . آلکین جنابلری رئیس اولاجق .

آلکین کرسی ریاست ده قرار ایندی . هادی افندی مقصودی ماده لری بربر اوقومیه باشلادی .

۱۵ نچی ماده او قولدی .

یوسف افندی — معلملر انتخابی اهلایک اولسه اهلیتلی معلملر صایلانماق احتمالی بار.

هادی افندی مقصودی — انتخاب مسئله سی خاطر دن کتمه سون ایچون شوماده بی یازمش ایدک . معلملری کیم انتخاب ایدر شمدی تعیین اولنسون .

شاهگره یی افندی — بوماده لر رهبر کبی شیلردر ، مؤبد دگل ؛ یاراماز ایسه تغییر ایتمک ممکن . معلملر انتخابینی هر حال ده صوبرانیه الله تسلیم مناسب ایمس . معلملر جماعت طرفندن انتخاب قیلنسون . چنگیز افندی — بویله اوفاق مسئله لرده سوز اوزاتماق مناسب دگل ؛ ۳ یا ۵ دقیقه تعیین اولنسون .

عالم جان حضرت — ۳ از ، لا اقل ۵ اولسون .

۵ دقیقه مقبول اولدی .

آطلاسی افندی — صوبرانیا هیچ بر وقت معلملری قارامادی ؛ هیچ بر وقت قارامیه جق . معلملر انتخابی صوبرانیه الله ویریلمه سون ؛ جماعت طرفندن انتخاب اولنسون .

عالم جان حضرت — معلملر تعیینی پوپچیتل لر الله اولمق مناسب ایمس . بزم قومسیون قراری معلملر جماعت طرفندن انتخاب اولنوب ، صوبرانیه طرفندن تصدیق اولنور .

تیمور شاه افندی صلاویونی — یوسف افندی نلک سوزینی آکلامادم . اهالی انتخاب ایدر ایسه معلم اهلیت سز اولور دیدی . امام صایلامق مسئله سنده اهالی یه اعتماد وار ایسه ، معلم صایلامق مسئله سنک نیچون اعتماد یوق ؛ محله یه امام انتخابلری کبی مکتبه معلم انتخاب ایدر لر . صایلاو خلق اختیارنده اولسون .

عبدالله افندی عصمتی - معلمی اهالی انتخاب ایتسون .
 صوبرانیه اصلاح اولماسه معلمی تصدیق ایتمکده صوبرانیه
 اختیارنک اولماسون . چورک صوبرانیا البته هیچ بر شی ویرلمه سون
 بو زمانه قدر صوبرانیا خلق فائده سنه خدمت ایدر هیچ بر معلم نصب
 ایتمیدی . بوندن صوگ اسکی صوبرانیان بر فائده امید ایتمک
 بوش خیالدر .

شاهید افندی صرتلاف - اماملری مدرسلری صایلامق خلق
 اختیارنکده اولسه معلملری صایلامقده خلق اختیارنکده اولسون .
 هرشی ده حریت وار ایسه صایلا مسئله سنه ده حریت اولسون .
 صوبرانیا اوزاق ؛ مکتب حالندن خبری یوق . مکتب خلق اختیارنک
 اولسه بیگرنک یخشی .

جمال الدین حضرت قورامشین - معلملر خلق طرفندن صایلانسون ؛
 یوسف افندی خلق طرفندن صایلانسه معلم ناچار بولو احتمالی وار
 دیدی . طوغری ؛ البته احتمال وار . معلم ناچار چیقسه خلقده اختیار
 وار . ایکنچی معلم آلورلار . هر صایلاوده ناچار بولماز ؛
 صوبرانیا بو کونگه قدر معلملری تفتیش ایتمیدی ؛ بوندن صوگ
 هم ایتمز .

هادی افندی مقصودی - قریه خلقی بر نادان آدم انتخاب ایتو
 احتمالی وار ؛ بناء علیه بو خصوص ده براز مذاکره لازم .

عاقل افندی ایشماسیف - زمان تجدید زمانیدر ؛ هر بر شی زمانه
 موافق اولسون ~~هرک~~ . شیمدی بیلمک کرک پروگرام دائمی اولور
 یاغود یوق ؛ بنم فکر چه معلملری اهالی انتخاب ایتمک مناسب ایمس .
 چونکه خلقمزه معرفت از ، خلق بیک قارا . شوکا کوره ملال هر برده
 نادان . معلملر مسئله سی اهمیتلی مسئله در . بناء علیه معلملر اهل

علم دن مؤلف قومسیون طرفندن انتخاب اولسون . اوقوتوده تعلیم
تربیه بابنده قصور حسابسز ایدی . قومسیون انتخاب ایدر ایسه ،
او یله اولماز .

رئیس افندی - آلطی یازیلیمش آراتور وار . بوندن آرتق
یازیلسون یا یوق ؟

جماعت - یازیلماسون ؛ قید بنسون .

عبدالله افندی حسنق - خلق صایلاسون ، صوبرانیا یاخود هیئت
امتحان تصدیق ایتسون ؛ معلم گوزل اولسون ، طسار شالوارلی
اولماسون .

ابراهیم افندی بسای بیکف - معلملرنی خلق انتخاب ایتسون ؛
صوبرانیا تصدیق ایتسون .

غلمانق افندی - معلملرنی خلق انتخابی مناسب دگل ؛ خلق انتخابی
قومسیون تصدیقی صورتنده گنه مقبول اولسون .

عبدالله افندی بو بی - مسئله ده اوچ شی وار : انتخاب ، امتحان ،
تصدیق . شو مسئله ده خطیملر اوچ تورلی سوز سویله دیلر : (۱)
عوام انتخاب ایدر ایسه معلم نادان اولور ، (۲) ملالر انتخاب ایدر
ایسه ، اورننه عثمینی قویار ، (۳) خلق انتخاب ایدوب صوبرانیا
تصدیق ایدر ایسه بعض لار مناسب بعض لار توگل دیدیلر . شو اوچ
سوزی جمع ایتمک ممکن : دارالمعلمین دن شهادتی اولسون ، خلق
صایلاسون ، صوبرانیا تصدیق ایتسون . صوبرانیا اصلاح اولنسه ،
خلق شهادتی وار معلمی انتخاب ایدوب ، صوبرانیا تصدیق ایتسه
گوزل اولور .

چنگیز افندی - بو مسئله ده ایکی تورلی فکر کورندی : خلق غه
اعتمادسزلر فکری ، اعتمادلیلر فکری . بز خلق غه انابت قیلامز ،

اعتماد قیلامز، خلق اوزینه ضرر قیلور دیب گمان قیلمایمز. بـز
 هر وقت خلق طرفند یوریمز. خلق غه حریت ویریلسون، معلملرنی
 اوزلری انتخاب ایتسون، اوزلری تصدیق ایتسون. طبیعی هر بر
 مکتمک قومسیونی اولاجق. خلق انتخاب قیلغان معلمنی قومسیون
 باقه جق. معلمده نادان اولماز، خلقده حریتلی اولور.

یوسف افندی - بنم سوزلرمنی تاممیله باشقه ایدوب سویله دیلر
 خلق انتخابنه مخالف گمان ایتدیلمز. بن خلق انتخابنه مخالف دگلم.
 بن خلق طرفداریم، عمومی صایلا طرفداریم. خلق الله
 اولدوقده لازم قدر علم اولماز دیرم، خلق صایلامش اماملار مثال
 اولا بیلور.

عبدالله حضرت - معلملر انتخابی خلق الله اولسون؛ لکن حاضرگی
 زمانده ملالر انتخابی کی دگل. بر قید وار، ملاحظه قیلما دیلار،
 صایلا یاشرون اولور، یاشرون شار ایله اولسه یامان اولماز.
 بولای بولغانده صایلاو خلق قولنده بولو معقول.

رئیس افندی - ۱۵ نجی مادهنی باللاتیر و فکاغه قویام. معلملرنی
 خلقمی انتخاب ایتسون؟ علمامی انتخاب ایتسون؟

اکثریت آرا ایله خلق انتخاب ایتسون قبول اولندی.
 رئیس افندی - معلملرنی کم تصدیق ایدر؟
 صرتلانی افندی - تصدیق لازم دگل. عالم آدمنی صایلارلار.
 تصدیق اولماز ایسه عزل آسان اولور.

اکثریت آرا ایله تصدیق لازم دگل مقبول اولدی.
 ۱۶ نجی ماده اوقولدی.

عبدالله حضرت - اورنبورغ صوبرانیاسنده آلطی مکدن زیاده
 محله وار، تعلیم عمومی اولسه اڭ ازنه دن ایکی بیگ معلم لازم

اولور . بومعلملرنی قاییدن آلامز ؛ البته بونلار ایچون دارالمعلمین لر لازم . دارالمعلمین لره پاره لازم . پاره یوق . دارالمعلمین لر بنا قیلنغانچه بعض رشدی مکتب لرده اصول تعلیم هم ده دیگر لازم فنلر اوقوتولوب معلملر حاضرلنه طورسون .

عبداللہ افندی عصمتی - مکتب لرمزده انتظام یوقلف معلملر یوقلغندن کیله ، معلم کرک ، بناء علیه دارالمعلمین کرک . رشدی لر بر از یخشیلانوب ، ابتدائی مکتب معلملرینی حاضر ایدرلک بولسده ، بر ازغه قدر یاراب طورور . تصدیق ماده سی معلوم بولدی . شهادتنامه سز هیچ بر آدم معلم بولماسون .

فواد افندی - دارالمعلمین لر یاصالغانچه رشدی لر یتوب طورور دیدیلر ؛ خلق ده بو سوزگه قول چابا . بزده حاضرگه قدر رشدی ده بولغانی یوق . بیلم نیندی رشدی لر فی دارالمعلمین یاصارغه حساب قیللار ایکن ؛ رشدی لر آچیلسه دارالمعلمین لرده آچیلور ایدی . حاضر دارالمعلمین آچیلسون ؛ یوق رشدی لر دارالمعلمین یاصالماسون ؛ رشدی آچمق ده مشقت ؛ دارالمعلمین آچمق ده مشقت . حاضرده ؛ قلاصلی دارالمعلمین قزانده اوفاده وار . دارالمعلمین ایچون سیزد برمه یه یاصاسون . معلملر مکنبی آچمق بیک تیز بولماغان غه کوره ، معلملر ایچون بریا یکی آیل قورص یاصاسون . بوقورصنی یاصاوا ایچون سیزد اوز طرفندن دورت یابش کشیلک بر قومسیون صایلاسون . قومسیون شوسنه اوکتابر باشندن معلملر قورصی آچسون .

شاه حیدر افندی صرتلانفی - معلملر مکنبی البته **کرک** . لکن آچارلق قدرت بزده یوق ؛ حکومت دن طلب قیلورغه تیوش . آلطی یدی شهرلرده مسلمانلار ایچون معلملر مکنبی آچسون ؛ بناسنه

معلملرینه بیک کوب خراجات کړک؛ حکومت تحمل ایتسون .
 عاقل افندی ایشماسیف - فواد افندیگه جواب : بزه دارالمعلمین
 تأسیس قیلورلق قدرت یوق . رشدی لره بر ایکی سنه زیاده ایدر
 ایتسه ک مطلب حاصل . فواد افندیگه سوزی طوغری هر یرده رشدی
 یوق . لکن رشدی وار یرلرده بر ایکی سنه زیاده ایله معلملر حاضر
 ایتسه ک ضرر اولماز .

عبدالله افندی بوی - فواد افندیگه سوزی طوغری . دارالمعلمین
 پک لازم . اما دارالمعلمین بناسنه قدر رشدی لرده بعض شیلر فی زیاده
 ایدوب معلملر حاضر ایتمه کده هیچ ضرر یوق ؛ دارالمعلمین ده
 یاصالسون ؛ رشدی لرده اصلاح اولنسون ، منافات یوق ؛ شو قدر واردرکه
 دارالمعلمین خراجتینی تحمل اها لیگه آغیر بولور ؛ دارالمعلمین
 بناسنه قدر رشدیلر اصلاح اولنسون

مصطفی افندی شیروانسکی - ۱۶ نجی ماده موجبچه بزلره
 دارالمعلمین لازم . امانصل دارالمعلمین اولاق ؛ اوروبا اصولنده
 دارالمعلمین آچمه بزم حالمز یتمز . او یله بیوک مکتبلر تربیه سنه
 بزه قدرت یوق . ابتدائی مکتب معلملری یتشدریجی دارالمعلمین
 اولسون . اوکا قدر تمز ینار .

چنگیز افندی - دارالمعلمین هم رشدی مکتب مسئله سنه سوز
 اوزادی . بزه معلملر قورصی آچیلسون دیک . شاگردلر اوقورغه
 اورون یوق دیب غوغا ایتلر ؛ شاگردلر ایچنده معلملر یوقلق
 طرفندن راحت سزلک بار . شاگردلر ایچون معلم کړک . حاضر
 سیزدمز قورص آچار ایچون بر قومسیون تشکیل ایتسون . قورص
 آچو ایچون خراجات او قدر کوب بولماز . قورص قومسیون یاصاگز ؛ حاضرده
 الک لازم شی دارالمعلمین یاصاو ؛ قورص آچو . بز سویلیه جک سوز شول .

رئیس افندی - قورص قومسیونی اخیره بولور .

۱۶ نجی ماده قبول اولندی ؛ ۱۷ نجی بلا خلاف قبول اولندی .

۱۸ نجی ماده او قولدی .

صلایوف - حقوق مدنیّه دهده عسکریت خصوصاً لار نهاده برابر اولسون لار .

جلال افندی معینوف - روس لاره اولان حقوق بزهده اولسون ؛ عرض قیلام شو پراو لار طلبه لرمزهده ویرلسون .

عبدالله حضرت - ابتدائی مکتب شاگرد لرینه هیچ برپراوا لازم دگل . مدرسه شاگرد لرینه سمیناریست لار کبی پراوا ویرلسون . هادی افندی مقصودی - روس ابتدائی مکتب طلبه لرینه نه اولسه ، بزم ابتدائی مکتب طلبه لرمزهده او اولسون .

رشید افندی - بیوک قورص لارده او قومش مسلمان قزلارینگ شهادت نامه لری اخیرنده یازالار : مسلمان لار آراسنده غنه معلمه اولا بیلور . مسلمان قز طلبه لرینگ ده پراو لارینی ماده لرده ذکر قیلو تیش . قورامشین حضرت - روس ابتدائی مکتب بالالارینه نصل پراوا ویره لر ، بزم بالالرده او یله اولسون .

صرتلانی افندی - اوقی طورغان روس یکیت لرینی عسکریت دن قالدورالار ؛ معلم بولسه ده عسکرلک یوق . بزهده شولای اولسون ، مدرسه مدتی تمامنه قدر آلماسون ؛ مدرس اولسه ده آلماسون . پراوا سزاق ، رشید افندی ایتکاچه ، مسلمان قزلارنده غنه توگل ؛ بزم معلم لرده پراوا یوق . روس لار پراوا طلب قیلالار ؛ مسلمان لارده طلب ایتسون .

رئیس افندی - مسلمان معلملر روس معلم لرینه حقوق ده برابر اولسون دیسه ک کفایه .

هادی افندی مقصودی - مسلمان مکتبهنده مسلمانچه اوقومش معلملر
پراواده روس معلملری کبی اولسون .
۱۹ نچی ماده اوقولدی .

عبدالله حضرت - غمنازییه لارده ریالنلی لارده اوقوچی مسلمان
بالالاری کوندن کونگه کوبایوب بارا ؛ لکن غمنازییه ده ریالنلی ده
مسلمان جه دن هیچ بر حرف سبق یوق . بالالارغه وارماکز آتالارغه
بیارمه گز دیب ایتوب ده بولمای . بزم قومسیون شوندا ی غمنازییه لارده
اوقوغان بالالار ایچون مسلمانچه اوقوتا طورغان بر لیلی مکتب
یاصاونی بیک معقول کوره در .

صرتلانی افندی - لیلی مکتب یاصاوغه حاجت یوق ؛ غمنازییه ده
ریالنلی ده مسلمانچه معلم طوتو زاکون ده وار . مسیونیرلر زاکون
طوتماسه لارده حاضر بزگه اول زاکون لارایله عمل ایتمک ممکن .
عصمت افندی مامیشیفی - جماعت ! قزان ده روس دارالمعلمین لرنده
مسلمانچه معلملر وار . طلبه لر بر شی ده بیلیملر ؛ مسلمان بالالاری
تماما جاهل قالالار .

عبدالله افندی بوبی - لیلی اولسه بیگنرک مصاحت . طلبه لرک
اخلاق دینیله لر عادتلری توز اولور . استقامت زیاده اولور .
۲۰ نچی ماده اوقولدی .

عبدالله حضرت - معلملر جمعیت یاصاسونلار دیگان ایدک ؛
فرض ایتدک بزم سوزنی قبول ایتدیلرده معلملر جمعیت یاصادیلار .
ینه بز بو معلملردن رجا قیلماز بر قومسیون تشکیل ایتسون لر .
قبول ایتدیلرده بر قومسیون تشکیل قیلالار . بوقومسیون مکتب
مدرسه لر ایچون کتابلار صایلاب بیلگولب قویا ؛ آج قورصاق
بیورماسه هیچ بر آدم خدمت قیلمای . شوکا کوره بوقومسیون الک

بخشی کتاب یازغان مؤلف لرگه آچ قورصاق طویدورراق مکافات تعیین قیلا .

جمال الدین حضرت قورامشین - بزار مکافات ویروب یساخود مکافات گه کوزطوتوب آرتده قالدق . معلمار ملت خدمتینی قصد ایتسه لر مکافات سزاش قیلسون لار .

عبدالله افندی بوبی - خدمت قیلاجق آدم مکافات سرده خدمت قیلا، طوغری . لکن فائده لی کتاب یازمق ایچون بوش وقت راحت اورون ، دها دیگر شیلر لازم بولا . بونلار ایچون البته پاره لازم . چنگیز افندی عیاض - مکافات بیک حقیر مسئله، هیچ بر آدم مکافات ایچون خدمت قیلمی . هر بر آدم البته ملت فائده سنه خدمت قیلا . ایدیالست لار بزم طاواریش لار مکافات ایچون خدمت قیلامادیلار، هیچ بروقت مکافات صورامادیلار . شولای بولاسده شوندا ی وقتلار بولا آندای یازوچیلارنک قوارتیرلاری ده بولمی . کوب وقت لارده آلا چارداق لارده اوتوبه لرند طورالار، طاماق آچ بولا، اچ بوغوردی ؛ قورصاق آرقاغه یابوشقان بولا . شوندا ی وقت لارده نه قدر خدمت ایتارگه استه سده، آچ قورصاق سویگان خدمتدن محروم ایتنه . مکافات بیره بیره آرتده قالدق دیدیلر . بز هیچ بروقت مکافات ویرمه دک ؛ ملت خدمتینی استه گان آدم مکافات سزاش قیلسون دیدیلر . آلا ی دیمک بیک آسان ؛ مکافات سز اوزلری ده بر آز خدمت قیلسه لار ایدی .

۲۸ نچی ماده او قولدی .

هادی افندی آطلاسی - معلم متدین محمد دین اولسون کرک؛ ایلمنسکی مسلسلکنده معلم یارامی .

۲۹ نچی ماده او قولدی .

عبدالله حضرت - بو زمانغه قدر مکتب مدرسه بر ایدی . حاضرده

زمان اقتضاسيله آبري اولمق لازم . مدرسه روحانيت طرزنده اصلاح اولنوب ، اماملار ايچون گنه اولسون .

۲۴ نجى ماده او قولدى .

خير الله حضرت عثمانى - اصلاح اولنمش صوبرانياغه دينلشم .
حاضرده صوبرانيا اصلاح اولنماش . مدرسه لر نظارتى نره ده اولور ؟
صرتلانى افندى - صوبرانياده آلطى بيگ محله وار . بر صوبرانيا
همه مدرسه لر نظارت قىلا آلورمى ؟ صوبرانيا اداره سنده اولان
آخوندلاره مدرسه لر نظارتى ويرلسون .

عبدالله حضرت - نظارت مسئله سى آچيق قالدى . زمان اقتضاسينه
ترك اولندى . مدرسه لر اماملار مدرس لر ايچون گنه اولغاچ عبدلى
كم اولور . صوبرانيا اصلاحنه قدر مدرسه لر نظارتى نره ده اولور
ديديلار . اسكى جه قالور ؛ نصل ايدى اويله اولور .

آطلاسى افندى - دوخوردنى صوبرانياغه نه وقتنه قدر اعتماد امنيت
ايدرز ؛ مدرسه لر نى ايلمينسكى طرفندن قويولشم آدملره تسليم
ايتمك معقول ايمس . مدرسه لرده خلق قولنده اولسون .
رئيس افندى - صوبرانيا ديمك سلطانوق ديمك دگل .

عالم جان حضرت - نظارت مسئله سى روحانيت قومسيوننده وار .
بوماده حاضرگه قالب طورسون .

۲۵ نجى ماده ايله ۲۴ نجى ماده تأخير اولندى .

۲۶ نجى ماده او قولدى . قبول اولندى . عباره سى برار تبديل
اولنه جق . قومسيون تبديل ايدنه جك .

۲۷ نجى ماده ۲۸ نجى ماده او قولدى .

عبدالله حضرت - مكتب قومسيوننده بوماده نى ذكر ايتمه سهك ده
يارار ايدى . لكن بوماده نى ابتدائى مكتبه تعلق جهتمندن ذكر

ايتىڭ . اولدە امام بولسە مدرسە بولا ايدى . بولاي بولو كوپ
 وقتدە محله ايچوندە مدرسە ايچوندە اوڭاي سز بولا ايدى . امامت
 باشقە ، تدرىس باشقە ؛ ايكي سى ايكي اش . حاضردە بىز بومادەدە
 ايتىمىز : امامت اوڭاي ايله تدرىس ايتىمىسون . لىكن كوچى
 بىنسە تدرىس دە ايدىر ؛ تعليم دە ايدىر .

عالم جان حضرت - جماعت ! بويىك زور مسئلە ؛ تفكر ايتىمىڭ
 كرك . بونلار ي آيرىق معقول توڭل . بوزمانە قدر امام هم مدرس
 برايدى . امام مقتدر بولسە معلم هم مدرس اولسون . نيچون بوش
 بوشنە ياتوب علمىنى ضايع ايتىسون ؟ امام مقتدر ايكن مدرسە سىندن
 ممنوع اولماسون ، اماملار مدرسە امرندە قصور ايتىمشلار ، شك
 بوق ؛ بوندىن سوك مدرسەلر نظاملى اولسە قصورلار ي قالماس ؛
 اماملار محله خدمتلىرى ايله مشغول ؛ درس ويروڭكە وقتى يوق سوزى
 بىڭ موافق توڭل . اماملار وقتى مساعدا قىلا . هر كون نكاح طلاق
 واقع اولمايور كە امامك وقتى اولماسون . اماملار مدرسەلر نظارت
 قىلىش بولاسون . وظيفە سنى بلاقصور ادا ايتىمىز ايسە عزل اولتىسون .

فواد افندى - عالم جان حضرت مکتب مدرسەلرنى قارشىردى . مکتب
 باشقە ، مدرسە باشقە . مدرسە ملالار حاضرمك ايچون اولاجق ؛ هر
 بىرە اولمىچە جق . عبد الله حضرت بونى سويلەدى . مکتب دە معلم دوام
 ايتىسون كرك . امام بولغان آدم نصل دوام ايدىر ؛ ممكن توڭل . مدرسە
 هيچ بروقت برگنه ملائكت اصلاح اولنماز . امامت تدرىس اشلىرى
 بىرى بىرىنە تاماما باشقە . عالم جان حضرتك فرق ايتىمىڭكە تعجب
 ايدىرم . امام مقتدر ايسە مکتب دە يامدرسە دە دىنى معلم اولاي بىلور .
 لىكن مکتب هم مدرسە امام الله اولمىق هيچ جائز توڭل .
 عالم جان حضرت - تىكرار سويلمەك مجلسى قاعدىسى ايسەدە ،

جواب ویرمک مجبوریتی ایله سوز طلب اینتم . استه میان وار ایسه چیغار . مکتب مدرسه نظارتی اوزوندور . بوراده ایکی مسئله وار . امام معلم یاخود مدرس اولا بیلورمی ؟ بنم گمانمجه اولا بیلور . یعنی بر آدم ایکی خدمتی التزام ایده بیلور . امامت تدریس فرق لرینی بنده دیگرلر کبی بهک ییخشی بیلهم . آلایده امامت تدریس بر آدم همه سنک اولا بیلور دیرم . اماملار مدرسه لرده معلم مدرس صفتنک ایدیلر . مدرسه لرده خواجهلق مسئله سی اماملارالنک دگل ایدی . خواجه محله ایدی . وکالت ایله اماملار مدرسه اعلرینی اداره ایدرلر ایدی . مدرسه حاجت لرینی محله اهل یسنه بیان قیلوب طور مق اماملار شانی ایدی . مکتب مدرسه هیچ بروقت اماملارالنک بولغانی یوق . لکن همه مکتب لر همه مدرسه لر بو آنه قدر اماملار تشویقاتیله اجتهاد یله بنا اولنمش لاردور . بناء علیه ، مکتب مدرسه لرده اماملک دخلی قالماسه مکتب لر مدرسه لر ویران اولاجق در . قریه ده گی لر اماملارالنک آلنوب معلم لر کیلسه ، اماملار عزت نفس ایچون هر تورلی فساد یولنه سلوک ایدرلر . مکتب لرده محله خلقنه ده بهوک ضررلار پیدا اولور . بنم فکر مچه مکتب مدرسه لره اماملر مداخله ایدر ایسه بهیگرک موافق اولور .

هادی افندی آطلاسی - عبدالله حضرت سوزی بیک درست : امام مقتدر ایسه مدرس بولسون دی . مقتدر امام النین مدرسه آلتماسون دی . اقتدار سزایسه معلم اولماسون دی ، لکن درس ایله اشتغال ایدر ایسه آشقه بارور ؛ آشقه بارسه درس ایله اشتغال ایدر دیمک طاوغه قارش یوکل آط اوزاردیمک در . هیچ بروقت ده بر آدم ایکی خدمتی ادا ایتمز ؛ ممکن توگل . اماملر مدرسه اشلرینه مداخله ایتمه سونلر . عبدالله افندی بوبی - اماملار اوزلری اوقوت مایلار ؛ معلملر نی منع

فيلالار. هيچ بروقت امامت ايله اشتغال ايدن آدم تدريس ايله اشتغال ايدمز. مكتب مدرسلر يالكز اماملار اختيارنه اولسه، مكتب نظاملري درس اصوللري هيچ بروقت اصلاح اولماز. عالم جان حضرت سوزلري مناسب دگل، بختلري وارد دگل.

صرتلانی افندی - قریه لرده هم امامنی هم مدرسنی تربیه ایدرلک فوت بولمای. بناء هلیه قریه اماملری مقتدر ایسه لر معلم هم مدرس اولای بیلسون لر. درست، هم امامت هم تدريس بر اولماق مناسب توگل؛ لکن قریه لرده ضرورت ایچون یارامون.

عبدالله حضرت - بوماده لر قالب طورسون؛ روحانیت قومسیون دوقلادنن صوڭ قرار ویريله چک.

رئیس افندی - روحانیت قومسیوننه تعلقی وار ماده لر ترك اولنده چق.

۲۷، ۲۸، ۲۹ ماده لر ترك اولندی. ۳۰، ۳۱ ماده لر اوقولوب قبول اولندی.

سکز ساعت ایملی دقیقه ده فاصله اعلان اولندی.

طوقز ساعت ۳۰ دقیقه ده رئیس افندی - کرسیلرده قرار ایدیڭز؛ فوطوغرافی جمعیتیز رسمینی آلاچق دیدی. همه آدم جایلارنده قرار ایتدی لر. فوطوغرافی بردفعه هیئت ریاستک بردفعه هموم جمعیتک رسمینی آلدی. الکترو - ماغنیت دخانی بتون جمعیت صالونینی استیلا ایتدی.

سیدگرای افندی ریاستنده، اون ساعت راده لرنده مجلس تکرار باشلاندی.

رئیس افندی - حاضر روحانیت قومسیونک دوقلادی اوقولاچق. کشف افندی ترجمانی دوقلادنی اوقور؛ عالم جان حضرت کشف ایدر. شو آراده کبیرف افندی رابوچیلر طرفندن سوز سویلمیه رئیس افندی دن مساعدده استه دی.

كبير افندی - افندیلر؛ جمعیتمزدده هر صنف وار؛ فقط عمله صنفی یوق؛ جمعیت مجلسنده حاضر بولسه لار اشلری قالا . کیلسه لار کیره آلمیلار؛ بیلت ایچون ایللی تین کرک . مسکین رابوچیلر بنی وکیل ایندیلر؛ بزم طرف دن سن سویله دیدیلر . آلاز مسلمان لار اتفاقنه اخلاص ایله شادلانالار؛ رجا قیلالار اسلام اتفاقی سیاسی مسئله لره مداخله ایتمه سون . معارف علوم ده بزدده برلک ده بولامز دیلر؛ سیاسی ده یوق . مکتب لر مسجد لر حقنده بزدده برلک ده ؛ اقتصادی مسئله لرده یوق .

یوسف افندی - باشقه برشی وار؛ بکابر فابریقانت تنبیه ایتدی : فابریقه ده عمله بالالاری ایچون فابریقانت حسابنه برابتدائی مکتب تأسیس ایدوب، عمله بالالارینی اوراده همانا تربیه ایتمک لازم ایدی . ممکن ایسه ، مکتب پروگرامنده جمعیت شو حق ده بر ماده زیاده ایتمسون .

رئیس افندی - مکتب پروگرامنده برنجه ماده اصلامینی قومسیونه حواله ایتمش ایدیگز؛ شو بر ماده نڭ علاوه سنی ده قومسیونه حواله ایدرسز می ؟

شو صوڭ درجه ده معقول طلب جمعیت طرفندن مقبول اولوب ، مکتب پروگرامنه ده بر ماده زیاده اولندی .

(۳۱) عمله اولادی ایچون خواجه لر مکتب تأسیس ایدرلر . کشاف افندی ترجمانف قومسیون دوقلادینی اوقودی دوقلاد ، بر قدر عبارتنده تعدیل صوڭنده؛ شودر :

عموم روسیا مسلمانلرینڭ نیزنی نوو غوردده ۱۹۰۶ سنه آوغوست ۱۶ ده ابتدا اولنمش مجلسلری پروگرامنڭ اوچنچی ماده منی حل ایتمک ایچون صایلانمش قومسیون قرار ی :

(۱) روحانیت اصلاحی قلب حکمنده اولان صوبرانیا اصلاحندن ابتدا اولنور . روحانیت نظاملرینی همده مطلقا مسلمانلرک امور دینیله لرینی اصلاح فقط صوبرانیانی اساسندن اصلاح صورتندگنه ممکن اولور .

(۲) روسیاده مفتیلر ، (قریم ، قافقاسیا ، اورنبورغ ، تورکستان ، فرگیز مفتیلری) متدین علوم دینیله ماهر احوال زمان دن آگاه صاحب بصیرت اولوق شرطیله ، اهالی طرفندن بش سنه مدته صایلانوب شیخ الاسلام عنوانینی حائز اولاجق لار . مفتیلر تحت ریاستنده اولاجق اداره روحانیله محکمه اسلامیله اسمنده وقوتنده اولاجق .

(۳) اهل اسلامک همه دینی اشلری ، مناکحاته عائد همه مسائل شرعیله لر محکمه اسلامیله تحت قضااستنده اولوب ، ولایت محکمه لر اولدا بو اش لرده مداخله ایتمیه جک .

(۴) هر بر محکمه اسلامیله امور شرعیله ایچون صاحب بصیرت علمادن اوچ یاخود آلمی قاضی ، امور نظامیه اداره سی ایچون فوقشناس نومسلمان یور یست اهالی طرفندن صایلانوب تعیین اولنور .

(۵) محکمه اسلامیله مسجد مدرسه ایچون خلق صایلاوی بو یهجه امام مؤذن مدرس معلم کچی خدمه لر نصب ایدر ؛ علماً و اخلاقاً لیاقت لرینه نظارت ایدر ؛ خدمتلرنده قصور ایدر لر ایسه بلا مساهله تنبیه یا تکییر یا موقتا عزل یا خود تماما عزل کچی جزالرنی بالاستقلال اجرا ایدر .

(۶) محکمه اسلامیله مکتب مدرسه لر نظارت ایدر ؛ دین وفق اقتضاستنه مناسب پروگرام لار تعیین ایدر ؛ احوال درسیله لرینی احتساب ایدوب ، هر سنه اخیرنده امتحان اجرا ایتدور .

(۷) محکمه اسلامیله اوز وظیفه لرینی اجرا ایتمک ایچون ، ولایت لرده

اویزدلدرده آخوند مدرس امام لار هیئتندن عبارت، مجلس لار تشکیل ایدر.

(۸) همه روحانیلرک (شیخ الاسلام، قاضی، نائب، امام، موزن، مدرس، معلم) معاشلری تأمین قیلنور. اسلام روحانی لری خره ستیان روحانیلرینه هر بر حقوق ده مساوی اولور.

(۹) هر سنه ده بر دفعه شیخ الاسلام حضورینه، ملت حاجتلرنک مشاوره ایتمک ایچون اون بش دن ایملی گه قدر علما و اهل بصیرت دهوت اولنوب، بر مجلس شوری تشکیل اولنور.

(۱۰) یدی صو، تورکستان ولایتلری ایچون بر محکمه اسلامیه تأسیس اولنسون؛ قریم قافقاسیادن خارج همه اهل اسلام اورنبورغ تورکستان مشیخت لرینه تماما ادخال اولنسون.

(۱۱) همه شیخ الاسلاملر فوقنک، شیخ الاسلاملرک اشلرینه نظارت ایدر، مسلمان لارک اشلرینی اداره ایدر، دینی ملی حقوqlرینه حمایت ایدر، همه حاجتلرینی بلا واسطه امپراطور حضرتلرینه ایصال ایدر، مسلمان لار طرفندن صایلانمش متدین علوم دینییه ده متبحر بر رئیس تعیین اولنور.

(۱۲) شیخ الاسلاملر رئیس هر سنه لاقل بر دفعه همه شیخ الاسلاملرنی دعوت ایدوب، مسلمان لارک مهم اشلری حقنک قرارلار، مشکل مسائل دینییه حقنک فتوالار تعیین ایدرک اهل اسلام اشلرینی اداره ایدر. شو رئیسک اداره سی محکمه اسلامیه لرا ایچون بر مرکز، همه روسیا اهل اسلامی ایچون بر رابطه اولور. شیخ الاسلام، نائب، قاضیلری تصدیق کبی اش لر همه سی رئیس النده اولور.

(۱۳) هر طرف دن جمع اولنمش امتحان پروغراملارندن انتخاب، دین وزمانه ک موافق صورتک، ترتیب قیلنمش بر پروغرامی شو سنه ده

بلا تاخير محكمه اسلاميه همه مدرسلره ارسال ايدوب، بوندن صوڭ
امتحان لار شو پروگرام حسبچه اولاجق ديو اعلان ايتسون. اتفاقڭ
اداره مركزيه سي صوبرانيادن شويولده حركت ايتمگي طلب ايتسون.
رئيس افندي - قومسيون دوڭلادی تمام. دوڭلادڭ عمومته عائد
سوزلري وار افنديلر سويله سونلر.

عياض افندي چنگيز - مجلس ترتيبته عائد بر سوز؛ زالده توتون؛
تره زلر آچيلسون، توتون چيقسون. حاضر سويلنه چك مسئله ده
براز توتونلي. ايكي توتون برلشسه باش آورتا باشلار.

عالم جان حضرت عياض افندي سوزندن دينني تحقير آڭلاشيله
ديدی؛ جمعيت شو حق ده آواز کوتاردی؛ عياض افندي سوزيني
فايناروب آلميه مجبور اولدی.

عياض افندي - مکتب مدرسه قومسيوننڭ دوڭلادی جمعيت طرفندن
مقبول اولدی. مکتب مدرسه لر جماعت اختيارنڭ اولاجق محقق اولدی،
بنا عليه شو کونگی دوڭلاددن ۶نچي ۶نچي ماده لرڭ محکم من قالاچق ضروري
اولدی. مکتب مدرسه لر صوبرانيا اداره سنڭ، دوڭلاد تعبیرنچه محكمه
اسلاميه نظارتنده اولميه جق. دون قبول قيلنمش قرار بويينچه جماعت
اختيارنده اولاجق.

دوڭلاد رئيس العلماء اسمنڭ بيك زور بر بيور و قراط بولسون دی.
اول زور بيور و قراط منسترلر آراسنڭ بولوب، پادشاهغه دوڭلاد سن
کيره آلسون دی. دوڭلاد اداره مستبد اصولی بتماسه ایدی دی، اهالينڭ
اوزينه اختيار حریت ويريلمه سه ایدی دی. دوڭلاد باش دن آياق
اداره مستبد اصولنه بنا اولنغان؛ تاريکلا طوتوب حقوق حمايه ايتمک
دنائنه قورولغان. رئيس کړک توگل. ده موقراتيزم اصولنه تاما مخالف.
رئيس، بيك زور بيور و قراط، کم بولسه ده مسلمان بولسه ده کافر بولسه ده

خلق ایچون ضرر بولا. بوندن صوڭ اسکی نظام بتهجك، اداره مستبد
اصولی قالییهجق. پروگرام لارنی اسکی نظامغه قاراب یاصامایچه یگی
نظامغه موافق یاصارغه کرک.

دوقلاد هیچ آڭلاشیلمای؛ عربی فارسی ترکی روسی کلمه لردن
اویوشدورلغان جمله لرگنه. آڭلاشیلورلق توگل؛ روسجه ایتکان ده
طومانی، تاتارجه ایتکان ده توتونلی. پروگرام ده توتونلی سوزلر
بولماسقه تیوش. توتون سز بیک ساده بولورغه تیوش.

کشاف افندی ترجمانی - مکتب مدرسه صوبرانیا نظارتند اولور
دیمک خلق اختیارندن چیقار دیمک توگل. خلق اختیارند اولور
صوبرانیا نظارت ایدر آراسند تنافی یوق. مکتب مدرسه لره نظارت
ایتمک ایچون خلق بر آدم یاخود بر هیئت تعیین ایدر ایسه مکتب ده
مدرسه لر خلق اختیارند اولمش اولور، رئیس لک معقول توگل؛
ده موقراتیزم اصولنه مخالف دیدی. قبول قیلما. جمهوریت لرده
رئیس وار. ریاست جمهوریت اصولنه ابداء مخالف توگل.

اسماعیل افندی فصیح پرینسکی - شو کون مذاکره اولنور مسئله لر
عرض اولنان شیلر اوقدر اهمیتلی درکه جان ویروب جان آلاچق
قدر. روحانیت حقنده حاضر قیلنمش دوقلاد زمانه نسبت ایله پک
بیوکدر؛ شو از وقت ده بوقدر اشلر اشله مک پک زور شیدر.

برقناد ایله اوچلماز؛ طبیعی اوچمق ایچون ایکی قناد لازم
اولور. مفتی کیم اولاچق؛ مفتی کرک پک معلوماتلی اولسون؛
معینده بر قاچ اهل علمک وجودی لازمد. روسیادر بومملکت
علوم دینییه دن فضله، روحانیلر علوم دنیویه علوم سیاسییه ایله
اوغراشمق لاری لازم اولور. فصیح پرینسکی اولسون دیمه گز؛ روسیاده
مفتی اولان عالم جان حضرت کبی عالم، یوسف افندی کبی سیاسی

اولسون . ایکی جناحلی اولماسه روسیاده مفتی اولاماز . بونک
 لزومینی بزه تاریخ کوستردی . یامان زاکونلار کوب ایدی ؛
 چاره سنی کورن مفتی اولمادی ؛ یخشی زاکونلاردن مناسب فرصتلاردن
 استفاده ایدن مفتی کورنمدهدی . املاک اوقافمز المزده قالمادی ؛
 خراب اولدی . مفتی لرمز یامان دگل ایدیلر ، لیکن اهل ایمس
 ایدیلر . ایکی قنادلی اولقی لازم در . چاره سنی طابمق کړک . نه یابالم
 کندومزده اویله بیوک مکتب مدرسه یوق . غمنازیده اونیه رستیت ده
 اوقور ایسه علوم دینییه دن محروم اولاجق . بناءً علیه اداره روحانییه مز
 ایکی قنادلی اولقی ایچون مفتی عالم دن اولسون ، معاونی حقوق شناس
 سیاسی اولسون . قاضی لری غیرتلی علمادن ضیالیلردن اولسون .
 بویله اولورسه دینی ده بری ، سیاسییه بری اولور .

شاهمردان افندی قوشچیغولفی - جماعت ؛ دینمز ماده لری کلوب
 یاتور . بزلره دین ترقی سی هم دنیا ترقی سی لازم در . روحانیت
 اداره لرینی اصلاح ایتمک ؛ روحانیلره اطاعت ایتمک لازم . عرب ده
 عقل وار ؛ یخشی سوز سویله گان لری : اوز قدرینی اوز حرمتنی وفا
 ایدن آدم لری قدر ایدیکز حرمت قیلکز دیمش لری . عالم لردیان تلی
 اولسه لار شریعت یولنده استقامتلی اولسه لار بز عالم لرمزنی کما ینبغی
 حرمت قیلامز . عالم اسمی نبی دن میراث ؛ عالم لری حرمتنه دینمز ترقی
 طابار . مفتی عالم لردن اولسون ؛ دیانتلی استقامتلی اولسون ؛ بر
 کورگان کافر مسلمان اولور درجه ده انسانیتلی مهابتلی اولسون .

سهمان افندی اسحاقی - دوقلادنی آکلامادیلار ؛ اعتراض
 ایتمیلر . توتونلی دیدیلر ؛ رئیس اولور ایسه حریت اولماز دیدیلر .
 برر رئیس لازم ؛ اسمنه اختیار . هیچ بر یرده باش سز ملت یوق .
 صوبرانیلار رئیس عمومی اشلرنی اداره ایدر ؛ مشکل مسئله لرنی

حل ایدر . نیچون لازم دیمیه اورون یوق .

ابراهیم افندی بایبکی - نیمیز حضرتلرینه قیاسا بزم دین اسلامده عمومی بررئیس لازمدر . مقتیلر فوقنده بررئیس بولنمق بنم فکرمجه پک مناسبدر . بوراده ده موقراتیزم اصولنه خلاف شی یوق . رئیسك اختیاری ده جماعت النده اولاق .

حسن افندی مامین - افندیلر سوزم بیک از . بزیاشرنی علماغه خلاف حرکت قیلالار دیب تهمت ایتمه لر . بزهیچ بر وقت علماغه قارشى توکل . فقط بزخلق نی بهادرلك یولینه دعوت قیلامز . هر وقت دینمزه مختاریت آوتانومیا طلب ایتمه مز . اگرده دینمزه مختاریت آوتانومیا بولسه برگنه رئیس توکل ؛ لازم ایسه بیک رئیس تعیین ایدر مز ؛ رئیس مسئله سی اوقدر بیوک مسئله توکل ، آوتانومیا کرک ؛

کشاف افندی ترجمانی - مختاریت دینیه آوتانومیا البته لازم ، سوز یوق . ۱۱ نچی ماده نی آکلاسالار مختاریت دینیه آوتانومیا دیمك در . رئیسك وظائفی نه در بیلسه کز ، تماما مختاریت صورالمش در . دو قلادماده لرینی برر برر اوقومیه باشلا دیلار .

۱ نچی ماده اوقولدی .

سلطانعلی یف افندی - روحانیت نظاملرنده اصلاح لزومی هر بر آدمه معلوم ؛ صوبرانیه اصلاح اولنسون دیمك هیچ بروقت پروغرام ماده سی اولاماز . نه یولده اصلاح اولنه جق ، نصل اصلاح ایتمك لازم بیان ایتمك كرك . دنیوی جهتلرنی روحانیت اصلاح ایتمز . روحانیت دینی جهتلرنی اصلاح ایچون لازمدر . اصلاح دیمك ایله اش بتمز ؛ اصلاح چاره لرینی کوسترمك تیوش .

عبدالله حضرت آپانای - وقتمز بیک آز ؛ بوگون دورت کون اولدی . خلق نفرت ایتمه سون . هر کس خطیبلمکنی کوسترمك چی بولماسون ؛ بزه هر کس خطبه اوقیور ؛ بس . اهلیت سز خطیبلر

چیتماسون . سلطانعلی‌یف افندی آڭلاماش . اول روحانیت باشی
اصلاح اولنمق لازم . اما نصل اصلاح اولنور ، اوفاق مسئله .
احمدجان افندی مصطفی - حکومت تعیین ایتمش مفتی هم مفتیلک
بزه کرک توگل ! زیرا مفتیلک اصلا بزم فائلمز ملاحظه سیله تأسیس
اولنماش در . یالکز اهل اسلامک همه امورینی کیف ما یشاء
اداره ایتمکده بر کور قورال بولسون ملاحظه سیله مسلمانلر
ایچون حکومت طرفندن بر مفتیلک تأسیس اولنمشدر . اوز فائلمز
ملاحظه سیله وضع اولنماش بر اداره یی هر نه قدر اصلاح ایتمک
خیالنده حرکت ایدر ایسه کده هیچ بر وقت نمره چیتیمیه جق . برار
اصلاح اولنوبده بو کون بزم فائلمز خدمت ایدر کبی کورنور
ایسه ده ، یارین اسکی اداره اسکی خدمتنده دوام ایده جک در .

بزه ، هر بر حاجتمیزی ادا ایدر ، فائده لرمزه خدمتده حرکت
ایدر ، اوز طرفمزدن تأسیس اولنمش ، بر اداره لازمدر . البته
شو صورتله تأسیس اولنمش اداره حاجتلرمز دوامچه دوام ایدوب ،
قوتمز نسبتنده قوی اولاجق در . بناء علیه اهدا تعطیل اولنمیه جق .
بزه لازم تعلیم تربیه سی حر مکتب مدرسه لر ؛ بزه لازم مقتدر معلم
مدرس لر ؛ بزه لازم بونلاری تربیه اداره ایچون تامین اولنمش خزینه لر ؛
بزه لازم شو خزینه لری محندن جمع ایدوب محله صرف ایتیمیه مقتدر
سیاسی لر ؛ بزه لازم مکتب مدرسه لر انتظامنه صرف همت ایدر مقتدر
ناظرلر ؛ بزه لازم اهالینک دینی عمومی حقوقلرینه واقف اولان ،
مشکلاتنده فتوی ویرن ، دعوالرینی فصل ایدن ، فعلی ایله دیگرلره
نمونه اولان عالملر امام لر مؤذن لر .

بزه لازم روسیامسلمانلرینک هر بر عمومی اشلرینی انتظام صورتنده
اجرا ایچون عدالتی عالم لردن ، امام لردن ، مدرس لردن ، سیاسی لردن

صایلانمش بر «هیئت نظارت». شوهیئت اهالی ایله حکومت آراسنده واسطه اولسون؛ اهالینگ خلافی قانون اشلرندن حکومت عتدندک مسؤل اولسون. بوهیئت اوز اعضالری آراسندن علی النوبه بریاخود اوج سنهیه بر رئیس صایلاسون. خصوصی مسئله لرده رئیس مسئله سنه کوره اولسون: دینی مسئله لرده عالم لردن، تعلیم تربیه مسئله سنده پید اغوغ لاردن، سیاسی مسئله لرده حقو قشناس یوریست لردن رئیس صایلانسون. هر مسئله اکثریت آرا ایله حل قیلنسون.

بزم ایچون شویله بر هیئت لازم در. حکومت مکرینه قورال اولمش صوبرانیا بزه کرک توکل.

هادی افندی آطلاسی - صوبرانیا کرک؛ زیر ایلمنسکی صوبرانیه کرک توکل دیمش.

۱ نچی ماده قبول اولندی.

عالم جان حضرت - صوبرانیه ولایت اداره سنه مشیر معاون کبی قیلنمش ایدی؛ صوبرانیا ده حکم قوتی یوق ایدی. صوبرانیا ده حکم قوتی اولسه ایدی؛ مفتیلرده قاضی لرده حاکم لک اولسه ایدی؛ دینی اشلر همه سی صوبرانیا ده قارالوب فصل اولنسه ایدی. صوبرانیا مر محکمه شرعیه قوتنده محکمه اسلامیه اسمنده اولسه ایدی.

عالم جان حضرتک شو عرض لاری جمعیت طرفندن بلا خلاف قبول اولندی.

۲ نچی ماده او قولدی.

صرتلانی افندی - بو صایلا اول صایلا و بولا؛ یا گلش بولوا احتمال. تاتارده بر مقال وار: «اوزی بیغلغان یغلاماس، دیلر. بتم فکر مجه اوج سنهیه صایلا و کفایه؛ بش اولماسون؛ اوج یتنه. دین عالمی اولسون. باشقه علملرنی بیلسه بیگرک گوزل. گناه دن قورقسون؛ کیسه سنی

اويلاماسون؛ اوستنه التزام قيلمىش خدمتىنى ادا قىلورلىق بولسون .
روس جه بىك بخشى بىلسون؛ آلاى ده بر معاون يورىست تعيين
قىلنسون . يورىست مسلمان بولسون .

منهاج افندى يوسف - مفتىنىڭ موقت اولماسى بىك گوزل . لىكن
اوج سنه يەگنە اولماسون؛ بش سنه يە انتخاب اولنسون . ابكى اوج
سنه تجربه حاصل ايدر؛ صوگره اش قىلور . هندستان ده انتخاب بش
سنه لك بولا . مفتى عالم اولسون ديدىلر . هم عالم هم سياسى
اولمق لازمدر . لىكن علوم دينيه هم علوم سياسيه ده كمال بر آدم ده مال
ايدىگندى ، زمان مساعى ايتىدىگندى ، مفتى نى علمادن صايلاپ ،
يورىست لاردىن بر معاون تعيين ايتىك لازمدر .

احمد جان افندى مصطفى - بنم فكرم جه صوبرانىانك بزه لوزمى يوق .
عموم علمادن مركب بر هيئت عاليه لازم .

جنگيز افندى - رئيس نى مفتى نى قاضى نى خلق انتخاب ايتسون ؛
خلق تصديق ايتسون .

سليم گراى افندى جانتورين - مفتى كلمه سندن قاضى كلمه سنىڭ
معناسى آرتىق دىلر . بناءً عليه مفتى اسمىنى تغيير ايتىك ،
قوتىنى بلىد ايتىك لازمدر .

۲ نچى ماده قبول اولدى . مفتى لك مدت بش سنه قرار اولدى .
مفتى اسمى لغو اولنوب ، بوندىن صوگ شيخ الاسلام لقبى جارى
اولاجق اولدى . مفتى معاونى بر مسلمان يورىست تعيينى مقبول
اولدى .

۳ نچى ماده اوقولدى . جمعه خصوصى يعنى متعدد جامعلر اولور ايسه
جمعه نمازىچون بر جامعك اختصاصى حقنە مذاكره دوام ايتدى .
رشيد افندى - بو يرلرده روسيا مملكتنده شائع بولغان هر مسجدده

جمعه . اسلام مملکتنه واروب هکورمش آدمیره معلوم: اسلام دیارنده
 بش وقت نمازی محله مسجد لرنده اوقوب، جمعه نمازینی جامع لرده ،
 جمعه ایچون مخصوص مسجد لرده، بیگ لب آدم برلک ده ادا قیلا ، شرها
 جمعه دن هموم مسلمانک اجتماعی مقصود در . نبی اکرم جاهت نمازینه
 تحریض قیلا ایدی؛ هر وقت اصحاب کرامی بر آرایه طویلار ایدی.
 اجتماع ده الفت اتحاد وار ، اجتماع شریعت مزده بیگ بیوک بر
 سیاست در . مکه مکرمه ده اجتماع دن مقصود عموم اهل اسلامک
 تعارفی در . دین اسلام ده حج هموم اهل اسلامک اتحادی تعارفی
 ایچون مشروع بر بیوک رکندر . هر حال ده جمعه نمازی هر
 یرده اولمق افضل در .

مصطفی لطفی افندی شیروانسکی - رشید افندی سوزینی تأکید
 ایتدی . برقریه ده اوج یا بش جامعک فائده سز لگینی هر جهتن دن
 ضرر اولدیغینی بیان ایتدی .

ابوالمحجن افندی - صوبرانیانک قوتی بیوک اولسون دیک.
 مقتیلر روسجه بیلملرلر ایسه ده ضرر یوق دیک . بو برار مناسبت سز .
 بر بلده ده ایکی محله ده جمعه درست اولماسه ، بوقدر زمان لردن بیرو
 روسیاده ادا قیلنمش جمعه لر نصل اولور؟ جمعه لر جوازی جمعیت
 اسلامییه می توقف ایتمش؟

قالمش اون بر ماده مذاکره سی یارینه تأخیر اولندی . ۱۲ ساعت ده
 مجلس تمام اولدی، ه نچی مجلس یارین ساعت ده اولاجغی رئیس افندی
 طرفندن اعلان اولندی .

VI

اورنبورغ مسلمانلاری طرفندن اهل اسلامك سېچى نى وەسنە دوقتور
جھانگىر افندى بايבורىن واسطە سىلە كوندورلەش لائىخە دەن كورمادەلر :

۱

شو سنە ۳۱ مەرت دە مەارفى نەزەرقى طرفندن تصدىق اولەنش
۳۷ مادە دن عبارت مەكتەب نەظاملرى چىت قوملر ك خصوصاً بزمسلمانلر ك
دىن لرىنى يازولرىنى قومىت لرىنى ملەت لرىنى محبو ايدوب
روسلش رقى خرەستىيانلاش رقى ايچون نىچە سنە لردن بىر روسىيونىرلر
طرفندن قورلش برپلاندەر. اهل اسلام اصلاً و قطعاً بونظاملرى قبول
اينمىيەك. جبراً اجر ايدىلەك ايسە، هم اهل اسلام ايچون هم دولت
ايچون دەشتلى حادثە لرميدانى آچىلاچى در.

بش بېك مقدارنە اورنبورغ قارقالى مسلمانلارى صحرا دە جمعىت
ياصا بونظاملر ك هر بر مادە سنى تەقيق ايتدىلر. همه مانىفست دە
مەك كور حرىت اساسلرىنە شومادەلرى مخالف كوروب پروتست
ايدەدىلر. هم دە دولت دوماسنە رفع ايتمك ايچون بر رەزالوسىيە تەرتىب
ايتدىلر. دوماطارالدى. رەزالوسىيە دوماشوراسنە واصل اولامادى.
شومادەلر ك هر برى حرىت اساسلرىنە مخالف اولدىغىنە كورە،

اورنبورغ اهل اسلامى شومادەلر ك فسخ اولنما سنى طلب ايتەلر.
«روسىيە مسلمانلرى اتفاقى» نەوەسى عموم روسىيە مسلمانلرى اسمەن
پروتستوا اعلان ايلەمى، ياخود دىگر بر چارە ايلەمى مەك كور نەظاملرى فسخ
ايتەرسە ايدى. اتفاق مسلمان نەوەسى مەك كور نەظامنى معايىنە ايدىرگە
لر دوم كورسە، ۴، ۶، ۸، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۷، ۲۶، ۲۷، ۳۲، ۳۵، ۳۶،
مادەلرى خصوصى بردقتلە نظر ايدە بىلور.

عموم روسىيە مسلمانلرىنك حقوقلرىنى حمايە ايدە بىلەك روسىيە
بىوك بر اسلام جريدى سنى پتربورغ دە نشر ايتمك لازمدر.

۳.

اسلام مدرسه لرینک اصلاحي حقنك اجمالاً اولسه ده اتفاق مسلمین جمعیتی بر طریق کوسترسون .

۴.

بوندن صوڭ اولاجق انتخابلرده اهل اسلامك قایسی سیاسی فرقه لر ایله برلك ده حرکت ایتمکلی فائده لی اولور ، لازم ایسه شوخصوص ده نره دن تعلیمات آلنور ، تعیین قیلنسون .

۵.

«روسیا مسلمانلری اتفاقی» پروگرامنك ماده لرندە ملاه ظاتەز :
 (۱) ۹نجی ماده دن مراد نه اولدیغی ، ونه دن عبارت ایدیگی آڭلاشیلما دی ؛
 (۲) ۱۸نجی ماده ده دورت ركنلی صایلا و صورتندە ، اهل اسلام دن وکیللرنی هدد نفوس لرینه متناسباً انتخاب ایتمك ممكن دگل ، (۳)
 ۲۴نجی ماده ده «مینستئرلمت وکیللری ایچندن صایلانور» قیدی ،
 ۳۸نجی ماده ده «شریعت اسلامیه گه خلاف اولماق شرطیله ۱۸۶۴سنه ،
 ۴۹نجی ماده ده «ملی حرف ایله» قیدی ، موافق ایسه لر ، علاوه قیلنسون .

هیئت ریاست شوماده لری مطالعه ایدوب ، ۱نجی ۳نجی ماده لری مکتب مدرسه قومسیوننه ، ۵نجی ماده یی پروگرام قومسیوننه توزیع صوکنده ، ۲نجی ۴نجی ماده لری ندوه قرارینه درج ایتدی .

VII

پروگرام قومسیوننك مذاکره سی .

مذاکره ۱۹-۲۰ آوغوست ده ایکی کون دوام ایتدی . مذاکره ده قومسیون اعضالرنك فقط اکثریتی حاضر اولوب ، مجلس لر مصطفی افندی داوید و ویچ ریاستنك دوام ایدرایدی . رئیس افندی هر بر ماده بی علی حاک و قوب ، قومسیون هر بر ماده بی علی حاک مذاکره ایدرایدی .

۳ نچی [*] ماده ده « نسانك حقوق ده مساواتی ، مسئله سی مذاکره اولندی . دیگر ملتلك نسالری حقوق صاحبی اولوب ده ، اهل اسلام نسالری حقوق صاحبی اولیه حق ایسه لر دولت دوما سنه انتخاب مسئله سنك همه دیگر جهتلرده اهل اسلامه بیوك ضرر لر اولاق دیدیلر .

علی مردان افندی - حقوق ده مساوات ، دولت دوما سنه انتخاب مسئله سی ایچون گنه دگل ، هرشی ایچون لازم در . لازم در كه نسا هیچ بر حقوق دن قانون دن استئنا قیلنماسون .

عبدالله افندی بوی - شرع شریفی نظر نك نسا هر حقوق ده رجال کبی در . شریعت بهانه سیله حقوق ده مساوات مسئله سنك اسقاط ایتك جائز دگلدر . بوندن ماعداً حقوق الزامی دگلدر . نسالر حقوق ویریلسون ، اختیار لر یله استفاده ایدر لر . شریعت حکمنه مخالف اولاق خصوص لارده ترك ایدر لر .

هادی افندی - ماده مزده مذکور مساوات قانون نظر نك مساوات در ؛ شریعت احکامنده دگل ؛ یا خود شریعت مساعده ایدر درجه ده قانون قاشنده مساوات دیمك ممكندر .

شو مآلده مذاکره دوامی صوئنده اتفاقاً بلا تغییر ۳ نچی ماده علی حالها ترك اولندی .

ماده لری علی الترتیب اوقیوب ، ۷ نچی ماده یه کلدیلر .

رئیس افندی - بو راده تناقض وار . زیرا ملك غیر هر تقدیرده حرام ایسه ، خیر عمومی ایچون ده آلمانق لازم اولور .

علی مردان افندی - ۷ نچی ماده ده تناقض اولور ایسه ، ۶ نچی ماده ده تناقض اولمق لازم اولور . تناقض دگل بو ؛ استثنادر . بونك مثاللری واردر : عمومی بر حاجت ایچون مثلاً تیمور بولنی

(۵) همه اهالی ، اركل خانواق دین قومیت فرق اولنما یوب ، قانون قاشنده برابردر .

اوراتمق ایچون بر آدمک یا خود بر جماعتک بیرینسی بدل عادل مقابلنده افراغ ایتدرمک شریعت هم قانون نظرندە جائز اولور . حق غیرک احترامنه تعدی حساب اولنماز . ملک غیرى قصبا یا مصادرة آلمق هیچ بر تقدیرده جائز اولماسهده ضرورت عمومیه وار ایکن ، بدل عادل مقابلنده آلمق قانون عندنک جائز اولور .

۹نچی ماده اوقولدی .

شوماده تجارتده صناعتده هر برعمل ایله اشتغالده حریتدن عبارتدر : لیکن تجارت یا صناعت ایله اشتغالده حریت دیگرک جاننه مالنه خطر سزک ایله محدوددر . دینامیت بومبا بارود کبی شیلری شهر دروننده حاضر ایتمک ، یاخود سموم کبی جان تلف ایدر شیلری آچیقدن آچیغه بازارلارده هرکس اوز اختیار یله صاتمق قانوناً ممنوع حساب اولنور . روسیا دولتنده حریت عمل قانونی تماماً جاری دگلدر . مطبعه چیلک کبی اشلرده حریت یوقدر .

رئیس افندی - حقوق مدنییه مسئلهسی وار ایسه ، شوماده بی علی حده ذکر ایتیمیهده حاجت یوق .

بعضلار شوماده ننگ ذکر اولنماهه سنی مناسب دیدیلر ؛ بعضلار «مسلمانلار حقننده شریعت محدودنده ، قیدی زیاده اولنسون دیدیلر . زیرا غمر صاتمق فاحشه لک ایتمک مسلمانلار ایچون اصلاً جائز ایمنس دیدیلر .

علی مردان افندی - شریعتنمزه جائز دگل شیلردن اجتناب ایتمک دیانتنمز اقتضاسیدر ؛ حدود شریعتی تعدی ایتمه مک دینمز ایجابیدر . دینمز قوتیله برشیدن انتهایه قدرتمز یوق ایسه پولیتسه خوفیله اوشیدن اجتناب ایتمک حمیت ملییه مزه تماماً منافیدر . امور دینییه مز امور ادبییه مز اوز اختیارمزه شریعتنمز حکمنده اولسون .

اتفاق پروگرامنده محلى مختاريت وار. اويله اولور ايسه بوقبيلدن اولان شيلر اوز اختيارمزه اولور. عبدالله افندى بويى - دينده حریت اولديغى تقديرده ارتداد جائز اولماسون ديميه قادر دگل ايسهك، عملده تجارتده حریت اولديغى تقديرده خمر صاتمق جائز اولماسون ديميهده قدرتمز بوق اولاجق.

صدرى افندى مقصودى - دينمىك اعتقادات عبادات قسمنده هر شى شريعتمزه اولسون ديمك لازم ايسهده، معاملات هم حقوق بابلنده هر شى شريعتمزه اولسون ديمك روسيا دولتنده ممكن اولميهجق. او خصوص لارده شريعتمز احكامى قانون احكامنه ميدان ويرهجك.

۹ نچى ماده، شو مالدده مذاكره دوامى صوكننده، على حالها ترك اولنوب قبول اولندى. نوبت ۱۷ نچى مادهيه گلدى.

«دولت دوماسى وضع ايتمش» قيدىنى حنفى ايتمك فكرى عرض اولندى. بر قدر مذاكره صوكننده شو قيدنى حنفى ايتمهك اتفاق آرا ايله مقبول اولدى.

۱۸ نچى مادهده مذاكره ممتد اولدى. مذکور مادهده اوج مسئله وار ايدى: (۱) دورت ركنلى صايلالو، (۲) بر مجلسلى وکالت، (۳) اهل اسلامدن عدد نفوسلرينه متناسب وکیللر.

دورت ركنلى انتخاب عمومى، بىلا واسطه. مساوى، خفى انتخاب ديمك در. مذکور مادهنك طلبينه كوره، انتخاب عمومى اولمق يعنى

علم ، مال یا خود امتیاز شرط اولماف ، هر ملتدن بلا تفاوت وکیللر انتخاب اولماف لازمدر . کذلک هر ملتدن وکیللر ملتک عدد نفوسنه متناسب اولماف یعنی صایلاوده رایونلار دائرهلر اعتبار قیلنمایوب ، هر ملتدن علی حده عدد نفوسلرینه کوره وکیللر صایلاماف لازمدر .

۲ نچی مسئله : ملت وکالتی بر مجلس دن عبارت اولور .
صدری افندی مقصودی - ایکی مجلس اصولی ذاتنده ففا برشی دگلدر . اهل اسلام ایچون کیله جکده فائدهلی اولماسی احتمالدر . شوکون روسیاده اولان دولت شوراسینک عدمی وجودندن خیرلی اولدیغنده شبهه یوق . زیرا شودولت شوراسینک تشکلی غایت کیفیدر ، اعضالاری اهالی طرفندن صایلانمش دگل ، حکومت طرفندن تعیین اولنمشدر . لکن دومادن باشقه ، اهل وطن طرفندن انتخاب اولنمش ایکنجی بر دیوانک وجودن پک چوق جهتن فائده اولاجفر مأمولدر .

شوزمان اغتلال زمانی اولدیغندن ، روس پارتیالرینک اکثری بر مجلس اصولینی طلب ایدرلر . زیراجمهوریت فکرنه اولان پارتیالار ، دومانک فوقنده بر دولت شوراسی اولسه آریستوکراتلار غلبه ایدر ، دوما استه دیگی اصلاحاته سد چگر احتمالندن قورقلار . فرانسییه ده هین حال واقع اولدی : ۱۷۹۲ سنه اغتلالندن صوک برنجی دفعه اجتماع ایتمش مجلس تنظیماتده ایکی مجلس اصولی مباحثه ایدلدی . اکثریت بر مجلسلی اصول طرفداری ایدی . بناء علیه فرانسییه ده برنجی پارلامنت بر مجلسلی اولدی . لکن شو کون فرانسییه جمهوریتی بو اصولدن واز کچدی . فرانسییه ده « شامبرده ده پوته » دن باشقه برده « سانات » واردر .

شورمان ده اڭ جمهوريت طرفدارى اولان مملكتلرده ايكي مجلس
 اصولى مقبول اولمش در؛ پارلامنت لارا يكيگه آيرلمش در .
 شوايكي مجلس اصولينڭ هر يرده مقبوليتى نڭ فلسفى سببلرينى ؛
 عمومى نقطه نظر دن اولان فائده لرينى بيان ايتميه حاجت يوق ،
 فقط بزم ملت نقطه نظر دن اولا بيله جڭ فائده لرينى بيان ايدرم ؛
 يقين ده روسياده عمومى بلا واسطه خفى انتخاب اصولى موقع اجرايه
 فويولورايسه ، بزم درجه مديتمز ديگر ملتلردن آشاغى اولديغندن ،
 اكثر ولايت ده اقليت تشكيل ايتديگمزدن ، بزلر دوماغه بيك از
 اعضا كوندوره بيله جگز ؛ دوماده وكيللرمز عدد نفوسمزه متناسب
 اولميه جق .

لكن دومادن باشقه برديوان اولسه ، اعضالارى هر ملت دن عدد
 نفوسلرينه متناسب صايلانسه ، بزلر دوماده غائب ايتديكمز منافع
 مليه ي اوراده قزانيرز .

شويتساريه ده ايكي پارلامنت واردر : برى «شوراي ملي» اعضالارى
 عمومى طوغرى انتخاب اصوليله صايلانور ؛ ديگرى «كانتونلر شوراسى» ؛
 بوراده عدد نفوس اعتبار قيلنمايوب ، هر كانتون دن ايكي آدم انتخاب
 اولنور . شوراي مليه كانتونلاردن صايلانمش اعضالار متفاوت
 ايسه ده ، كانتونلار شوراستنده مساويذر .

روسياده موجود ملتلرڭ نفوسجه تفاوتى شويتساريه كانتونلارى
 آراسنده اولان تفاوت دن ده بيلوكدر . بناء عليه دولت دوماسنده
 روسلاردن نه قدر اعضا اولسه مسلمانلاردن اوقدر اعضا اولسون
 ديمك ممكن دگلدر . هيچ اولمازسه ايكنجى برديوان اولسون ده ، اوراده
 بزم وكيللرمز عدد نفوسمزه متناسب اولسون ديمك ممكندر . بزم بو
 طلبمز قابل الاجرادر .

دولت دوماسى عموم روسيا اهالىسى نىڭ منافع مليه سياسيه عدليه
اقتصاديه سنڭ ميدان مذاكره سى اولور؛ ايكنچى ديوان روسياده
موجود ملنلارڭ منافع دينيه ومليه لر ينىڭ موقع مباحثه سى اولور.
يز مسلمانلار ايكنى مجلس اصولنه اساساً قارشى طورميه لم. بلكه
شمديكى دولت شوراسى يرينه ايكنچى بر ديوان وجوده كتورميه
اجتهاد ايدوب، دوماده غائب ايدەجك شيلرمزى اورادن استفاد
ايدەلم. بنم فكرم بو.
على مردان افندى - ايكنچى مجلس سزڭ فكرگزىكى اولسه يارار
ايدى. لىكن ايكنچى مجلس اولسه نصل اولور؛ بزدن اوراده اعضالار
اولورمى؟ معلوم دگل.
شاهميدرافندى صرتلانى - ايكنچى مجلس فقطبر مؤنت اولور.
اهالىگه ضرردن باشقه شى اولماز. منستىرلر ايكنچى مجلس
اعضالارندن اولور؛ اهالى ده حرىت قالماز.
۱۸ نچى ماده شومال ده مذاكره صوكنده بىلا تغيير قبول اولندى.
مذاكره ۲۴ نچى ماده يه واصل اولدى.
اورنبورغ جمعيتى لائحه سنڭ كوستىرلش منستىرلر ملت وكيلىلرى
آراسىدىن صايلانور، جملەسى اتفاقاً علاوه قىلىندى.
۲۵ = ۲۶ ماده لر او قولدى.
شوايكى ماده اختصارا بر ماده صورتتە افراغ اولنمق قبول قىلىندى.
پروغرامدن محلى مختارىت ماده لر ينى (۲۹ - ۳۷) اسقاط ايتمك
فكرى عرض اولنمىش ايسە ده مذاكره لر صوكنده على حالدا بقاس
قرار اولدى.
۳۸ نچى ماده ده اورنبورغ جمعيتى طرفىدىن كوستىرلش قىيىز ياد
قىلىنمادى.

۴۸ نجی ماده ده اورنبورغ جمعیتی طرفندن تنبیه اولنمش « ملی
 حرف ایله » قیدی زیاده اولندی .
 ۴۹ نجی ماده ده « دین مکتب لری اهل اسلام روحانیتی نظارتنده
 اولور ، جمله سی حذف اولندی .
 ۵۹ - ۶۰ ماده لرده دولت دو ماسنده مسلمان فرا کسبه سی
 طرفندن کوسترلش تعدیلات قبول اولندی .
 خصوصی ملک یرلر بدل عادل ایله آلتور قاعده سنه بر استثنای زیاده
 قیلندی : حکومت یا خود پادشاه طرفندن هر یه طریقیله تملیک اولنمش
 یرلر بدل سز آلتور جمله سی زیاده اولنه جق اولدی .
 عبدالله حضرت آپانای - هدیه قیلنوب ده صکره بیع قیلنمش یرلر
 نصل اولور ؟
 شاه حیدر افندی - قایتاروب آلفق ممکن اولماسه حکومت بهاستی
 ویرسون .
 رئیس افندی - اراضی مسئله سی مشکل مسئله ؛ دو ماحل ایدر ؛ دو مایه
 تأخیر اولنسون .
 صکره وقف یرلر مناسقر یرلری کنیسه یرلری آراسند فرق مسئله سی
 مذاکره اولندی .
 شاه حیدر افندی - مناسقر یرلری غایت از ؛ بزم وقفی لار مزالمزده
 فالسون ایچون کنیسه یرلرینی ذکر ایتمه مک مناسب رک اولور .
 یر مسئله سنه سویلنمش فکر لرک اساس شو ایدی .
 ماده لر با ترتیب اوقولوب ۷۴ نجی ماده یه کل یرلر . ۷۴ نجی ماده
 مسلمان عمل لرینه جمعه کون استراحت ایتمک دن عبارت ایدی .
 علی مردان افندی - جمعه کون استراحتی بنم پروغرام ده یوق
 ایدی . ۲ نجی سیزده قزانیلر طلبیله ادخال ایتدم . بن هر حال ده

جمعه کون استراحت مسئلہ سنی ادخال ایتمہ مک طرفندہ یم . زیرا
 جمعه کونی استراحت مسئلہ سی دینی مسئلہ دگل . ضرر اولمق
 احتمالی دہ وار : مسلمان عملہ لرینی فابریقا لار زاوود لار خدمت ایتمہ
 قبول قیلماق احتمالی لری وار .

بوٹا خلاف سوز اولمادی . اتفاق آرا ایله ۷۴ نجی ماده اسقاط
 اولندی . پروگرام ۷۲ ماده دن عبارت اولوب قالدی .

علی مردان افندی - ۱۷ نجی آوغوست ده ندوہ میاسی بر پروگرام ایله
 سیاسی برفرقہ تشکیل ایتمگی ، هم ده شو سیاسی فرقه تنظیماتی ایچون ،
 لازم اولور ایسه رسمیتنی تصدیق ایتمہ مک ایچون اون بش اعضادن مرکب
 براداره مرکزیه لزومینی قبول ایتمش ایدی . صکرہ پروگرامی ماده
 بماده تدقیق ایتمہ مک ایچون اون بش کشیدن عبارت بر قومسیون
 انتخاب ایتمش ایدی .

شمدی شو قومسیون پروگرامی باش دن آیساق مطالعه ایتمدی .
 روسیامسلمانلرینگ سیاسی فرقه سی ایچون موافق کوردی . او یله ایسه ده
 پروگرامی ، ندوہ طرفندن تفصیلا مذاکره ایتمہ ییچمه ، قبول
 ایتمگی قومسیون تکلیف ایتمہ یور .

لیکن دینی سیاسی اقتصادی مسئلہ لردن ۷۴ اهمیتلی مسئلہ لری
 مشتمل بر پروگرامک بویله بیوک بر ندوہ ده مذاکره سی ممکن اولمادیغندن
 یاخود هفته لره ممتد اولاچغندن قومسیون شو پروگرامک تفصیلا
 مذاکره سنی ، لازم اولان تعدیلات اجراسنی اداره مرکزیه حواله
 ایتمگی مناسب کورور . شو پروگرام اداره مرکزیه ایچون بر خط
 حرکت اولور . اداره مرکزیه دورتنچی ندوہ یه قدر لازم اولان تعدیلاتی
 حاضر ایدر . پروگرامی قطعی صورت ده قبول دورتنچی ندوہ ده
 حل اولنور . او وقت پروگرام سیاسی اتفاق پروگرامی اولور .

شو مجلس ده قومسیون قراری یازیلوب، ۲۰ آوگوست ده اوچ ساعت راده لرنده مجلس تمام اولدی .

VIII

(هیئت ریاستنک ۳ نجی مجلسی)

(۲۰ آوگوست ۱۹۰۶ سنه ۵ ساعت)

شو کونگی مجلس ندوهنک صوڭ مجلسی اولمق احتمالنه کوره ، مذاکره سی لازم مسئله لر تعیین اولندی .
بر وجه آتیدر :

(۱) روحانیت قومسیون دوقلادینک ما بعدی .

(۲) مکتب مدرسه قومسیون دوقلادینک ما بعدی .

(۳) مجلس پروگرامینک ۴ نجی ماده سی .

(۴) پروگرام قومسیون دوقلادی .

(۵) اداره مرکزیه اعضاسنک رأی خفی اصولیه انتخابی .

(۶) اداره مرکزیه یمه تحمیل اولنه جق وظائق ،

(۷) روسیا مسلمانلری اتفادنک امورینی اجرا ایتمک ایچون

لازم اولاجق باره لر منبعی .

(۸) اتفاق جریده سی .

(۹) رشید افندی ابراهیمغک بیاناتی .

(۱۰) اهل اسلام اشلری حقنده ناظرلر رئیسنه ارسال اولنه جق

تلگرام مسئله سی .

(۱۱) تبریک تلگرامنه جوابلر .

(۱۲) ناظرلر رئیسنه ویریله جگی ۱۷ آوگوست مجلسنده تقرر ایدن

تلگرامنی اوقوب ، ندوه طرفندن تصدیق ایتدرمک .

(۱۳) هرسنشته یین زوجنه تعزیه تلگرامی .

- (۱۴) زاقاقازيا وقائى حقندە قرار نامە .
- (۱۵) كلەچك ندوۋە نك اجتماع ايدەچك ھل وزمانى .
- (۱۶) ندوۋە مضبطەلرى حقندە معلومات .
- (۱۷) ايران دە قانون اساسى وضع اولدىيغندىن شاه خضر تلىرىنە ، ھم دە ايران اھالىسىنە تىرىك نامە .
- سېچى مسئلە ھىئت رياست دە مذاكرە اولندى .
- مجلس پروگرامىنك ۴ نچى مادەسى : مکتب مدرسەلر امام معلملر ايچون لازم اولاجق پارە ، ھم دە خىرات معارف يولندە وقف اولنمىش ملك مسئلەلرنىن عبارت ايدى .
- وقفلر مسئلەسى اتفاق پروگرامنە داخل اولدىغى سويلندى . اما معلملر اماملار مکتب مدرسەلر ايچون لازم اولاجق پارە مسئلەسى ، تىز زمان دە ھلى مكن اولمادىغندىن ، شمدىلك اداره مركزىيە نك تىقيق ومذاكرە سنە تاخير اولنوب كلەچك ندوۋە دە قطعى قرارى معقول كوريلدى .
- ۴ نچى مسئلە ھىئت رياست دە مذاكرە اولندى .
- پروگرام كومسيوننك فىكرى ھم قرارى ھىئت رياست طرفندىن تصويب اولندى .
- اداره مركزىيە يە اعضالارانتخابى ائناسندە ديگرمسئلەلر مذاكرە سنە قرار وىرلوب مجلس تمام اولدى .

IX

(۱۹۰۶ سنە ۲۰ آوغوست دە)

ندوۋە نك ۵ نچى مجلسى

يکشنبە کون ۶ ساعت ۱۰ دقيقە دە على مردان افندى رياستندە مجلس باشلاندى .

رئیس افندی - ندوہنگ ہنجی مجلسی آچیلدی . ایشان رسولی جنابلرندن تلغرام کلش ، تبریک ایدر ، اهل اسلام هم وطنمز ایچون فائده لر ویرهچک قرارلارک جمعیتمز طرفندن حاضرلنمہ سنہ دعالار ایدر . ایشان رسولی .

باکودہ نجات جمعیتندن تلغرام - جمعیتمز تبریک ایدرلر . مشروعات خیریمز رواجینی تمنی ایدرلر . خدای اعانه سیلہ جمعیتمز همه روسیا مسلمانلرینک تعاون قوندشک زمینده برلک لرینہ قوی براساس اولسون دیرلر . رئیس : دیش طبیی سلیم بکوف .

برهان ترقی اداره سندن تلغرام - تبریک ایدرلر . جمعیتمز برکانلی اولسون دعاسنی ایدرلر . برهان ترقی .

بهلو اوستروف دن تلغرام - تحیات اوقورم ، ترقی پرست اهل اسلام وکیللری جمعیتنه الگ خیرخواه صمیمی دعالارمنی بیان ایدرم . ملہون لارجہ قرگیز خلقینک الضرور حاجتی اولان یرلر مسئلہ سنی جمعیت فراموش ایتمہس امید ایدرم . دولت دوما سنک اعضای : سہدہ لنینکوف . (بردقیقہ قدر ال سس لری .)

یوسف افندی ہیئت ریاست جلسہ سینک قرارینی اوقیوب شوکون ندوہ مجلسندہ مذاکرہ اولنہچق مسئلہ لری بیان ایئدی .

رشید افندی - جماعت ! همه مز رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتلرینک امتی مز . همه مز بردین قوندشلری . رسول الله دلاجتمع امتی علی الضلالہ بیورمش در . البته امت نبی ضلالت ده اجتماع ایتمزلر . بورایہ همه خلق پیغمبر امتی دیهرک کلش لر . اهل اسلام برمنفعت اولسون دینہ کلش لر . همه مزہ اش لازم ، جمعیت مسئلہ لری مذاکرہ ایئسون ، برقرارہ کلسون ، بزلر قراری قبول

ایده یك . نبی حضرتلری اتمم ضلالده اولماز دیمش در .

مجلسده یاشلر قارتلار همه سی برابر ، هر آدم سوزنده کامل
هریتلی اولسون . مجلسده هرتورلی سوزبوللا . سوزده . قصور
بولسهده ، بعض یرلری یاراماز بولسهده اخیرینه قدر دگلامق لازم .
هربر آدمك ، یاش اولسهده قارت اولسهده ، سوزینی اخیرینه قدر
دگلاگز . غوغا طاووش اولماسون . دگلاوده ضرریوق . غوغا
اولسه مسئله آگلانماز . هربر سوزی اولدن اخیرینه قدر سماع
ایدیگز ؛ اعتراض عمللری وارایسه تعیین ایدیگز . صکره هرکس
اوزنوبنده سوزسویلر ، جواب ویرور . مجلسده عداوت فلان
اولماسون . مجلسری گوزل نیت ایله ابتدا ایتدك . مجلسمز ختامی ده
خیر اولسون . همه مز خیر نیت ایله کلمش ایدك ، خیرلی فکرلر ایله
کیه یك . جماعت ؛ بوراده اجتماع دن مطلب اهل اسلامه فائد اولور
شیلری مذاکره ایتدك در . زاقاقاز یا مسلمانلرینك حاللرینی
جریک لرده او قودیگز . خصوصا حاضرده شیشه مسلمانلرینك حاللری
بیك فنادر . اوبیچاره لری خاطر گزه آلکز ؛ اعانه ایتیمیه غیرت ایدیگز .
عالم جان حضرت - دون اوج ماده او قولوب قبول اولنمش ایدی .
شوگون دیگر ماده لر او قولاقچ .

۴ نچی ماده او قولدی .

عبیدللین افندی - محکمه اسلامییه ده قاضی لر شیخ الاسلام کبی
قوتلری اختیارلری وارمی یاخود یوقمی ؟
عالم جان حضرت - اصلده قاضی لار مقنی کبی قوت و اختیار
صاحبی ایدیلر . لیکن سؤاستعماللریله حقوق سز قوت سز قالدیلار
شوزمان ده قاضی لار صوبرانیده خادم لركبی قوت سز اختیار سز
اولدیلار . بوندن صوگ صوبرانیا اصلاح اولنور ایسه قاضی لارنك

حقوقلاری حریتلری اعاده اولنوب، قاضی لار مفتی کبی آواز صاحبی اولورلار.

شاه حیدر افندی - بوندن صوڭ اختیار محکمه اسلامیه ده اولور، یالکیز مفتی ده اولماز. مفتی هر وقت اوز هواسی آرتندن یوریدر، اختیار یالکیز مفتی ده اولماسون. اختیار هیئت النده اولسون.

صلاویوف افندی - دها بر ماده زیاده ایتمک لازم. اختیار مفتی ده اولماسون، محکمه ده اولسون؛ قاضی لارده بش سنه یه انتخاب اولنسون. مفتی ایچون بر یوریست لازم اولور ایسه قاضی لارا ایچون ده بر یوریست لازم اولور.

عالم جان حضرت - بوکونه قدر قاضی لار مفتی لر خلق اختیارنده دگل ایدی. مفتی حکومت طرفندن، قاضی لار مفتی طرفندن تعیین اولنور ایدی. مفتی حکومت النده، قاضی لار مفتی النده اسیر ایدی. مفتی حکومت دن، قاضی لار مفتی دن قورقار ایدی. قاضی لارده ذره قدر قوت هم اختیار یوق ایدی. اما بوندن صوڭ او یله اولمیه جق. خلق انتخاب ایدر ایسه قاضی لارده قوت هم اختیار اولور؛ مفتی حکومت النده اسیر اولماز. مفتی غفلت ده قالماز؛ مساهله ایتمز. ایدر ایسه قاضی لار تنبیه ایدر لر؛ منع ایدر لر. قاضی لار شریعت ناظرلری در، قاضی لارده فقیه اولمق شرط؛ اما یوریست اولمق لازم دگل.

جار الله افندی آقچورین - محکمه اسلامیه لر فوقنک بر رئیس تعیین اولنه جق ایسه، مفتی لر قاضی لار مساهله ایتمز لر؛ خیانت ایتمز لر. عارف افندی خیر اللین - اوچ یاخود آلطی قاضی دیدیلر. بونلار نه ایشلیه جک؟ مکتب مدرسه لره نظارت ایدر ایچون صوبرانیا حضورنک

بر قومسیون اولسون دیسه لر ده اگوزل اولور ایدی . البته بر قومسیون تشکیل ایتمک لازم در .

عالم جان حضرت — محکمہ اسلامیہ مکتب مدرسه لره نظارت ایدر دیدک ؛ لازم اورون لارده هیئت علمادان عبارت مجلس لر تشکیل ایدر دیدک . کله جک ماده لرده وار .

صرتلانی افندی — احتمال سز لره معلوم توگلددر : مفتی پتر بورغدن قایتقاج ملالاری جمع ایتدی . مسلمانلاره لازم اولان فرسه لر ایچون بر پرویکت یا صاگز دیدی . پرویکت یاز دیلار : مفتی اوزی ده امضا ایتدی . صکره پرویکت نی مفتی بوزمیش . صایلانہ سوزی اورننه مؤبد صایلانہ یازمیش . بر مکتوب ایله پرویکتنی ویتنه گه کوندورمیش . ملالار همه سی مفتی مؤبد بولونی طلب قیلالار دیمش . کیم بیلہ احتمال باشقه اورونلارینی ده تغییر قیلغان در . بزم مفتیلر گه اعتماد قیلور غه یارامی .

شاهمردان افندی — چاهت ؛ دون مفتی بش سنه یه انتخاب اولنور دیدک ؛ قاضی لارده بش سنه یه انتخاب اولنه جتی اولدی . صایلاو ایله عمر اوتمه سون . همه سنی بر سنه ده صایلاسون لار .

۴ نجی ماده مقبول اولدی .
۵ نجی ماده او قولدی .

صرتلانی افندی — معلم مدرس لر خلق اختیار نده اولور ؛ صوبرانیا مداخله ایتمز دیمش ایدک . دون بوقرار مقبول اولدی . بناءً علیه ۵ نجی ماده ده مدرس لر معلم لر کلمه سی ذکر قیلنماسون .
عالم جان حضرت — ۳ نجی کون مقبول اولمش ماده لره بناءً مکتب مدرسه لر نظارتی صوبرانیا التک قالدی . لکن بزر تعلیم یاخود

تدریس ایچون صوبرانیادن اجازت شرط دیمه دك . اجازه سز
تدریس ایتمه سون دیمه دك .
صرتلانی افندی - معلمك ایچون تصدیق حاجت ایمس ؛
تصدیق اولماسه عزل آسان اولور دیمش ایدك . تصدیق هیچ
كرك توگل .

عالم جان حضرت - معلمره مدرسلره بلسكه عموما هر بر خدمت ده
خادم آدم لره تصدیق لازم در . خلق انتخاب ایتسه ده محكمه اسلامیه
طرفندن تصدیق مناسب در . تصدیق سز نصل خدمت اولور ؛
بو یله شی کورمه دم .

صرتلانی افندی - انتخاب تصدیق سرده بولا . دوما اعضالاری
خلق طرفندن انتخاب قیلنه لار ؛ هیچ بر یردن ده تصدیق قیلنمایلار .
معلم لره تصدیق لازم دگل ؛ شهادتنامه لری کفایه .
ابراهیم افندی بای بیکیف - بوراده معلملر وار . نیچون سویله میورلر .
معلملره مدرسلره محكمه اسلامیه طرفندن اوکاز كرك .

۵ نچی ماده قبول اولندی . ۶ نچی ماده قبول اولندی .
۷ نچی ماده او قولدی .
شیروانسکی افندی - قافقازیا ترتیبی اجرا قیلنسون . ولایت
فاضیلری وغیرلری اولسون .

۷ نچی هم ۸ نچی ماده لر مقبول اولدی .
۹ نچی ماده او قولدی .
هادی افندی آطلاسی - تعیین ایله دعوت ایتمك مناسب ایمس ؛
اهالی صایلاب یبارسون . فقط علمادن غنه اولماسون . کوزلی
بولسه موژیک بولسه ده یاری .

شیروانسکی افندی - محکمه اسلامیه جریده لر واسطه سیله دعوت
ایتنسون ؛ اهالی صایلاب یبارسون .
۹ نجی ماده عباره سی تبدیل اولنوب قبول قیلندی .
۱۰ نجی ماده او قولدی .

هادی افندی آطلاسی - مرحوم شهاب الدین حضرت سوزینه بناء
اسلامیت ده ایکی رئیس یارامی ؛ ریاست کوبایسه افتراق بولا .
رئیس روحانی بر اولسون ؛ مفتی لر متعدد اولماسون . فقط امتحان
ایچون گنه بش یرده مفتیلک یاصالماسون . اوزاق اورون لاردن
امتحانغه کلمک بتسون . مفتیلک بر یرده گنه اولسون . خدای
« واعتصموا بحبل الله ولا تفرقوا » دیمش .

عالم جان حضرت - بزه همه روسیا مسلمانلرینی بر مرکزده جمع
ایتمک مسئله سنی ملاحظه ایتدک . قریم قافقاسیاده حاضرده مفتی لر
وار . تورکستان بزم اورنبورغ مفتیلگنه تابع اولماز ، همه
مسلمانلرینی بر مرکزده جمع ایتمک ایچون مفتی لر فوقنده بر
رئیس وجودینی لازم کوردک .

صرتلانف افندی - هادی سوزی درست . یگیدن بر رئیس کرک
توگل . حاضرده وار صوبرانیالاردن برینی بیوکرک ایدوب باشه
لارینی تابع اینارکه کرک . قوتلی اولورلار . اورنبورغ مفتیلگی
بیوگرک بولسون .

عالم جان حضرت - سوزده تخالف یوق . برعمومی رئیس کرک
نرهده اولسه اولسون . لیکن دورت مفتیلکنی برکه قوشمق ممکن
اولور یایوق معلوم توگل .

هادی افندی آطلاسی - اتفاق برلک قرآن ایله فرض . اسلامینا
ریاست تعددی جائز توگل . دورت مفتیلک برکه قوشولماز سوزی

درست ایمس . بزاولده ایکی خروس کبی طالاشه ایدک . حاضر
 اویله دگل ؛ زمان کلور ؛ تماماً اتحاد ایدرز . دورت مفتیلکده
 اون مفتیلکده بربولورلار .

عالم جان حضرت - بزاتحاد ایچون اجتهادایتدک . تفریق قیلماقدق .
 متفرق مفتیلرنی برمرکزده جمع ایتمگی لازم کوردک . واقعا ایکی
 پادشاه اسلامده یارامی ؛ لکن والیلر متعبدبولار . مفتی لر تعددی
 افتراق دگل . بش مفتی برمرکزده . رئیس اولسه افتراق اولماز .
 سهمان افندی - آکلاشیلمیان برجای وار . اهالی انتخابیله
 مفتی تعین اولنجهق . بوقدر اهالی برمفتی انتخاب ایتمزله .
 دورت مفتیلکنی جمع ایتمک ممکن دگل . دورتنی جمع ایچون
 بررئیس لازم . تفریق دگل ؛ بلکه حاجات اقتضاسنجه عمل ایتو .
 شیروانسکی افندی - رجا ایدرم سوزاوزاماسون . مجلسده
 حاضر اولانلاره ملال اولماسون . اوراده هم بوراده مفتی لراولسون .
 ریاست مسئلهسی دگل . روحانیت مسئلهسیدر . افتراقه سبب اولماز ؛
 اهل اسلام اشرینی اداره آسان اولسون ایچون لازم اوروولارده
 مفتیلک تاسیس اولنسه نه ضرر وار ؟

۱۰ نجی ماده یه قرار ویریلدی .

۱۱ نجی ماده اوقولدی .

عالم جان حضرت - اولاجق رئیسمن منسترلره تابع اولماسه ایدی ؛
 امپراطور حضرتلرینه بلا واسطه حاجتلمزی رفع ایتسه ایدی .
 هادی افندی آطلاسی - جماعت ؛ بوماده اسکی نظام اصولنه
 مبنی در . منسترلر بزلری هلاک ایتدیلر ؛ یهودیلرکبی بزلری
 هم ظلم ایتدیلر . آلا آراسنده بزم عالم رئیسمن بولماسون . دومایه
 واراچق اعضالارمن آراسنده دگل برعالم ، اون عالم کوندرمک کراک .

اسکی نظام اصولندن نفرت قیلامز . بوماده بی اصلا قبول قیلامیز .
یوسف افندی - مسئله همینلی در . هادی افندی آکلاماشن .
بزم روسیاده دها حریت مبداءه کلمه مش در . ۱۸۴۸ سنهده
مشروطیتسی قبول آیدن آوستریا دولتنده اهالی طرفندن مجلس
مبعوثانده نه قدر وکیللری وار ایسهده ینه بر معتبر رئیس
روحانیلری وار . آوستریاده ملت بیوکلری ایکی نوع : بری ملت
منافعینسی مدافع ، مبعوثان آراسندن صایلانمش منستر ؛ دیگر
اهالیدن صایلانمش بیوک بر رئیس روحانی . بویله اولف هیچ بروقت
حریته منافی دگل . مبعوثان دن صایلانمش منستر ، اهالیدن صایلانمش
رئیس روحانی حکومت مأموری اولمایورلار . هادی افندی منسترلر
بزه ظلم ایندی دیدی . منسترلر مبعوثان آراسندن صایلانسه ایدی ،
بزمده صایلانمش بر رئیسوز اولسه ایدی بزه کیم ظلم ایدر ایدی ؟
عالم جان حضرت - قومسیونک مقصودی بش مفتی فی بر مرکز
ربط ایتمک در . مفتیلرک قوتلری از ؛ بناء علیه قوق زیاده بر آدم
لازم . منسترلریاننده می اولور یا خود باشقه یرده می اولور ؛ دو قلاده
بومسئله آچیق قالدی .

صرتلانی افندی - شو روشده بر رئیس روس لارده وار ؛ اوبر
پرو قورور پوبه دانوسسیف . روس لار همه سی سوگه لر . رئیس
لازم توگل . صوبرانیالارمز ولایت محکمه لرینه تابع بولماسه لار ،
ناظرلار شوراسنه تابع بولسه لار کفایه . منسترلریاننده اولسه بیک
مکمل روسی بیلیمک لازم اولور ؛ بزه طالبماس . صوبرانیا قرنی
زیاده اولسون ؛ مخصوص بر آدم لازم ایمس . دولت دوما سنده
اعضالارمز اولسه هر حاجتمز تمام اولور ؛ رئیس لازم اولماز .
عالم جان حضرت - دورت بش مفتی سبیلی افتراقه دوشرک .

شواقتراقی نصل جمع ایده لم؟ بونک ایچون رئیس لازم. اهل اسلام حاجتینی بلاواسطه ایصال ایدن بر آدم لازم. رئیس پوبه دانوسیف کیس اولماز، پوبه دانوسیف حکومت فائده سنه خدمت ایدر، رئیس اهالی فائده سنه اولور.

جمال الدین حضرت قورامشین - جماعت! سوز رئیس کرک یا توگل؟ بنم فکر چه کرک توگل. زیرا حکومت یاننه قریب بر رئیسک صانتون آلمق احتمالی وار. رئیس بر اولسه اتحاد بولا، قوت بولا دیدیلر. بوسوز معقول توگل. فاس مملکتی تماماً طارالدی، تورکیاده قریب اولدی. هر شینی بلاواسطه امپراطوره ایصال ایتمک ایچون رئیس لازم توگل. دوماغه اعضا الار ارسال ایدر، امپراطوره بلاواسطه ایصال ایدر لر. بوکونه قدر موقت مفتی لرنی تجربه ایتمه مش ایدک. حاضر برارز صبر ایدیک، موقت مفتی لرنی تجربه ایده یک. احتمال رئیس دن مستغنی ایدر لر.

شاهگریه ی افندی - دوقلاد بیک گوزل اولمش، اتحادده قوت دیمش ایدک. رئیس اولماسه بش مفتیلک زمامی نرده اولور؛ مفتیلر نی برینی دیگرینه تابع ایدوب بولماز، پتر بورغده اولاجق رئیسسه هر بری تابع اولور. حکومت مشروطه اولسون جمهوریت اولسون هر حالده منسترلر اولاجق. شومنسترلر آراسنک بزم اسلامدن بر رئیس اولمق لازمدر. حکومت یاننه صانتون آلمق احتمالی وار دیدیلر. بوسوز درست ایمس، زیرا اهالی اختیار یله صایلانمش رئیس هر شی ده مسئول اولور. بونک اوزرینه شو دوقلاد مؤبد دگل، لدی الحاجة تبدیلی ممکن.

ابراهیم افندی بایبکوف - اتفاق مسلمین اداره مرکزی سی پتر بورغده اولور دیمش ایدک. رئیس ده پتر بورغده اولسه بیک گوزل اولور.

برلك ايچون بررئيس لازم شېه يوق ؛ لىكن بىش مڭىلىك دن بررئيس
نصل صايلانور ؟

سليم گراي افندى جاننورين - بر نيچه يرده مڭىلىر اولغاچ الېنه
اتحاد ايچون بررئيس العلما لازم . منسترلردن قورقمق بوش خيالدار .
بوندىن صوڭ دولت دوماسى اعضالاردن صايلانېچ منسترلر اھالىگه
ضرر ايتمىلر . دولت دوماسى بولغاچ صاتىلىق ياخود صاتون آلى
مسئله لرى قالماز .

ھادى افندى آطلاسى - زمان اوزگردى ؛ اوزگره چك . كيله چك ده
كىم بيلورنېلر بولاقچ ؟ لىكن بىلور ھمان اسكى چە : منسترلر آراسى
بررئيس كوندورەمز ؛ رئيس بارادە بىيان ايتە ؛ ھراش شولاي غنە
بولادە ؛ بئە . بو بر بوش خيالدار . مورومسيفدە قويروغنى آلا
آراسىدە بو طاب يوردى . بىزە آلاردان بر فائىل بولور دىب گمان
اينمەك . بوندای خياللرە آلدانوب يورمەك . كيله چك بىز ايچون
غايىت پارلاق كونلر بولور . دومادە بىزىن بر عالم دگل ؛ بىز
عالم اولور . منسترلر آراسىدە قويروق بو طاب حقوق ھمايە
اينمك بىز ايچون بىوڭ عاردر .

عالم جان حضرت - ھادى افندىنىڭ سوزلرى بىك يىخشى ؛ استھزا
طريقىدە سويلەش ايسەدە بن عفو قىلام . مقصد ھر شىنى پادشا
حضرتلرينە بلا واسطە ايصال ايدىن بر آدم . منسترلر آراسىدە داخل
اولور يا اولماز ؛ پىتر بورغدە اولور ياخود دىگر بر جايدە اولور ،
دوقلاددە تعيين قىلنماش . خلق آراسىدىن انتخاب قىلنمەسە ، ھم
گوزل مەدىن اولسە صاتىلىق احتمالى بعيددر . ملتى صاتاقچى آدم ،
منسترلر آراسىدە اولسە اولماسەدە پىتر بورغى طورسە ھم طورماسەدە ،
صاتار . مقصد ھەمە مڭىلىرى رېط ايتمك ايچون بر مرکز لازم ياخود توڭل ؛

۱۱ نچی ماده مقبول .

۱۲ نچی ماده او قولدی .

شاهگره یف افندی - زمانمزه هر تورلی غریب مسئله لر باشمزه کیله . فقها کتابلارنک بوم مسئله لرک خصوصی جواب لاری طابلمای ؛ بزلر حیرت ده قالامز : حرام اولسه فعلنده گناه ، حلال بولسه فائده سننن محروم بولامز . شو مسئله لرده زمانمزه موافق جواب لار فنوالر لازم بولا . بر آدمک بو قدر جوابلره قدرتی معلوم توکل . شوندا ی مسئله لرنی حل ایتمک زمانه مناسب جواب لار و برمک وظیفه سی شیخ الاسلام محکمہ سننه علما لار النده اولسون ؛ رئیس العلما تصدیق ایتمک امضا ایتمک وظیفه سیله مکلف اولسون .

عالم جان حضرت - قرارلار فنوالر همه سی هیئت النده اولور ؛ ماده مزی اویله بازارن .

۱۲ نچی ۱۳ نچی ماده لر مقبول اولدی

ندوه ده مذاکره دوام ایتمکده ایدی . اسماعیل افندی غصبرنسکی هیئت ریاست ایله بعد المصافحه و داع ایدوب قریمه سفر ایدیه جکینی ندویه بیان ایتدی . « قارت بابانی یاش بالالار ، اوموزلرینه کوتاروب بیولک آوازلار ایله زالدن چیغاردیلار . طبیعی ندوه مذاکره سنه سکنه کلدی .

رئیس افندی - دو قلاد ماده لری مقبول اولدی . بن دها بر ماده زیاده ایدرم . کاغدلرمزه یازماز ایسه کده یورکرمزه یازیلسون ؛ ماده لر ماده سیدر ؛ اسلامیت اساسیدر ؛ اسلامده تفرقه اولماسون . بو سنی ، بو شیعی ، بو حنفی ، بو شافعی دینلمه سون . شیعیلک سنیلک یوق . اختلافی بتسون . محمدیلک شرفیله افتخار ایده یک ؛ اسلامیت لواسی تحتنده همه ز بر قرندش کبی اجتماع ایده یک .

ندوده حاضر اهل اسلامك كافهسى تمام ممنونيتله دقيقه لاره
مئد اولان السس لريله اظهار سرور ايدوب «سنيلك شيعيلك يوق»
اختلاف بتسون، جمله لرینی بلند آواز لار ايله تکرار ايتدیلر.
رشید افندی - جناب خدای بزی بر کلمه ايله جمع ایتیش؛
لا اله الا الله کلمه سیله همه مزی بر قوندش ایتیش. اسلامیت دن
مقصد همه گزه معلوم: توحید ايله اتحاد. هر حرکتیز کلمه خدایی
اعلا ایچون در؛ قوتیز اساسی اتحاددر. همه اهل اسلام اهل
قرآن در. اهل قبله اهل قرآن همه سی بر در. عداوت بتسون؛
قلوب ده تنافر قالماسون. دین قوندشك در؛ همه اهل ایمان نص
قرآن ايله قوندش لردر. مؤمن مؤمنه محبت ایدر؛ حقانیت هم امانت
ایله معامله ایدر. رئیس افندی نك عرض ایتدیكى ماده غایت مهم
ماده در. ماده لر ماده سی دیمیه، یورکلرده یازمیه شایان بر ماده در.
رئیس افندیه شو ماده ایچون هر نه قدر شکر ایدر ایسه كده آذر.
رئیس حضرتلرینك صوگ درجه ده اهمیتلی عرضی ندوده حاضر
اولان اهل اسلامی جانلندردی، روحانیت دوقلادی ۱۴ نجی ماده
ایله زینتلندی.

(۱۴) اهل اسلام همه سی بر؛ مذاهب اختلافی اهمیت سز؛ عمومی
بر «ریاست روحانیه» تاسیس ایتمگی مانع دگل
مکتب مدرسه دوقلادینك دون قالمش ماده لر میخانه قویولدی.
۲۵ نجی ماده او قولوب، قبول اولندی. ۲۷ نجی مقبول اولدی.
۲۸ نجی ماده او قولدی.

عالم جان حضرت - مکتب مدرسه لر اسکی دن بیرومجه خلق
تربیه سننده نظارت نك در. امام لار فقط وکیل اولمق صفتیله مکتب
مدرسه لری اداره ایدر لر. مدرسه لر اداره سی امام لارالندن آلمق

موافق دگلدر. زیرا مدرسه حیاتی بقاسی ایچون اماملار قدر اجتهاد
ایدن آدم بولنماز. محله خلقی اداره دن عاجز؛ هر آدم اوز شغلی
ایله مشغول. مدرسه نك بناسی عمارتی محله خلقینك خراجاتیله اولسه ده،
مدرسه لر نك اکثری اماملار تشویقاتیله اجتهادیله وجوده کلمش در.
اماملار اجتهادندن باشقه وجوده کلمش مدرسه غایت نادر. اشك
طبیعتنه کوره ده، مدرسه اداره سی امام النده اولمق تیوشدر.

بعض اماملار اصلاح مدارس خصوصنده عطالست، بعض لاری
خلافه حرکت ایدوب عناد ایتمش لر، انکار ایتمه م. لکن اماملار ك
عنادی محله خلقی طرفدن کوسترلمش عنادلره نظراً یوق حکمنده در.
اماملار الندن چیغار؛ محله النده اصلاح اولنور دیمك بر بوش خیالدر.
مسلمانلار اماملارنی تعظیم ایدرلر؛ دین هم علم امورنده
اماملارنی احترام ایدرلر؛ خدای ایله اوزلری آراسنده واسطه اعتبار
ایدرلر. شوکا کوره؛ ملت هیچ بر وقت اك اهمیتلی علم اشینی
مدرسه اداره سنی اماملار الندن آلمیه راضی اولمیه جق.

لهذا اك اصاح اولان شی مدرسه لر اماملار اداره سنك اولسون؛
حکمه اسلامیه مدرسه لره نظارت ایتسون. امام اوزی یاغود هیئت
اداره مشاوره سیله مدرسه اشلرنده تصرف ایتسون. اگر یکبار
مدرسه لر اماملار الندن آلنور ایسه، بودرجه ده دفعی انقلاب اماملاره
تأثیر ایدر؛ خارج دن معلم لر کیلسه، بشریت سبیلی اماملار هر
تورلی فتنه لره سعی ایدرلر. نتیجه ده مطلوبك تماماً ضدی حاصل
اولور.

شیروانسکی افندی - جماعت؛ عالم جان حضرت سوزی پك
معقول. مدرسه اصلا عنه اجتهاد ایدن اماملار وار؛ لکن غایت نادر؛
عالم جان حضرت هم عالم هم متدین اولدیغندن البته مدرسه اوداتك

اوز اختیارنده اوز اداره سنده قالسه ضرر یوق . لیکن ملالارک اکثری عالم جان حضرت کبی دگل . مدرسه لر ملافنیلر تشویقاتیلر وجوده کلمش ایسه محله خلقینک اصلاح مدارس مسئله سنه عنادلری ده ملافنیلر اغواسیلر وجوده کلمش در . ملالارک اکثری مدرسه اصلاحینی استمه زلر . غالباً اصلاح مدارس خلافه حرکت ایدر لر . مکتب لر مدرسه لر ملا افنیلرک اداره سنده بولو پک مناسب دگل . انتخاب اولنمش هیئت اداره سنده اولسون . خلق اختیارینه تسلیم اولنور ایسه ، بر هیئت تشکیل ایدر لر ؛ هیئت نظارت ایدر .

عبدالله افندی عصمتی - مکتب مدرسه مسئله سنده عمومک منافعینی ملاحظه تیوش . اداره کیم النده اولسه اصلاح اولنور ؟ ملاحظه ایتمک تیوش . بویله مسئله لرده شخص فائده لرنی عمومی مصاحف لره تقدیم ایتمک موافق دگل . مدرسه بناسنه همارتنه سعی ایتمش لر . انکارمز یوق . لیکن منت ایتمسون لر . طلبه لری تربیه ایتمش لر ایسه ، قصورده ایتمش لر . تربیه ایتمش لر ایسه ، بزشکر ایدر لر . لیکن آنلار مدرسه ده قصور اسکجه قالسون دیولرمی ؟ محله خلقی اماملرنی تعظیم ایدر ایسه ، بزده تعظیم ایدر لر ؛ لیکن تعظیم ایتمک دن خدای ایلر اوزی آراسنک واسطه اعتبار ایتمک لازم دگل . اسلامیت ده خدا ایلر عبد آراسنده واسطه یوق .

مکتب مدرسه اداره سنه انک اصالح کیم ؟ تعیین قیلورغه تیوش ، یوقسه اصلاح مسئله سنده مدرسه ملا النده قالسون دیمک ده گنه فائده یوق . عمومک منافعه خدمت ایدر بر الده اولسون . بر ملا النده گنه اولماسون .

بر آدم - مدرسه لر امام لارالنن آلنسه حضرتلر آراسنده فنن چیغار یکباره آلمق مناسب ایمس .

عبدالله حضرت - بو سوز آڭلاماودن كيله . امام لار الندين
مدرسه آلنور ديمه دك . مدرسه امام لار قولندى غنه قالماسون ديدك .
بر هيئت قولنده اولسون . اماملرك اكرى مستبد بولا . اوزى
اصلاح اينماي ، باشقعه يول ويرماي .

شاهگره يى افندى - امام لار فتنه سى همه سى قورصاق مسئله سندن
كيله ايدى ، بوندين صوڭ فتنه لر دهوى لار خوفي بولماس .

هادى افندى آطلاسى - مدرسه امام قولندن آلنسون ديسه ك ده
عالم جان حضرت كى مدرسن آلنسون ديمه دك . اهايت سز امام دن
آلنسون ؛ غيرتلى اجتهادلى امام دن آلنماسون . بهلش آشاب
يوروجى امام دن آلنسون ؛ خدمتنده مقيد امام دن آلنماسون .

عالم جان حضرت - امام لارنى واسطه ديدم . يعنى الله غه مناجاتلرنده
نيازلرنده امام لارنى واسطه قىلالار ؛ امام لارنى اوزلرينه مناجاتچى
دعاچى اعتبار قىلالار .

جارالله حضرت آقچورين - جماعت ؛ مدرسه لرنى امام لار الندين
آلوده بيلك كوب ضررلار بار : اولآ ايكي بيكلىب بخشى امام لارنى تعطيل
لازم بولا . ثانيا امام لار دن آلور ايسه ك معلم لر لازم بولا . معلم لر كه
ماهييه لازم ، مكتب لرك اگثرنده ماهيه ويرورلك قدرت يوق .
امام لار قولندن آلنسه مكتب لر معطل قالور . بالالارنى اوقوتورلق
كشى بولماس . امام لار بوزمان غه قدر اوقوتديلار ؛ دينمىزنى محافظه
ايتديلر . حاضرده مكتب مدرسه نى امام لار الندين جبرا آلور ايسه ك
بر قدر انصافى سزلق بولور . عيب همه سى اوزمزه امام لارده توكل .
همه مزه برلك ده خدمت اينارگه كرك . اهالى ترقى ايدرايسه امام لارده
ترقى ايدرلر . مكتب مدرسه لرنى اصلاح ايچون اماملردن آلمق لازم

توگل . آلمان ايسه كده مرادمزجه اصلاح ممكن . بخشى اوقوتور ايسه
 اوقوتور ، يوقسه اورننه معلم آلورمز .
 عبدالله حضرت آپاناي - جبارالله افندينىڭ سوزىنى هيچ
 آڭلامادم .

۲۸ نچى ماده هم ديگر قالشش ماده لر اوقولوب تمام اولدى .
 عبدالله حضرت آپاناي - مکتب مدرسه قومسيوننىڭ دوقلادى
 تمام اولدى . دها عرض قيلنه جق شى وار :
 ۱۹۰۶ سنه ۳۱ مارت ده معارفى نظارتى طرفندن اجنبى ملت لار ايتدائى
 مکتب لرينه متعلق نظام نشر اولنمش ايدى . شونظامك اكثر ماده
 لرى بزم اسلام مکتب لرينه اصلا مناسب دگلدر . بش بيك قدر
 اورنبورغ مسلمان لارى صحرا ده جمعيت ياصاب شونظامك ماده لرينى
 بربر اوقوب مذاكره ايتمش لر . هر بيرينى مخالف كوروب پروتستو
 اعلان ايتميه قرار ويرمش لر . اورنبورغ مسلمان لارى بزم جمعيتمه
 مراجعت ايدوب شو نظامى فسخ ايتدرمك بابنده برچاره كورمگى
 رجا ايتمش لر ، شمدى بزلر شومسئله ي هيئت رياسته حواله ايدى . يك
 هيئت رياست بونك چاره سنى كورسون
 ندوه بوڭا راضى اولدى .

عبدالله حضرت - مکتب مدرسه لر اصلاحى ايچون پروگرام ترتيب
 اولندى : بوندىن صوك انشاءالله مکتب لر مدرسه لر اصلاح اولنور ،
 پروگرام غه آبدراب قالممز . لكن مکتب مدرسه نى اصلاح ايچون معلم لر
 لازم اولاجق . حاضر ده بزدده معلم لر بيك از ؛ البته معلم لر نى چيت دن
 دعوت ايتمك لازم اولور . لكن ، همه كزه معلوم ، چيت دن اوقوب
 كلمش آدم لره روسياده تعليم ايله اشتغال ايتمك زاكون طرفندن
 ممنوع . بو زاكون نى ده فسخ ايتدرمك لازم .

مكتب مدرسه قومسيوننىڭ دوكلاتى تامام اولدى .
 جمعيت آرزوسىلە مجلسە ۹ ساعەت دە فاصلە اعلان اولندى .
 (فاصلە اثناسىندە هيئت رياستنڭ)

(۴ نچى مجلسى .)

ابتدا شوكون صوڭ كون اولوب اولماق مسئلەسى مەزاكرە اولندى .
 « صوڭ كون اولاجق » ھەر نصل ايسەدە شوكون مجلسىنى دوام ايتىدروب
 لازم اولان مسئلەلەرى حل ايتىمك كرك ، فكرى اتفاقا مقبول اولدى .
 اداره مركزىيە اعضالارىنى رآى خفى اصوليلە انتخاب ايتىدرومك ؛
 انتخابنامەلەر تفتيشىنى دورت بىش قومسيونە حوالە ايتىمك ، قومسيونلار
 شواش ايلە مشغول ايكىن ، مجلسىنى دوام ايتىدروب ديگر مسئلەلەرى
 تامام ايتىمك فكري اتفاقا مقبول اولدى .

هيئت رياست ۶ نچى مادە حقندە شو قرارى قبول ايتىدى :
 اداره مركزىيەيە تحمىل اولنەجق وظيفەلەردن الكمھى روسيا مسلمانلارى
 انچون بر سياسى فرقه تشكيل ايتىمك ، يعنى بر طرفى دن نظامنامە
 حاضر ايدوب فرقەنىڭ رسميتنە اجتھاد ايتىمك ، ديگر طرفى دن
 اعضالار جمع ايدوب سياسى فرقەنىڭ بالفعل وجودينە سعى ايتىمك .
 ۷ نچى مادە حقندە : مسلمانلار اتفاقنىڭ وارداتى ، ديگر پارتىيالار
 وارداتى كېى اعضالاردن آلنەجق اعضالتى حصەلەرى ، اھل خىزرات
 طرفىدن ويرىلەجك اعانەلەر ، نشرىيات دن حاصل اولاجق فائىلەر ،
 ھەمدە باشقە جەھتلەردن وارد اولاجق پارەلەردىر .

شو مسئلەنىڭ تفصىلا مەزاكرەسى اداره مركزىيە اجتماعنە تاخير
 اولندى .

۸ نچى مادە حقندە : مسلمانلار اتفاقنىڭ بر روسچە بر تركچە
 جريدەلەرى بولنەجق . اداره مركزىيە مەكن اولان وسىلەلەر ايلە شو

ایکی جریئەنک پتربورغ دە نەشرینە اجتەئادایدەجک . شو جریئەلردە
روسیا مسلمانلارینک حقوقلاری حمایە قیلنوب ، اتفاقی افسکاری
نەشر اولنەجق .

۱۵ نچی مادە حقنە : عموم روسیا مسلمانلارینک کلەجک

دورتنجی ندوہلری ۱۹۰۷ سنە ۱۰ آغوست دە نیژنی

نووغوردە اولاجق .

بویلە سنەدە بر دفعە اولاجق ندوہلر ، سیاسی فرقە ندوہلری
اولماینجە ، عموم روسیا مسلمانلارینک ھرنصل فرقە یە منسوب
اولسەلار دە عمومی اجتماعلری اولاجق . بوندوہلردە روسیا مسلمانلارینک
عمومەنە تعلق وار مسئلەلر مذاکرە اولنەجق .

۱۶ نچی مادە حقنە : ندوہ مجلسلارینک پروتوقولی ، ندوہنک
قرارلاری ممکن قدر تیز زمان دە اداره مرکزیه طرفین نشر
اولنەجق . بوندن حاصل اولاییلەجک واردات روسیا مسلمانلاری
اتفاقی قائم سنە حساب اولنەجق .

سکرە ندوہ دە اوقنەجق قرارلاری تلگراملری کوزدن کیچرەیلر ،
بونک ایلە ہیئت ریاسەنک ۴ نچی مجلسی تمام اولدی .

فاصلەدن صوڭ اون ساعت رادەلرندە مجلس باشلاندى .

یوسف افندی - ایکی قومسیون دوقلادی تمام اولدی . دوقلادلار

سویلەنمیش سوزلر ھەمسى پروتوقول دە درج اولنور . سنە نوغرافیا ایلە

اولماسە دە ممکن قدر مکمل اولور . پروتوقولک رەد اقسیوننى اشلرلار

تعدیل لازم اولور ایسە تعدیلات اجراسنە راضی اولاجق مى سز

لازم آوردن لارده تعديلات اجرا اينمك اختيارينى ندوه هيئت
استشاريه ويردى .
صرتلانى افندى - قومسيون لارده خدمت اينميش مختوم افنديلره
شكر ايدى يكر . از زمان ده بپوك خدمتلىر حاضر اينميش لارده
ندوه بر آغز دن تشكرات بيان ايندى .
عليكافى افندى - قومسيون لار كو ب اش قيلميشلار ، رحمت .
لكن بوگون بوراده يازيلميش شيلركاغده قالماسه ايدى . قايتوب
همه مز اجتهاد ايتسه ك ايدى . بو اشلر نى همه مزه واجب بيلوب
اجتهاد ايله اجرا ايتسه ك ايدى .
رئيس افندى - عبد الله حضرت پروغرام قومسيوننك دو قلا دينى
او قور .
عبد الله حضرت - ۱۷ نجى آوغوست مجلسنك هيئت رياست روسيا
مسلمانلارى ايچون بر سياسى فرقه تشكيل ايتمگى ندوه يه عرض
ايتميش ايدى . هيئت رياستنك عرضى ندوه طرفدن قبول قيلنميش
ايدى . هر بر سياسى فرقه ايچون بر پروغرام لازم اولديغندن
هيئت رياست بر معين پروغرام قبول ايتمگى ده ندوه يه عرض ايندى .
ندوه قبول ايندى . مكره سياسى فرقه ايچون بر اداره مركزيه
كرلكى ، هم ده بو اداره مركزيه اون بش كشيدن عبارت اولوب
اوچينك دائما هيئت دائمه اسميله پتربورغ ده اقامت ايدى جگى
قرار قيلنميش ايدى .
ينه ده مذكور مجلس اون بش كشيدن عبارت بر قومسيون
انتخاب ايدوب ، شو سنده ينوار آينده طوقز كون طرفنده
تفصيلاً مذاكره موافقا قبول قيلنميش پروغرام مذاكره سنى
قومسيونه حواله ايتميش ايدى .

قومسیون پروگرام مذاکره سی ایچون ایکی دفعه اجتماع ایتدی . پروگرامنی باشدن اخیرینه قدر تماما تدقیق ایله مذاکره ایتدی . بعض ماده عبارتله لرینی بر قدر تعدیل ایدوب ، بعض ماده لرده بر قدر شیلر زیاده ایتدی . پروگرام ماده لری آراسنده مسلمانلارغه ضرر شریعت ایله علقه خلاف هیچ برشی کورمادی . همه روسیا مسلمانلری ایچون موافق کوردی .

آلای بولاسده قومسیون بو پروگرامنی مذاکره سز محاکمه سز قبول قیلگنر ؛ یارار ؛ بیک یخشی دیمک فکرنده دگل .

لکن ۷۴ ماده لی بر پروگرامنی بویله زور جمعیت ده مذاکره قیلو آسان توکل . پروگرام ده دینی سیاسی اقتصادی نظامی مسئله لر وار اکثری مشکل ؛ بومسئله لرنی مذاکره ایتمک ایچون بیک بیوک دقت کرک ؛ اوزون فکر کرک ؛ اڭ ازنده بر هفته وقت کرک . جمعیتنر بش کون دوام ایتدی . بوندن صوڭ بر هفته یاخود بش کون دوام ایتو احتمالی یوق . البته جمعیت ده بو پروگرامنی تفصیلا مذاکره ایتو ممکن توکل بولوب قالدی :

شوڭا گوره قومسیون عرض قیلا : جمعیت بو پروگرامنی حاضرده قطعنی صورتده قبول ایتمه سده مسلمانلارنڭ سیاسی اشلرنده عمل ایچون گنه سیاسی اشلرده اداره مرکزیه گه خط حرکت کوستره بیله جک بر رهبر ایتوب گنه ، موقت طرزده قبول ایتسون . همه جمعیت پروگرامنڭ تفصیلا مذاکره سننی لازم اوروون لارده تعدیل ایتونی اداره مرکزیه گه الزام ایتسون .

اداره مرکزیه پروگرامنی تفصیلا قارار ؛ نقصانی وار ایسه تکمیل ایدر ؛ اهل اسلام منفعتنی ایچون لازم اولان تعدیل لرنی اجرا ایدر ؛ زیاده قیلنه جق یاخود اسقاط قیلنه جق ماده لرنی تعیین ایدر ؛ کله جک ندوه

اجتماعه قدر پروغرام ایچون لازم اولاجق هرشینى حاضر ایدر ؛
 کله چک ندوده بونک همه سنسى عموم مسلمان لاره عرض ایدر ؛
 قبول ایتیمه شایان ایسه قبول ایدر لر ؛ دگل ایسه ینه تعدیل ایتمک
 ایچون تأخیر ایدر لر .

افندی لر ؛ بویله ایتمک عجب دگل . هرکس هرملت اویله ایدر .
 هر پروغرام شو طرزده وجوده گلور . پروغرام هر نه قدر مکمل
 ایسه ده ، تنقیذ قیلنسه ینه نقصانی ظهور ایدر . هرشینى زمان
 تکمیل ایدر . پروغرام برکون ایکی کون مذاکره ایله گنه تکمیل
 اولماز ؛ پروغرام حیات کوستردیگی تجربه ویردیگی تعدیلات ایله
 تکمیل اولنور . حیات دن چیقمش شی کامل اولور ؛ هرملنگ حاجتنه
 موافق اولور .

اداره مرکزیه کله چک سنه یه قدر حیات دن تجربه دن استفاده
 ایدوب لازم شیلری حاضر ایتسون ؛ حاضر دن اعضا لار قید ایتیمه
 باشلاب ، اهل اسلام اتفاقنگ ر میهنی تصدیق ایتدر میه سعی
 ایتسون ؛ دولت دوما سنه صایلاو زماننده مسلمان لار ایچون فائلی
 اولاجق صورت هرکشی تعیین ایتسون .

عیاض افندی چنگیز - جماعت ؛ حاضرده پروغرام حقنه برار
 سوز سویلیم ؛ نیچه کون مقدم پروغرام حقنه اوزون نزاع لار
 بولغان ایدی . بیک قاتی ققرش لار بولوب ، بز پروغرامنی قبول
 قبلما غاج تفتیش ایتو ایچون پروغرامنی بر قومسیون غه طابشرغان
 ایدک . قومسیون بزگه قلله نیلر بیان قیلور ایندی دیب کورتوب
 طورغان ده قومسیون بزگه ایتنه : سز بو پروغرامنی قبول قیلما سه کزده
 عمل گنه قیلوب طور کز . بونیندی سوز بولا : سز خره ستیانلق نی قبول
 قیلما سه کزده چوقنوب غنه طور کز دیکان شکلی سوز بولا . قبول قیلما نیچه

عمل ایتو ممکن توگل . پروغرام مسئله سی بیک زور مسئله . ۳۰ ملیونلق
 مسلمان لار اسمندن هیچ قاراماینچه بیلمه ینچه پروغرام قبول ایدیکز
 دیمک معقول توگل . وجدانلی عقل سلیم صاحیبی بوندای تکلیفی قبول
 ایتمز . سز ۱۵ روبل لک بر کاغد یازدرسه گزده اوقوب آکلاب
 بتورماینچه بیک تیزگنه قولگزی قویما یسز . پروغرام شکلی زور
 اشلرده تنقیش سز قبول ایتو برده یارامی . سزده البته بوندای
 معناسز تکلیف لرنی قبول قیلما سز . بز بو پروغرامنی کورگانمز هم
 ایشکانمز یوق ، ابی بابای لار ایندی بیلمه ینچه اشلهمه گان لردر
 دیب هیچ بر وقت قبول ایتو احتمالمز یوق . البته بایلار غنه
 یاراقلی ایتوب یازلغان ده اویالولارندن اوقوماس دن غنه قبول
 ایتونی تکلیف ایتهلر . یتارا ایندی بزلرگه بایلار کویینی کویلرگه ،
 خلق نك اڭکوب صنفی قره ستیان لرنی رابوچیلارنی یاقلارغه کرک ،
 دوماده بایلار غنه بولغاچ آلا ره مان خلق نك قانینی ایچرگه گنه زاکون
 یاصارلار . پروغرام ماده لرینی برر برر مندا کره قیلا یق تنقیذ
 قیلا یق ، صکره یاراسه قبول ایدرمز بو پروغرام ایله وکیللرمز دوماغه
 باردیلار . هیچ بر نرسه قیلما دیلار .

فواد افندی - جماعت ! بو کون که قدر جمعیت ده ایکی مسئله نی
 مکتب مدرسه مسئله سنی هم ده روحانیت مسئله سنی مذاکره ایتدک .
 ناچارمی بخش می قبول ایتدک . قبول ایتسکان نرسه لرنی اجتهاد
 قیلوب وجود گده احتمال چیغاروربز . بو ایکی یتکل گنه مسئله لرگه
 دورت کون صرف ایتدک . حاضر ایندی سیاست مسئله سنه کلدک .
 دینمز ایچون ده دنیامز ایچونده اڭ لازم مسئله . مکتب مدرسه
 اشلری ایچونده روحانیت اشلری ایچونده سیاست لازم . علوم
 معارف ایچونده دین ایچونده سیاست لازم . بتون روسیا دولتنه

احوال لار حرکت لار سیاست اشلرینه تعلقلی . بوندای بیوک مسئله ده
 قومسیون بزرگه نی ایتنه ؟ ۲۰ ملیون مسلمان اسمندن همه مسلمان لارغه
 تعلقلی بولغان پروگرامنی هیچ اوقوب قاراماس دن اجنده نی بار
 نی یوق بیلیمس دن عمل ایچون گنه قبول قیلکزدی . ۲۰ ملیون
 خلق اسمندن اوقومایچه قارامایچه بو پروگرامنی نیچوک قبول ایتنه بیک ؟
 احتمال آنکه بیک کوب خلق لارغه ضررلی نرسه لار باردر . اوقومایچه
 قارامایچه ۲۰ ملیون خلق اسمندن قبول ایتو هیچ عقلغه صیغان اش
 توکل . ماده لرنی برم برم اوقوغان ده پروگرام ناچارلغی یاراماس لغی
 معلوم بولاچغنه کوره قومسیون پرده آرقالی غنه اشنی اوتکارمکچی بولا .
 ماده لرنی برم برم اوقورغه وقتمز یوق دیلر . وقت لاری بولماسه
 طاشلاسون لار ، قالد رسون لار . نیچون ۲۰ ملیون خلق اسمندن
 پروگرامنی قبول قیلکزدیب تکلیف قیلالار . ماده لرنی برم برم
 اوقومایچه قبول ایتسه ک بزرگه عیب . قارامایچه قبول قیلکزدیسه
 نومسهن فیه عیب . اوقوماس دن هورمس دن قبول ایتنه کورمه کز ؛
 جماعت ؛ اویون اش توکل . بیک کوب مسلمان لارغه ضرر بولور .
 اخبرسوزم : ماده ماده اوقوماس دن قبول قیلورغه یارامی .
 تیمورشاه صلاویوف - جماعت بن اوزغان صایلاوده بولدم . بزقادهت
 لارایله برگه قوشولوب صایلادی ، مسلمان لار پروگرامنده شریعت
 که مخالف اوروون لار واردیب علما لار سویله دیلر . دو ماده وکیللرمزده
 اختلاف قیلدی لار . پروگرام پروگرام توکل . قاچونوب پوصونوب
 غنه پلاویاننده اوستال اطرافنده اون اون بش کشینگ گنه یاساغان
 نرسه سی . ۲۰ ملیون مسلمان اسمندن نیچوک ایتوب قبول قیلایق ؟
 هیچ برآدم که کورنمگان بیلنمه گان پروگرام بزرگه فیچوک یاراسون ؟
 دو ماغه بارغان چلینلرمز همه سی اتفاقیلر ابدی ، اوز پروگرام لاری
 ایله نی قیلدی لار ؟ بوندن صوگده شولای بولور .

صرتلانی افندی - پروغرامنی قومسیون ایکی کون قارادی .
 بره زید یوم دن اعضالار ازایدی . بوتن آدملر وار ایدی . قومسیون
 پروغرام ده یامان نرسه کورمیدی . قبول ایفندی . یاشلر پروغرامنی
 او قوماس دن کورمس دن قبول اینو درست توکل دیلر . قومیت
 پروغرامنی هر طرفه طارالنور ، کورورلر ، او قورلار . استهگان
 آدم قبول ایثار . هیچ بر آدم فی او قوماس دن کورمس دن قبول قیل دیب
 تکلیف قیلغانمز یوق . بو پروغرام اولده طارالغان ایدی . هر برده
 او قودیلار ، کوردیلر . حاضرده بر قومیت صایلانسون کله جک سنه گه
 قدر تفتیش اینوب قویسون . ۷ نچی سیزده مذاکره قیلنور . کوب
 مرتبه او قولورده ، اخیرده حل قیلنور . یاشلر بو پروغرام کادهت لار
 پروغرامی دیب اینه لر . یوق ، توکل ، کوب اورونده کادهت لاردن
 صولده . یاشلر اینه لر پروغرامده رابوچیلار قره ستیان لار حقند
 بر نرسه یوق . درست توکل او قوسون لار ، کورورلر . رابوچیلار هم
 قره ستیان لار فائده سنه بیک کوب نرسه لر بار . آلا ره ینه فی کرک
 ایکان ؟ آدملر آتمق ، بومبالار طاعلامق کرکی ؟

(یاشلر پروتستو یا صادیلار : بزکشیلر اوتوررگه قوشقانمز هوق .
 سوزینی قایتاروب آلسون . آواز لار کوتاریلدی صرتلانی افندی
 سوزمنی قایتاردم دیمیه مجبور اولدی .)

صرتلانی افندی دوام ایته - یاشلر اینه لر حریت یولنده قان لار
 جانلر توکلدی . حساب سز آدملر قربان بولدی . حریت دن سزده
 استفاده ایندیگیز ، سزده حریت یولنده قربان بولغان آدملر کی
 حرکت ایدیگیز ، آلا ر شکلی سزده جان آیاما گیز . جانلارده
 آیاما گیز . بوسوزنک معناسی فی ایکان ؟ بومبا طاشلا گیز ، آدملر فی
 اوتورگیز معناسنده . توکل می ؟ معناسی بر ، مضمونی بر . (یاشلر

سکوت ایتدیلهر .) یاشلر ایتلهلر : پروغرام یارامی ، پروغرام
 بامان . پروغرام طارالغاننه بر سنه بولوب بارا . فی ایچون حاضرکه
 قدر برگنه ضررلی ماده سنی کوسترمیلر . طابقان بولسه لار کوسترو
 کرک ایدی . حاضرکه قدر صاقلادوده فی فائده بار . بز پروغرامنی
 برده آرقالی غنه اوتکار مکچی بولمایمز . جمعیت وقعی بولسه مذاکره
 قیلودن بز قاجمایمز ، صواب قاراگز دورت بش کون قالوب پروغرام
 قارارغه راضی بولاجق کشی طابارمی سز ؟

عبدالله حضرت - یاشلر دیسه مده بولا ، صوللار پارتیاس دیسه مده
 بولا . یاشلر ایتلهلر : پروغرامنی کورگانمز ایشنگانه سز یوق ؛
 او قوما سدن کورمس دن اچنده فی بار فی یوق بیلمه سدن پروغرامنی
 نیچوک قبول ایتلهک .

یاشلرنک بوسوزلری اوز مرادلارینی ماتور ایتوب کوسترو
 ایچون گنه . یوقسه پروغرامنی کورمه دک بیلمه دک او قومادق دیمک
 لری یالغان . کوردیلر ، بیلکیلر ، او قودیلار . پروغرام روسجه
 نرجه طارالدی . هر کم او قودی ، هر کم بیلدی . جریده لرده
 تنقید قیلندی . شولای بولسه ده هنوز قومسیون وقت صورتلگنه رهبر
 اولسون ، بر قارالسون ، بش قارالسون ، اون قارالسون ؛ صکره
 قبول اولنورغه یارار ایسه قبول قیلنسون دی .

تیمور شاه افندی ایتله : پلاو یاننده اوستال اطرافنده اون
 دن بش کشی یاصافان پروغرامنی ۲۰ میلیون ملت اسمندن فصل قبول
 فیلیق ؛ جواب : پروغرام یاننده آش آشای ایچو پروغرام
 مبینی موجب توکل . آشامایچه ایچمه یچه طوروب بولمای ، همه گزه
 معلوم ، پتر بورغده جمعیتنه رخصت یوق ایدی . شوکا کوره مضطر
 بولدیلار . پلاو مجلسی چای مجلسی یاصاب اش قارادیلار .

بنم گمانم چه آش یاننده چای اوستالنده بولوچیلک هیچ بر نقص فی موجب توکل . تیمورشاه افندی ایتنه : هیچ بر آدم که کورنمه گان بیلنمه گان پروغرام بزرگه نیچسوک یاراسون ؟ جواب : پتربورغده طوقز کون ظرفنده تغصیلا قارالدی . هرطرفی دن کیلمش یوزدن زیاده وکیلر بارایدی . روسجه ترکیجه طبع اولنوب طارالدی . هرطرفی ده او قودیلا . اورنبورغده بش بیگ مقدارنده مسلمانلار جمعیت یاصاب پروغرامنی باشدن اخیرینه قدر تفصیلا تدقیق ایله مذاکره قیلمشلار . البته تیمورشاه افندی ده بش بیگ مسلمان آراسنک بارایدی . همه مادهلرنی قبول قیلغانلار . هورت بش ماده حقنده اوز ملاحظه لرینی یازوب دوققور جهانگیر افندی بایبورین واسطه سهله بزم شو جمعیت مزگه بیمارگانلر . پروغرامده شریعت گه مخالف هیچ بر نرسه کورمگانلر . تیمورشاه افندی ننگ سوزی یالغان . پروغرامده شریعت گه خلاف اوردونلار بار دیب علمالار سویله گانی یوق .

صوللار ایتهلر : ماده ماده او قوغانده پروغرام ننگ یاراماس لغی کرک توکل لگی معلوم بولا جغنه کوره قومیسون پرده آرقالی غنه اش فی اوتکار مکچی بولا . جواب : پروغرامنی طبع اپتدک . هر طرفی قه نشر اپتدک . هرکیم اوقوسون هر آدم کورسون . یاراماس ماده سی وارایسه کوسترسون . پرده آرقالی غنه اشنی یورتمه دک . بزهیچ بر آدم ننگ آغزینی باغلامادق . یاراماغان ماده سی بولسه نیچون کوسترمه دیلر ؛ فلان ماده ضررلی دیب غزیتنه لرنده یازمادیلار .

صوللار ایتهلر : پروغرامده رابوچیلار حقنده هیچ بر نرسه یوق . پروغرام بایلار پروغرامی . جواب : یویالغان . رابوچیلار حقنده بیگ کوب نرسه لر بار . رابوچیلار فصلنده ایکنچی ماده ده

كونده سگز ساهنك ياخودیدی ساهنك اش مسئله سی وار .
 قره ستیان لار حقنده هم ده یاشقه صنف لار حقنده ممکن قدر فائده لی
 اش لر کوسترلش . فقط صوللار مراد نجه بایلار بیرینی طالب آلوب
 قره ستیانلارغه ویرو مسئله سی یوق . کشینک ملکینی طالار
 شریعت مزده حرام بولغانغه کوره بزاوول مسئله نی پروغرام ده
 یازالمادق . زیرابزم الله مقدس شریعت مز او قدر شینی یعنی مال
 ملک طالارونی تحمل ایتمای . بز شریعت دن طش نرسه نی قیلورغه
 یاخود قوشارغه راضی توکل . هرشی ده شریعت احکامینی رعایه
 قیلورغه اجتماع قیلامز . اگرده شریعت مز کشینک ملکینی بایلارنک
 بیرینی طالارغه یاری ضرر یوق دیسه ایدی ، صوللار خاطری
 فاللاسون ایندی دیب ، اول مسئله نی ده پروغرام ده یازار ایدک .
 صوللار ایتهلر : ابی بابای لار بیلمه ینجه قبول قیلماغان لاردر
 دیب کنه یابای لاردن قالغان نرسه نی قبول ایتو یارامی .
 جواب : بابای لاردن قالغان یوق . برسندده بولغان یوق .
 پروغرامنی بزکسه بزگه جیمادق . او قوسونلار کورسونلر .
 صوللار ایتهلر : بزنگ وکیللرنک دوماغه بارووندن فائده
 یوق . باردیلار ، نه قیلکیلار ؟ جواب : بوسوز اورون سز ؛
 جریک لرده یازیلغان بولسه ده انصاف نقطه نظرندن بوسوز اصلا
 درست توکل . حکومت اختیار ویرمگاج نه قیللسونلار ؟ دوماده
 فایسی پارتیا اش کوستردی ده بزنگ مسلمان لار قالدی ؟
 صوللار ایتهلر : دوماده بزدن بورژوا لارغه وار ایدی .
 آلاردن رابوجیلارغه قره ستیان لارغه فائده بولماس . آلا همان
 خلقنک قانینی ایچرگه کنه زا کون یاصارلار . جواب : دوماده
 بورژوا لارغه بولسه ده آلار نه ندی مسئله ده قوولکیلار ؟ ییر !

ايرك ! ديب هكيم ايچون قچرديلار ؟ ويبورغ ووززوانيه سنده
 كيم لر قول قويديلار ؟

رئيس افندی - اشلر چوق ، وقت يوق ؛ صوللار قومسيون
 دولادينه اعتراض ايتمش لرايدى . قومسيون جواب وبردى . اش
 كرك ؛ جدال ميدانى دگل . بر آدم ايكي دفعه سويلمهك قاهلدر .
 قيد بئدى . (رئيس افندی تكليفى مقبول)

كبيرى افندی - صرتلانى پروغرام يارار ديدى . البته صرتلانى
 شكللى دواهن لارغه يارار . افنديلر شو پروغرامنى اوقوماينچه قبول
 ايتمه كز ؛ ضرر بولور .

جلال افندی معينى - بزه ديديلر ، وقت طار ؛ قومسيون اوصاندى .
 بوشيلرى قارامايوب كيدهيك . همه مسلمان لاراش اويون دگل ؛
 اهميتلى در . يازيق اولور بزه بويله ايدر ايسهك !

جمال الدين حضرت قورامشين - بن اڭ اول قومسيون تكليفينى

قبول ايدرم . قومسيون طرفندن سويلنمش سوزى تصديق

ايدرم . مسلمان لارنڭ همهسى دگل ايسهده بيك كوب آدم

پروغرامنى كوردى ، اوقودى ، بيلدى . اچنده فى بار فى يوق

بيك كوب آدم كه معلوم بولدى . بن دوماده چلين ايدم . ياشلر

ديديلر : دوماده مسلمان لار نه قيلديلار ؛ طوغرى ؛ اعتراض لارى

وارد . دوماده مسلمان لار بر شى ده قيلماديلار . ليكن باشه

پارتيالار ، صوللار پارتياسى نه قيلديلار ؛ بز بو ياشلرنى دوماده

كوندوره بيك باقالم نه قيلورلار ؛ چيت دن طوروب سوز سويلمك

عيب كورمك بيك آسان . دوماده اش قيلو آلاى توگل .

صوللار ايتهلر : «طارطشوده غنه طابارسن اوز حقنى ، درست ،

طارطشايق ؛ لکن نه ايله طارطشايق ؛ چو كج ژورنالنده يازلغاچه قوم

آرقان لاری ایله می طارطشایق؟ حاضر ایندی بز کیم گه اعنما
قبلیق؟ چو کچ ژورنالی سوزینه می؟ صوللار سویله گان سوزگه می؟
دولت دوما سنده هیچ بر پارتیادن صوگفه قالمادق . باشقه لار
قیلغان اغنی بزده قیلدق . قارا خلق ایچون ، یر ، ایرک ایچون
غیرت ایندک ! آرسلاناق کوستردک ! اعضالار آرسلانلغنه
دومانک قپانمه می کون کبی دلیل !

حسن افندی مامین - ایکی سنه دن بیرو جمعیت ! جمعیت ! دیه
دیه مسلمان لارنی دعوت ایندک . غزیتله رمزی جمعیت جمعیت
آواز لاری ایله طولو ایندک . حساب سز مشقت لار ایله حاضر ایندی
بو قدر مسلمان لارنی بورایه جمع ایندک . مقصد مهم مسئله لرده
مذاکره اینمک ایدی . حاضر ایندی قومسیون اڭ مهم مسئله لرده
بزه آغز آچماگز سوز سویله مه گزدی ! بتون زحمتلرنی مشقتلرنی
برباد ایترگه اجتهاد قیلا . بزده هر تورلی صنف وار . کوبرک عمله
صنغی . عمله صنفنه یاراقلی اقتصادی سیاسی پروغرام لازم . هر
کیم بونی بیله ، قومسیون ده بیگ بخشی بیله . برده یاراماغان
پروغرامنی قبول ایتودن نه فائده بولور ایکان؟ بوراده اوقوسون لار .
کورمگان بیلمه گان پروغرامنی نصل قبول قیلاقی؟ کوسترسون لار !
جارالله حضرت آقچورین - صوللار یامان دیلر . یامان ماده سنی
کوسترسونلر . طارالدی ، هر برده اوقولدی . اوقوماغان بولسه لار
اوج تین گه دورت تین گه آلوب اوقوسون لار . کورمدک ،
بیلمدک دیلر ، یالغان ایتهلر .

عبدالله حضرت - آواز ایله سویلنگان سوزنی ایشته لار ایدی ؛
اون مرتبه سویلنگان سوزنی برگنه مرتبه آگلا سالار ایدی ؛
آرانورلق کوسترو ایچون گنه اون مرتبه سویلنگان سوزنی قرق
مرتبه سویلمه لار ایدی . رابوچیلر قره ستیان لار فائده سنه

پروغرامده هیچ بر نرسه یوق دیلر . یالغان ، بار ! باشقه
پارتیالار پروغرامنده بولغان نرسه لر بزنك پروغرامده بار .
درست ، بزنك پروغرامده کفی ملسکینی طالاو ، پایلار بیرینی
طارتوب آلو یوق . عقلغده شریعت گهده هیچ موافق بولماغانغه کوره
پروغرامده یازارغه یارامای . اسلام شریعتنه مخالف بولغان ماده فی
مسلمان لار پروغرامنده یازارلق کوچمز یوق !

سید گرای افندی آلکین - یاشلار همه مسلمان لار فی بر پروغرام
بر پارتیاده یاصاب بولمای ، مسلمان لارده تورلی قلاص لار ،
تورلی صنف لار بار ، دیلر . بن آلا رغه جوابده ایتهم : بزدده صنف
جهتندن باشقه لق فی قدر کوب بولسهده دین جهتنده بزدده برلك بار .
دین گه تیئان چاقده دشمنلق باشقه لق آرا ده قالمای ، همه
مسلمان لار بر بولالار . مسلمان لار هر یرده دین فائده منی
دین حریتنی هر فائده دن هر حریت دن آلدده کوره لر . دوماغه
صایلانودن اول بکا یدی بیئلب مکره لر طرفندن وکیل لر کلوب
کندیلر . دین ایچون کیلگان وکیل لر گه بن حقوق لار حریت لر
طوغرو سنک سوز سویله دم . خلق غه بولغان بزگهده بولور . بزنك
ایچون دین کرک دیدیلر . دوماغه صایلانغاچ بکا بیك کوب
مسلمان قره متیان لاری کیلدی . آلا رده بر اشرییه بار ایدی .
دوماده سزگه یر ، حریت ، پروادالار آلوربز ایندی دیم .
روس لار غه بولغان بزگهده بولور . بزگه مکتب ، مسجد ، دین
حریت لرینی آلکز دیب جواب بهردیلر . بن بوندن آکلادم :
بزنك مسلمان لار ایچون دین هر نرسه دن عزیزک . مسلمان لار
آراسنده قلاص جهتندن کوب باشقه لق بولسهده صول لار تعبیر غه
دشمنلق بولسهده دین مسئله سنه کیلگان ده آلا ر همه سی بر گه بولا .

مسلمانلار ایچون یوردن ده ایرکدن ده آلدده دین ! مسلمانلار هر وقت دیننی دنیادن آلدده طوتالار ؛ هیچ بر وقت دیننی دنیاغه صاتو احتماللری یوق . صوللارنک مسلمانلار هیچ بر وقت بر پارتیاده بولو احتماللری یوق دیگان سوزلری درست توکل . مسلمانلار هیچ بر وقت ایکی گه بولنمسلر دیسهک بیگرک درست بولور . اسلام بر ! مسلمانلارده بر !

شاهگره یی افندی - پروغرام سیاسی پروغرام اولدیغندن تفصیلا ماده ماده قاراب بیلیمک تیوش . یوقسه بعض مسلمانلارنک حقوقی ضائع بولو احتمال وار .

ولی افندی سیداشی - جماعت ! پروگرامنی قبول ایتواختیاری دیدیلر . او یله ایسه نیچون شو جمعیتده عموم مسلمان اسمندن قبول ایتونی تکلیف قیلالار ؟ آلکین افندیگه مکرهلر مسلمان قرهستیانلاری کیلگانلرده بزگه هر شیدن اول دین ککرک دیگانلر . طوفری ؛ آلا دین جهنندن ظلم کورگانگه کوره دیننی تقدیم قیلالار . همه مسلمانلار دین جهننده بر بولسهلارده قورصاق کیسه مسئلهسندده هیچ بروقت برگه بولماسلار .

اسماعیل افندی غصبرنسکی - حضرات ! پروغرام مسئلهسندده پک اوزون مذاکره لربجملردوام ایتدی . صاغ طرفدن هم صول طرفدن پک چوق سوز سویلندی . آکلاشیلیمیان بر شی وار ؛ اما آکلاشیلیمیه بخش اولورایدی . بیلیم خاطرگزدده وارمی ؛ بن ایکی کون مقدم سزلره سویلهمش ایدم . سیاسی پروغراملاردن ، سیاسی مسئلهلردن بحث ایتیمیه حقمن یوقدر دیمش ایدم .

(*) غصبرنسکی جتا بلری سفری عزم ایتش ایسه ده «قارت بابیه یاش بالالار» مساعده ویرمیوب ؛ اوموزلرنده کرها اعاده ایتش ایدیلر .

پنربورغده ترتيب اولنمیش پروغرامی تمامیه قبول ایدر ایسه
احتمال ضرر اولور، بن اوقدر مسئولیتی تحمل ایدم دیمش ایدم.
شمدی شو کون آکلاشیلدیغنه کوره، سیزدک پروغرامی تمامیه
باقیمیه وقتی اولمادی. دیمک سیزد بئم فکره کلدی. پروغرام
قالدی. شمدی قومسیونک توصیه سی حسبجه برنیجه آدم انتخاب
اولنسون، بایقسونلار، تنقید ایتسونلر، اصلاح ایتسونلر.
کله جک سیزده یا قبول ایدرز یاخود رد ایدرز. پره زیدیم
بوکا راضی، سیزده راضی اولسه کز حقکز اختیارکز وار. صول
قرند شلرمزه کلبجه: آنلار غضب قیلماکز. آنلارکده حق وار.
حریت گوزل شی در. هرکس آرزو ایدر. اوک لارده برحق وار
ایسه صوللارده ده اوق وار. پروغرامنی قبول ایتمک ایتمه مک
هرکس مختار، یا صالمش لکن تمام اولمیش.
یوسف افندی - مسئله غایت اهمیتلی مسئله در. جلال افندی
سوزی طوغری. ماده بماده مذاکره لازم ایدی. بنده جلال
افندیک فکرینه اشتراک ایدرم. ماده بماده تفصیلاً مذاکره قیلنه جق
ایسه، هورت بش کون ده اقامت ایدرم. لکن بیلیمک کک
اهالیده تحمل قالدی می؟ بر هفته دگل ایکی هفته ندقیق قیلنه جق
ایسه ده، پروغرام اصلاح اولنه جق، هیچ بر وقت جرح اولنمه جق،
زیرا ماده لردن هر بری انسانک اگ اصل حقوق لارندن اگ لازم
حاجتلرندن اگ ظاهر فائده لردن عبارتدر. ندقیقاً مذاکره سی
صورتنده صحتی تبیین ایدوب مقبولیتی زیاده اولاجق در. هیچ
بر وقت ده هو پروغرامنی قبول ایتمک ملت افرادینه جنایت
اولیه جق در، انسانه مسئولیتی ایجاب ایتمه جک در.
بویله شیلرده اعتراض ایکی قبیل دن اولای بیلور. بری:

پروغرامده فلان ماده فلان جهندن ضرر لیدر دیمك كبی ، دیگرى :
 فلان ماده فلان تورلى اولسه دها اولی اولور ایدی دیمك كبی .
 لکن تأسی ایدرم بزم پروغرامزه توجه قیلنمش اعتراض لار
 شوايکی قبیلک هیچ برندن دگل . بزه اعتراض ایدنلرک بعضلاری
 پروغراملرکزی کورمک بیلمهک دیرلر . پروغرام روسجه ترکجه
 طبع اولندی ؛ هر طرفه نشر اولندی هر طرفه مذاکره
 ایتدیلر . جریده لرده بحث ایتدیلر . شویله ایکن پروغرام
 مجهول ، اچنده نه وار نه یوق معلوم دگل دیمك انصاف نقطه نظرندن
 جائز اولماز .

بعضلاری بیلهرک یاخود آکلامیه رق ، قومسیونک « قطعی صورتک
 قبول ایتمه سهکده موقت صورتده عمل گنه ایدوب طورایق ، سوزینی
 جرح ایتیمه چالیشدیلار .

هر کیمه معلوم ؛ نظام ترتیبی هر یرده وار . زا کون قانون
 وضع ایتمکده اگ زیاده مهارت کسب ایتمش انگلیز دولتمنده
 زا کونلارنک ایکی تورلیسی بار : دائمی ، موقت . شبههلی بعض
 خصوصلرده موقت قانون یا صاب موقت صورتده عمل ایدرلر .
 تجربه لرایله تأکید قیلنسه قطعی صورتده قبول ایدرلر . انگلیز کبی
 اگ مقننر دولتمده « موقت صورتده عمل گنه قیلوب طورو ، وار ایسه
 بزم روسیا مسلمانلارینه نه ایچون جائز اولماز ؛ زا کونلارده
 قانونلارده « موقت صورتده عمل گنه قیلوب طورو ، جائز ایسه ،
 پروغرام کبی سنه دن سنه یه یاخود برسینزددن ایکچی سیزده قدر
 منبدل اوله بیله جک شیلرده نیچون جائز اولماسون ؟

واقعاً ولی افندی سیداشیفک اعتراض قوتلی : قورصاق کیسه
 مسئله سنک برلک اولماز . لکن بوراده دیگر برملا مظهسی لازم

شی وار: بزره سیاسی براتفاق لازم می؟ شک یوق لازم.
 پروغرام سز سیاسی اتفاق ممکن می؟ شبهه یوق، ممکن دگل. عموم
 روسیا مسلمانلرینی جمع ایده بیله جک برسیاسی پروغرام وارمی!
 وارایسه یاخود اولاجق ایسه کوسنرسون لر یاخود حاضر ایتسونلر.
 بنم گمانمجه یالنگز اکثریتنی جمع ایده بیله جک پروغرام اولابیلور.
 بزم مسلمان لار نه قدر سیاسی پارتیا تشکیل ایده بیلسه لرده،
 هر حالده اسلامیت ملیت اسمینی محافظه ایتمه لری لازم در. زیرا
 صکره روسیاده مسلمان پارتیالارندن بر « بلوق » تشکیل ایتمک
 ممکن اولور.

عبدالله حضرت - پروغرام قومسیونک دوقلادی عرض اولندی.
 آراتورلار طرفندن سویلنمش سوزلری دگلادیگز. روسیا مسلمانلاری
 ایچون برسیاسی اتفاق لزومی معلوم اولوب، قبول اولندی.
 شمدی شو پروغرامی موقتاً قبول ایدرسزمی؟
 ندوه طرفندن پروغرام موقتاً قبول اولندی.

رئیس افندی - اداره مرکزیه ایچون اون بش اعضا انتخابی
 مجلس طرفندن قبول اولنمش ایدی. همدی رأی خفی اصولیه
 شو اعضالار انتخاب قیلنسون.

تیمورشاه افندی - نظامنامه سز پروغرام نصل قبول اولندی؟
 یوسف افندی - نظامنامه یازمق ده مخصوص برقانون وار،
 نظامنامه فی اداره مرکزیه ترتیب ایدر.
 اون بر ساهت ۳۰ دقیقه ده فاصله اولدی. جمعیت اداره
 مرکزیه اعضالارینی انتخاب ایتمیه باشلادی.
 اون ایکی ساهت راده لرنده هیئت ریاست مجلس عقد ایندی.

ابتداء ایران دولت علیه سی شهنشاهنه ارسال اولنه بق تلگرامی
او قودیلار ، روسجه ایدی . ترجمه سی شو :

« روسیاده بولنان یکرمی ملیون مسلمان طرفندن کوندورلوب ،
نیژنی نووگوردده عموم روسیا مسلمانلرینک ندوه سنده اجتماع
ایدن مبعوثلر ، ایران دولت علیه سنک شهنشاهی مظفرالدین شاه
حضرتلرینک امور دولت اداره سیچون ایرانه بیوک شورای
منتخب بخش ایدن فرمانلری خبرینی عظیم بر سرور ایله تلقی
ایندی .

شوفرمانیله شهنشاه حضرتلری ایرانده اداره مشروطه اساسینی
وضع ایدوب ، کندی رهه سنک مصالحنه بلاقصور سعی ایدن
برپادشاه اولدیغنی کوستردی . زیرا بره ولنک هر جهندن سعادت
مصالحنی کندی مبعوثلری واسطه سیله اداره ایتمک صورتلرگنه حاصل
اولاجغنی تاریخلر تجربه لر ایله ثابت در .

بز ، روسیا مسلمانلری ، یقیناً امید ایدرزکه شهنشاه
حضرتلرینک شو حکیمانه خطوه سی ایران دولت علیه سیچون بیوک
فائده لر گوزل نمره لر ویرور . مقدماً بیوک مدنیتی سایه سنده
مشهور شاعرلره مشهور امیرلره مهد وجود اولان ، مستعد خلقی ایله
مسکون اولان شوگوزل ایران مملکتی یکیدن کسب ترقی ایدر ؛
تیز زمانده تماماً حریت اداره حالنه کلوب بختیار اولور .

همدینمز اولان ایران دولت علیه سنک تماماً سعادتینی جان
ودلدن تمنی ایدوب ، اهالینک حد کماله ایرشمش حاجتلرینی
ایفا ایدن شهنشاه حضرتلریله وزیرلرینک حکیمانه تدبیرلرینه
تحسین ایدوب ، حریت مدنییه و سیاسیه اساسلرنده مستقیم سعادت
بولنه سلوک ایدن ایران اهل اسلامینی ده تبریک ایدرز .

حیدر افندی صرتلانی - « بئون عالم اسلامینه ایران دولتی نمونه اولسه ایدی ، جمله سی مناسب محلده زیاده قیلنسه نه اولور ؟ اسماعیل افندی غصبرنسکی - اووقت سیاست اولور ایدی ؛ بزم تلغرام ایسه براحترامدر ، تبریکدر . زاقاقاز یاده مسلمان قوندشلمز حالنه عائد قرار او قودی ، روسجه ایدی ؛ ترجمه سی شو :

« عموم روسیا مسلمانلرینک ندوه سی زاقاقاز یاده مسلمان ایله ارمنیلر آراسنده دوام ایده کلمکده اولان فتنه خبرلرینی آغیر برتأثر ایله دکلادی .

پتربورغده شوشنه بنوار آینده اجتماع ایتمش عموم روسیا مسلمانلرینک ایکجه ندوه سی بوجکی فتنه لر انقطاعنه نه قدر غیرت ایتمش ایسه ده ، معالناسق ، فائده ویرمدی .

شوصوگ زمانلارده زاقاقاز یانک بعض نقاطنده مسلمانلار ایله ارمنیلر آراسنده فتنه لر کسب اشداد ایتدی . ار اولسون خاتون اولسون یاش اولسون قارت اولسون فرق قیلنمایوب مسلمانلاره ارمنیلر طرفندن وحشیانه هجوم ایتمک ، مسلمانلارک ماللارینی خانه لرینی تخریب ایتمک ، مسجدلرینی هرتورلی شیلر ایله تحقیر ایتمک خبرلرینی غزیتهلرده دهشت وحیرت ایله او قودق .

شیشه شهرینک مسلمانلار ایله مسکون قسیمی کذلک شیشه اویزدیله دیگر اویزدلرک قریه لری طوبلار تغنک لر ایله تماماً تخریب قیلندیغنی بورکلمزه صوگ درجه آغیر برتأثر ایله ایشندک .

بو تون بو قدر دهشتلی فتنه لرک هگانه سببی گنرال فولوشچاپوف دن مسلمانلارک کوردکلری مظالم او قدر چوق درکه بز آنلاره

اینها همی استه مزایدك. لکن، مذکور گنرالك عزلینی طلب ایدوب، قافقاز جانشینی نامنه هموم قافقازیا مسلمانلاری طرفندن متوالیاً کوندورملك ده اولان شکایتلر، گنرال فولوشچاپوفنك عدالتسز طرفگیرانه ظلملرینه مسلمان قوندشلمزك قربان اولق ده ایدیگینی یقیناً بزلره اثبات ایتدی.

شوفتنه لره جمعیت اسلامییه پروتستو ایدوب امید ایدرکه جانشین حضرتلری، دگل یالسکز مذکور گنرالی بلسکه عصرلردن بیرو صلح ایله راحت لك ده عمر ایتمش ایکی ملت آراسنك فتنه لر اویغاتمییه دخلی اولان همه مأمورلری عزل ایدر.

بونك ایله برابر عموم روسیا مسلمانلرینك ندوه سی هر ایکی ملتك روحانیلرینه اهل علملرینه مراجعت ایدوب، رجا ایدرکه انسانیت نامنه همه حریت حرکتلرنك هر ایکی ملتك منفعتلری اشتراکی نامنه ایکی ملتك بیننی اصلاح ایتسون، ایکی آراده دوام ایدن فتنه لری قطع ایتسون، ایکی ملتك قوتلرینی برلشدروب حریت مئدییه و سیاسییه تخصیلمنه سعی ایتسون.

صکره ندوه نك قراری صورتنده ناظرلر رئیسنه ارسال اولنه جق تلگرامی او قودیلار. روسجه ایدی؛

ترجمه سی شو:

«نیژنی نووگوردده رسمی صورتده منعقد اولان هموم روسیا مسلمانلرینك ندوه سی، مجلس پروگرامینك ۱ نچی ماده سنی مذاکره ایدرهك، ککورمش درکه:

قانون لرده، حکومت تصرفلرنده، اداری اشلرده اهل اسلامك دینسی عمومی حقوقلرینه قویولش طارلق سایه سنده مسیونیئرلار هر تورلی فتنه لر ایقاپ ایدوب، اهل اسلام دائماً راحت سز

ایدلرلر ایدی . مسیونیرلار هر صورتله حکومتک اعانه سنی کوروب
مسلمانلارده راحت سزلك زیاده اولور ایدی .

مدینتک الک مهم تأمیناتندن اولان حریت وجدان حریت
مطبوعات یوقلغنه کوره ، مسیونیرلار تعدیاته مسلمانلار عمومی
یاخود دینی مطبوعات ایله مقابله ایده مزلر ایدی . شو حریت لیر
۱۷ نجی اوکتابر فرمانیله وعد اولنمش لار ایسه ده ، هنوز وجوده
کلمه مش لیر .

اسکی اصول اداره دن نهایت سز ظلم لیر کوروب ، مسیونیرلار
طرفندن هرتورلی تعدیاته اوغرامش مسلمانلار ، باب آمال اولان
دولت دوماسنک قهانه سی بکیدن امنیت سز لگی راحت سز لگی
زیاده ایتدی .

همه اهل وطنی صولف درجه ده راحت سز ایدن شو آغیر حال لردن
نجات بولمق ایچون یکنانه چاره دولت دوماسنک بلا تأخیر دعون
اولنماس ، هم ده ۱۷ اوکتابر فرمانیله وعد اولنمش حریت
اساسلرینک تماما ایفا اولنماسیدر .

سکوره انتخاب اولنه جق اداره مرکزیه ایچون فرض قیلنمش اون
ایکی بیگ روبل نره دن آلنور ؟ مسئله سی مذاکره قیلندی .

بعض لار عموم اهل اسلام فائده سنه خیرات اولمق صغفیله
اغنیادن طلب قیلنور ؛ بعض لار هج نیتی ایله سفر ایره جک
افندیلر ، پاسپورطینه ، حکومت مساعده ایدرسه ، بر قدر شی
زیاده اولنور دیدیلر . نهایت امرده ، پاره مسئله سی واداره
مرکزیه اجتماعنه تأخیر اولنه جق اولدی .

بونکله هیئت ریاست مجلسی تمام اولدی .

تون بر ساعت ده ندوه مجلسی تکرار باشلاندی . مجلس ده ایکی
یوز ایللی دن زیاده آدم وار اییدی . حاضر ارلان جماعت ده
مجلس امتدادندن انتظار شدتندن هر نه قدر یورغونلق اثری
وارایسه ده ، هر بر آدم جانلی اییدی ، هوشلی اییدی . هر بر
آدم جاینبده قرار ایدوب ، رغبت ایله مجلس ابتدا اولماسنی
بکله مکده اییدی .

انتخابنامه لرک فذلکسی دورت بش قومسیون النده ایسه ده
تمام اولماش اییدی .
نوبت رشید افندی نڭ بیاناتنه کلدی .

رشید افندی - روسیاده اهل اسلام نه قدر اسارتلر نه قدر
حقارتلر کوردیلر ! مسلمانلار انسان دگل کبی ایدیلر اوزلرینه ده
دینلرینه ده قدر و قیمت یوق اییدی . بو حاللردن نجات بولمق
ایچون نه قدر خلائق آخلادیلر . نه قدر خلائق یورت یرنی
همه وارنی اوتقه یاقوب عزیز وطنلرندن هجرت ایندیلر . اوراده
راحت بولاماینچه یوللارده چوللرده خراب اولدیلر .

وطنلارنده قالمش اهل اسلام هرتورلی شدتلری کوردیلر .
انواع زحمتلری چیکدیلر . حکومت اهل اسلامی روسلاشدرمیه
اجتهاد ایدر اییدی . دینلرینه هرجهتدن تعدی ایدر اییدی . اهل
اسلامی تماماً تغریق ایندی : دینلرینی اوزلرینی هو ایتیمیه غیرت
ایندی . هیچ برجهتده برنلاره میدان ویرمدی .

بیچاره مسلمانلار حرکت سز جان سز برهاله کلدیلر . هرملت ده
غیرت حرکت وار اییدی ، بزده هیچ بر حرکت یوق اییدی . خارجدن
بزه نظر ایله چک بر آدم اولور ایسه ، قلیبلری اولمش ، امید سز

برحاله کلمش لر؛ بوندن صوڭ بونلارده ترقی تقدم مأمول ایمس،
ابدأ بونلارده فکر اصلاحات اویغانماز دیر ایدی .

او وقت ده بزی غزینتهلرده مطبوعات ده عیب ایدن لر وار ایدی .
اوزمی سوکسه ارده دینمزی ممکن اولان قباحتلارڭ همه سیله تحقیر
ایتسهلرده مدافعه ایدن یوق ایدی .

سنه لر کچمک ده ، فنالق آرتیق ده ایدی . شو احوالڭ هر نه
قدر اسباب ظاهریمسی وار ایسه ده ، اصل سبب اوز عیبمز اوز
آرا عداوتمز ایدی .

روسیاده احوال دیگشمیه باشلادی . اصلاحات انقلابات دوری
کلدی . بزم مسلمانلارده ده حرکت اثری کورنمیه باشلادی .
لکن ابتدا بزم حرکتلر حکومت قپوسنه پروشینیه لار طاشیق دن
عبارت ایدی . سنه لرحه پروشینیه لار طاشیق . هیچ برفائده
هیچ بر ثمره کورمک . بزم صدامزی ایشیدن ، کاغدلارمزی الله
آلان بولنمادی .

اوجهندن امیدمز کسیلدی . دردمز دواسنی آرامق فکری
بزلرده قوتلندی . بر آرایه طوپلانوب احوالمز حقنده مشاوره
مذاکره لازم اولدی . کچن سنه بوراده طوپلانیدیلار . نصل قیلاقی
دیدیلر . بر جمعیت یاصامق فکرینه کلدیلار . حکومت دن رخصت
طلب ایتدیلر . حکومت رخصت ویرمادی .

چار نا چار اڭ برنجی جمعیتمزی صو اوزرنه یاصادق . مشاوره
مذاکره ایتدیلر . درد برلگی دین قرندهلگی معلوم اولدی .
برنجی جمعیتمز قراری هر طرفه طارالدی . ملتمز آراسنده
جمعیتمزڭ بیوک اثری کورندی . ایکنچی دفعه پتربورغده
اجتماع مقرر اولدی .

هر طرف دن صايلانوب وكييلار كلاريلار . پتر بورغده علناً
 جمعيت يا صاماق ايمينده اينيلار : مساعده رخصت استهديلار .
 حكومت رخصت ويرومدي . ممكن اولان اسباب لره تمسك اينديلار .
 فائده اينمدي . بيكلار صرف اينتمك استهديلار ؛ نتيجه چيقمادي .
 طوقز كون زحمت چيكديلار . اوراده بوراده ياشرون مجلس لرده
 اون اون بش آدم اجتماع ايندوب مذاكره اينر اولديلار .
 مجلس لر هر نه قدر غير رسمي ايسهده ، اش كورديلار ؛ اهل
 اسلام احوالني ملاحظه ايندوب ، مفصل برپر و غرام ترتيب اينديلار .
 بش بيك روسجه بش بيك مسلمانجه طبع قيلديلار . هر طرفه نشر
 اينديلار . نسخه لري قالمادي ديمك هر طرفه ده او قوديلار كورديلار .
 روس جريده لري عليه مژده هر تورلي شيلر يازديلار . اوز
 آرمزدن هر كتمزي هيپ اينر لر بولندي . جمعيتمزي سوكليلار .
 اتفاقمزي انكار اينديلار . اهل اسلام قلبلوريني تشويشه براقديلار .
 اهل اسلام اضطرابه كلندي . هر طرف دن مكتوب لر كلميه
 باشلادي تكرار اجتماع طلب اينر اولديلار .
 شو حاللري بزم ميزان ملاحظه قويدق . حاللرمزي مذاكره
 ايچون بر رسمي جمعيت كر كلگيني آكلادق . رسميت سز اجتماع
 اهل اسلامك قلبلرينه اطمينان ويرمز ديدك .
 لاجل ذلك رسمي مساعده استحصال اينمكي واجب بيلار .
 اجتهاد ايندك . رسمي مساعده استحصال ايندك . عريضه ده نه وار
 بيلور ايندك . هيچ بر كلمه بي بيلمهرك درج اينمدهك . احوالك
 اقتضاسنه موافق عريضه تقديم ايندك .

بنم اعتقاد همیه معلوم . عریضه ده ملتنه ضررشی یوق ایدی .
 اویله ایسه ده عریضه حقنک سوزلر کوب اولدی . همیه سی اصل سز
 ایدی ، عداوتدن ایدی . دیگر شیدن دگل ایدی . بدبینلک
 ایتدیلر . وجهی وار کلمه یی باطل معناله حمل ایتدیلر .
 عمرلری بوینجه تعقیب ایتدکلری فکرلرینک خلافتنه حرکت ایتدیلر .
 « اتحاد اسلام » بر بوش خیالدر دیمکده اولان آغالار ، اتفاق
 اسلامی انواع قباحتلر ایله سوکمکده اولان یاشلر بزم عریضه ده
 هجوم بهانه سیله کهنه عداوتلرینی اظهار ایتیمیه میدان بولدیلر .
 عمرلری بوینجه کوکله قدر کوتاردکلری فلاکلارینی « قارا فلاک ،
 دیهرک جمعیتیزی داغتمق خیالنه دوشدیلار . » عریضه ده برخلاق
 شی وار ایسه ، مجلسمز عریضه حسبجه دگل ، پروغرام حسبجه ،
 دیمش ایسه کده قبول ایتمه دیلر .

بزه هر شینی الزام ایتدیلر ، التزام ایتدک اهل اسلام امید سز
 اولماسون دیهرک هر ذلتی تحمل ایتدک . کرها نه قدر سوز
 سویلدیلر ایسه سویله دک مقصدم وار ایدی ؛ شکرلر اولسون
 حاصل اولدی . بش کون شو مجلسمز دوام ایتدی . بای فقیر
 قارت یاش میرزا علما طلبه جمعه سی شو مجلس لرده اشتراک ایتدیلر .
 حاضر اولانلار ادب دائره سنده اوطوردیلار . خطبه اوقویانلار
 ادب دائره سنک سوز سویله یوب عالی فکرلر بیان ایتدیلر .
 ملتیزک استقبالنن بشارت ویردیلر ؛ امید سز اولانلاره امید
 ویردیلر . شو بش کونده دوام ایدن مجلسمز عادتاً بر « تاتار
 پارلامنتی » دیمیه شایان اولدی .

همه گزه شكر ايدرم : مجلسى تشریف ايتديگنر ؛ هر بر لازم اشگری طاشلاب اجتماع ايتديگنر ؛ کامل ایمانگری جدی غیرتگری کوسترديگنر . بوندن صوڭ کمال غیرت ايله همه گزه اجتماع میسر اولسون . برلك قوتيله حرکت ايتديگنر . جمعیتىمز قرارلارینی اجرا اینمیه سعی ايتديگنر . سرڭ بو راده اجتماع گزه ، ملال سز بش کون مجلس لرده حضور گزه هزار هزار شکولر بیان ايدرم . بنم اجتماع مقابلنده بڭا کوسترديگری معامله لری عفو ايدرم مقصدم وار ایدی ؛ حاصل اولدی ؛ شکولر ايدرم .

جماعت ! شو کون مجلسك صوڭ کونیدر . یارین مجلس فتح اینمیه جگم .

یوسف افندی - رشید افندی اولکی کون خطبه سنده لازم اولان ایضاحاتی مجلس ختامنده بیان اینمیه وعد اینمش ایدی . شمدی رشید افندیڭ شو ایضاحاتی تفصیلاتی کافی ؟ یاخود دهها زیاده تفصیلات استه یور سزمی ؟

رئیس افندی - رشید افندیڭ ایضاحاتمه قناعت ايتديگرمی ؟ قناعت ایدن لو ال لرینی کوتارسون لر !

جماعت همه سی قناعت ایدرز ؛ راضی یز دیهرک ال کوتاردیلر . یوسف افندی - مجلسموز قراری صورتنده ناظرلر رئیسنه تلغرام ارسال اولنه جق ایدی . تلغرام حاضر اولدی . ترجمه سی شو : یوسف افندی تلغرامی او قودی ، جماعت قبول ايتدی لر . ناظرلر رئیسنه ارسال اولنه جق اولدی .

یوسف افندی - زاقاقازیا مسلمانلری حقنده ندوه نڭ فراری : قرار او قوندی .

چنگیز افندی عیاض - قافقاز خبرلرینه کوره ارمنلر ایله تاتارلار
 آراسنده فتنه لر دوام ایته . بوکون بوراده یارین دیگور اورونده
 ارمنلر تاتارلاره ، تاتارلار ارمنلره هجوم ایته لر : ئلله نی قدر قانلار
 توگه لر ، ئلله نی قدر جانلر تلف ایته لر ؛ بالالار آتاسز ، آتالار
 بالاسز ، خاتونلار ارسز قالا . شهرلر خراب اولوب چوبلك باشی
 شکللی بولا . قریه لر اوتقه یانوب یر ایله برابر بولا . قوراللی
 ارمنلر قورال سز مسلمان قریه لرینه هجوم ایدوب ، آدملر نی حیوان
 اورننه بوغاز لیلار . قوراللی تاتارلار ارمن قریه لرینه واروب ، بر
 باشندن ایکنچی باشینه قدر کیم طوغری کیلسه صویوب چیغالار .
 جان ده امان مال ده امان قالمادی ؛ هر بر آدمک کوزندن راحت
 اوچدی . بو فتنه لر بر یاریم سنه دوام ایندی . بوقانلره بویالمش
 بر ارمن الی بر تاتار الی بر طاش بر طوپراق قالمادی . بو گناه سر
 آقمش قانلار ایچون توگولمش یاشلر دریابولدی . بو حسرتلر ایله
 بیك لرجه آدملر عقل دن یاز دیلار . کون دن کونکه توگولگان
 قانلار کوبایه بارا ، کون دن کون یتیم بالالارنک کوز یاشلری
 آرتا بارا . هر ایکی ملنک دشمنی بیوروکراتیه قانلار دیکرنده
 یوزوب یوری ، قربان اولمش آدملرک باش سویاکلری ایله
 استبداد بناسنی تازه ایته ، قربانلار قانی ایله بویالمش اللرینی
 یتیم لر یاشی ایله پاک ایته . بیوروکراتیه اوزینک غلبه سنه
 بیراملار یاصاب آگینت لارینه درجه لر میدال لر ویره .

ایکی ملت همان غفلت ده ؛ بری برینی اوتره ؛ بری برینی
 اوترورگه حاضرنه . شو ایکی ملنک عداوتی سایه سنه اداره
 مستبده اوزینک ظلم طمرلارینی قافقاز یاده کوکله شدردی ؛ انقراض

فریب اساسینسی یگیدن برکنندی . ارمنلری تاتارلری حریت
 برکنندن برطرف ایتدی . ایکی ملت آراسنه هر تورلی حيله لرایله
 دشمنلق صالدى . ایکی آرافته سندن قیامت علامتلری پیدا
 ایتدی . حساب سز قربان قانلارندن حساب سز کوز یاشارندن
 استبداد اساسینی تاکید ایتدی . هر بر قان طامچی سندن هر بر
 باش قطره سندن ایکی ملنك هر برینه بیک لرجه بلالار یاغدردی .
 شوکا کوره هر عقلی بار ارمن هر وجدانی وار تاتار شو ضررلی
 قانلاردن طوقنارغه کرك . کناه سز قان توگودن معصوم بالالارنی
 بنیم قیلودن طوقنارغه کرك . ایکی آراده دشمنلقنی ازاله ایدوب
 بیکي ملت برلشوب حقیقی دشمنلرینه مقابله قیلورغه **کرك** .
 غفلت دن اویانوب دشمن کیم ؟ بیلورگه کرك .

بزاوز طرفمزدن قافقاز فتنه لری حقنك شو قرارى تقدیم قیلامز :
 قافقازیانك هر طرفنده قوند شلومز مسلمان لارایله ارمنیلر
 آراسنده صوغش دوام ایته : همه فتنه لرنك اصل سببی اداره
 سنده نك حيله لی ظالمانه اداره سیدر . بز ، نیزنی جمعیتنده
 باضر اولمش مسلمان لار قافقازیا مسلمانلرندن هم ارمنیلرندن
 بجا قیلامز : آراده دشمنلقنی بتروب ، دوستلق ایله برگه لشوب
 برلشوب بوتون خلق دشمنی اداره مستبدگه مقابله ایتسونلر .
 مل سز توگلمكده اولان قانلارینی اداره مستبده ظلمندن نجات
 بولنده توکسون لر . حریت هرکنلرنده روسلار تاتارلار ارمنلر
 اولسون لار . دشمن بر . — همکرده بر اولسون .

یاشلر طرفندن تقدیم اولنمش قرار ندوه طرفندن رد قیلندی .
 ایران دولت علیه سنك شهنشاهی حضرتلرینه کوند وریله جك
 فرام او قوندی . مقبول اولدی .

۹) شاه حیدر افندی صرقلانی . (۱۴۹) زه مستوا آدمارندن
دولت دوماسی اعضالارندن .

۱۰) موسی بیگیی . (۱۴۶)

۱۱) عبدالله افندی بوی . (۱۲۹) . یاش ادیبلردن ،
عالم فقیه ، آثار صاحبی مجتهد مدرس لردن .

۱۲) هادی افندی مقصودی (۱۰۳) « یولدز » ناشری مهری ،
علمادن ادبادن . آثار کثیره صاحبی .

۱۳) مصطفی افندی داویدوویچ (۸۹) باغچه سرای غلاواسی ،
عقلادن .

۱۴) شاهمردان افندی قوشچیغولفی (۸۱) قزاق طائفه سندن ،
بهادر طبیعت ، غیرتلی اجتهادلی آدم .

۱۵) سلیم گرای افندی جانتورین (۷۸) زه مستوا
رجالندن ، دولت دوماسی اعضاسندن . ریاضی (ماتیماتیک)

بونک ایله مجلس تمام اولدی . ختام مجلس ده هیئت
استشاره اعضالارندن بری انفال سوره سنک ۵۵ نجی آیتندن ابتدا

ابدوب ، بش آیت قرآن کریم اوقودی .

اوج ساعت راده لرنده یک شنبه کون دوشنبه سحرنده

۱۹۰۶ سنه ۲۰ آوغوست ده خیر ساعات ده مجلس اهل اسلام
تمامه ایردی .

بر رجا

۱۹۰۶ سنه آدغوست ۱۶ دن آدغوست ۲۰ يه قدر بش کون دوام ايدن مجلسلار روسيا مسلمانلاري ايچون ايلك دفعه واقع اولش رسمي عمومي ملي مجلسلار ایدی . شو مجلسلارده آداب اجتماع تمام تامانه رعایه قیلغوب میدان مذاکره به قویولمش مسائل روسيا مسلمانلاري ايچون اڤم مهم مسئله لر ایدی . اڤم برنجي عمومي جمعیت ده خطیبلار مز طرفندن کونستولش مهارت ، بزم استقبال مزه بيوك بر بشارت ایدی .

بويله برفوق العاده بيوك بر مجلس ملي ده كچمش ساعتلرم عمرمك اڤم عزيز دقیقه لر فندن حساب ایدوب ، ندوه طرفندن الزام قیلنمش مستشارلق وظیفه سنی تمام نشاطله ادا ایدر ایدم . شو بش کون اثناسنده بن دیگر شیلردن تماما فارغ اولوب ، هوشمی هم گوشمی خطیبلر خطبه سنه سويلنمش سوزلره وقف ایدر ایدم . سنه نوغرافی اولمادیغندن خطبه لرك کلماتنی عینا بتمامها ضبط ایدمه مش ايسهم ده ، الم قلم ده ، گوشم خطيبك آفرنگ ، هوشم دیگر شیلردن تماما فارغ اولدیغندن ، هر خطيبك اساس افکارینی ضبط ایتیمه اجتهاد ایدر ایدم .

صكره اداره مركزیه اعضالرينك امريله طوعا ، بن قزانه كلوب ضبط جریده سنی یازمیه ، ملنگ افکارینی هم ملته عرض ایتیمه ، شروع ایتدم . حساب وسط ايله بن هر روز شب ۸ ساعت اشتغال ایدوب ، مطبعه امورينك مساعده سنه كوره ، بر آی طرفنده ضبط جریده سنی تمام ایتدم .

ضبط جریده سنی بازار ایکن ، بن خطیب افندیلرک کندو
عبارت لرینی یازمیه غیرت اینمش ایسه مده ، اکثریا افکار لرینی
بیان طریقه سلوک ایدوب اوز عبارت می بازار ایدم .

بن بیلرک هیچ بر فکرک اساسنه مخالف اولور شیلری یازمادم ،
ایکی خصمک برینه تعصب ایدوب ، دیگرینک سوزینی رونق سز
بیان اینمک دن بتون قوتمله اجتناب ایندم .

انکار اینم ، شک یوق ، بن خطیبک سوزینی دگلار ایکن
آکلاماق احتمالم وار ، ضبط جریده سنی بازار ایکن احیاناً غلط
اینمک احتمالم وار ،

لیکن بن نه احوالده نه بو حالده مساهله ایتمه دم ، هر ایکی
حالده طاقتم قدرنجه اعننا ایندم . بن هر حالده تمام مقصودی
وفا اینمه مش ایسه مده ، کل مجهودی ایفا ایندم .

شو شیلری تقدیم ایدوب ، خطیب افندیلردن رجا ایدرم که
خطبه لرینی بازار ایکن واقع اولمش قصوری بنم کبیلردن
طبیعی برشی بیلوب ، بوندن صکره اولاد ملتدن سته نوغرافیا
صناعتینی بیلور آدم لر حاضر ایتسون لر .

قزان ۱۳۲۴ سنه ۲۸ شعبان

چهارشنبه ، ۱۹۰۶ سنه ۴ اوکناهر .

موسی بیگیفی .

❧ روسيا مسلمانلىرى اتقاق ❧

نڭ

پروغرامى .

۱۹۵۶ سنه ۱۹ — ۲۰ آوغوست كۈنلەرنىدە قومسيونڭ ايكى
دفعە جەلسەسىندە تەدۋىلات اجرا سوڭىدا عموم روسيا مسلمانلىرىنىڭ
رسمى ۳ نچى نەۋەسى تەرىپىدىن موقت سۈرئەتتە قوبۇل اولىنىشى .

❧ ۷۲ مادە بى ھاۋى در ❧

شۇ دفعە سادە مادەلىرى يازدىم . الفاظ اصطلاحىيە تەرجىمەلىرىنى
يازمايم . ايلك دفعە مادەلىرى ايضاح يولۇدا يازىلىشى شەرتلىرىدە
اسقاط ايتىم .

موقف اولور ايسەم پروگراممىڭ مادە بىمادە شەرتلىرىدە بىر
شى يازوب ، فقە شەرىعت نەقشە نەزەردىن مادەلىرى حل ايدىم .

علوم دىنىيە مەلە سنە شۇ خەسۇس دە مەسئەلە ايتىمەمك ، پروگرام
مادەلىرىنىڭ شەرىعت جەھەتتىن ھەممىنى بىيان ايتىمك ، بىنەم گەمانمەجە ،
لازم اولدى .

موسى بېگىيىنى .

«روسيا مسلمانلار اتفاقى»

نڭ

پروگرامى

I

سياسى اصل مطلبلار.

(۱)

اتفقاڭ مطلبى : شو پروگراممە موافق ھم اقتضاي زمانە مناسب صورتدە ، سياسى اقتصادى اجتماعى دىنى اشلىرى اصلاح ايتىڭ ايچون ، سياستجە بىر فكردە اولان ھمە روسيا مسلمانلار يىغىنى عملى اجتھاددە بىرلىشدرمك در .

(۲)

سياسى مەنى حياتلارڭ نظاملار يىغىنى ھىريت ھقانىيت انسانيت اساسلار يىغىنە بنا ايتىڭ ايچون ، اتفقاڭ لازم كورمىش دركە ھمە روسيا اھالىلار يىغىنە ، بونلار آراسىندە مسلمانلار دە ، اھىللك انسانلق ھوقۇقلىرى دىر يىلوب ، روسيا دولتىنىڭ ادارە طرزلىرى قانون اساسى قاعدە سىنە بنا قىلىنسۇن . يىغىنى قانون وضع ايتىڭ ، مملكت اشلىرى يىغىنى ادارە ايتىڭ ، ھكەمە لردە ھكەم ايتىڭ اھالى التىدە اولسۇن .

II

اهالی حقوق .

(۳)

همه اهالی ، ارلك خاتونلق دين قبیله قومیت فرق اولنمایوب ،
قانون قاشنده برابردر .

(۴)

طبقات امتیازلری ، شخص ملکی سیاسی اجتماعی حقوق لاردن
بعض اهالینی استثنایا خودتحرید ایتمک لر همه سی تا ابد فسخ
قیلنور .

(۵)

هربر آدمک شخصی معصوم در . قانون حدودنک ایسه ، هربر آدم
مردر . هیچ بر آدم ، حاکمک قانونه موافق حکمی اولمایبجه ،
حبس اولنماس ؛ قراول الینه ویریلمس ؛ تفتیش قیلنماس ؛
عیبلنمس هم جزالنمس . هربر حبس قیلنمش آدم شهرلرده محکمه
واریرلرده یکرمی دورت ساعت ظرفنده ، اما باشقه برلرده ایکی
تاوولک امتدادنده آزاد قیلنور یاخود محکمه یه تسلیم اولنور .
نظامده مقدرمدتن زیاده ، یاخود اصل سز برشبهه ایله حبس
قیلنمش آدم حبس ایدنلری مسئول ایتمک ، هم ده احتیاس
سبیلی کلمش ضررک بدلینی دولتدن طلب ایتمک حقیرینی
مالک اولور .

(۶)

هر بر آدمک مسکنی مأمن در . مسکنلره اذن سز کیومک

اشیالری تفتیش ایدوب آقئارمق ، مکتوبلری آچمق قانونده
کوستریلمش صورتلرده گنه فقط حاکمک حکمی ایله جائز اولور .

(٧)

هر بر آدمک ملکی حرام در . (یعنی دیگرک ملکته تعدی
جائز ایمس .) حاجت عمومیه یا خود خیر عمومی اولمادقچه ، قیمت
عادلہ سی مقدا ادا اولنمادقچه ، بر آدمک یا خود بر جماعتک
ملکی الندن آلماس .

(٨)

هر بر آدم محل اقامت انتخاب اینمکده ، مملکت داخلنه یا
خارجنه سفر اینمکده مختار اولور . پاسپورت نظامی کلیاً طاشلانور .
تبعه لک مجبورینی رفع اولنور .

(٩)

قانون حدودنده ایکن ، هر بر عمل ، تجارت ، صناعت ایله
اشتغال هر اولور .

(١٠)

همه آدملره ، قانون قاشنده صلاحیتلرینه کوره بلا تفاوت ،
ملکی حربی مأموریتلر دولت یا خود جماعت خدمتلی استثناسز
آچیق اولور .

(١١)

هر بر آدم وجدانک دینک ، عبادت اشرینی ادا ده هر اولور .

(١٢)

دین وجدان حربیتی قدر ، هر بر آدمک فکری سوزی -

لساناً، خطاً، طبعاً - حراولور. مطبوعاتلره نظارت نظامينك هر نوعى تاابد فسخ قيلنور. سوزده، خطده، طبعده قانون حدودندن تعدى ايتمش آدملر فقط محكمه حضورنده مسئؤل اولور.

(۱۳)

لازم مسئلهلر مذاكره سى ايچون ميدانلارده خانهلرده جمعيت دعوت ايتمك حقى هر بر آدمه ويريله چك.

(۱۴)

هر بر آدم، بلا استيندان، اتفاق شركت عقد ايده بيلور.

(۱۵)

هر بر جماعت، هر بر شركت، هر بر آدم عريضه ويرمك حقينى مالك اولور.

(۱۶)

اهاالينك يوقارى ده مذكور حقوقلرى (۳ - ۱۵) روسيا دولتينك اساسى قانوننده ثبت اولنوب، حاكملر حمايه سييله تاامين اولنور.

III

(۱۷)

روسياده دولت نظامينك اقتضاي زمانه اك مناسب فورماسى قانون ايله پارلامنت اساسلرينه بنا اولنمش سلطنت فورماسيدر. بوفورما سلطنتده سلطانك حقوقى قانون اساسى ايله تحديق اولنوب، اك بيوك قوت، دولت دوماسى وضع ايتمش قانون اساسى ايله عمل ايدر سلطان هم وكيللرده اولور.

(۱۸)

وکیللر هیئتئ، پارلامنت یاخود دولت دوماسی اسمنده اولان،
بر مجلس دن عبارت اولور. وکیللر عمومی مساوی خفی بلا واسطه
صایلا اصولیله صایلانور. اسلام دن وکیللر اھالینگ عدد نفوسنه
متناسب اولور.

تنبیه: مسلملره صایلاو ممکن اولمق ایچون، صایلاو قانونی
مسلمانلر عادتنه موافق اولور.

(۱۹)

وکیللر قانون وضع ایدرلر، دولنگ دخل خرج دفترینی ترتیب
ایدرلر، بیوک هم کوچک اداره لر خدمتی نگ قانونه صاحبنلره
موافقنه نظارت ایدرلر.

(۲۰)

وکیللر قانون وضع ایتدیرمک حقینی مالک اولورلار.

(۲۱)

قرار، تصرف، امر فرمان کیی اشلردن هیچ بری، کیم دن صادر
اولسه لارده هر نصل اسم ایله تسمیه قیلنسه لارده هیئت وکلا قبولی
قراری اولمادقچه قانون قوتنده اولماس.

(۲۲)

ویرگولر، گمراکلر، دولت فائده سی ایچون آلنور نائبلر،
دولت حاجتی ایچون آلنه جق استقراض لار هیئت وکلا رضاسی
اولمادقچه تعیین اولنهمان.

(۲۳)

دولتک دخل خرج دفتري، بر سنه مدتدن زياده اولماق شرطيله، هيئت وکلا رضاسيله تعيين قيلنور. هر بر دخل خرج بلا استثنا دولت دفترنده قيد اولنور.

(۲۴)

هيئت وکلادن صايلا نوب پادشاه طرفندن تعيين اولنمش منسترلر هر بر اشلري ايچون هيئت وکلاندن ضامن اولورلار. وکیللر هرخصوصه استفسارا يا خود احتسابا منسترلردن بيان طلب ايد بيلورلر.

❧ IV. دینی نظاملر ❧

(۲۵)

همه دينلر همه مذهبلر حر؛ قانون قاشنده مساوی؛ حکومت نظارتندن آزاد. هر دين اهلی عندنده، مقدس. دين اعتقاد ايچون همده دين مذهبنی تبدیل يا خود ترك ايتمک ايچون جزا اولماس. جنايت قانونلرينه مخالف اولماسه عبادتلری ادا ايتمکده، دين مذهبنی نشر ايتمکده هرکیم حر اولور.

(۲۶)

هر بر جمعيت دينيه نك، دينينه مناسب صورتده، داخلي نظاملری جمعيتك اوز اختيارنك اولور. حکومت مداخله ايتمز.

(۲۷)

روسيا مسلمانلری اختيارنده اولاجق حقوق :
(ا) بالکز بر آدمدن يا خود بر جماعتدن عبارت تأسيسات دينيه انشا ايتمک ؛ (ب) همه رومانيلری موقت برمدته جماعت اختياريله

انتخاب ايتمك ؛ ج) روحانيلىرىڭ تاسىسات دىنيەلىرىڭ اشلىرىنى
نظارت اھالى ئىندە اولمق ؛ د) مسجدلىرىڭ مەكتەپ مەدرىسەلىرىڭ
دارالخىراتارىڭ تەربەلىرىڭ اوقافى املاكلىرى مەسلمانلارغا عەادە قىلىنوب،
ھەمە تەصرفلىرى اھل اسلام اختیارىندە قالماق .

۷ . مىلى مختارىت

(۲۸)

روسيا دولتىنىڭ ھەمە يەرنىڭ ؛ ارلىڭ خاتونلىق دىن جنس قومىت
فرق قىلىنمايوب ، عمومى مساوى بلا واسطە خفى صايلاو اصولىغا
اوقاف مختارىتلىرى تاسىس قىلىنور .

(۲۹)

بىرقاچ اوقاف مختارىت ، اھالىنىڭ عەدىنىە يەرلىرىنىڭ كىچىكلىكىگە
كۆرە ، اورتا مختارىت تەشكىل ايدىرلىرى . اورتا مختارىت اھزالارندىن
ولايت جەمئىيىتى تەلىفى اولنور . ولايت جەمئىيەتلىرى اوز آرا لارندە
موقت ياخود دائىمى اتفاق عقد ايدە بىيلورلىرى .

(۳۰)

مىلى مختارىتنىڭ ھەمە اشلىرى ، حتى امنىت اسايىش ضبىطىيەسىدە
مختارىت ادارهلىرىنىڭ ئىندە اولور . فقط شو كونگى
اھوالىڭ اقتىساسىيە قوۋە مركزىيە ئىندە بولنماسى لازم اشلىرى استىننا
قىلىنور . شو كۈندە دولنىڭ عمومى دىفترىنە جەم قىلىنماق دە اولان
ماللىرىدىن بىر ھەسسە مىلى مختارىت ادارهلىرىنىڭ فائىدەسىگە تەسلىم اولنور .

(۳۱)

قەبىرلەرغا عەانە ايتمەك ، مەرىپەتلىرى يوق بالالار ، عاجىزلىرى ،

اۋگالماس خستەلىرى، ضعيف قارت لارى تربيه ايتىمىك، خصوصى خيراتلار نظارت ايتىمىك محلى مختاريت ذمه سنده اولور.

(۳۲)

حکومت مرکزیه طرفندن تعيين اولنمىش محلى مأمورلرڭ خدمتى محلى مختاريت خدمتلىرىنىڭ قانونه موافقئنه نظارت ايتىمىك دن عبارت اولور. شو خصوصلارده ايکى آراده اولاييله جىك نزاعلر اشتباهلر عدليه محكمه لرنده فصل اولنور.

(۳۳)

ولايت جمعيتىنىڭ اعضالارى شو ولايتنىڭ محلى مصلحتلىرىنه عائد مسئلەلرده قانون وضع ايتىدىرمىك حقينى مالک اولور.

(۳۴)

برولايتنه عائد مسئلەلرڭ همەسى، امور ماليه ده داخل اولارق، محلى مختاريت اداره لرىنىڭ صلاحيت لرىنه اقتدارلرىنه كوره ولايت جمعيتلىرىنده مذاكره هم حل قىلىنوب، دولتنىڭ قوه اجرائيه سيله تنفيذ اولنور.

(۳۵)

برولايتنده غالب قومىڭ لسانى دولت لسانى كىي شو ولايتنىڭ همە اداره لرنده عمومى لسان اولور. روس لسانى، عمومى دولت لسانى اولمىق صفتيله، مركز اداره لرىنىڭ، برى هم بحرى عسكرلرڭ لسانى اولور.

(۳۶)

همە روسيا اهلينىڭ مدنى سياسى حقوق لارده تىماماً برابرلىگينه

علاوه ، روسیا دولتینک اساسی قانونی اهاالینک همه سینہ (*) ادبی حقوق لاری تأمین ایدر . یعنی هر تورلی لسان ولغاتی استعمال ایتمکده ، مکتب مدرسه لر انشا ایدوب تربیه ایتمکده ، لسان هم ادبیاتی توسیع ایتمک ایچون جمعیتلر اتفاق لار شرکتلر ، اداره لر تاسیس ایتمکده هر برملته کامل حریتلر اعطا ایدر .

❧ VI . محکمه ❧

(۳۷)

هر نوع فوق العاده یاخود طبقه لره مخصوص محکمه لر ، تنفیذ ایتمک هم حکم ایتمک قوه لرینی حائز حاکملر ، طبقات دن تشکیل قیلنمقده اولان محکمه لر همه سی فسخ قیلنور . مملکتک هریرنک ، ۱۸۶۴ سنه نویابر ۲۰ ده صادر اولمش قانونلره موافق ، صاخی هم عمومی عدلیه محکمه لری انشا قیلنور .

(۳۸)

همه محکمه لرده شو اساسلری رعایه ایتمک لازم اولور :

(۱) قوه قضائیه قوه اجرائیه دن تماما فصل اولنور ؛ (ب) قانون نظرند همه اهالی برابر اولور ؛ (ج) اهلیتلی حاکمک قانونه موافق حکمی اولمادقچه هیچ بر آدم محکوم اولماز ؛ (د) حاکملر معزول اولمازلار ؛ هیچ کیمه تابع اولمازلار ؛ محکمه لر هر نوع مداخلتدن آزاد اولور ؛ عدلیه نظارتی حاکملری نصب ایتمکده نقل ایتمکده محکمه اشلرنک اصلاً مداخله ایتمز . خاطر رعایه ایتمک مجبوریتندن حاکملری آزاد ایتمک ایچون حاکملره هدیه آلمق رتبه قبول ایتمک

(*) ادبی یاخود ملی حقوق لار برملتنک ملتنه تربیه سنه عائد حقوق لار .

ممنوع اولور . حاکملر کلیه سی انتخاب ایتمه دكجه هیچ بر آدم
 حاکمك وظیفه سنه تعیین اولماز . (ه) محکمه لرده حکم علنی اولور .
 (و) جزا تعیین ایتمك اختیاری حاکملره مخصوص اولور: یعنی
 نقدی جزا الزام ایتمك، آدمك حریتینه طوقنور منع زجر
 تدبیرلری اجرا ایتمك مأمورلر قدرتنک اولماز . (ز) وظیفه صاحب لری
 همه سی عمومی قانونه بناءً ضامن اولور .

(۳۹)

روسیا مملکتینک هر ولایتینک صایلانمش صاحی محکمه لر، منتخب
 هیئت عدول نظاملری اجرا قیلنور . محکمه ده حاکمك، هیئت
 عدول ده اعضالی ایچون درجه مالیه اعتباری فسخ قیلنور .

(۴۰)

هیئت عدولک قدرت ونفوذی توسیع قیلنور؛ جنایتک جنسیله
 دگل، فقط جزاسینک مقدار یله هراش هیئت عدول محکمه سنه تعلیم
 قیلنور؛ عموم دولته عائد یاخود مطبوعات ده واقع جنایتلر همه سی
 هر حال ده هیئت عدول محکمه سنه تابع اولور .

(۴۱)

محکمه لره مخصوص محکمه ضبطیه سی عدلیه ضبطیه سی اولور .

(۴۲)

لزوماً اجرا اولنه جق شیلر : (۱) ابتدائی تفتیش ده حمایه
 مدافله سی ؛ (۲) هیئت اتهامیه ده مدافعه اساسی ؛ (۳) شرائط
 داخلمده حکم ؛ یعنی حسن حاله تعلیقا حکم ؛ (۴) میعاددن قبل
 اطلاق ؛ (۵) جزالرینی اتمام ایتمش آدملره شرف وحریت یولنه

باشامق ایچون تدبیرلر اعانهلر ؛ ۶) زندانلری اصلاح حال
 تربیه^۶ اخلاق غرضلرینه خدمت ایدر صورتده تجدید ترتیب ؛
 ۷) حریت مختاریت اساسنده محامیلر شورالرینی تأسیس ؛
 ۸) تمیز محکمه سینک برلك اصولی .

(۴۳)

مدنی هم سیاسی حریت اساسلرینی وجوده کنورمک غرضیلر ؛
 حقوق قانونلرینی هم جزا قانونلرینی ، استر اصل قضایه استر
 ادب قضایه متعلق اولسون ، بلا تأخیر تفتیش ایدوب ، یگیدن
 تنظیم ایتمک لازمدر .

(۴۴)

مسلمانلرک مناکحات مسئلهلری یعنی نکاح طلاق میراث نفقه
 کبی اشلرینک همه سی محکمه شرعیهلرده احکام شرعیهلر ایله
 فصل اولنور .

(۴۵)

هر یرده اهالی یه اڭ قریب محکمه نك یعنی صالح محکمه سینک
 لسانی اویرده غالب قومک لسانی اولور . شوڭا کوره بدایت
 محکمه لرینه حاکملر غالب قومک لسانی بیلور آدملردن صایلانور .

VII . معارف .

(۴۶)

مطلقا بلا تأخیر روسیا مملکتینک هر ولایتنده آنا لسانده
 ابتدائی مکتب تربیه سی هر بر آدمه مجبوری مجانا اولور .

(۴۷)

ابتدائی تربیہ نیک ہمہ اشکری شمدیدن محلی مختاریت
اداره سنہ تسلیم قیلنور . هر یرده ابتدائی تربیہ آنسا لساننده
ملی حرفی ایله اولور .

(۴۸)

درجه دن درجه یه ارتقا آسان اولسون ایچون ، همه مکتبلرک هر
بر درجه لری آراسنده بر سیاق اوزره ارتباط ترتیب قیلنور .

(۴۹)

مکتب مدرسه لر تأسیس ایتمک ، تعلیم ایله اشتغال ایتمک هر
حالده عموماً هر اولور .

(۵۰)

صنائع مکتبلرینی زیاده ایتمک امرنک خصوصی اعتنالر ایدوب ،
صنائع مجاناً تعلیم قیلنور . کذلک اورتا درجه مکتبلر عددی حاجت
اقتضاسنجه زیاده قیلنوب ، اصغری اجرت ایله تعلیم قیلنور . محلی
جماعت اداره لری تعلیم تربیہ امورنده تماماً مداخله ایتمک حقینی
حائز اولور .

(۵۱)

کلیه لر بیوک مکتبلر داخلی نظاملرنده تدریس امورنده تماماً هر
اولور . عددلری حاجت اقتضاسنجه زیاده قیلنوب ، درس اجرتلری
مکن قدر کم قیلنور . اهالینک اکثرینه استفاده ایدر درجه ده
قیلمق ایچون بیوک مکتبلرک نشر علوم دائره لری کیک قیلنور .
ستوده ننت لار هیئت لرنده جمعیتلرنده هر اولور .

(۵۲)

علمی مختاریت اداره لری بالغ لری مکتبی، ابتدائی مکتبلر، ایل قراعتخانه لری، ایل کتب خانه لری ایل کلیه لری هم دیگر علمی اداره لر تأسیس ایتمک امرنده حرمطلق اولور.

(۵۳)

اهل اسلام بالغ لری ایچون علوم، صنائع دین مکتبلرینک هر درجه سنی، یوقاری بندده صانالمش علمی اداره لرک هر برینی تاسیس ایتمک ده، استر آنا لساننده استر شرق لسانلرنده تعلیم تدریس ایتمک ده، روسیا تبعه سی اولمیان لارنی ده معلمک مدرسلک وظیفه سنه دعوت ایتمک ده، حروف عربیه ایله استر آنا لساننده استر دیگر برلسانده جریده لر مجله لر ترجمه یاخود تألیف کتابلار نشر ایتمک ده، کزلیک بونلار ایله تجارت ایتمک ده تماماً حر اولور.

❦ VIII ❦ . امور مالییه

(۵۴)

دولتک اقتصادی هم مالی سیاستی اساسندن تغیر قیلنور. فائده سز حاجت سز اسراف لاری ازاله قیلوب، ایل حاجتنه خصوصاً علوم معارف یولنه دولت خزینه سینی حصر ایتمک غرضیله دولتک واردات مصارف بودجه سی اساسندن تدقیق تبدیل قیلنور.

(۵۵)

عمومی ماللرده تصرف ولایتی، بر مرکز تخصیص قیلنمایوب، علمی مختاریت اداره لری بیننده توزیع قیلنور.

(۵۶)

بالواسطه ویرگولری عموماً ایندirmek ، همه اهالینگ ضروریاتی
اولان شیردن بالواسطه تکالیفی تدریجاً رفع ایتمک ، تجارتلره
مراقبه نظاملرینی فسخ ایتمک لازمدیر .

(۵۷)

بلا واسطه تکالیفی نظامی اصلاح اولنور ، نمالره میراثلره
تکالیفی متفاضله تعیین ایتمک طریقله .

IX . دهقانلار مسئلهسی .

(۵۸)

اوز کوچیله بیر خد متلرینی اشله یین اهالییه ، چارپا تربیه سیله
عمر ایدن آدملره فائده لئمک ایچون کسيلمه ییرلردن میری ییرلردن
سرای ییرلردن حاجت قدرنجه ییر ویرمک ، هم دولت خزینه سندن
قیمت عادله بدلنده خصوصی املاک ییرلردن حاجت مقدارنجه ییر
آلمق لازمدیر . فقط ناچالنییک لره مأمورلره هدیه طریقله
ویرلمش یا خود بر سبب شرعی اولماینجه تملیک اولنمش ییرلر
بلا بدل اعاده اولنور .

(۵۹)

دهقانلری ییر جهتمدن تأمین قیلماق ایچون ، هر بر ولایتک
برلرینی شو ولایتک محتاج دائمی سکنه لری آراسنده بولمک
اساسی قبول قیلنور . دهقانلری ولایت داخلنده کرگی کبی
اورونلاشدیرمق ، هم ده دهقانچیلیق اشلرینی انتظام یولنه قویماق

امرنده محلى مختاريت اداره لارى هر جهندن اعانه ايدرلر .
 شو ذكر قيلنمش اساسك عيني ايچون ، كوچرمك امرى تماماً ترك
 قيلنوب ، غصب اولنمش يرلر صاحبلرينه اعاده قيلنور .

(۶۰)

دولت هم محلى مختاريت اداره لارى طرفندن ممكن اسبابلرك
 همه سيله دهقانچىلىق اشلرينك هم ده چاربا تربيه سى اشلرينك
 رواجنه اعانه لر قيلنور : زراعت مكتبلىر آچمق ، زراعت
 بانق لرى تاسيس ايدوب زراعت حاجتلىرينه امانت ويرمك ،
 زراعت اشلىرى خصوصنده هرتورلى شركتلر اتفاقلار آرتيلر
 عقد ايتيميه مساعه ايدر تدبيرلر نظاملر وضع ايتمك ، زراعت
 امورينه نظارت ايدر اداره لر تاسيس ايتمك كى طريق لار ايله .

(۶۱)

دهقانلار ، ماللىرى يرلرى جهندن ، تيمار صاحبلرينه
 (بوشچىك لره) طوتقونلق دن آزاد اولور . يرعمله سنى استخدام
 ايتمك بابنه دستور العمل نظاملر تغيير قيلنوب ، عمله قانونلرى ،
 زراعت اشلرينك احوال صنايعيه سته مطابق صورتده ، ير
 عمله لرينه ده تعميم قيلنور .

(۶۲)

۱) حدود اشلىرى تماماً اصلاح قيلنوب ، بولنمه يرلرك همه سته
 حدود تعيين قيلنور ،

۲) كوچمز ماللر ايله تايمين قيلنمش بورجلر نظامى اجرا قيلنور ،

۳) يرلر اجاره سنى ترتيبه قويماق ايچون ، اجاره قيمتلرى

تعدیل قیلنور ، دهقانلردن آلتمق ده اولان اجاره مبلغ لرینک
مقداری تقدیر قیلنور ،

(۴) بورج ایچون خدمت ده طوتقون ایتمک کبی معامله لر کلیا
ابطال قیلنور .

(۶۳)

صولارایله استفاده قانونلری ، تدقیقات صوگنک ، تعدیل قیلنور .

❧ X ❧ عمله مسئله سی . ❧

(۶۴)

عمله لرك اتفاقلورینه جمعیت لرینه اعتصاب لرینه حریت .

(۶۵)

عادی اش کونلرنک خدمت ساعتلرینه اعظمی تعیین ایتمک .

(۶۶)

مدت دن زیاده خدمتلری ، ضرورت یوق ایکن تونلرده
عملی منع ایتمک .

(۶۷)

خاتونلار بالالار کوچینک حمایه سنه اعتنا ایدوب ، ضرری
احتمال اشلرده ارلرک کوچینی حمایه ایدر اسبابلرک تدبیرلرک
مهمسینی حاضر ایتمک .

(۶۸)

دولت واسطه سیله جبرا ، عمله دن هر برینک (مدت معلومه
داخلنده) خصمه لگی ، بلالری ، اشتغال سیبیلک کلمش مرضلری ،
خدمت صاحبینک حسابینه تأمین قیلنور .

(۶۹)

اوز کوچيله كون ايدر هر بر آدمك پپرلك عاجزلك حالى دولت
طرفندن تأمین قیلنمق .

(۷۰)

کوچى حمايه ايدر قانونلری تعدی ایچون جنایت جزاسی
تعیین ایتمک .

(۷۱)

عمله قانونلریله ضبط اولنماش معاملهلری عدالت بولنه قویمق
ایچون ، سرمایه صاحبلریله عمله آراسنده وقوع احتمال نزاعلری
خصوصتلری فصل ایتمک ایچون ، نصفی عمله دن نصفی سرمایه
صاحبلردن تألیف اولنمش صالح قاهرلری تأسیس ایتمک .

(۷۲)

عمله قانونلرینى ، هم ده عمله کوچیمک حمایه سی ایچون مستقل
نظارت نظامینی اجرتلی خدمتلك هر برنده جاری ایتمک ، عمل
مصاحبلرینی حمايه ايدر نظارتده عمله دن صایلانمش وکیللر
مداخله ایتمک .

صرك

